

פרשת וישלח ה'תשס"ז

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קה

זה המזמור אמר דוד כשהעלה הארון לעיר דוד ויהי משורר אותו לפני הארון, וסיפר כל הניסים שעשה במצרים והיאך שלח לפניו יוסף ובא לבית האסורים והוציא אותם עד שבא למעלה גדולה לאסור שרי פרעה בלי רשות פרעה:

א הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ב שִׁירוּלוֹ וּמְרוּלוֹ שִׁיחוּ
בְּכָל־נַפְלְאוֹתָיו: ג הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קִדְשׁוֹ יִשְׁמַח לָב | מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: ד דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעֹזוֹ בִּקְשׁוּ
פָּנָיו תִּמְיֹד: ה זְכוּרוּ נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מִפְתּוֹי וּמִשְׁפָּטֵי־פָיו: ו זֶרַע אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דְּבַר צְוֹה לְאַלְף
דוֹר: ט אֲשֶׁר בָּרַת אֶת־אֲבָרָהֶם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק: י וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית
עוֹלָם: יא לֵאמֹר לְךָ אֶתֶּן אֶת־אֶרֶץ־כְּנָעַן חֶבְל נַחֲלַתְכֶם: יב בַּהֲיוֹתָם מִתִּי מִסַּפֵּר כְּמַעֲט וַיְגַרְמִ
בָּה: יג וַיִּתְהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי מִמַּמְלַכָּה אֶל־עַם אַחֵר: יד לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לְעַשְׂקֶם וַיִּזְכַּח
עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אֶל־תִּגְעוּ בְּמִשְׁיַחִי וְלִנְבִיאֵי אֱלֹהֵי־תִרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רַעֲב עַל־הָאָרֶץ
כָּל־מִטְהַלֵּל־לֶחֶם שָׁבֵר: יז שְׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעֹבֵד נַמְכָּר יוֹסֵף: יח עֲנֹ בַכֶּבֶל רִגְלוֹ בְּרוֹל בָּאָה
נַפְשׁוֹ: יט עֲדִיעַת בְּא־דְבָרוֹ אִמְרַת יְהוָה צִרְפָּתָהּ: כ שְׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתִּירָהּ מִשָּׁל עַמִּים
וַיַּפְתַּחְהוּ: כא שְׁמוֹ אֲדוֹן לְבֵיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־קַנְיָנוֹ: כב לְאִסֹּר שָׂרְיוֹ בְּנַפְשׁוֹ וּזְקָנוֹ יַחֲפֵם:
כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם וַיַּעֲקֹב גַּר בְּאֶרֶץ־חָם: כד וַיִּפַּר אֶת־עַמּוֹ מֵאֵד וַיַּעֲצֵמָהּ מִצְרָיו:
כה הִפְקֹד לָבֶם לְשֵׁנָא עַמּוֹ לְהַתְנַפֵּל בְּעַבְדָּיו: כו שְׁלַח מִשָּׂה עֲבָדוֹ אֶהֱוֶן אֲשֶׁר בָּחַר־בוֹ:
כז שְׁמוֹ־בֶם דְּבַרִי אֹתוֹתָיו וּמִפְתּוֹי בְּאֶרֶץ חָם: כח שְׁלַח חֹשֶׁךְ וַיַּחֲשֶׁךְ וְלֹא־מָרוּ אֶת־דְּבָרוֹ:
כט הִפְקֹד אֶת־מִימֵיהֶם לְדָם וַיִּמַּת אֶת־דֹּגְתָם: ל שָׂרֵץ אֲרָצָם צִפְרֹדְעִים בְּחַדְרֵי מְלֻכֵיהֶם:
לא אָמַר וַיָּבֵא עָרֹב בְּנִים בְּכָל־גְּבוּלָם: לב נָתַן גְּשָׁמֵיהֶם בְּרֹד אֵשׁ לַהֲבוֹת בְּאֲרָצָם: לג וַיִּךְ
גִּפְנָם וַתֵּאֱנַתֶם וַיִּשְׁפֹּר עַץ גְּבוּלָם: לד אָמַר וַיָּבֵא אֲרֶבָה וַיִּלַּק וַאֲיִן מִסַּפֵּר: לה וַיֵּאֱכַל כָּל־עֵשֶׂב
בְּאֲרָצָם וַיֵּאֱכַל פְּרֵי אֲדָמָתָם: לו וַיִּךְ כָּל־בְּכוֹר בְּאֲרָצָם רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָם: לז וַיּוֹצִיאֵם בְּכַסֵּף
וַזָּהָב וַאֲיִן בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל: לח שְׁמַח מִצְרַיִם בְּצִאתָם כִּי־נִפְלַח פְּחָדָם עֲלֵיהֶם: לט פָּרַשׁ עֲנַן
לְמִסָּד וְאֵשׁ לְהַאִיר לַיְלָה: מ שָׁאֵל וַיָּבֵא שָׁלוֹ וְלַחֵם שָׁמַיִם יִשְׁבִיעֶם: מא פָּתַח צוּר וַיִּזְוֹבוּ
מַיִם הִלְכוּ בַּצִּיּוֹת נָהָר: מב כִּי־זָכַר אֶת־דְּבַר קִדְשׁוֹ אֶת־אֲבָרָהֶם עֲבָדוֹ: מג וַיּוֹצֵא עַמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן
בְּרָנָה אֶת־בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ: מה בְּעֵבֹר | יִשְׁמְרוּ חֻקּוֹ
וְתוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ הַלְלוּיָהּ:

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:
 א תללויה | הודו ליהוה בִּיטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ב מִי יִמְלֵל גְּבוּרֹת יְהוָה יִשְׁמִיעַ כְּלִי־תְהִלָּתוֹ:
 ג אֲשֶׁר־יִשְׁמְרֵי מִשְׁפָּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכֹל־עֵת: ד זְכַרְנִי יְהוָה בְּרִצּוֹן עַמְּךָ פְּקֹדֵי בִישׁוּעָתְךָ:
 ה לְרֵאוֹת | בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לְשִׁמְחָה בְּשִׂמְחַת גּוֹיְךָ לְהִתְהַלֵּל עִם־נַחֲלָתְךָ: ו חֲטֵאֵנוּ עִם־אֲבֹתֵינוּ הֵעֵינּוּ
 הַרְשָׁעֵנוּ: ז אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרִים | לֹא־הִשְׁפִּילוּ נַפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רֶב חֲסִדֶיךָ וַיִּמְרוּ עֲלֵי־ם
 בַּיַּם־סוּף: ח וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בַּיַּם־סוּף וַיַּחַרֵּב וַיּוֹלִיכֵם בְּתַהֲמוֹת
 כַּמַּדְבָּר: י וַיּוֹשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנֵא וַיַּגְאֵלם מִיַּד אוֹיֵב: יא וַיְכַסּוּ־מִים צְרִיָּהֶם אַחַד מֵהֶם לֹא נוֹתַר:
 יב וַיֹּאמִינוּ בְּדַבְּרֵי יוֹשִׁירוֹ תְהִלָּתוֹ: יג מָה־רוּ שָׁכְחוּ מַעֲשֵׂיו לֹא־חָזְרוּ לַעֲצָתוֹ: יד וַיִּתְאוּוּ תַאֲוָה בַּמַּדְבָּר
 וַיִּנְסוּ־אֵל בִּישִׁימוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם שְׂאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רוּחַ בְּנַפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן
 קְרוֹשׁ יְהוָה: יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וּתְבַלַּע דָּתָן וְאִתְּכֶם עַל־עֵדַת אֲבִירָם: יח וּתְכַעַר־אֵשׁ בְּעֵדָתָם לְהַכֶּה
 תִּלְהַט רִשְׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בַּחֶרֶב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַמַּסֶּכֶה: כ וַיִּמְירוּ אֶת־כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכַל
 עֵשֶׂב: כא שָׁכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם: כב נַפְלְאוֹת בָּאָרֶץ חָם נוֹרְאוֹת עֲלֵי־סוּף:
 כג וַיֹּאמְרוּ לְהַשְׁמִידֵם לוֹלֵי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עַמְּד בַּפָּרָץ לִפְנֵינוּ לְהַשִּׁיב חַמְתּוֹ מִהַשְׁחִית: כד וַיִּמְאָסוּ
 בָּאָרֶץ חֲמֻדָּה לֹא־הֵאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאַהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יְדוֹ לָהֶם
 לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמַּדְבָּר: כז וּלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזוֹרֹתָם בָּאֲרָצוֹת: כח וַיִּצְמְדוּ לְכַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ
 זִבְחֵי מֵתִים: כט וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וּתְפָרֵץ־בָּם מַגְפָּה: ל וַיַּעֲמֵד פִּינָחָס וַיַּפְלֵל וַתַּעֲצֵר הַמַּגְפָּה:
 לא וַתַּחֲשֵׁב לוֹ לְצַדִּיקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם:
 לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּכְפֹּא בְּשַׁפְּתָיו: לד לֹא־הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:
 לה וַיִּתְעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם: לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצִבֵיהֶם וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לו וַיִּזְבְּחוּ
 אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם לְשָׂרִים: לה וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצִבֵי כְנָעַן
 וַתַּחֲנַף הָאָרֶץ בְּדָמִים: לו וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחַר־אָף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיִּתְעַב
 אֶת־נַחֲלָתוֹ: מא וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנָאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְּנְעוּ תַּחַת יָדָם:
 מג פְּעָמִים רַבּוֹת יִצְלָלם וְהָמָּה יִמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם: מד וַיִּרְא בְּצַר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם:
 מה וַיִּזְכַּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחָם כָּרַב חֲסָדָיו: מו וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל־שׁוֹבֵייהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנו |
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּקְבֹצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתְהִלָּתְךָ: מח בְּרוּךְ־יְהוָה | אֱלֹהֵי

ישראל מן־העולם | ועד העולם ואמר כָּל־הָעַם אֲמֵן תְּהִלָּתְךָ:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ה ק"ו ..... ב
- ב) מאמר ד"ה אשר ברא ששון ושמחה אור לי"ד כסלו ה'תשל"ט ..... ה
- ג) משיחות ש"פ וישלח, ערב י"ט כסלו ה'תש"נ ..... יא
- ד) לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת וישלח ..... יז
- ה) אגרות קודש ..... יט, עט
- ו) שיעורי תניא לשבוע פרשת וישלח ..... כ
- ז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת וישלח ..... לב
- ח) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וישלח ..... לד
- ט) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת וישלח ..... נח
- י) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת וישלח ..... סט
- יא) תורה אור מבואר - נר חנוכה פרק ו ..... עב
- יב) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן ..... עו
- יג) ספר המאמרים - תרצ"ב (אות ה) ..... עז
- יד) לקוטי דיבורים ..... עח
- טו) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת וישלח ..... פ

בית דין רבני אנ"ש בארה"ק

ב"ה

אדר ה'תשס"ו

לכבוד

כל המקבלים את ה"דבר מלכות"
שלום וברכה!

כולנו רואים שב"ה הקונטרס "דבר מלכות" הולך ומתפשט בכל רחבי תבל בצורה יוצאת מהכלל, והמוציאים לאור משתדלים לעמוד בבקשות ובדרישות המגיעות מכל רחבי תבל.

כיום מודפסת חוברת "דבר מלכות" בכ 150,000 עותקים בחודש, שהגיעו כבר לעתים לעלות הדפסה של כ- \$100,000 לחודש, כשעל זה נוספות הוצאות של אריזה ומשלוח לכל רחבי תבל - בעלות חודשית של כ- 100,000 ₪ דבר אשר המוציאים לאור לא העלו כלל על דעתם בעת שהחלו להוציא לאור את ה"דבר מלכות".

משבוע לשבוע גוברות הבקשות ל"דבר מלכות" מכל החוגים והקהלים, כולל יהודים שלצערנו לעת עתה אינם מגדירים עצמם כשומרי תורה ומצוות. במקומות ציבור רבים מחלקים ומספקים את החוברת לכל מבקש, ומיום ליום נראים יותר ויותר יהודים מחוגים שונים, גם שלא מאנ"ש, המעיינים ולומדים בשיחותיו הקדושות של הרבי ומקיימים את תקנותיו הקדושות בלימוד החומש התניא והרמב"ם.

אך כדי שתהיה אפשרות למוציאים לאור להמשיך ולספק את הדרישות ההולכות וגוברות ואשר החוברות "דבר מלכות" יגיעו לכל מאן דבעי - חייבים אנו לפנות לכל המקבלים ולומדים את ה"דבר מלכות" - ולבקשם להשתתף בעלות האריזה והמשלוחים אשר כאמור הגיעה גם היא לעלויות גבוהות מאוד.

אי לכך אנו מבקשים מכל המקבלים והלומדים בחוברות הדבר מלכות להשתתף בעלויות המשלוחים בסכום שנקבע להלן:

תושבי ארץ הקודש סך של 20 ₪ לחודש.

תושבי שאר העולם סך של 10 \$ לחודש.

מובן שכל מי שיכול ורוצה להוסיף על כך תבוא עליו הברכה!

את הסכומים הנ"ל הננו מבקשים להעביר לחשבון:

פועלי אגודת ישראל, מס' - 52   ביתר עילית, מס' 177   חשבון ע"ש: "דבר מלכות" מס' 409-112321

כמו כן ניתן לשלוח המחאות לפקודת "דבר מלכות" (נא לציין "למוטב בלבד") והוראות-קבע לכתובת:

דבר מלכות, ת.ד. 1855 רמת גן, מיקוד 52118.

בברכה והצלחה

הרב מרדכי שמואל אשכנזי	הרב אליהו יוחנן גורארי	הרב מנחם מענדל גלובבסקי	הרב יוסף העכט
הרב אברהם מיכאל הלפרין	הרב יצחק יהודה ירוסלבסקי	הרב בן ציון ליפסקר	הרב זאב דב סלונים

כדי להקל על המקבלים את הדבר מלכות בארה"ב ובשאר מדינות העולם פתחנו חשבון בנק בניו יורק ואפשר לשלוח אלינו המחאות (טשעק'ס) על שם "דבר מלכות" לפי הכתובת:

דבר מלכות - 770 אסטערן פארקווי ברוקלין ניו יורק 11213 ארה"ב

לפרטים נוספים אפשר לשלוח אימייל לכתובת: USA@DvarMalchus.Org

הרב ליפא ברענאן

הרב יוסף לאש

הרב בנימין קליין

הוראה לחיוב חשבון

בס"ד, תאריך

קוד מסלוקה		סוג חשבון		מספר חשבון בבנק	
בנק	סניף				
קוד המוסד / מס' מזהה של הלקוח בחברה				קוד המוסד	
				4 2 7 5 2	

לכבוד
בנק
סניף
כתובת הסניף

1. אני/הח"מ

(מס' זהות/ח.מ.)

(מס' בעלי החשבון כמופיע בספרי הבנק)

כתובת

רחוב מס' עיר מיקוד

- נותק/ים לכם בזה הוראה לחייב את חשבונו/נו הני"ל בסניפכם, בגין **תיומה** בסכומים ובמועדים שיומצאו לכם מדי פעם בפעם באמצעי מגנטי, ע"י "דבר מלכות" כמפורט מטה ב"פרטי ההרשאה".
1. ידוע לי/לנו כי:
    - א. הוראה זו ניתנת לביטול ע"י הודעה ממני/מאתנו בכתב לבנק ול"דבר מלכות" שתכנס לתוקף, יום עסקים אחד לאחר מתו הודעה בבנק וכן, ניתנת לביטול ע"י הוראת כל דין.
    - ב. אהיה/נהיה רשאים לבטל מראש חיוב מסוים ובלבד, שהודעה על כך תימסר על ידי/נו לבנק בכתב, לפחות יום עסקים אחד לפני מועד החיוב.
    - ג. אהיה/נהיה רשאים לבטל חיוב, לא יותר מתשעים ימים ממועד החיוב אם אוכיה/נוכיה לבנק, כי החיוב אינו תואם את המועדים או הסכומים שנקבעו בכתב ההרשאה, אם נקבעו.
  2. ידוע לי/לנו כי הפרטים שצוינו בכתב ההרשאה ומילויים, הם נושאים שעלינו להסדיר עם המוטב.
  3. ידוע לי/לנו, כי סכומי החיוב עפ"י הרשאה זו, יופיעו בדפי החשבון וכי לא תישלח לי/לנו ע"י הבנק הודעה מיוחדת בגין חיובים אלה.
  4. הבנק יפעל בהתאם להוראות בכתב הרשאה זה, כל עוד מצב החשבון יאפשר זאת, וכל עוד לא תהיה מניעה חוקית או אחרת לביצועו.
  5. הבנק רשאי להוציאני/נו מן ההסדר המפורט בכתב הרשאה זה, אם תהיה לו סיבה סבירה לכך, ויודיע לי/לנו על כך מיד לאחר קבלת החלטתו, תוך ציון הסיבה.
  6. לא לאשר ל"דבר מלכות" בספח המחובר לזה, קבלת הוראות אלו ממני/מאתנו.

פרטי ההרשאה

1. סכום החיוב ומועדו יקבעו מעת לעת ע"י "דבר מלכות" עפ"י המוסכם בינינו.

2. פרטי החיוב:

מועד חיוב אחרון	מועד חיוב ראשון	הצמדה		תדירות החיוב	מס' חיובים	סכום לחיוב בודד
		בסיס	סוג			
				☐ חודשי ☐ דו-חודשי ☐		

חתימת בעלי החשבון

קוד מסלוקה		סוג חשבון		מספר חשבון בבנק	
בנק	סניף				
קוד המוסד / מס' מזהה של הלקוח בחברה				קוד המוסד	
				4 2 7 5 2	

אישור הבנק

בס"ד
לכבוד
"דבר מלכות"
רח' בצלאל 27
רמת גן 52521

קיבלנו הוראות מ _____ לכבד חיובים בסכומים ובמועדים שיופיעו באמצעי מגנטי שתצוינו לנו מידי פעם בפעם, ואשר מספר חשבונו/נסם בבנק יהיה נקוב בהם, והכל בהתאם למפורט בכתב ההרשאה.

רשמנו לפנינו את ההוראות, ונפעל בהתאם כל עוד מצב החשבון יאפשר זאת; כל עוד לא תהיה מניעה חוקית או אחרת לביצועו; כל עוד לא התקבלה אצלנו הוראת ביטול בכתב על-ידי בעלי החשבון, או כל עוד לא הוצאו/בעלי החשבון מן ההסדר.

אישור זה לא יפגע בהתחייבויותיכם כלפינו, לפי כתב השיפוי שנחתם על-ידיכם.

בכבוד רב,

בנק _____

סניף _____

חתימה וחותמת הסניף

תאריך _____

מקור טופס זה, על שני חלקיו, ישלח לסניף הבנק, העתק הימני ימסר למשלם.

כתובת להעברות כסף מחו"ל

Address for Telex transfers :
First International Bank of ISRAEL
Tel-Aviv

Branch: Pagi Beitar ilit branch
Branch no. 177
Acc name: DVAR MALCHUT
Acc no: 155-112321

Swift code no. FIRBILITXXX

There is no need for ABA# or other identification
Our us \$ correspondents include the Major New York Banks.
eg: Republic, Citibank, Chase Manhattan, Bankers.

BANK POALEY AGODAT ISRAEL
BEITAR ILIT BRANCH
972-2-5723204

בס"ד. אור לי"ד כסלו ה'תשל"ט*

אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה גילה רינה דיצה וחדוה אהבה ואחוה שלום וריעותי,
ומביא כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמרו ד"ה זה² (שבקונטרס דרושי חתונה תרפ"ט³) את
מאמר הזהר בפרשת תרומה⁴ שמבאר שם כל השבע ברכות בפרטיות, ואומר שם בנוגע
לברכה השביעית [שהיא כוללת את כל הברכות], שביעאה איהו מקיים כולא, ומהאי
שביעאה מתברכאן כולא ודאי כללא דעשר אמירן, בגין דדא כליל עילא ותתא ועל דא
כליל בהאי י' זיני דחדוה כו'. ומבאר בהמאמר, שכללא דעשר אמירן כולל עשרת הדברות
(עילא) ועשרה מאמרות (תתא), ולהיות שברכה זו היא כללא דעשר אמירן לכן יש בה
עשרה לשונות של שמחה (מלבד התיבות חתן וכלה) שהו"ע השמחה בכל ספירה בפרט
[שעי"ז דוקא הספירות הן בשלימותן, כמובן מהמבואר בכ"מ⁵ עה"פ⁶ אם הבנים שמחה].
וממשיך בזהר שם (הובא בהמאמר שם) בענין ברכה השביעית, זכאין אינון ישראל דאינון
זכו לתתא כגוונא דלעילא. והיינו⁷ שברכה זו היא (גם) שבח והודאה להקב"ה על זה
שישראל ע"י עבודתם מבררים ומזככים את המטה (לתתא) שיהי' כגוונא דלעילא, ועי"ז
ממשיכים גילוי אוא"ס ב"ה גם בעולמות העליונים (לעילא).

ב) וביאור הענין (וגם השייכות דענין זכו לתתא כגוונא דלעילא לענין חתן וכלה), הוא,
דכל הענינים שלמטה משתלשלים מענינים למעלה, ובלשון התניא⁸ שנשתלשלו
מהן, וכן הוא בחתן וכלה (שלמטה), שהם משתלשלים מחתן וכלה שלמעלה⁹, הקב"ה
וכנסת ישראל. וכמבואר במדרשי חז"ל שחתן וכלה האמורים בשה"ש קאי על הקב"ה
וכנסת ישראל. וכמרז"ל¹⁰ ביום חתונתו¹¹ זה מתן תורה, דמתן תורה הו"ע הנישואין דהקב"ה
וכנסת ישראל. וי"ל שזהו"ע וטוב לב משתה תמיד¹², כי בכל יום ויום יש הענין דמתן
תורה, כמו שאומרים בברכת התורה (שמברכים בכל יום) נותן התורה לשון הוה¹³, ועד
שבכל יום כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו¹⁴, ומבאר אדמו"ר הזקן¹⁵ דזה

הנ"ל) פ"א-יב (סה"מ קונטרסים שם כו, סע"ב ואילך. סה"מ
תרפ"ט ע' 94 ואילך).

(8) ריש פ"ג.

(9) ראה ד"ה כל הנהגה הנ"ל פ"א (מאבורהם ברכת נשואין
ופירושו). וכ"ה גם בד"ה אשר ברא תרל"ד (סה"מ תרל"ד ע'
טז"ז). תרח"צ פ"ה (סה"מ תרח"צ ס"ע קפו).

(10) תענית כו, ב (במשנה). ועד"ז בפרש"י עה"פ שה"ש ג,
יא. – הובא גם בד"ה אשר ברא תרפ"ט הנ"ל פ"ג (סה"מ
קונטרסים שם כג, א). ד"ה זה תרל"ד ותרח"צ שם. וראה לקו"ת
שה"ש בתחלתו. ובכ"מ.

(11) שה"ש שם.

(12) משלי טו, טו. ולהעיר מסנהדרין ק, סע"ב.

(13) של"ה כה, א. לקו"ת תוריע כג, א. תו"ח יתרו שבעה ערה
15. ובכ"מ.

(14) ראה תדאר פ"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד.

(15) תו"א יתרו סז, ב. וראה גם תו"א ויצא כא, ב. שם כב, ב.
וראה גם תו"ח יתרו שע, ב ואילך [בהוצאה החדשה – ח"ב

* יצא לאור בקונטרס י"ד כסלו – תש"נ, "לקראת יום הבהיר
י"ד כסלו, יום נישואי כ"ק אדמו"ר שליט"א והרבנית הצדקנית
מרת חי' מושקא נ"ע זי"ע (בשנת תרפ"ט) . . מוצש"ק פ' ויצא
שנת ה'תשנ"נ. מאמר זה "אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א
בהתוועדות דאור לי"ד כסלו ה'תשל"ט – שנת היובל להחתונה.
המאמר מיוסד על ד"ה זה שנאמר ע"י כ"ק אדמו"ר מהורי"צ
נ"ע ב"ד כסלו תרפ"ט בעת החתונה".

(1) נוסח ברכה ד' דברכות נישואין.

(2) שנאמר בג', י"ד כסלו פ"ט, חתונה למזו"ט.

(3) קונטרס ב – נדפס בסה"מ קונטרסים ח"א, והו"ל עוה"פ
ז"ע (בשנת תשל"ט) בקונטרס בפ"ע. – ראה סה"מ שם כא, ב
ואילך. סה"מ תרפ"ט ע' 86 ואילך.

(4) זהר ח"ב קסט, ב.

(5) ד"ה שמח תשמח תרנ"ז בתחלתו (סה"מ תרנ"ז ע' קעג
ואילך). המשך תרס"ו ס"ע תקפו ואילך.

(6) תהלים קיג, ט.

(7) ראה ד"ה כל הנהגה תרפ"ט (והוא המשך לד"ה אשר ברא

שהקב"ה קורא ושונה כנגדו הוא ממש כמו שהי' בשעת מתן תורה בפעם הראשונה. שלכן אמרו¹⁶ (בנוגע להלכה בפועל) מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע. ובפרט לפי המבואר¹⁷ שד' לשונות אלו (אימה יראה רתת וזיע) הם כנגד ד' האותיות דשם הוי', שבמתן תורה הי' הגילוי דשם הוי' לכ"א מישראל¹⁸, וגילוי זה הוא גם בעסק התורה עכשיו.

והנה ע"י עסק התורה פועלים גם בהעולם שיהי' כלי לאלקות. דע"י שהתורה נסעה וירדה כו' עד שנתלבשה בדברים גשמיים בכדי שיוכל האדם לתפוס אותה במחשבה דיבור ומעשה שלו¹⁹, הנה עי"ז ממשיכים גם בהעולם. דהנה ידוע²⁰ שעשרה מאמרות שבהם נברא העולם²¹ הם מכוונים כנגד עשרת הדברות, כדאיתא בזהר²² עה"פ²³ עשרה עשרה הכף בשקל הקודש, ולכן ע"י עסק התורה (עשרת הדברות) פועלים בהעשרה מאמרות, שגם הם יהיו בשקל הקודש²⁴.

ויש לומר, דזה שעשרה מאמרות ועשרת הדברות שקולים זה כנגד זה, הכוונה בזה היא גם שכל אחד פועל בהשני. דכמו שעשרת הדברות פועלים (כנ"ל) בהעשרה מאמרות, וכמאמר²⁵ אסתכל באורייתא וברא עלמא, שבריאית העולם היא ע"י העשרה מאמרות כמו שהם בתורה²⁶, שירדו אח"כ בבחי' מילין דהדיוטא²⁷ להוות את העולם, עד"ז הוא לאידך, שעבודת האדם בעניני העולם שנברא בהעשרה מאמרות מילין דהדיוטא פועלת בעשרת הדברות [שלכן יש פירוש²⁸ במאמר הזהר עה"פ עשרה עשרה גו', שעשרה מאמרות הם גבוהים מעשרת הדברות]. וי"ל שהוא ע"פ המבואר באגה"ק²⁹ שבירור הלכה בתורה הוא ע"י נשמה בגוף דוקא, ולכן באים העליונים לשמוע חידושי תורה מהתחתונים (וכמרוז"ל³⁰ עה"פ³¹ חברים מקשיבים לקולך). ועד שהקב"ה אומר למלאכי השרת לי מה אתם שואלים אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה³².

ועד"ז הוא גם בחתן וכלה, דעם היות שהחתן וכלה שלמטה משתלשלים מבחי' חתן וכלה שלמעלה, שענינם בספירות הוא ז"א ומלכות³³, ולמעלה יותר קוב"ה ושכינתי' (חתן וכלה) הו"ע או"א"ס שלפני הצמצום והקו כמבואר בארוכה בדרושי כ"ק אדמו"ר

רנג, סע"ב ואילך]. ויצא כד, סע"ג ואילך. ובכ"מ.

(16) ברכות כב, א.

(17) לקוטי הש"ס להאריז"ל מס' מו"ק. וראה לקו"ש ח"ח ע' 258 הערה 2.

(18) ראה בארוכה לקו"ת ר"פ ראה. ובכ"מ.

(19) תניא פ"ד (ח, ב).

(20) ד"ה וכל בניך תרפ"ט (בקונטרס דרושי חתונה הנ"ל) פ"ג (סה"מ קונטרסים שם יז, ב ואילך). ד"ה שלום רב ה'תש"ד פ"ו (סה"מ ה'תש"ד ע' 75 ואילך). ועוד. וראה גם מאמרי אדמו"ר האמצעי שבהערה 28. וש"נ.

(21) אבות פ"ה מ"א. זהר שבהערה הבאה.

(22) ח"ג יא, ב ואילך.

(23) נשא ז, פו.

(24) ראה ד"ה וכל בניך שם רפ"ג: ושניהם בשקל הקודש.

(25) זח"ב קסא, א-ב.

(26) ראה זהר שם, סע"א, שהכוונה ב"אסתכל באורייתא" היא

לעשרה מאמרות שבתורה. ולהעיר משער היחוד והאמונה ספ"א, דזה שהעש"מ "יש בהם כח וחיות לברוא יש מאין כו" הוא מפני שהם עשרה מאמרות שבתורה, ואורייתא וקוב"ה כולא חד.

(27) זח"ג קמט, ב. וראה לקו"ת אחרי כה, ד.

(28) הובא באוה"ת תשא ע' א'תנא. וראה גם מאמרי אדמו"ר

האמצעי דברים ח"א ע' רפ. וש"נ.

(29) סכ"ו (קמד, ב ואילך).

(30) שהש"ר פ"ח, יג.

(31) שה"ש ח, יג.

(32) דב"ר פ"ב, יד.

(33) ראה גם ד"ה שמח תשמח תרנ"ז ע' 90. שם ע' 105 ואילך

מהר"ש³⁴, ועד שהענין דקוב"ה ושכינתו הוא גם לפני הצמצום³⁵, מ"מ, ע"י העבודה למטה דוקא (ובפרטיות ע"י שמחת חתן וכלה שלמטה) ממשיכים תוספת אור בחתן וכלה שלמעלה גם כמו שהם בשרשם הראשון לפני הצמצום. וע"ד שע"י עסק התורה והמצוות שלמטה דוקא נעשה יחוד קוב"ה ושכינתו³⁶ כמבואר בתניא³⁷, גם כמו שהם למעלה מעלה. (ג) ומדייק בהמאמר³⁸ למה מקדים ששון ושמחה לפני חתן וכלה, והרי השמחה (שבברכה זו) היא מה שמשמחים את החתן ואת הכלה וכמאמר³⁹ כיצד מרקדין לפני הכלה. גם אינו מובין⁴⁰ מ"ש אשר ברא כו' חתן וכלה, דכיון שהתחלת הענין דחתן וכלה הוא חתן וכלה שלמעלה, איך שייך לומר על זה אשר ברא, לשון בריאה. והרי אפילו כלה (שלמעלה), ספירת המלכות, היא בכלל הספירות דאצילות [עשר ולא תשע⁴¹], כי המלכות משלימה הספירות, אנכי⁴² שלומי אמוני ישראל⁴³], ועאכו"כ בחתן שלמעלה שהוא ז"א, איך שייך לומר בו הלשון בריאה.

ומבאר⁴⁴ בהקדם מ"ש⁴⁵ לפני לא נוצר א-ל, שאינו מובין⁴⁶ איך שייך לשון יצירה על שם א-ל שהוא משמותיו של הקב"ה, מז' השמות שאינם נמחקים⁴⁷. והדיוק בפסוק זה הוא עוד יותר מהדיוק בברכת אשר ברא, כיון שיצירה ("נוצר") היא למטה מבריאה ("ברא").

והענין הוא, שמבאר בהמאמר⁴⁴, דשם א-ל שייך לעולמות. דשם א-ל הוא בחסד⁴⁸, ובענין החסד כתיב⁴⁹ כי אמרתי עולם חסד יבנה, שהכוונה בזה היא שבנין העולם הוא ע"י ספירת החסד ושבנין ספירת החסד הוא בשביל התהוות העולמות⁵⁰. ולכן שייך בשם א-ל לשון יצירה להיותו מקור לעולמות. ועד"ז⁵¹ הוא גם בנוגע לבחי' חתן (ששייך בו

(43) ראה ביאורי הזהר להצ"צ תשא ס"ע רפ. המשך תער"ב ח"ב פש"צ. סה"מ תרפ"ז ע' כה. ובכ"מ. וראה ע"ה שער ל (שער הפרצופים) דרוש ג. שער כז (שער עיבור יניקה מוחין) פ"א. ועוד.

(44) בד"ה הנ"ל תרפ"ט פ"ג (סה"מ קונטרסים שם כג, א). וכ"ה גם בד"ה זה תרל"ד ותרנ"צ שבהערה 40.

(45) ישע"י מג, י.

(46) בד"ה הנ"ל תרפ"ט שם: ואיתא בספרים. ובד"ה זה תרל"ד ותרנ"צ שם: והקשה בזה. – ראה זח"ג פו, א. ביאורה"ז לשם קלה, סע"ד ואילך. אוה"ת משפטים ע' אקצח ואילך. ובאורה"ת שם: ונלאו בו כל המפרשים. – ועיין רד"ק עה"פ. ועוד.

(47) שבועות לה, סע"א. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב.

(48) זח"ג ל, ב. שם סה, א. ובכ"מ.

(49) תהלים פט, ג. וראה ד"ה אשר ברא תרפ"ט שם.

(50) ראה גם לקו"ת שה"ש יא, ד. שם כה, ב. ובכ"מ.

(51) ד"ה כל הנהגה תרפ"ט הנ"ל פ"א (סה"מ קונטרסים שם

(סה"מ תרנ"ז ע' רסו. שם ע' רפב ואילך). ובכ"מ.

(34) המשך וככה תרל"ז פכ"ד (ע' לג).

(35) המשך תרס"ו ע' תקיז.

(36) שלכן אומרים לפני כל מצוה לשם יחוד קוב"ה ושכינתו*

– כ"ה בלקו"ת ר"ה נה, ג. ובכ"מ. והוא בפע"ח שער ו (שער הזמירות) ספ"ה. וראה עוד בהנסמן לקמן ח"ד ע' רמה הערה 60.

(37) פמ"א (נו, ב).

(38) ד"ה אשר ברא תרפ"ט הנ"ל בתחלתו (סה"מ קונטרסים שם כב, רע"א). שם פ"ג (סה"מ שם כג, רע"א) וכ"ה גם בד"ה זה תרנ"צ פ"א (סה"מ תרנ"צ ע' קפד).

(39) כתובות טז, סע"ב.

(40) ד"ה אשר ברא תרפ"ט פ"ג שם. ד"ה זה תרל"ד (סה"מ

תרל"ד ע' טז). תרנ"צ פ"ה (ס"ע קפו ואילך).

(41) ספר יצירה פ"א מ"ד. וראה זח"ב קפז, ב. פרדס שער א

(שער עשר ולא תשע) פ"ו.

(42) לשון הכתוב – שמואל-ב כ, יט.

(* ומה שאנו אומרים לשם יחוד רק פעם אחת קודם התפלה הוא לפי שאמירה זו היא פעולה נמשכת על כל היום – ד"ה שמח תשמח תרנ"ז ע' 25 (סה"מ תרנ"ז ע' קצח). סה"מ עטר"ת ע' תקיז. ועוד.

לשון בריאה), כי חתן הוא מלשון חות דרגא⁵² [דהגם שהחילוק בין ז"א (חתן) למלכות (כלה) הוא שהמלכות גם כמו שהיא באצילות היא השרש ומקור דבי"ע משא"כ ז"א הוא סוף עולמות הא"ס (כמבואר בתו"א⁵³ ב"כיי"ק אדמו"ר נ"ע), מ"מ חתן הוא מלשון חות דרגא], ירידה, ולכן שייך בו לשון בריאה.

ד) וביאור הענין, הנה ידוע שהסיבה לבריאת העולם וכל סדר ההשתלשלות הוא החסד שבאוא"ס, כמבואר בארוכה בד"ה אתה אחד לאדמו"ר האמצעי⁵⁴ ובכמה דרושים שלו. וענין החסד שבאוא"ס הוא כללות ענין הגילוי, וכמו שמבאר אדמו"ר הצ"צ ברשימותיו לתהלים⁵⁵ עה"פ⁵⁶ א-ל אלקים הוי' דיבר ויקרא ארץ, ששמות אלה ישנם גם לפני הצמצום, א-ל (חסד) מורה על התחלת גילוי האור (מה שהי' ממלא מקום החלל⁵⁷). ולכן שם א-ל קדם לשם אלקים, כי תחלה הו"ע הגילוי והוא שרש וסיבת ההתהוות, ולאח"ז (בכדי שיהי' אפשר להיות התהוותם בפועל) הי' הצמצום, אלקים.

וגם בהתהוות עצמה שבה קדם הצמצום וכמו"ל⁵⁸ בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, הנה נוסף לזה שהצמצום הוא בשביל הגילוי (כמבואר בהמשך תער"ב⁵⁹ ובכ"מ), הנה גם הצמצום גופא הוא מצד החסד, וכמו שמבאר הרב המגיד⁶⁰ שהצמצום שלמעלה הוא כמו אב המצמצם את שכלו כו' בשביל בנו הקטן כו' האהבה גרמה את הצמצום. היינו שהצמצום הוא בכדי שהאור יומשך ויתקבל בהתחוננים, ועד שיומשך בהם גילוי אור נעלה יותר מהאור שהאיר בגילוי קודם הצמצום⁶¹. ועד שיהי' דירה לו ית', לו לעצמותו [בדוגמת דירת האדם, שעצמות האדם דר בהדירה]⁶², ושהעצמות יהי' בהם בגילוי כמ"ש⁶³ ולא יכנף עוד מוריך.

ה) והנה הסיבה לבנין החסד (בכדי שיהי' התהוות העולם) היא כי חפץ חסד הוא⁶⁴. והענין דחפץ חסד הוא למעלה מחסד (לא רק מחסד כמו שהוא במדות אלא למעלה גם משרשו כמו שהוא במוחין וכו'), כי ענינו הוא חפץ, רצון ותענוג, אלא שהחפץ הוא שיהי' חסד⁶⁵. וחפץ זה הוא הסיבה לבנין החסד שממנו נבנה העולם. ויש לומר, דחתן מלשון חות דרגא הוא בחי' חפץ (חסד) שלמעלה מחסד. דזה שנתעורר ברצון וחפץ שיהי'

57) ע"ח שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף ב. אוצרות חיים ומבוא שערים בתחלתם.
58) פרש"י ר"פ בראשית.
59) ח"ב ע' א"ג.
60) לקו"א ואו"ת בתחלתם.
61) ראה המשך תרס"ו ע' ד.
62) המשך תרס"ו ס"ע ג. שם ע' תמה. ובכ"מ. – נסמנו לקמן ע' שח הע' 32.
63) ישע"י ל, כ. וראה תניא פל"ו (מו, א).
64) מיכה ז, יח. וראה לקו"ת שה"ש יא, ד.
65) ראה בארוכה ד"ה זה היום תחלת מעשיך דער"ה ה'תשמ"ב סעיף ד (לעיל ח"א ס"ע מג ואילך).

כז, ב). ד"ה הנ"ל תרל"ד ותר"צ שם.
52) כ"ה בד"ה הנ"ל תרפ"ט ותרל"ד שם. לקו"ת שה"ש בתחילתו. ובכ"מ. וראה יבמות סג, א: נחית דרגא נסיב איתתא. ובד"ה הנ"ל תר"צ שם: נחות דרגא.
53) ס"פ תרומה.
54) נדפס בקונטרס בפ"ע – קה"ת, ברוקלין תשכ"ה [ולאח"ז במאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים בתחלתו].
55) יהל אור ע' קצ (ועד"ז באוה"ת קרח ע' תשכ"ב). וראה גם שם ע' תשה – פקסימיליא מגוף כתי"ק של הצ"צ. וראה ג"כ ד"ה זה תרל"ד ותר"צ שם. סה"מ עטר"ת ע' קצו ואילך.
ה'תש"ג ע' 63 ואילך.
56) תהלים נ, א.

חסד הוא ירידה (חות דרגא) לגבי עצמות אוא"ס. [ויש לומר דזהו מ"ש בהמאמר⁶⁶ שחתן הוא התקשרות, והוא מה שאוא"ס התקשר כביכול לברוא את העולם, דיש לומר, שזה שאוא"ס התקשר כביכול לברוא את העולם הו"ע הרצון והחפץ]. וכיון שהירידה להיות חפץ חסד היא ירידה באין ערוך, לכן שייך בזה לשון בריאה, אשר ברא כו' חתן. ועפ"ז יובן גם מה שבחתן נאמר לשון בריאה, ובשם א-ל נאמר לשון יצירה (לפני לא נוצר א-ל), כי חפץ חסד (שאינו אלא חפץ ורצון שיהי' חסד) הוא למעלה מציוור, ולכן שייך בו רק הלשון בריאה, משא"כ בחסד (שם א-ל בחסד), גם כמו שהוא לפני הצמצום, מכיון שהוא ציוור (של חסד), שייך בזה לשון יצירה.

ו) וזהו אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה כו', שקאי (גם) על בריאת חתן וכלה שלמעלה (שמהם משתלשלים חתן וכלה שלמטה). וזה שנקראים בשם חתן וכלה (דשמו אשר יקראו לו בלה"ק מורה על תוכנו של הדבר ועד שהוא המהוה ומחי' ומקיים את הדבר כתורת הבעש"ט הידועה⁶⁷), הוא, כי חתן הוא מלשון חות דרגא כמשנת"ל (סעיף ג), וכלה היא מלשון כליון ומלשון כלתה נפשי⁶⁸ [שהם שתי בחי' בכלה, כמבואר בלקו"ת⁶⁹]. והכוונה בבריאת חתן וכלה שלמעלה היא בכדי שיומשכו מהם חתן וכלה שלמטה, וכמבואר לעיל (סעיף ג) בפירוש הכתוב כי אמרתי עולם חסד יבנה שבנין ספירת החסד הוא בכדי שיהי' התהוות העולם. ולכן ע"י עבודת ישראל למטה ובפרט בזה שמשמחים את החתן וכלה (כפשוטם למטה), ע"י פועלים הן לעילא והן לתתא, ועד שנעשה שמח תשמח רעים האהובים כשמחך יצירך בגן עדן מקדם⁷⁰ (קודם החטא) שאז הי' העולם על מילואו⁷¹, אלה תולדות השמים והארץ בהבראם⁷², תולדות מלא⁷³. ויתירה מזו, דכיון שהכוונה בהירידה (דעולם) שנעשה ע"י חטא עה"ד היא לצורך עלי', הרי מובן שהעלי' היא למקום גבוה יותר מכמו שהי' קודם הירידה, ולכן, ע"י העבודה (שלאחרי החטא) יהי' עילוי נעלה יותר גם מכמו שהי' בתחלת הבריאה, אלה תולדות פרץ⁷⁴, תולדות מלא⁷⁵, דתולדות מלא שבפסוק זה הוא למעלה יותר מתולדות מלא שבתחלת הבריאה. וגילוי עילוי זה יהי' בביאת משיח צדקנו, כמו שמסיים שם (בתולדות פרץ⁷⁵) וישי הוליד את דוד, דוד מלכא משיחא.

וגילוי זה יהי' בקרוב ממש ובעגלא דידן, בחסד וברחמים ובטוב הנראה והנגלה, ע"י מעשינו ועבודתנו במשך שיתא⁷⁶ אלפי שני דהוה עלמא⁷⁷ [שזה כולל ענין הזמן (שיתא אלפי שני) וענין המקום (עלמא) יחד], ובפרט ע"י העבודה דיפוצו מעינותיך, המעיינות דתורת הבעש"ט, ובפרט כמו שנתגלו ע"י אדמו"ר הזקן לאחרי י"ט כסלו

66) ד"ה כל הנהגה תרפ"ט הנ"ל פי"א (סה"מ קונטרסים שם כז, ב).
 67) שער היחוד והאמונה פ"א.
 68) לשון הכתוב – תהלים פא, ג.
 69) שה"ש בתחלתו.
 70) נוסח ברכה ו' דברכות נשואין.
 71) ראה ב"ר פי"ד, ז. פי"ג, ג. וראה ד"ה וכל בניך תרפ"ט רפ"ד (סה"מ קונטרסים שם ב), ב).
 72) בראשית ב, ד.
 73) ב"ר פי"ב, ו. שמור"ר פ"ל, ג.
 74) רות ד, יח.
 75) רות שם, כב.
 76) ראה ר"ה לא, א.
 77) ראה תניא רפ"ז.

[וכידוע מאמר אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע⁷⁸ שענין יפוצו מעינותיך חוצה הותחל בעיקר לאחרי פטרבורג], שע"ז אתי מר דא מלכא משיחא⁷⁹ שאז יהיו הנישואין של הקב"ה וכנסת ישראל⁸⁰, וגם הנישואין דהקב"ה ודכל אחד מישראל, בתכלית השלימות, כמבואר בארוכה בכ"מ⁸¹ עה"פ⁸² כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות שהענינים דלע"ל יהיו נפלאות – נו"ן פלאות – אפילו בערך הנסים והנפלאות דיציאת מצרים, שאז יהי ענין הנישואין בשלימות, בקרוב ממש, במהרה בימינו.

כה (רסא, ב). וראה שם סק"ח, מפע"ח שער כא (שער חג המצות) פ"ו (בד"ה מהר"י ז"ל). וראה ד"ה כימי צאתך מארץ מצרים דאחש"פ ה"תשל"ט (לקמן ח"ג ע' רד ואילך). ד"ה זה די"א ניסן ה'תשמ"ב (לקמן ח"ג ע' קמו ואילך).
(82) מיכה ז, טו.

(78) ספר השיחות תורת שלום ס"ע 112 ואילך.
(79) ראה אגה"ק דהבעש"ט, נדפסה גם בכתר שם טוב בתחלתו.
(80) ראה שמו"ר ספט"ו. וראה לקו"ת שה"ש מח, א ואילך.
(81) אוה"ת נ"ך עה"פ סק"ז (ע' תפז), מזח"א בהשמטות סי'

בס"ד. משיחות ש"פ וישלח, ערב י"ט כסלו ה'תשנ"ג

"ראשי שנים" בנוגע לענינים מסוימים] שייך וקשור במיוחד עם "ראש השנה" כפשוטו ממש.

וכמודגש גם בהקביעות בימי השבוע – שיי"ט כסלו חל באותו יום שבו חל ר"ה: ביום א' דר"ה – כשחודש חשון חסר, וביום ב' דר"ה – כשחודש חשון מלא, כבקביעות שנה זו, שר"ה חל ביום השבת וביום הראשון, וי"ט כסלו חל ביום הראשון (כמו יום ב' דר"ה)¹¹.

ב. ואולי יש לבאר זה בהקדם ביאור הקשר והשייכות דיי"ט כסלו לפרשת השבוע¹² – פ' וישלח¹³:

התוכן דפ' וישלח הוא – הבירור דעשו, הן בהתחלת הפרשה, "וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום"¹⁴, כמבואר בדרושי חסידות¹⁵ ששלח מלאכים כדי לפעול הבירור דעשו להעלותו לשרשו ומקורו (בבחי' המקיפים דעולם התורה); והן בסיום הפרשה (בהשיעורים דערב שבת ויום השבת), "ואלה תולדות עשו הוא אדום וגו'¹⁶, עד לסיום הפרשה ממש, "אלה אלופי אדום למושבותם בארץ אחוזתם הוא עשו אבי אדום"¹⁷, אשר, הכוונה בזה היא הבירור דעשו, להעלותו לשרשו ומקורו כפי שהוא בתורה¹⁸.

והנה י"ט כסלו הוא ראש השנה לחסידות, גילוי פנימיות התורה כפי שנתגלתה באופן של הבנה והשגה

א. י"ט כסלו הוא ראש השנה לתורת החסידות ולדרכי החסידות¹. ומתחיל במוצאי ש"ק זה, ולפני זה מזמן המנחה דיום הש"ק² ח"י כסלו –

לאחר הקדמת העבודות דערב³ שבת טו"ב כסלו ודש"ק⁴ ח"י כסלו.

ולכאורה טעם הדבר – לפי שגאולת רבינו הזקן ביי"ט כסלו היתה הנצחון של תורת החסידות, ולכן נעשה יום זה "ראש השנה" לתורת החסידות ודרכי החסידות, היינו, שיום זה הוא כמו ה"ראש" שכולל כל אברי הגוף⁵, שבו נמשך "גילוי אור פנימיות תורתנו הקדושה . . על כללות השנה"⁶.

ובהשקפה ראשונה ה"ז ע"ד מ"ש במשנה⁷ "ארבעה ראשי שנים הם", שכל א' מהם נקרא "ראש השנה" בנוגע לענין מסויים, ועד"ז נקרא י"ט כסלו "ראש השנה" בנוגע לתורת החסידות⁸.

אבל, מדברי רבותינו נשיאינו שמדגישים ביותר הענין ד"ראש השנה" ביי"ט כסלו [החל מדברי כ"ק אדנ"ע⁹ "זה היום (יי"ט כסלו) תחלת מעשיך, שלימות הכוונה האמיתית בכריאת האדם עלי ארץ כו"⁹, ולשון הברכה "לשנה טובה בלימוד החסידות ודרכי החסידות תכתבו ותחתמו"¹⁰], מסתבר לומר, שהענין ד"ראש השנה" ביי"ט כסלו [נוסף על היותו התחלה וראש בנוגע לתורת החסידות, ע"ד ובדוגמת שאר

מתיאמה להקביעות דיום ב' דר"ה, שבו היא גם הקביעות דשמח"ת* (12) כפתגם רבינו הזקן ש"צריכים להיות עם הזמן" ("היום יום" ב' חשון. ובכ"מ).

(13) שהרי בכמה שנים הקביעות דיי"ט כסלו היא כפ' וישלח. וגם בשנים שיי"ט כסלו חל בפ' וישב (ככפעם הראשונה, בשנת תקנ"ט – יום ג' דפ' וישב), ובשנה זו, ביום הראשון דפ' וישב – ה"ה מתברך משבת פ' וישלח, ובפרט בשנה זו, ששבת פ' וישלח הוא ערב י"ט כסלו, ויי"ט כסלו הוא מוצאי שבת פ' וישלח.

ע"ד השייכות דיי"ט כסלו לפ' וישלח (נוסף על השייכות דאגה"ק ד"ה קטנתי מכל החסדים שכתבה לאחר וע"ד בואו מפ"ב) – ראה גם סה"ש תש"ד ע' 50. קונטרס משיחות ש"פ וישלח תשמ"ט, ובהנסמן בהערה 5. לקו"ש השבועי בסופו. ועוד.

(14) ריש פרשתנו.

(15) ראה תו"א ריש פרשתנו. ובארוכה – תו"ח שם. ועוד.

(16) לו, א ואילך.

(17) סוף פרשתנו.

(18) ע"ד "יעקב ונעשו האמורים בפרשה" (פרש"י ר"פ תולדות), ענינו של "עשו" כפי שהוא "בפרשה", בתורה (ראה לקו"ש ח"כ ע' 114. וש"נ).

(1) אגה"ק דכ"ק אדנ"ע מיום ט"ז כסלו תרס"ב (אג"ק שלו ח"א ע' רנט. וש"נ). וראה לקו"ד ח"ד תשנט, ב ואילך. ("היום יום" בתחלתו.

(2) שלכן אין אומרים צו"צ במנחת שבת זה (ראה שו"ע אדה"ז אור"ח סו"ס רצב).

(3) כמארז"ל (ע"ז ג, סע"א) "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת". שהוא "ערב" י"ט כסלו.

(5) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א ואילך. עט"ר שער ר"ה בתחלתו. ובכ"מ.

(6) אגה"ק שבהערה 1.

(7) ר"ה בתחלתו.

(8) ראה לקו"ש ח"י ע' 224 ואילך.

(9) ראה גם ד"ה זה היום תחלת מעשיך דיי"ט כסלו תש"י (סה"מ תש"י ע' 95) – שמבאר כמה פרטים בעניני העבודה דראש השנה.

וראה גם שיחת י"ט כסלו תש"ד (סה"ש תש"ד ע' 48) שהענינים דערב ר"ה, ימי הסליחות וחודש אלול כו' – ישנם גם בנוגע ליי"ט כסלו.

(10) "היום יום" בסופו. ובכ"מ.

(11) להעיר מהפתגם שיי"ט כסלו הוא שמחצת תורה, שמח"ת דפנימיות התורה (סה"ש שם ע' 49-50), ועפ"ז יומתק שקביעותו

(* וכשחודש חשון חסר ור"ח כסלו הוא יום אחד – ה"ז בהתאם להקביעות בארץ ישראל, ששמע"צ ושמח"ת הם ביום אחד, באותו יום שבו חל א' דר"ה.

אביך³⁴ – הליכת הנשמה מלמעלה ("מארצך גו") למטה³⁵, מאיגרא רמה לבירא עמיקתא³⁶, אשר, עי"ז דוקא מתעלית הנשמה לדרגא נעלית יותר מכמו שהיתה לפני ירידתה – שנעשית בבחינת "מהלך"³⁷, ובזה גופא – "לך לך", הליכה בכפלים, בעילוי אחר עילוי.

וכדי שהנשמה תוכל לירד למטה כדי להשלים כוונת הבריאה צ"ל "וירא אליו ה'"³⁸ – התגלות אלקות יתירה³⁹ (נוסף על גילוי אלקות שיש לנשמה למעלה בתמידות) לצורך הנתינת-כח לעבודתה למטה, שזהו"ע ד"משביעין אותו"⁴⁰, שכולל גם הפירוש ד"משביעין" (בשי"ן שמאלית) מלשון שובע⁴¹, שנותנים לו כחות כדי שביעה, ועד לאופן של ראי' ("וירא אליו ה'"), תכלית ההתאמתות⁴².

וענין זה (הגילוי ד"וירא אליו ה'" לצורך העבודה למטה) הוא באופן שחודר בכל מציאותו עד בכל ביתו – כל פרטי הענינים ד"חיי שרה", "מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים"⁴³, רצון ותענוג, מוחין ומדות⁴⁴, כפי שנעשים מציאות אחת ד"חיי שרה"⁴⁵.

ולאחר שישנו הציווי "לך לך", והנתינת-כח ד"וירא אליו ה'", באופן שיחודר בכל המציאות שלו, מתבאר אופן העבודה – "תולדות", "תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים"⁴⁶, ובפרטיות יותר – יעקב ועשו (האמורים בפרשה), היינו, עבודה בעניני קדושה (יעקב), "עשה טוב", והעבודה בכירור העולם עד לכירור והפיכת ה"לעו"ז (עשו), "סור מרע", עד להפיכתו לטוב⁴⁷, אתהפכא חשוכא לנהורא⁴⁸, דוגמת קדושת התיבות האמורות בפרשה.

בתורת החסידות, שזהו"ע פנימי בישראל¹⁹; ומהי השיכות לפ' וישלח שתוכנה הכירור דעשו?!

ג. וי"ל בהקדם הביאור בתוכנה של פרשת וישלח בסדר הפרשיות דספר בראשית:

ספר בראשית נקרא "ספר הישר", "ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים"²⁰. וכיון ש"מעשה אבות סימן לבנים"²¹, מובן, שבספר בראשית נכלל כל סדר העבודה דבני, "זה ספר תולדות אדם"²², "אדם ישר"²³, אדמה לעליון²⁴, דקאי על כאו"א מישראל, "עמך כולם צדיקים"²⁵.

ובפרטיות יותר – ועל סדר הפרשיות:

היסוד וההתחלה לכל ענין העבודה – "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ"²⁶, היינו, שכל עניני העולם, שמים וארץ²⁷ וכל צבאם²⁸, נבראו ע"י הקב"ה, ובריאתם היא בשביל "בראשית", ב' ראשית, בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית²⁹.

והכוונה והתכלית דכל הבריאה היא – "נח", מלשון נייחא דרוחא³⁰, הנחת-רוח דהקב"ה, שנתאוה להיות לו דירה בתחתונים³¹, ובפרטיות יותר – "נח נח" ב"פ, נייחא בעליונים ונייחא בתחתונים³², שהדירה בתחתונים פועלת עילוי ושלמות גם בהעליונים, שבריאתם היא באופן ש"להם ירידה מאור פניו ית"³³, ועלייתם היא כשנשלמת כוונת הבריאה דכל סדר ההשתלשלות שנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים.

ולכן צ"ל "לך לך מארצך וממולדתך ומבית

35) ראה תו"א ר"פ לך לך. סה"מ מלוקט ח"ב ע' קנח ואילך. וש"נ.

36) ע"פ לשון חז"ל – חגיגה ה, ב.

37) ראה תו"א ס"פ וישב. ובכ"מ.

38) ר"פ וירא.

39) כמו בפשטות הכתובים ש"וירא אליו ה'" הי' גילוי נוסף ונעלה יותר לגבי הגילוי שלפני קיום מצות מילה, כולל גם הגילוי בזמן קיום מצות מילה שהי' במצב ובאופן ד"זכרות עמו הברית" (ראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ וירא).

40) נדה ל, ב. תניא בתחלתו.

41) ראה קיצורים והערות לתניא שם.

42) ראה לקו"ש ח"ו ע' 141. וש"נ.

43) ר"פ חיי שרה.

44) ראה לקו"ש ר"פ ברכה. ביאורו ותו"ח ר"פ חיי שרה. ועוד. 45) כולל גם הדיוק ד"שרה" – לא רק "שרי לי", אלא גם "שרה על כל" (פרש"י לך לך יז, טו), היינו, שנמשך ופועל בעבודתו בכל הבריאה כולה.

46) פרש"י ר"פ נח.

47) ראה כש"ט סי' פט.

48) ראה זח"א ד, א.

19) וכידוע שע"י פנימיות (סתים) התורה נעשה הקשר והחיבור בין הפנימיות (סתים) דישראל עם הפנימיות (סתים) דקב"ה (ראה זח"ג עג, א. לקו"ת ויקרא ה, ג. נצבים מו, א. ובכ"מ).

20) ע"ז כה, א.

21) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו.

22) קהלת ז, כט.

23) בראשית ה, א.

24) ראה של"ה ג, רע"א. ועוד. עש"מ מאמר אכ"ח ח"ב סל"ג. ובכ"מ.

25) ישע"י ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

26) ר"פ בראשית.

27) כולל גם הרמז בשמים וארץ – עולמות עליונים ועולמות תחתונים (ראה ד"ה בראשית ברא תשמ"ו. וש"נ).

28) "את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותיהם" (פרש"י בראשית א, יד).

29) פרש"י ר"פ בראשית. ובכ"מ.

30) ראה תו"א ר"פ נח. ובכ"מ.

31) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

32) ב"ר פ"ל, ה.

33) תניא שם.

34) ר"פ לך לך.

(לך לך, וירא ויחי שרה), ואופן העבודה (תולדות), החלק השני, ויצא וישלח, הוא העבודה בפועל ממש – בירור התחתון (בחרן), ועד לתחתון שאין תחתון למטה ממנו (עשו),

והחלק השלישי, מוישב עד ויחי, הוא התוצאה דכללות העבודה – ההתיישבות שנעשית ע"ז שנשלמת כוונת הבריאה⁵⁹, בגאולה האמיתית והשלימה, שאז ה"ויגש" דישאל להקב"ה בתכלית השלימות⁶⁰, ובאופן ד"ויחי", חיים נצחיים נשמות בגופים.

ומזה מובן תוכנה המיוחד של פ' וישלח (בסדר הפרשיות דספר הישר) – וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו, הבירור דעשו, תחתון שאין תחתון למטה ממנו – סיום וגמר מעשינו ועבודתנו לעשות לו ית' דירה בתחתונים, שע"ז נשלמת כוונת הבריאה כולה⁶¹.

ה. עפ"ז יש לבאר גם הקשר והשייכות ד"ט כסלו לפ' וישלח:

החידוש ד"ט כסלו הוא שבו התחיל עיקר הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה"⁶², כלומר, נוסף על לימוד פנימיות התורה שהי' גם בדורות שלפנ"ז, ובפרט מזמנו של האריז"ל שאמר ש"בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה"⁶³, ונוסף על הגילוי דתורת החסידות הכללית ע"י הבעש"ט והמגיד, ו(התחלת)הגילוי דתורת חסידות חב"ד ע"י רבינו הזקן, ניתוסף ענין עיקרי בהגאולה ד"ט כסלו – "יפוצו מעינותיך חוצה", שהמעיינות עצמם באים א' באופן של הפצה (ב) גם במקום החוצה⁶⁴, ולא רק בחוצה סתם⁶⁵, אלא גם בחוצה שאין חוצה ממנו, תחתון שאין תחתון למטה ממנו.

ולאח"ז מתחילה העבודה בפועל ממש – ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה"⁴⁹, היציאה בפועל מ"באר שבע", מקומה של הנשמה למעלה (שבע מדות העליונות⁵⁰), והליכתה "חרנה", "חרון אף של עולם"⁵¹, לפעול בירור העולם.

ובהמשך לזה בא שלב נוסף ועיקרי בעבודה למטה (נוסף על "וילך חרנה", הבירור ד"חרן") – וישלח יעקב מלאכים אל עשו גו", הבירור דתחתון שאין תחתון למטה ממנו, הבירור דעשו שלמטה אפילו מלבן¹⁵.

וע"י העבודה דבירור התחתון – נעשה וישוב יעקב⁵², מעמד ומצב של התיישבות, "לישב בשלוה"⁵³.

ועד שנעשה קץ וסוף דכללות מעשינו ועבודתנו בכל סדר ההשתלשלות – "מקץ שנתיים ימים"⁵⁴, קץ וסוף העבודה והפעולה בב' העינים הכלליים ("שנתיים ימים") דשמים ובארץ, רוחניות וגשמיות, "קץ הימים" ו"קץ הימין"⁵⁵.

ואז נעשה מצב של הגשה וחיבור דכאו"א מישראל עם כביכול הקב"ה – ויגש⁵⁶ אליו יהודה"⁵⁷, באופן ש"אחד באחד יגשו ורוח לא יבוא ביניהם"⁵⁸.

ועד שזוכים לחיים נצחיים, נשמות בגופים – ויחי" (כולל גם בני" שבכל הדורות שלפנ"ז) – תחיית המתים.

ד. ויש לומר, שסדר העבודה דבני" בספר הישר נחלק לשלשה חלקים כלליים:

החלק הראשון, מבראשית עד תולדות, הוא (בכללות) הכנה לעבודה – ביאור תכלית ומטרת הבריאה (בראשית ונח), הציווי ונתינת-כח לעבודה

לבוא (ראה אוה"ת ויחי שנו, ב ואילך. ד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט. ועוד).

61 כולל גם כוונת הבריאה דעולם התוהו – שגם המקיפים דתוהו (שרשו של עשו) שלמעלה מתיקון יומשכו ויתגלו בעולם התיקון, שנתמלאת השליחות ד"וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו", "לפניו ממש, אל בחי' שלמעלה ממנו במדרגה, אל עשו אחיו שעירה, שהוא בחי' מלכין קדמאין דתוהו. . להמשיך בחי' המקיפים דתוהו אליו למטה בתיקון", ע"ז שנשלם הבירור דעשו שלמטה, כולל גם הבירור ד"ארבע מאות איש עמו", ש"שרש שרשם. . נתהווה מן ד' מאות שקל. . ת' עלמין דכיסופין דירתי צדיקיא לעלמא דאתי. . עונג העליון. . עתיקא קדישא כו" (תו"א ריש פרשתנו. ובארוכה – תו"ח שם. ועוד). וראה לקמן הערה 69.

62 שיחת י"ט כסלו תרס"ח (סה"ש תו"ש ס"ע 112 ואילך).

63 אגה"ק רסכ"ו (קמב, ב).

64 ראה לקו"ש חט"ו ע' 282 ואילך. ועוד.

65 שיש בזה ריבוי דרגות זו למעלה מזו, עד כדי כך, שגם השכל נקרא "חוצה" ביחס לאמונה (ראה יהל אור ע' תנה. לקו"ש ח"כ ע' 181 הערה 14).

49 ר"פ ויצא.

50 ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' קנח ואילך. וש"נ.

51 פרש"י ס"פ נח.

52 ר"פ וישב.

53 פרש"י עה"פ.

54 ר"פ מקץ.

55 ראה לקו"ש ח"ה ע' 200. וש"נ.

56 ר"פ ויגש.

57 להעיר גם מהרמז בשם "יהודה" – שיש בו כל ד' אותיות שם הוי' (סוטה יו"ד, ב. וש"נ), ובאופן שהתחלתו באות יו"ד, אות הראשונה דשם הוי', וסיומו באות ה', אות הסיום דשם הוי'.

58 איוב מא, ח. וראה תו"א ויגש מד, ב. ובכ"מ.

59 ראה סה"ש תש"ד ע' 50 בפירושו "וישב יעקב בארץ מגורי אביו" – ש"מגורי אביו" הו"ע היראה והפחד אם יהי אפשר שהכוונה תושלם ותתגלה למטה בעוה"ז הגשמי, וע"י עבודתו של יעקב בבירור המטה פעל שיבוא בהתיישבות.

60 להעיר גם מהידוע ש"ויגש אליו יהודה" הו"ע סמיכת גאולה לתפלה (זהר ר"פ ויגש), שקשור עם העילוי דיהודה לגבי יוסף לעתיד

"ואימתי⁷⁴ ילך בימי המשיח, שנאמר⁷⁵ ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו", אשר, בזה מסתיימת ההפטרה (שהיא הסיום והחזרת) דפ' וישלח⁷⁶.

ו. ע"פ האמור לעיל יובן גם שי"ט כסלו קשור עם ראש השנה:

ענינו של ראש השנה הוא – "תמליכוני עליכם"⁷⁷, שישראל מכתירים את הקב"ה למלך, "מלך ישראל", ועי"ז "מלך על כל הארץ"⁷⁸.

וענין זה מתגלה בפועל ובשלימות בראש השנה לחסידות – שבו נעשה עיקר הענין דיפוצו מעינותך חוצה, שהמעיינות דפנימיות התורה, באים באופן של הפצה עד לחוצה שאין חוצה ממנו, ובמילא, ניכר בגלוי בכל העולם כולו (גם בחוצה שאין חוצה ממנו) שהקב"ה הוא "מלך על כל הארץ".

ובלשון הכתוב בחזרתם ההפטרה דפ' וישלח: "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה", היינו, שע"י הבירור דעשו ועד להר עשו, תחתון וחוצה שאין חוצה ממנו, נתגלה בכל העולם כולו מלכותו של הקב"ה.

ועפ"ז י"ל, שי"ט כסלו (נוסף על היותו ראש השנה לחסידות) הוא גם הפנימיות דראש השנה כפשוטו – כי, הפעולה דר"ה בהחידוש וההמשכה דמדת מלכותו ית' (מלך על כל הארץ) ממקורה הראשון בפנימיות ועצמיות אוא"ס ב"ה⁷⁹, נמשכת ומתגלה בי"ט כסלו, ר"ה לחסידות, שבו נמשך "עומק ופנימיות תורת הוי"ט⁸⁰ . . . מבחי' פנימיות ועצמיות אוא"ס ב"ה"⁸¹, ומתגלה באופן של הפצה ובחוצה שאין חוצה ממנו, שגם בו יהי' ניכר בפועל ובגלוי מלכותו של הקב"ה, "והיתה לה' המלוכה"⁸¹.

ז. ויש להוסיף, שהשייכות די"ט כסלו לר"ה (גילוי

והענין בזה⁶⁶ נדלכאורה, מהי התפיסת-מקום דמצב החוצה שאין חוצה ממנו בערך למעלת המעיינות עצמם] – שתכלית הכוונה היא לעשות לו ית' דירה בתחתון שאין למטה ממנו, וכדי שהוא יוכל להיות דירה לעצמותו, צ"ל גילוי המעיינות עצמם, העצם דפנימיות התורה, שנמשך מהפנימיות דמהותו ועצמותו ית', ומתגלה בהפנימיות דישראל⁶⁷, ועל ידם נמשך וחודר בכל הבריאה כולה, עד לתחתון וחוצה שאין תחתון וחוצה מהם, שגם הם נעשים דירה לעצמותו, שלימות כוונת הבריאה⁶⁸.

וזהו הביאור בהקשר והשייכות די"ט כסלו לפ' וישלח⁶⁹ – כי, הבירור דתחתון שאין תחתון למטה ממנו, נעשה ע"י הפצת המעיינות בחוצה שאין חוצה ממנו, החל מגאולת רבינו הזקן בי"ט כסלו, ומוסיף והולך ע"י רבותינו נשיאינו מדור לדור, עד לנשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, שעל ידו באו המעיינות עצמם לחוצה שאין חוצה ממנו בפועל ממש – עי"ז ש"וישלח יעקב⁷⁰ מלאכים, שלוחים, בכל קצוי תבל, עד ל"איי הים", נוסף על העיקר שהגיע בעצמו לחצי כדור התחתון, ובו עבד עבודתו בהפצת המעיינות חוצה בכל קצוי תבל, במשך עשר שנים האחרונות בחיים חיותו בעלמא דין, ומוסיף והולך במשך ארבעים שנה שבהם "קאי איניש אדעתי דרבי"⁷¹, עד שנשלם הבירור דעשו, תחתון וחוצה שאין תחתון וחוצה ממנו.

ולכן מודגש ענין הגאולה בי"ט כסלו [כידוע⁷² המענה של מלך המשיח להבעש"ט על שאלתו אימת אתי מר, כשיפוצו מעינותיך חוצה], ובפ' וישלח – כי, ע"י כ"ז נשלמת כוונת הבריאה לעשות לו ית' דירה בתחתונים, כפי שמתגלה בבית המשיח, ובלשון הכתוב בפרשת וישלח – "אבוא אל אדוני שעיררה"⁷³,

(66) ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 287-8. וש"נ.

(67) ראה אג"ק כ"ק אדני"ע (שבעה ערה 1): להמשיך בחי' עומק ופנימיות תורת הוי"ט . . . מבחי' פנימיות ועצמיות אוא"ס ב"ה שיאיר בפנימיות נפשנו כו'.

(68) ובלשון כ"ק אדני"ע באג"ק הנ"ל: זה היום תחלת מעשיך שלימות הכוונה האמיתית כו'.

(69) ראה סה"ש תש"ד שם, שהשייכות די"ט כסלו לפ' וישלח נרמזת בפסוק "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל" (לו, לא), כי י"ט כסלו הוא תיקון לשבירת הכלים דתהו.

(70) ובפרט ע"י "אלה תולדות יעקב יוסף" (שמו הראשון של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו), שעל ידו נשלם הבירור דעשו – כמ"ש בפרש"י (ישן) ר"פ וישב (בביאור השייכות דס"פ וישלח לר"פ וישב): "יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולן, מה כתיב למטה אלה תולדות יעקב יוסף, וכתיב (עובדי' א, יח – הפטרת שבת זו) והי' בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, ניצוץ יוצא מיוסף ששורף ומכלה כולם".

(71) ע"ז ה, רע"ב.

(72) אגה"ק דהבעש"ט – כש"ט בתחלתו. ובכ"מ.

(73) לג, יד.

(74) פרש"י עה"פ.

(75) עובדי' בסופו.

(76) ולהעיר שהפסוק "ועלו מושיעים גו' והיתה לה' המלוכה" הוא מפסוקי מלכות דר"ה.

(77) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

(78) נוסח ברכת מלכות דר"ה.

(79) ראה ד"ה להבין ענין תק"ש ע"פ כוונת הבעש"ט (סידור עם דא"ח שער התקיעות רמד, ג ואילך).

(80) להעיר גם מהקשר והשייכות דר"ה למתן-תורה (כמודגש בפסוקי שופרות), כי, ענינו של מ"ת הוא החיבור דעליונים ותחתונים, שזהו תוכן הענין דהתגלות מלכותו של הקב"ה בעולם, והרי י"ט כסלו הוא מתן-תורה דפנימיות התורה (ראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' רה. ריז).

(81) כולל גם שנעשה הכנה לעילוי גדול יותר ועד לאופן של חידוש – "תורה חדשה מאתי תצא" (ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג).

ש"בכל שנה ושנה יורד . . אור חדש עליון יותר שלא הי' מאיר מימי עולם אור עליון כזה⁹¹, הן בנוגע ליום ראשון, שבכל שבוע הולך וניתוסף באופן נעלה יותר בהענין ד"יום אחד", אחדותו של הקב"ה בעולם⁹², והן בנוגע להקביעות ד"ט כסלו ביום הראשון שבכל פעם שקביעות זו חוזרת ונשנית ניתוסף בזה באופן נעלה עוד יותר, ועאכו"כ בשנה זו, תש"נ, ר"ת "תהא שנת נסים", שכל עניני י"ט כסלו הם באופן של נס והרמה, ועד ל"נסים" לשון רבים, הרמה שלמעלה מהרמה כו'.

ח. והמעשה הוא העיקר⁹³:

יש לערוך בכל מקום ומקום התוועדויות בקשר ל"ט כסלו, ר"ה לחסידות, שבהם יתאספו רבים מישראל, אנשים ונשים (בפ"ע) וטף, כדי להתעורר ולהתחזק ולקבל החלטות טובות ברכים⁹⁴ בכל עניני יהדות, תורה ומצוות, כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת החסידות.

ובודאי ימשיכו ויסיפו בהתוועדויות שבהם יתעוררו להתחזק בכהנ"ל (נוסף על ההתוועדות ביום הש"ק, ערב י"ט כסלו) – בליל י"ט כסלו (מוצאי שבת), ובמוצאי י"ט כסלו [כמנהג החסידים לערוך את ההתוועדות העיקרית ד"ט כסלו קרוב לסוף היום (ולהמשיך במוצאי היום), בזמן שבו יצא רבינו הזקן לחירות⁹⁵], ובימים הסמוכים שלאח"ז, והמשכם בימי חנוכה⁹⁶ [ובפרט בקביעות שנה זו, ש"ט כסלו הוא התחלת השבוע (יום ראשון), ובסיומו של השבוע (ערב שבת) מדליקים נר ראשון דחנוכה (מבעוד יום⁹⁷)], ביום הראשון דחנוכה⁹⁸ וביום השמיני דחנוכה⁹⁹

94 כמבואר בקונטרס החלצו (סה"מ תקנ"ט ע' סא) ש"ההסכם אשר עושים שנים או רבים יש לזה חיווק הרבה יותר מההסכם שעושה בפ"ע", כיון שישנה הנתינת-כח דמעלת הציבור, כמודגש גם בפסוק (הקשור עם י"ט כסלו) "פדה בשלום נפשי גו' כי ברבים היו עמדי", מעלת תפלה בציבור דוקא (ראה ברכות ח, רע"א. רמב"ם הל' תפלה רפ"ח – התחלת השיעור דיום הש"ק זה).

95 ראה לקו"ד ח"ד תשמ"ט, ב.

96 שתוכנם – נס השמן, שרומז על פנימיות התורה (אמ"ב שער

הק"ש פנ"ד ואילך), ובאופן שמדליק ומאיר "על פתח ביתו מבחוץ" (שבת שם), שזהו"ע דהפצת המעיינות חוצה. ולהעיר, שגאולת רבינו הזקן ב"ט כסלו נמשכה בימי חנוכה, שאז חזר לביתו (ראה לקו"ד ח"א יב, א. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 399).

97 שהרי, בערב שבת מדליקים בעוד היום גדול (רמ"א אור"ח סתרע"ט), וגם בשאר הימים מדליקים בבית הכנסת בין מנחה למערב, מבעוד יום (מהרי"ל הל' חנוכה. רמ"א שם סתרע"א ס"ז). – פרטי הדעות בזמן הדלקת נר חנוכה ראה בארוכה אנציק' תלמודית ערך חנוכה (ע' שה ואילך). וש"נ.

98 שבו כלולים בכח כל שמונת ימי חנוכה (ראה לקו"ש חכ"ה

ע' 244 ואילך. וש"נ).

99 שבו ישנם בפועל כל שמונת ימי חנוכה, כמודגש גם בקרה"ת בקרבנות הנשיאים שקורין גם "זאת חנוכת המזבח גו'", הסך-הכל דכל קרבנות הנשיאים (נוסף על קרבנות הנשיאים דהימים שלאח"ז,

מלכותו של הקב"ה בעולם) מודגשת ביותר בקביעות שנה זו, ש"ט כסלו חל ביום הראשון בשבוע:

כל יום ראשון בשבוע הוא כמו יום ראשון דמעשה בראשית, שלכן אומרים "היום יום ראשון בשבת", אע"פ ש"כבר עברו רבבות ימים משי"ב עד עתה"⁸². וכמודגש גם בשירו של יום שקשור עם תוכן הבריאה דיום זה בששת ימי בראשית.

וענינו המיוחד של יום ראשון דמעשה בראשית – שנקרא "יום אחד"⁸³, "הקב"ה יחיד בעולמו"⁸⁴, היינו, שנמשך ומתגלה אחדותו של הקב"ה (א') בכל העולם, בז' רקיעים וארץ (ח') ובד' רוחות העולם, ובלשון הגמרא⁸⁵ "אמליכתי למעלה ולמטה ולד' רוחות", היינו, שהתוכן ד"אחד" הו"ע המלכת הקב"ה בעולם, כמ"ש "והיתה לה' המלוכה", ובהמשך לזה אומרים⁸⁶ "והי'⁸⁷ ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד"⁸⁸.

ומזה מובן שכאשר ר"ה לחסידות (הפנימיות דר"ה) חל ביום ראשון (כמו יום ב' דר"ה), "יום אחד" – מודגש ביותר גילוי מלכותו של הקב"ה בכל העולם, ותוכנו של ר"ה⁸⁹, שנמשך ומתגלה בפועל ע"י הפצת המעיינות חוצה, כולל ובמיוחד – ביאור פרטי הענינים דאחדותו של הקב"ה, "אחד" ו"יחיד", פרטי הדרגות ד"הוי' אחד ושמו אחד", כפי שנתבאר בתורת החסידות באופן של הבנה והשגה בחב"ד.

ובכנ"ל הולך וניתוסף בעילוי אחר עילוי⁹⁰ – הן בנוגע לכללות הענין ד"ט כסלו, ר"ה לחסידות,

גילוי פנימיות התורה לעתיד לבוא, ונמשך וחודר ב"השמים החדשים והארץ החדשה" (ישעי' סו, כב).

82 לקו"ת ש"ה"ש כה, סע"א. ובכ"מ.

83 בראשית א, ה.

84 ב"ר פ"ג, ח – הובא בפרש"י עה"פ.

85 ברכות יג, ב.

86 בכל יום בסיום פסוקי דזמרה, וכן בפסוקי מלכיות בר"ה.

87 זכר' יד, ט.

88 ובפסוקי מלכיות דר"ה מוסיפים ומסיימים "ובתורתך כתוב לאמר שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", לפי ש"מלכות הוא ענינו" (ר"ה לב, ב. רמב"ם הל' שופר פ"ג ה"ט. וראה סה"ש תשמ"ח ע' 3-602).

89 כמודגש גם בשירו של יום, "לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה גו'", שאומרים בתפלת ערבית דר"ה.

90 כהציווי ונתינת-כח "מעלין בקודש" (ברכות כה, א. שבת כא, ב (בנרות חנוכה). וש"נ. רמב"ם הל' תפלה פי"ד הי"ד – שיעור היומי ד"ט כסלו).

91 אגה"ק ס"ד.

92 ובפרט לאחר מ"ת, שנעשה חיבור ואחדות דעליונים ותחתונים, ועאכו"כ לאחר מ"ת דפנימיות התורה שנתגלתה בתורת החסידות (בי"ט כסלו).

93 אבות פ"א מ"ז.

כסלו (ערב שבת, שבת ומוצאי שבת) יקויים היעוד¹¹¹ "יחינו מיומיים (ב' ימים דר"ה¹¹²) ביום השלישי יקימו ונחי' לפניו", בגאולה השלישית ובביהמ"ק השלישי¹¹³.

ובפשטות – שאין צורך להמתין בהגאולה עד ל"ט כסלו במוצאי שבת, "סעודתא דרוד מלכא משיחא"¹¹⁴, אלא ביום הש"ק פ' וישלח (עוד לפני הקריאה בתורה "וישב יעקב" בתפלת מנחה) בא משיח צדקנו בפועל ממש (מראה באצבעו ואומר זה), דכיון שכבר נסתיימה העבודה ד'וישלח יעקב מלאכים גו'" להפיץ המעיינות חוצה ע"י הנתינת כח ד"ט כסלו בשנים שלפנ"ז (כולל גם בשנה זו – כפי שנכלל ב"ד וט"ו כסלו שבו קיימא סיהרא באשלמותא¹¹⁵ דכל החודש), ישנה כבר התוצאה ד"ט כסלו¹¹⁶ – אתי מר דא מלכא משיחא, שעל ידו יקויים היעוד "ועלו גו' והיתה לה' המלוכה".

ובדרך ממילא יחגגו ימי החנוכה בביהמ"ק השלישי, מתחיל בהדלקת המנורה בביהמ"ק, וממנו אורה יוצאה לכל העולם ממש¹¹⁷, שגם בו יאיר ויחדור הגילוי דביהמ"ק, שזהו גם תוכן הענין ד"ביום ההוא יהי ה' אחד ושמו אחד", "כשם שאני נכתב כך אני נקרא"¹¹⁸, לא רק בביהמ"ק¹¹⁹, אלא גם בכל העולם כולו, שגם בו יהי "הוי' אחד ושמו אחד", בעילוי אחר עילוי עד אין-סוף, עד לאחדות הפשוטה, שחודרת בכל ריבוי הפרטים דסדר ההשתלשלות, ועד שנעשים נקודה אחת עם עצמות א"ס ב"ה.

(שבשנה זו קביעותם ביום השבת¹⁰⁰), וכן בשאר ימי חנוכה שביניהם¹⁰¹.

ט. ובפרטיות יותר:

להתחזק ולהוסיף בכל ג' הקוין דתורה עבודה וגמ"ח, ע"פ דרשת חז"ל¹⁰² על הפסוק¹⁰³ "פדה בשלום נפשי" (הקשור עם י"ט כסלו¹⁰⁴), שקאי על "העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור", כולל ובמיוחד ע"י בניית (והרחבת) בתי תורה תפלה וגמ"ח¹⁰⁵, ומתחיל בד' אמות של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו – בנוגע לבנין הדיכ"ק והספרים בבית אגודת חסידי חב"ד, בנין חדש באופן של הרחבה, אבל באותו מקום, שהרי "קדושה לא זזה ממקומה"¹⁰⁶, אלא שיתוסף בהבנין באופן של הרחבה.

ועאכ"כ להתחזק ולהוסיף בלימוד תורת החסידות והפצת המעיינות חוצה, החל מהחוצה שבעצמו, היינו, שלימוד החסידות, בחי' היחידה שבתורה הקשורה עם בחי' היחידה שבנפש¹⁰⁷, חודר בכל מציאותו וכחות נפשו, בשכל ומדות, ובמחשבה ובדיבור ומעשה, עד להעקב שברגל, שעל ידו נעשית הפעולה ד"הוי רץ למצוה"¹⁰⁸, ועד לאופן של רדיפה ("בקש¹⁰⁹ שלום ורדפהו")¹¹⁰ – שחדור בבחי' היחידה; ועד"ז בנוגע להפעולה על הזולת, הפצת המעיינות כפשוטה עד לחוצה שאין חוצה ממנו, שגם שם חודר הגילוי להיחידה שבתורה, הקשורה עם יחידו של עולם.

י. ויה"ר שעוד לפני סיום ג' הימים טו"ב ח"י וי"ט

"ביום התשיעי" עד "ביום שנים עשר").

100) כמו הקביעות (דיום א' דר"ה), (יום א' ד) חג הסוכות ושמייני-עצרת. – ולהעיר מלקו"ד ח"ד תשסג, א: חנוכה הוא הגמר דהחתימה טובה.

101) כולל גם שממשיכים בהם הקדושה דיום השבת (התחלתם וסיומם) – שגם החול נעשה על טהרת הקודש, עד לשלימות הקדושה דחטאת (ראה חגיגה יח, ב), פרה אדומה – ה"עשירית (ש)יעשה מלך המשיח" (רמב"ם הל' פרה אדומה ספ"ג).

102) ברכות ח, רע"א.

103) תהלים נה, יט.

104) ראה אג"ק אדה"ז סל"ח. וש"נ.

105) ועד"ז בביתו הפרטי של כאו"א מישאל, שנעשה בית תורה תפלה וגמ"ח, כמדובר כמ"פ.

106) ראה ע"ה ש"ד פ"ג. של"ד פ"ג. של"ה פ"א. אגה"ק ביאור לסי' ז"ך.

107) ראה בארוכה קונטרס ענינה של תורת החסידות.

108) אבות פ"ד מ"ב.

109) תהלים לד, טו.

110) להעיר משיעור הרמב"ם דיום הש"ק זה בתחלתו (הל' תפלה פ"ח ה"ב) "מצוה לרוץ לבית הכנסת שנאמר ונדעה נרדפה לדעת את ה'".

111) הושע ו, ב.

112) לקו"ת דרושי ר"ה סג, סע"ב. ועוד.

113) פרש"י עה"פ.

114) סידור האריז"ל במקומו. ועוד.

115) ראה זהר ח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, רע"א. שמו"ד פט"ו, כו.

116) מוצאי (י"ט כסלו) – מלשון תוצאה.

117) ראה ירושלמי ברכות פ"ד סוף ה"ה. ועוד.

118) ראה פסחים נ, א.

119) ראה קידושין עא, א. רמב"ם הל' נשיאת כפים פ"ד ה"י (שיעור היומי דכ"ף כסלו).

לקוטי שיחות פרשת וישלח כרך ג'

מתורגם ללשון הקודש

רוצה, אבל כאשר באים לנקודת הענין, עושה הרמאי את מה שהוא רוצה, היפך רצון המנגד. כך צריכה להיות גישתו של היהודי לדברים גשמיים: בחיצוניות הוא לכאורה עסוק בגשמיות - אוכל ושותה, עוסק במסחר וכיו"ב - אבל עושה זאת לשם שמים ואין כוונתו לגשמיות כלל. הוא מתלבש ב"בגדי עשור", אבל הוא עושה כל הדברים הגשמיים בכוונה פנימית, להוציא מהדברים הגשמיים את הניצוצות ולהעלותם לקדושה.

לא כן היא העבודה של ישראל: הברכות מטל השמים ומשמני הארץ גו' באו אליו "בשררה וגלוי פנים"; הוא אינו צריך להסתיר את הכוונה האלקית בתוך הדברים הגשמיים, כי גשמיות אינה נלחמת עמו ואינה מסתירה לו על האלקות שבהם. על דרך כמו שאדם אוכל את סעודת שבת⁸ שבזה עצמו הוא מקיים מצוה - לא כמו עבודת הבריורים של ששת ימי החול, שם האכילה היא רק לשם שמים, בדרך מרמה בכוונה לשם העלאתם לקדושה - כי אם שבגשמיות עצמה הקדושה בגילוי.

זהו גם מה שכתוב בקריאת שם ישראל "כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל". "אלקים", במשמעות מלאכים⁹, מציין בכללות את ההעלם של שבעים שרים שלמעלה, שעל ידם עוברת ההשפעה לגבי הדברים הגשמיים והחומריים¹⁰, המסתירים על אלקות. מהעלם זה של "אלקים" נובע העלם גדול יותר של "אנשים", אנשים נחותים הלוועים ליהודי המקיים תורה ומצוות¹¹. כנראה קשה יותר לסבול את ההעלם של "אנשים" מן ההעלם של "אלקים", של הגשמיות עצמה. ולכן הסעיף הראשון של כל ארבעת חלקי השו"ע הוא: "שלא להתבייש מפני בני אדם המלעיגים", שכן זהו יסוד כל העבודה, לשבור את ההעלם על אלקות.

מעלת ישראל - "כי שרית עם אלקים ועם אנשים" הוא בכך שהוא שר ומושל על ההעלם של "אלקים" ו"אנשים". כלומר, שלגבי מדריגת "ישראל" אין אלו מסתירים כלל. לא רק שמפסיקים להלחם עמו, אלא יתר על כן, הם

א. על הכתוב "ולא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך" אומרת הגמרא¹: כל הקורא לאברהם אברם עובר על הציווי "ולא יקרא עוד שמך אברם" שואלת הגמרא על כך: אלא מעתה, הקורא ליעקב בשם יעקב ולא ישראל, עובר על הציווי של "ולא יקרא עוד שמך עוד יעקב", ומתרתת הגמרא, ששם יעקב שונה משם אברם, כי מאז שקרא השי"ת לאברהם בשם אברהם נקרא בתורה רק בשם אברהם; לא כן יעקב, שלאחר שהשי"ת קרא לו בשם ישראל, נקרא בתורה גם בשם יעקב.

וצריך להבין מדוע באמת לאחר שכבר נקרא שמו ישראל נקרא גם בשם יעקב?

מבואר בחסידות², ששני השמות יעקב וישראל מסמלים שתי מדריגות בעבודת ה' ששתייהן חייבות להיות אצל כל אחד מישראל: יש זמנים שאדם צריך לעבוד את עבודת "יעקב", ועתים הוא צריך לעבוד את עבודת "ישראל". אף שישראל הוא שם המעלה המציין דרגא נעלית יותר, צריך שתהיה גם עבודת יעקב.

ב. ההבדל בין שתי המדריגות יעקב וישראל: "יעקב" מורה שברכות יצחק באו אליו "בעקבה וברמיה" בכך שהתחכם להשיג את ברכות יצחק לעשו; ו"ישראל" מורה על מדריגה נעלית יותר, שבה אין הברכות מגיעות לו באופן של רמאות, כי אם "בשררה וגלוי פנים"³. "מעשה אבות סימן לבנים"⁴. אין מקרא יוצא מידי פשוטו שלפיו הברכות היו על ענינים גשמיים - מטל השמים ומשמני הארץ וגו' וכדי להשיג ברכות אלו מסרו רבקה ויעקב נפשם ועשו עניני רמי' שונים; ויעקב היה צריך להתלבש בבגדי נמרוד⁵, "שהמריד את כל העולם כולו עליו במלכותו"⁶, כדי להוציא ולהעלות לקדושה את הניצוצות הנמצאים בדברים הגשמיים.

ומכאן הוראה אלינו ב"עבודה": גישתו של יהודי לאכילה, שתיה והדומה להם מדברים הגשמיים, היא באופן של רמאות⁷. דרכו של רמאי אינה לגלות את הכוונה האמיתית, הוא הולך לכאורה עם המנגד בדרך שהלה

(5) פדר"א פכ"ד, ב"ר פס"ה, טז. והובא ברש"י בראשית כז, טז.

(6) עירובין נג, א. רש"י בראשית י, ח.

(7) ראה ג"כ ד"ה פדה בשלום תשי"ג.

(8) ראה תו"א ר"פ חיי שרה. ד"ה והוא עומד תרס"ג וש"נ.

(9) ת"י. חולין צב, א.

(10) ראה אגה"ק סכ"ה (קלט, ב).

(11) ראה ד"ה אין הקב"ה בא בטרוניא (בס' המאמרים אידיש).

(1) ברכות יג, א (דעובר בעשה או בל"ת). ירוש' וב"ר פמ"ו, ח (ר' לוי אמר בעשה ול"ת. וכ"פ במג"א סו"ס קנו. ודלא ככמה ס' שכתבו שאין זה אלא אסמכתא. וכנראה שכך גרס גם בש"ס דילן אף בל"ת. ולהעיר מו"ח (חקת נא, ד): מאן דקאר' לי' אברם פגים אתרי' דקאר' עשה ול"ת. ואכמ"ל).

(2) ראה לקו"ת ד"ה לא הביט וד"ה מי מנה ובכ"מ. ד"ה מה טובו (בס' המאמרים אידיש ע' 122) - ולהעיר מחזקוני לך י, ה.

(3) רש"י וישלח לב, כט.

(4) ראה לקו"ש כרך ג ע' 11 הע' 6.

התחתונה של הנשמה, לכן אפשרי הדבר שגופו ונפשו הבהמית יעלימו על אור הנשמה, והוא צריך להלחם עמם; אבל ישראל הוא "לי ראש"²⁰, שמאיר אצלו ה"ראש" של הנשמה, הוא אינו צריך כלל למלחמות - "כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל".

בכללות, ישראל הוא דרגת הצדיקים, ויעקב הוא דרגת הבינונים, "מדת כל אדם"²¹. בפרטיות, במדת כל אדם עצמה, מדריגת יעקב היא, כמבואר לעיל, העבודה של ימי החול, ומדריגת ישראל היא העבודה של שבת. גם בצדיקים עצמם ישנן שתי המדריגות של ישראל ויעקב (לפי ערכם). כמובן מהגמרא - שאפילו לאחר שיעקב (גם כפרט) קרוי ישראל, נקרא לפעמים גם יעקב (גם כפרט).

וכיון שגם מדריגת יעקב קיימת בכל ישראל, הן ב"כל אדם" - בינונים, והן בצדיקים, הרי גם לאחר שיעקב הגיע למדריגה זו שנקרא בשם ישראל, "הדר אהר"י קרא", שנשאר גם השם יעקב, כי גם לאחר מכן ישנה העבודה של יעקב.

ו. כאמור לעיל, הרי - "לא הביט און ביעקב". על אף שבמדריגת יעקב ישנו "עמל", כי המלחמה עם יצר הרע כרוכה בסכנה וביגיעה רבה, יש לו הכח לנצח במלחמה ולהיות נקי מכל "און". שהרי כל יהודי הוא "נצר מטעי מעשה ידי", ו"חלק אלוקה ממעל ממש"; וכשם שלא יתכן שמישהו ישלוט ח"ו בקב"ה, כך אין לאף אחד שליטה על נשמה יהודית באם רק אינו רוצה בזה; ליהודי יש תמיד את הכח לנצח במלחמה, ועוד יותר יש לו ההבטחה, שסוף כל סוף ינצח במלחמה בפועל: "לא ידח ממנו נדח"²² (לא יהיה אדם שיודח ח"ו מהקב"ה), "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"²³.

גם הבטחון (ככל עניני התורה) נוגע עתה לעבודה בפועל. הבטחון, שסוף כל סוף ינצחו במלחמה, צריך להוסיף תוקף ושמחה בקיום העבודה, ושמחה זו מסייעת לנצחון וגם מזרזת אותו. כפתגם של כ"ק מו"ח אדמו"ר²⁴: "חייל... אף שהולך למקום סכנה, הוא הולך בניגון של שמחה... הוא הולך בשמחה וזה עושה אותו למנצח".

ז. לכן אומרים במוצאי שבת: "אל תירא עבדי יעקב וכו'" - כפי שמבאר שם בלקוטי תורה²⁵ - שכן בשבת בני

מסכימים לברכותיו¹², - לא רק שניצח את "שרו של עשו", אלא שהשר עוד בירכו. כמו שכתוב¹³: "גם אויביו ישלם אתו", עד שאפילו ה"אויב" הכי גדול, הוא ה"נחש הקדמוני", - שהוא שורש כל החטאים והאויבים, - לא רק שאינו עומד נגד, אלא "ישלים אתו", הוא מסייע.

ג. זה גם מתאים להמבואר בלקוטי תורה¹⁴ בהבדל שבין יעקב לבין ישראל, על יסוד הפסוק¹⁵: "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל" - שבמדריגת יעקב אין כל "און" (אין לו כל חטא והוא שלם במחשבה דיבור ומעשה), אבל "עמל" יש לו, הוא חייב להתייגע על כך שלא יהיה לו "און", שכן ישנן העלמות והסתרים שעליו להתמודד עמהם. שלכן נקרא "יעקב עבדי"¹⁶ - מלשון עבודה ויגיעה, לברר את הנפש הבהמית (אלא שאין לו כל "און", מאחר שסוף כל סוף מתחזק ומנצח את יצר הרע). אבל לגבי מדריגת ישראל נאמר: "ולא ראה עמל בישראל", שאינו צריך כלל לעמול ולהלחם עם יצר הרע כיון ש"שרית עם אלקים ואנשים", הוא יכל כבר להעלמות והסתרים על אלקות. לפיכך אין העבודה של "ישראל" באופן של מלחמה (עם לעומת זה), כי כל עבודתו היא להתעלות מעלה, בעילוי אחר עילוי, במדריגות הקדושה עצמן - "ילכו מחיל אל חיל".

ד. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר, שאדמו"ר הצמח צדק קפץ פעם, על השולחן באמצע התוועדות מרוב התרגשות, ואמר: "מה לי קטלה כולה (את היצר הרע), מה לי קטלה פלגא"¹⁷ (מתצה) - אבל על כל פנים צריך להיות "קטלה פלגא". לאחר משך זמן של התוועדות וריקודים המשך: שבשעה שמגיעים ל"הרגו" (את היצר הרע), ולבי חלל בקרב¹⁸, מתחילים חיים באופן חדש.

שני פתגמים אלו של ה"צמח צדק" מסבירים את שתי הדרגות של יעקב וישראל: בדרגת יעקב, בה נדרשת עדיין מלחמה עם היצר הרע, "קטלה פלגא" - החיים הם חיי יגיעה; אבל בדרגת ישראל, בו הרג לגמרי ליצר הרע, "קטלה כולה", נעשים החיים באופן חדש לגמרי - חיים נעימים וחיי תענוג.

ה. שתי המדריגות באופן העבודה של יעקב וישראל קשורות בשתי הדרגות של נפש האלקית. יעקב הוא "יעקב"¹⁹, מאיר אצלו רק ה"יעקב" בלבד, המדריגה

(19) תו"א ר"פ ויצא ובכ"מ.

(20) לקו"ת שלח מה, ב.

(21) תניא פי"ד.

(22) ש"ב יד, יד (בשינוי לשון). ה"ל ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג. תניא ספ"ט.

(23) סנהדרין רפ"א.

(24) ספר המאמרים התש"י ע' 191.

(25) בתורת החסידות מבוארים כמה מנהגים ונוסחאות גם מאלה שאינם

בנוסח ונוהג חב"ד.

(12) להעיר משבת (ק"ט, ב): אשר תיכף בתחלת השבת בע"ש - מלאך רע עונה אמן.

(13) משלי טז, ז. וב"ר ר"פ וירא: זה הנחש. וע"פ משנ"ת באוה"ת ע"פ ואיכה אשית (מו, ב).

(14) פ' בלק עב, ב.

(15) במדבר כג, כא.

(16) ישע' מד, א.

(17) ב"ק סה, א.

(18) ראה תניא פ"א.

ישראל הם בבחינת "ישראל", ואינם צריכים אז לעבודה וליגיעה של בירורים. אבל במוצאי שבת, כשיש שוב לרדת למדריגת "יעקב עבדי", בעבודת הבירורים של ששת ימי החול, אז קוראים מלמעלה לכל אדם: "אל תירא עבדי יעקב" שלא יירא לרדת לדרגת "יעקב עבדי"; ואין זה רק ציווי - אל תירא, כי אם גם נתינת כח ועוז לא לפחד ולעשות ה"עבודה" בשמחה, והשמחה מקלה וממהרת את העבודה, לראות "שכר טוב בעמלו", עד שזוכים ל"יום שכזו שבת ומנוחה לחיי העולמים".
(משיחת יו"ד שבט תשח"י)

אגרות קודש

בי"ה, י"ד כסלו, תשי"כ
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מח' כסלו, בו כותב אודות זמן השכיבה וזמן הקימה שלו, ושואל דעתי, האם מתאים הסדר, או שיש לשנותו.

והנה נקודת הבוחן בהאמור צריכה להיות ע"ד המבואר בהלכות תלמוד תורה לרבנו הזקן, בהנוגע למלמד, שאין לו להיות ניעור בלילה באופן שלא יוכל ללמד היטב למחרת בבקר (ראה הלכות ת"ת סעיף י"ב פרק א') שמובן על דרך זה הוא גם כן בהנוגע ללמוד תורה לעצמו וכיון שמספר השעות לשינה, לא בכל אדם שוות הן, ותלוי בתכונת הגוף ובהרגל וכו'.

והשיעורים המובאים בפוסקים הם על דרך המיצוע והרוב, כי התורה על הרוב תדבר.

צריך לבחון בעצמו מספר השעות הדרושות לו לשינה, למען אשר בקומו יוכל ללמוד בהבנה הדרושה, ועל פי זה יקבע גם זמן השכיבה והקימה, ומובן שבכל אופן צריך להיות שמור זמן הקריאת שמע בבקר, ובעיקר נוגע זה בימות החמה.

בודאי מוסיף מזמן לזמן בשעות לימוד בתורה בכלל ובתורת החסידות בפרט, שהרי נצטוינו להעלות בקדש, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

יום ראשון י"ב כסלו

הכלים האמצעים במשנה, אשר המשנה והתלמוד שפתיים – ב"רוח דבריאה ויצירה", נמשכים מ"סוד אבא", – מ"סוד" שבחכמה, המקבל מ"חכמה סתימאה" – חכמה סתומה, ד"אריך אנפין", – מ"חכמה" שבכח, שבו – ב"אריך אנפין" מלבש

אור-אין-סוף פרוף-הוא,

ונמצא שאור-אין-סוף,

הוא שם ה', שוכן פרוף

דבריאה ויצירה-עשית,

במקרא ומשנה ותלמוד,

ובשמה-לומר – מקרא,

או משנה, או תלמוד,

ממשיך אור-אין-סוף

פרוץ-הוא בעולם הזה

להיות נכלל ובטל באורו

יתברך, כי זה כל האדם.

– כל תכלית האדם היא

להביא את העולם להיות

נכלל ובטל באורו יתברך,

דבר הנעשה על ידי לימוד

התורה, וזאת היתה

עבודת רבי שמעון בן

יוחאי וכל התנאים

ואמוראים – שעסקו

בנגלה, – התורה, להמשיך

אורו יתברך, – בעולם,

ולברך ברוך – קליפת נגה

כל משה זמן הגלות

דשלוטא אילנא – כששולט

האילן המוב ורע, – חיות

העולם היא מקליפת "נוגה"

המעורבת טוב ורע, כמו

שכתוב: "עת אשר שלט

האדם – בליעל של קליפה,

באדם – של קדושה, כו", –

שזה כפי סיום הפסוק "לרע לו", כדי

לברר ולהעלות ניצוצות הקדושה הנמצאים ב"אדם בליעל" –

בקליפת "נוגה", כי זהו תכלית ההשתלשלות – של העולמות,

שירד העליון למטה – שהאלקות תרד ותגלה בעולם, ויהיה לו

דירה בתחתונים, כדי להעלותו למתנו – להיות אחד באחד. –

שה"אחד" של "יחודא תתאה", של עולמות בריאה-יצירה-עשיה,

יהיה כמו ה"אחד" של "יחודא עילאה". מה שאין בן עבודת

המלאכים דחילו ורחימו – יראה ואהבה שכללים, אינה בכחנית

המשכה כלל וכלל, – שעל ידי זה תומשך אלקות בעולם, רק

הסתלקות כו'. – שהם עומדים ב"רצוא" ובביטול לאלקות, הרי

שאינו זה אמיתת הכוונה העליונה בהשתלשלות, שהכוונה היא

ומה שכתוב פ"ג חיים: (ושער היחודים) שעל ידי הפונה נעשה לבוש נשמה, ועל ידי התורה – נעשה לבוש רוח פרוף על ידי משנה ויצירה, – על ידי לימוד המשנה שהיא ב"יצירה" נעשה לבוש רוח דרוח, ורוח הנשמה דבריאה על ידי הגמרא –

שגמרא היא ב"בריאה",

הרי, שעל ידי תורה נעשה

לבוש של "רוח", שהיא הרי

נברא? יש לומר דהיינו

דוקא על ידי תורת האדם

– שהוא לומד, בעולם הזה

העולה למעלה, – נעשה

או לבוש של תורה, כיון

שזה בא מהאדם שהוא

נברא. אבל התלמוד עצמו

שנתן פסיו – כפי שהתורה

ניתנה מלמעלה למטה, הוא

בנשמה, – שהיא אלקות,

ולכן הוא – לימוד

ה"תלמוד", מברך הרוח,

וכן במשנה ויצירה. –

שכפי שהיא ניתנת מלמעלה

מסיני, היא בבחינת נשמה.

ואף אם תמצי לומר, שגם

הנתן מסיני – מלמעלה

למטה, הוא פרוף

דבריאה-יצירה – הרי זה,

אבל, באופן כזה שאין זה

שום מציאות של נברא, כי

אם באופן של "שליח"

שאינו מציאות לעצמו, כי

אם מציאותו היא כוח

המשלה, כך שאין זה כמו

מציאות הנברא של נבראים

אחרים, ובלשון רבנו הזקן: הרי נודע שכל מלאך שהוא שליח

מלמעלה, אינו – בשעת השליחות, נקרא בשם ה' ממש השוכן

בקרבו, מה שאין בן כשאינו שליח יש לו שם אחר כפי

עבודתו, – שמו נגזר מתוכן העבודה שעליו לבצע, שאז הוא

מציאות של מלאך ופועל לפי אופן עבודתו, ואינו קורא "קדוש

קדוש קדוש ה' כו", בלומר ששם ה' – קדוש ו – מקבל מפניו,

– הרי, שיכול להיות נברא שאינו שום מציאות של נברא אלא נקרא

בשם הוי' שהוא אלקות, וכן הוא ממש בכחנית התלפשות

התלמוד בכחנית רוח דבריאה, – ורוח היא הרי ענין של נברא,

והמשנה פרוף ויצירה, הם שלוחי ה', דהיינו פלים דנוקבא –

"מלכות" האצילות, החיצונים – הכלים החיצונים, בתלמוד, ו –

קונטרס אחרון

ומ"ש בע"ח (ושער היחודים) שע"י הכוונה נעשה לבוש נשמה וע"י התורה לבוש רוח דרוח ע"י משנה ויצירה ורוח הנשמה דבריאה ע"י הגמ"ל י"ל דהיינו דוקא ע"י תורת האדם בעוה"ז העולה למעלה. אבל התלמוד ק"ש עצמו שניתן בסיני הוא בנשמה ולכן הוא מברר הרוח וכן במשנה ויצירה ואף את"ל שגם הניתן מסיני הוא ברוח דבריאה ויצירה הרי נודע שכל מלאך שהוא שליח מלמעלה אינו נק' בשם ה' ממש השוכן בקרבו משא"כ כשאינו שליח יש לו שם אחר כפי עבודתו ואינו קורא קדוש ק' ה' כו' כלומר ששם ה' מובדל ממנו וכן הוא ממש בבחי' התלפשות התלמוד בבחי' רוח דבריאה והמשנה ברוח ויצירה הם שלוחי ה' דהיינו כלים דנוק' דאצ"י החיצונים בתלמוד והאמצעי' במשנה אשר המשנה והתלמוד שבהם נמשכים מיסוד אבא המקבל מח"ס דא"א שבו מלוכש אור א"ס ב"ה ונמצא שאור א"ס הוא שם ה' שוכן ברוח דכו"ע במקרא ומשנה ותלמוד וכשהאדם לומד ממשיך אור א"ס ב"ה בעוה"ז להיות נכלל ובטל באורו ית' כי זה כל האדם וזאת היתה עבודת רשבי' וכל התנאים ואמוראים בנגלה להמשיך אורו ית' ולברך בירורי נוגה כל משך זמן הגלות דשלוטא אילנא דטו"ר כמ"ש עת אשר שלט האדם באדם כו' כי זהו תכלית ההשתלשלות שירד העליון למטה ויהיה לו דירה בתחתונים כדי להעלותו למהוי אחד באחד. משא"כ עבודת המלאכים דו"ר שכליים אינה בבחי' המשכה כלל וכלל רק הסתלקות כו'.

אחרים, ובלשון רבנו הזקן: הרי נודע שכל מלאך שהוא שליח מלמעלה, אינו – בשעת השליחות, נקרא בשם ה' ממש השוכן בקרבו, מה שאין בן כשאינו שליח יש לו שם אחר כפי עבודתו, – שמו נגזר מתוכן העבודה שעליו לבצע, שאז הוא מציאות של מלאך ופועל לפי אופן עבודתו, ואינו קורא "קדוש קדוש קדוש ה' כו", בלומר ששם ה' – קדוש ו – מקבל מפניו, – הרי, שיכול להיות נברא שאינו שום מציאות של נברא אלא נקרא בשם הוי' שהוא אלקות, וכן הוא ממש בכחנית התלפשות התלמוד בכחנית רוח דבריאה, – ורוח היא הרי ענין של נברא, והמשנה פרוף ויצירה, הם שלוחי ה', דהיינו פלים דנוקבא – "מלכות" האצילות, החיצונים – הכלים החיצונים, בתלמוד, ו –

דוקא רק מאלקות? אלא לפי שאף על פי כן – למרות שזה שלא בכונה, שם ה' שוכן וכו', – בדברי תורה, וְדַי לְמַכְנִי: – כפי שהוסבר לעיל, שאפילו מלאך, נברא, בשעת השליחות, נקרא בשם "ה'", מפני ש"ה' שוכן בו", כך גם בדברי תורה – כיוון שה' שוכן בדברי תורה, לכן יכולה להיות מהם התהוות המלאכים מ"אין" ל"יש".

המשכה ולא הסתלקות. וְכִזָּה יוֹבֵן מַה שֶׁנִּבְרָאִים מֵאֲלָכִים מֵאִין לְיֵשׁ עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה אֶפְלוּ שְׁלֵא כְּכוּנָה, שְׁהוּא – לימוד התורה שלא בכונה, חֲתִינַת רוּחַ בְּלִבְד שְׁאִינָה אֲלֻקוֹת בְּלָל, – שכן הכוונה היא ענין של נשמה שהיא אלקות, אך בלי כוונה – כשזה בחינה של רוח בלבד – כיצד נבראים מ"אין" ל"יש"; הרי הבריאה מ"אין" ל"יש" היא

קונטרס אחרון

וכזה יובן מה שנבראים מלאכים מאין ליש ע"י עסק התורה אפי' שלא בכונה שהוא בחי' רוח בלבד שאינה אלקות כלל אלא לפי שאעפ"כ שם ה' שוכן וכו' וד"ל:

יום שני י"ג כסלו

מעשי לא קרה אף פעם סוג דבר כזה כפי שפרט ההלכה מייצג אתו, מְכַל שְׂכָן שְׁלֵא יְהִי לְעֵתִיד לְבֵא, – שאז בודאי לא יארעו אירועים לא-מבורכים כאלה, כְּמוֹ פְּרִמֵי דִינֵי פְּגוּל וּכְהֵא גִּוְנָא. – וכדומה, כיצד שייך, איפוא, בהם הענין של ברור הניצוצות, שעל ידי לימוד פרטי הלכות אלו

בסימן הקודם ב"קונטרס אחרון", הסביר רבנו הזקן, איך על ידי מצוות מעשיות נעשה ענין הברורים, שמבררים הניצוצות של תהו, ונמשכת אלקות בעולם. וכך גם על ידי לימוד ההלכות של המצוות.

רבנו הזקן הסביר, שאפילו בפרטי ההלכות של מצוות לא-תעשה, שבהן לא

קונטרס אחרון

ולֵהֲבִין פְּרִטֵי הַהֲלָכוֹת דְּלֵא שְׂכִיחֵי כֻלָּל וְאִפְשָׁר שְׁלֵא הִיוּ מַעֲוָלִים בְּמִצְוִיאוֹת מְכַש"כ שְׁלֵא יְהִי לְע"ל כְּמוֹ פְּרִמֵי דִינֵי פְּגוּל וּכְה"ג. הִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת שְׂכָל אִיסוּר שְׁבַע עוֹלָם יֵשׁ לוֹ שְׂרֵשׁ וּמְקוֹר חַיִּים בְּקַלִּיפוֹת שְׂאֵל"כ לֹא הִי' יִכוֹל לְהִיּוֹת בְּמִצְוִיאוֹת בְּעוֹלָם בְּלִתי הַשְּׁפָעָה עֲלֵיוֹנָה. וְאִפִּי' הַמְסַלֵּס בְּשַׁעֲרוֹ וּכְה"ג מְקַבֵּל חִיתוֹ בְּרַגְעַ זֶה מֵהִיכְלוֹת הַקַּלִּיפוֹת כְּמוֹ"ש בּוֹהַר. וְהַלְכֵךְ גַּם פְּרִטֵי הָאִיסוּרִים שְׁלֵא בָאוּ לְיַדֵי מַעֲשֵׂה מַעֲוָלִים בְּעוֹה"ז הַגִּשְׁמִי מ"מ שְׂרֵשֵׁי חִיתוֹם הֵן בְּמִצְוִיאוֹת בְּפוֹ"מ בְּהִיכְלוֹת הַקַּלִּיפוֹת. וְגַם הַפְּרִטִים שְׂיֻכַל לְהִיּוֹת שְׁלֵא הִיוּ וְלֹא יְהִיּוּ לְעוֹלָם בְּמִצְוִיאוֹת כְּגוֹן טַעוֹת וּשְׂגוּגוֹת שְׁמַעְיָה וְקִרְא לְתַשְׁעֵי עֵשִׂירֵי כו' וּכְה"ג דְּלֵא שְׂיֻךְ כְּמוֹד לְהִיּוֹת קַלִּיפָה שׁוֹרָה ע"ז. וְיֻכַל לְהִיּוֹת דְּכַה"ג אִינוּ בְּמִצְוִיאוֹת בְּהִיכְלוֹת הַקַּלִּיפוֹת [הַגְּהָה מֵאֲדַמְו"ר בַּעַל צ"צ ז"ל נ"ע. ג"ל מ"ש וְיֻכַל לְהִיּוֹת אֲלֵמָא דְּלֵא בִּירוּרָא לִי' הֵיינו מְשׁוּם שֶׁהַשְּׂגוּגוֹת בָּאוֹת מִנְּגוּהָ א"כ י"ל דִּישׁ

שייך – כפי שהדבר במצוות עשה – הענין של "מעלה עליו כאילו קיים בפועל ממש" (שבלימוד ההלכה של מצוות עשה נחשב לו הדבר כאילו קיים את המצוה). ויתירה מזו, גם בפרטי דינים של לא תעשה, שלא שכיח בכלל שהם יהיו במעשה, שבהם לא שייך אפילו הענין של "ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאילו עשה מצוה", שלימוד הלכות אלו והידיעה איך להישמר מהן – ייחשב כהימנעות בפועל מלא תעשה זה, וזאת גם כשלא שייך כלל שזה יהיה למעשה בפועל, שכן זה לא שכיח כלל וסביר הדבר שלא יצא לו לאדם כלל להימנע ולהישמר מזה, אף על

פִּי כֵן, כִּיּוֹן שׁוֹ הַלְכָה שֶׁל תּוֹרָה, יֵשׁ בַּהּ מְשׁוּם הַמְשַׁכָּה שֶׁל "חֲכֵמָה עֵילָאָה" (עֲלִיוֹנָה) הַנִּמְשַׁכֵּת בְּעוֹלָם. בְּדוּנָה בְּעִנְיָנִים שְׂאִינָם שְׂכִיחִים נִקֵּט כְּדוּגְמָה פְּרִטֵי דִינֵי פְּגוּל.

בסימן הנוכחי אומר רבנו הזקן, שלמרות שהענין הראשון – ענין הברורים – אינו שייך לכאורה בלימוד סוג הלכות כאלו (כיוון שזה לא שכיח כלל), כי אם רק הענין השני, שהוא המשכות של "חכמה עילאה" – אף על פי כן הרי גם ענין ה"ברורים" נעשה על ידי עצם לימוד הלכות אלו (למרות שקיים מצות העשה או ההימנעות מהלא-תעשה, אינם תוצאה מלימוד זה, ואפילו לא "כאילו", כאילו קיים מצות-תעשה, או השכר על ההימנעות ממצות הלא-תעשה).

וְלֵהֲבִין – כיצד הדבר לגבי, פְּרִטֵי הַהֲלָכוֹת דְּלֵא שְׂכִיחֵי – שאינן שכיחות בְּלָל, וְאִפְשָׁר שְׁלֵא הִיוּ מַעֲוָלִים בְּמִצְוִיאוֹת, – באופן

שְׂרֵשֵׁי חִיתוֹם הֵן בְּמִצְוִיאוֹת בְּפַעַל מְשַׁשׁ בְּהִיכְלוֹת הַקַּלִּיפוֹת. – בְּהִיכְלוֹת שֶׁל הַקַּלִּיפוֹת הַרוּחָנִיּוֹת. וְגַם הַפְּרִטִים שְׂיֻכַל לְהִיּוֹת שְׁלֵא הִיוּ וְלֹא יְהִיּוּ לְעוֹלָם בְּמִצְוִיאוֹת, כְּגוֹן טַעוֹת וּשְׂגוּגוֹת, – שְׁעֵשָׂה טַעוֹת או שְׁהִיָּה שׁוּגָג, שְׁמַעְיָה וְקִרְא לְתַשְׁעֵי – לְשַׁה הַתַּשְׁעֵי, עֵשִׂירֵי – בְּקִשָׁר לְקַבֵּיעַת הַעֵשִׂירֵי ל'מַעֲשֵׂר', כו' וּכְהֵא גִּוְנָא, – וּכְדוּמָה, דְּלֵא שְׂיֻךְ – שִׁיחֵיה זֶה כְּמוֹד – שְׂאֵז זֶה מִצֵּב שֶׁל לְהִיּוֹת קַלִּיפָה שׁוֹרָה עַל זֶה, וְיֻכַל לְהִיּוֹת דְּכַהֵא גִּוְנָא – שְׂדַבֵּר בְּצוּרָה כּוּזָה, אִינוּ בְּמִצְוִיאוֹת בְּהִיכְלוֹת הַקַּלִּיפוֹת – כִּיצַד, אִיפּוּא, יֵשׁ לְכַךְ שׁוֹרֵשׁ וּמְקוֹר חִיתוֹת בְּקַלִּיפָה? [הַגְּהָה מֵאֲדַמְו"ר בַּעַל צְמַח צְדָק ז"ל נ"ע: נְרָאָה לִי מַה שְׂכַתְבָּ – רַבְנָה הַזִּקֵּן, "וְיֻכַל לְהִיּוֹת", – שִׁיכּוֹל לְהִיּוֹת (שְׂאִין בְּמִצְוִיאוֹת מְקַרָּה כּוּזָה) אֲלֵמָא דְּלֵא בְּרִירָא לִיָּה, – הִרֵי, שְׁלֵא בְּרִירָ לֹו הַדְּבַר, אֲלֵא הוּא בְּסַפְקֵי, הֵיינו מְשׁוּם

5. ראה זח"א קסו, ריש ע"ב. 6. בכורות בסופה.

שְׁהַשְׁנִינֹת פְּאוֹת מְ – קליפת נגנה, אִם בֵּן יֵשׁ לְזֶמֶר דִּישׁ לָהֶם – ל"שגגות" שָׁרָשׁ בְּהִיכְלוֹת דְּנִגְנָה] - מִכָּל מְקוֹם, עַל כָּל פְּנִימֵי יִשְׁנֵנוּ בְּמִצִּיאוֹת, – לא רק בקליפות, אלא לְהַבְדִּיל, בְּחֻקְהָ עֲלָאָה, – חכמה עליונה, שְׁנַת־פְּשֻׁטָה בְּפֶרֶט – הלכה זה – כאמור

– יניקתן היא מלבושים דיצירה ועשייה המערכים בקליפות, – הרע בקליפות שבעולמות "יצירה" ו"עשייה" מעורב בטוב, בְּנִדְעָ, שְׁיִנְקָתָם מִכְּחִינַת הַלְּבוּשִׁים. וְעַל יְדֵי עֵסֶק הַהִלְכוֹת בְּדַבּוּר וּמְחַשְׁבָה מִתְּפָרְשִׁים¹² – הקליפות ומתפרדים מהקדשה, כְּמוֹ שְׂפָתַי בְּתִקּוּנֵי וְרַעֲיָא מְהִימְנָא¹³: לְאַפְרָשָׁא –

קונטרס אחרון

להם שרש בהיכלות דנוגה]. מ"מ עכ"פ ישנו במציאות להבדיל בחכ"ע שנתפשטה בפרט זה למשרע"ה בסניי [כמאמר מה] שכל תלמיד ותיק עתיד לחדש כו' וכל פרטי האבעיות דר' ירמי' וכרכתו כו' פ"ד דחולין. כי התפשטות חכ"ע היא בבחי' א"ס המלוכש בה בפועל ממש. וכל פרט הלכה הוא שער נמשך מחכ"ע דיסוד ברתא ומלוכש בה וממנה נמשך ומתלבש בבי"ע. ונודע כי יניקת הקליפות מאחוריים די"ס וקדושה ובפרט מלבושים די"ס דבי"ע ובפרט דיצי' עשייה המעורבים בקליפות כנודע שניקתם מבחי' הלבושים. וע"י עסק ההלכות בדבור ומחשבה מתפרטים ומתפרדים מהקדושה. כמ"ש בתיקונים ור"מ לאפרשא [כו'] והיינו כנודע ממה שאמרו על שלא ברכו בתורה תחלה כו' שהוא ע"י המשכת אוא"ס בח"ע המלוכשת בהן. ובחכמה אתברירו באוא"ס שבה. והמשכה זו נעשה ע"י דיוקן העליון של האדם העוסק ג"כ בהלכות אלו למעלה בשרשו בנוק' דו"א דבי"ע. ובוה יובן חיוב כל נר"ן להשלים כל התרי"ג במחדו"מ שהן פרטי ההלכות וצריכות המשכה; הרי, שלימוד התורה כראוי הוא כשממשיכים "אור אין סוף" בתורה. זאת יסביר רבנו הזקן להלן, כיצד נעשה על ידי לימוד התורה שיהודי לומר, ה"פירוש" וה"הפרדה" של הרע, שהרע יופרש ויפרד מהטוב? – הרי זה בכוח "אין סוף" הנמשך בתורה, דוקא על ידי שיהודי לומד תורה (ולא כפי שהתורה היא מצד עצמה), שְׁהוּא עַל יְדֵי הַמְּשֻׁכָת אֹרְאִין־סוּף בְּחֻקְהָ עֲלָאָה הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּהֵן, – בהלכות שבתורה, ו"בְּחֻקְהָ אֲתַבְרִירוּ" – ב"חכמה" הם מתבררים, בְּאֹרְאִין־סוּף שְׂפָתָה. – שב"חכמה". הרי, שעל ידי לימוד התורה, שעל ידו ממשיכים "אור אין סוף" ב"חכמה" (בתורה). נעשה על ידי זה בירור הניצוצות. וזאת – גם כשאין זו הלכה של מצות עשה או לא תעשה שיכולות להיות במציאות, אלא אפילו במצוה שאינו שכיח שתהיה אי פעם במציאות – הרי עצם לימוד הלכה של תורה – פועל בירור הניצוצות. וְהַמְּשֻׁכָה זֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי דְיוּקָן הָעֲלִיּוֹן – השורש למעלה, שֶׁל הָאָדָם, הָעוֹסֵק גַּם בְּן הַהִלְכוֹת אֵלּוּ לְמַעַלָה – בשעה שאדם למטה לומד תורה – גם שרשו למעלה עוסק בהלכות אלו למעלה, בְּשָׂרְשׁוֹ, בְּנוֹקְבָא ד"יְעִיר אֲנִי"ן" דְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָה. וְכֵן יוֹבֵן חֵיבֵי¹⁵ – המוטל על כל נְפִישׁוֹת־נִשְׁמָה לְהַשְׁלִים כָּל הַתְּרִי"ג – 613

בסימן הקודם שכל פרט של הלכה הוא התפשטות מ"חכמה עלילה", לְמִשְׁחָ רַבְּנֵי עֲלִיּוֹ הַשְּׁלוֹם בְּסִינֵי, [בְּמִאֲמָרָ: מַת] שְׂכָל תְּלָמִיד וְתִיק עֲתִיד לְחַדֵּשׁ כו', – הכל נמטר למשה בסניי, וְכָל פְּרָטֵי הָאֲבִיעוּת דְּרַבֵּי יְרֻמָּיָה, – שאל אבעיות (שאלות) בפרטים כאלה, עד ששלחו אותו מבית המדרש, כפי שהגמרא מספרת בבבא בתרא⁸, שבפשטות הרי זה מפני שיהיו אלה פרטים כאלה שאינם שכיחים לגמרי שיארעו⁹, ו – האבעיות של "בְּרַכְתּוֹ כו'" – אודותן דנה הגמרא ב"פֶּרֶק ד' דְּחֻלִּין¹⁰. – בנוגע ל"בהמה מבכרת" שצריך הרי להיות "פטר רחם", כדי לקדש בבכורה, והשאלה היא כש"בכרתו", היא כרכה אותו – לדעת רש"י הכוונה לאשה המיילדת, ולדעת רבינו תם – שולד נקבה נולד יחד עם הבכור, והיא כרכה את הבכור, דבר שהוא מציאות רחוקה ביותר שיארע דבר כזה, הרי כל פרטי האבעיות ניתנו למשה בסניי, בְּיַתְּשֻׁטוֹת חֻקְהָ עֲלָאָה – חכמה עליונה, המתפשטת בהלכות התורה, היא בְּחִינַת "אִין־סוּף" הַמְּלַבֶּשׁ בָּהּ בְּפַעַל מִשְׁשׁ, – ב"חכמה" הרי מלוכש "אור אין סוף", הרי שהתפשטות הבאה מ"חכמה", היא בפועל ממש בבחינה של "אין סוף". וְכָל פְּרָטֵי הַלְּבָה הוּא שְׁעַר – הִנְמִשְׁךְ מִחֻקְהָ עֲלָאָה, דְ – שהרי אבא, "חכמה" יִסּוּד פְּרָתָא", – ממנה באה "מלכות" הנקראת "ברתא", ובתורה זה "מלכות פה, תורה שבעל פה קרינן לה"¹¹, ענין ההלכות שבתורה, וְהַמְּלַבֶּשׁ בָּהּ, – "חכמה" מלוכשת ב"ברתא", במלכות. ובתורה הרי זה ש"אבא", חכמה, מלוכש ב"ברתא", בתורה שבעל פה, כפי שהיא בשרשה, ב"מלכות דאצילות". וּמְמַנָּה – מ"מלכות" נְמִשְׁךְ וּמְתַלַּבֶּשׁ בְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָה. – להלן יסביר רבנו הזקן, איך נעשה על ידי כך ענין בירור הניצוצות: וְנִדְעָ, בְּיַיְנִיקַת הַקְּלִפּוֹת – היא מֵאֲחֻזִּים ד' סְפִירוֹת דְּקַדְשָׁה, וּבְפֶרֶט – יניקתן היא מִלְּבוּשִׁים ד' סְפִירוֹת דְּבְרִיאָה – יְצִירָה – עֲשִׂיָה, וּבְפֶרֶט

7. ע"פ מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. ובכ"מ. 8. כג, ב. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל ראה גם בתוס'. וראה שם קסה, ב. - ומובא באחרונים שרוב הבעיות שלו נשארו בתיקו". 10. ע, א. 11. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 12. בתניא שלפנינו: "מתפרטים", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "מתפרשים", ככפנים. 13. ראה זח"ג יא, ב. שם כז, ב. 14. נדרים פא, ב. 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייגי"כ לעיל אגה"ק סכ"ט. שו"ע אדה"ז הלי' ת"ת [פ"א סוף סעיף ד', ושם נסמנו המקורות]."

מקדושה, אלא יצטרכו לפעול רק הענין של "עשה טוב", ענין חיובי, להעלות הנפש וחי' נשמה מעלה מעלה עד אין סוף, וגם – יתעסקו בלימוד בשם"ה – 365 מצוות לא תעשה בשרשן למעלה, שהן גבורות קדושות, ולהתמקין – המתקת הגבורות, בהקדים

מצוות במחשבה דבור ומעשה שהן פרטי ההלכות, – לימוד פרטי ההלכות של המצוות, ו – הנפש, רוח ונשמה צריכות לבא בגלגול להשלים התורה ב – ארבע החלקים שבה פשט'רמז' דרש'סוד, – שאם בגלגול הקודם לא השלימו אותה – עליהם

קונטרס אחרון

לבוא בגלגול נוסף כדי להשלים את התורה על כל חלקיה, פרי לברך כל הפרוין הנוגעות להם – לנפש רוח'נשמה, מכל הרפ"ה, – 288 הניצוצות, שהיא קומת אדם שלמה, תר"ג – 613, פחינות פלילות ופרימיות. – באופן כללי מתחלקת ההמשכה בתר"ג (ב"צ 613), וכך בפרטיות לכל נפש. אבל לעתיד לבא פשיט'שם הפרוד – של הניצוצות, יהיה עסק התורה בפחינות לפעול, על ידי לימוד תורה, ענין של "סוד מרע", להפריד קליפה

לבוא בגלגול להשלים התורה בפרד"ם כדי לברר כל הבירורין הנוגעות להם מכל הרפ"ה שהיא קומת אדם שלמה. תר"ג בחינות כלליות ופרטיות. אבל לע"ל כשיושלם הבירור יהי עסק התורה בבחי' עשה טוב לבד. להעלות הנר"ן מעלה מעלה עד א"ס וגם בשם"ה ל"ת בשרשן למעלה שהן גבורות קדושות ולהמתקין בחסדים ברמ"ח מ"ע ולכללן יחד. וע"כ התורה כולה נצחית בכללה ובפרטה. שגם פרטי ההלכות דשם"ה ל"ת הן ענפים מהכללות ויש לכולם שרש למעלה בה"ג דקדושה כמו השם"ה ל"ת עצמן שהן למעלה בחי' הדם המחיה האברים דכלים דו"א:

דקדושה, כמו השם"ה לא תעשה עצמן, שהן למעלה בפחינות הדם המתיה האברים דכלים ד'זעיר אנפין":

יהיה עסק התורה בפחינות "עשה טוב" לברך, – לא שיצטרכו לפעול, על ידי לימוד תורה, ענין של "סוד מרע", להפריד קליפה

יום שלישי י"ד כסלו

של בית רבן יודעים אותו. הנה פותח"ל: – ישנו ביטוי על תורה, שבחא דאורייתא ורננה כו'. – התורה היא שבח ורננה להקדוש ברוך הוא, ולהבין, מהו השבח להקדוש ברוך הוא בשוה אסור או מת"ס? – במה מתבטא השבח להקדוש ברוך הוא, להיקרא "שבחא דאורייתא" במה

אחרי שבסימן הקודם ב"קונטרס אחרון" מוסבר, שהמצוות פועלות בעולם גם ענין המשכת אלקות וגם ענין בירור הניצוצות, וכך גם שלימוד ההלכות התורה פועל שני הענינים האלה –

קונטרס אחרון

שההלכה שבתורה פוסקת שדבר זה אסור או שדבר זה מותר? הנה הוא על דרך: – מה שכתוב: "מה גדלו מעשיך ה', מאד עמקו מחשבותיך"¹⁹. – שלכאורה, הרי בתחילה ישנן המחשבות ולאחר מכן

בא הסימן הנוכחי, בו יוסבר, שבהלכות התורה יש ענין שהוא למעלה לגמרי מהעולם, עד שהעולם לגבי אינו תופס מקום כלל. הסימן הנוכחי מבוסס על מה שחכמינו ז"ל אומרים, שבשעה שדוד המלך החזיר את הארון מהפלשתים, הביא אותו על עגלה, בשכחו על הציווי של "בכתף שאר", שצריכים לשאת את הארון על הכתפים, ואשר

באים המעשים, מדוע, איפוא, כתוב תחילה "מה גדלו מעשיך" ולאחר מכן "מאד עמקו מחשבותיך"? אלא, יסביר רבנו הזקן, שמה"מה גדלו מעשיך" יודעים את ה"מאד עמקו מחשבותיך", כי הנה נודע, שכל העולמות עליונים ותחתונים תלויים בדרך דקדוק מצוה אחת, – בדקדוק אחד שהתורה מדקדקת שהמצוה תיעשה באופן זה דוקא, דרך משל²⁰: אם תקרנן – שמקריבים, בשר – נעשה יחוד עליון, – בספרות ובעולמות העליונים, ועולים כל העולמות לקבל חיותם ושפעם; ואם שנתה, – מדקדוק שהתורה דקדקה בהלכות הקרבנות, ששכל הדם – של ההואה, בשמאלו

היה זה עונש על שקרא להלכות התורה "זמירות" בפסוק "זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי". רבנו הזקן מסביר בסימן הנוכחי, מדוע מגיע בכלל עונש על קריאת התורה – "זמירות", ואיזו שייכות יש לעונש השכחה שיש לשאת את הארון בכתף – לקריאת התורה והמצוות – "זמירות". ביתר פירוט מוסברים ענינים אלה ב"לקוטי תורה", "אור התורה" וב"דרך מצותיך" מצות "משא הארון בכתף". "דוד, זמירות קרית להו כו"¹⁶. – דוד – זמירות קרית להן? להלכות התורה, ולכן בא העונש להיכשל בדבר שאפילו תינקות

16. סוטה לר, א. 17. ראה זח"ב ח, ב. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בפרט יש ו' חלוקות מותר כשר טהור (והפטור? תניא ספנ"ב) והפכם כמפורש בכ"מ גם בתניא. – ג"ל דנקט דוקא ב' "אסור או מותר" דזהו ענין השווה ועיקרי בהנה"ל: אסור (בידי הסט"א) כו, מותר (שלכן נק' כן – כבתניא נפרק ז'. וראה גם שם פרק ח"ן)". 19. תהלים צב, י. 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מאגה"ת בסופה. וצע"ק".

לְהַפְּךָ חֵס וְשָׁלוֹם, – אם אין הוא מקיים את המצוה כפי שנדרש מהדקדוק הקל, – אין לעולמות העליה שלהם ואין הם מקבלים חיותם. ולגבי לא־תעשה – פועל הדבר ירידה חס ושלום בכל העולמות. וּמִזֶּה נִתְּבוֹנָן גְּדוּלַת עֵמֶק מַחְשַׁבְתּוֹ וַתְּפָרֵד, שְׁהוּא

בְּכַחְשֵׁינָה בְּלִי גְבוּל וְתַכְלִית, וּמַעְלָתָה – של המחשבה העליונה, שהיא למעלה לְאִין קִיָּן וְתַכְלִית עַל מַעְלֹת חַיִּים כָּל הָעוֹלָמוֹת, שְׁכָל חַיִּוֹתָם שׁוֹפֵעַ מִדְּקָדוֹק אֶחָד מִמֶּנָּה, – מעומק המחשבה העליונה, שְׁהוּא – הדקדוק האחד, נִמְשָׁךְ מִמְקוֹרוֹ, הוּא עֵמֶק מַחְשַׁבְתּוֹ וַתְּפָרֵד, – שעומק מחשבתו יתברך מחייב את הדקדוק, כְּמוֹ שֶׁעַר הָאָדָם הַנִּמְשָׁךְ מִמַּחוּ עַל דְּרָךְ מִשָּׁל, וְכַנּוּדַע מִתְּתַקְּוִים וְהָאֲדָרָא רַבָּא. – שדקדוקי הלכות של תורה הם למשל כמו שערות הנמשכות מהמוח. וְזֹאת הַיְתָה שֶׁמַּחַת דְּוֵד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, שְׁתִּיָּה מְזִמֵּר וּמְרַנֵּן לְשִׁמְחַ לְבוֹ בְּעֵמֶק הַתּוֹרָה בְּעַת צָרָתוֹ. – ששירתו היתה ממה שהרגיש וחש, שכל העולם על כל אירועיו אין להם שום ערך לגבי דקדוק אחד של תורה.

דְּרָךְ מִשָּׁל, או – שקיבל את הדם שלא בכלי שרת כְּשֶׁר, או שְׁתִּיָּתָה חֲצִיצָה²¹ – אִזִּי נִתְּבַטְּלָה עֲלִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת – שהיתה צריכה להיות על ידי הקרבן, וְ נִתְּבַטְּלוּ חַיִּוֹתָם וְשִׁפְעָם – שהיו מקבלים על ידי הקרבן, מִחַיִּי חַיִּים אִי־סוּף בְּרוּדֵי־הוּא. וְכֵן

בְּתַפְּלִין בְּשֵׁרוֹת, – שיהודי מניחו, מִתְּגַלִּים מַחִין עֲלִיּוֹנִים דְּוִוִּג, – של ד"א ומלכות ד"אצילות", שְׁהֵם מְקוֹר חַיִּים לְכָל הָעוֹלָמוֹת, וּבְדִקְדוֹק אֶחָד – שאינו כראוי, נִפְסָלִין – התפלין, וּמִסְתַּלְקִין מִמַּחִין. וּבְהֵאֵי גִוְנָא – ובדוגמא זו, בְּדִקְדוֹקֵי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. – שדקדוק בלא־תעשה נוגע בכל העולמות, וְהַלְּפָה, – ולכן, הַמִּתְּבוֹנָן מִה גְּדוּלוֹ מַעֲשֵׂי ה' שְׁבִרְבוּי הָעוֹלָמוֹת וְכָל צְבָאָם, וְאִיךָ בָּלָם – כל העולמות, בְּמַלִּים בְּמִצִּיאוֹת לְגַבֵּי דְקָדוֹק אֶחָד מִדְּקָדוֹקֵי תוֹרָה, שְׁהוּא – הדקדוק שבתורה, הוּא עֵמֶק מַחְשַׁבָה עֲלִיּוֹנָה וְחִכְמָתוֹ וַתְּפָרֵד, – ובמה מתבטא ביטול העולמות לגבי הדקדוק שבתורה? אֲשֶׁר בְּדִקְדוֹק קָל – שהוא מקיים את המצוה כפי שנדרש מהדקדוק הקל, עוֹלָיִם בְּלִי הָעוֹלָמוֹת וּמְקַבְּלִים חַיִּוֹתָם וְשִׁפְעָם, או

קונטרס אחרון

320 הָדָם בְּשִׁמְאָלוֹ ד"מ או שלא בכלי שרת כשר או שהיתה חציצה אזי נתבטלה עליות העולמות וחיותם ושפעם מחיי החיים א"ם ב"ה וכן כתפלין כשרות מתגלים מוחין עליונים דו"נ שהם מקור החיים לכל העולמות ובדקדוק אחד נפסלין ומסתלקין המוחין וכה"ג בדקדוקי מצות ל"ת והלכך המתבונן מה גדלו מעשי ה' שברבויו העולמות וכל צבאם ואיך כולם בטלים במציאות לגבי דקדוק א' מדקדוקי תורה שהוא עומק מחשבה עליונה וחכמתו ית' אשר בדקדוק קל עולים כל העולמות ומקבלים חיותם ושפעם או להיפך ח"ו ומזה נתבונן גדולת עומק מחשבתו ית' שהוא בבחי' בלי גבול ותכלית ומעלתה לאין קץ ותכלית על מעלות חיות כל העולמות שכל חיותם שופע מדקדוק אחד ממנה שהוא נמשך ממקורו הוא עומק מחשבתו ית' כמו שער האדם הנמשך ממוחו עד"מ וכנודע מהתיקונים והאדר"ר. וזאת היתה שמחת דהע"ה שהיה מזמר ומרנן לשמח לכו בעסק התורה בעת צרתו

יום רביעי ט"ו כסלו

שְׁכַתוֹב בְּמִקּוֹם אַחֲרָיִךְ בְּשֵׁם הָאֲרִיז"ל עַל מֵאֵמֶר ר"ל²¹: "נובלות חכמה שלמעלה - תורה". – שהתורה היא הינובולות" (וטפלה) בלבד מחכמה שלמעלה, כלומר, היא בחינת "אחוריים" בלבד, החיצוניות של חכמה שלמעלה. אָבָל פְּנִימִיּוֹת שְׁפַעְמָךְ, – המחשבה העליונה, שְׁהוּא פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה – היא מִיְחַדָּת לְגַמְרֵי בְּאוֹר־אִי־סוּף בְּרוּדֵי־הוּא הַמְּלַבֵּשׁ בָּהּ בְּתַכְלִית הַיְחוּד, וְלִגְבֵי

אֵךְ מַה שְׁתִּיָּה – דוד, מִשְׁתַּבַּח בְּתַהֲלַת הַתּוֹרָה בְּמַעְלָתָהּ זו, – שבדקדוק אחד של תורה תלויים כל העולמות, וְאָמַר: "זמירות היו לי כו'" – חוקר²² – נַעֲנֵשׁ עַל זֶה, וְאָמַר לוֹ הַקְּדוּשָׁי בְּרוּדֵי־הוּא "זמירות קרית להו"?! – זמירות אתה קורא להם? מִשׁוֹם שְׁבִאמַת מַעְלָתָהּ זו, – של תורה, שְׁכָל הָעוֹלָמוֹת בְּמַלִּים לְגַבֵּי דְקָדוֹק אֶחָד מִמֶּנָּה, הִיא – רק, מִכְּחִינַת אַחֲרִים – החיצוניות, שֶׁל עֵמֶק הַמַּחְשָׁבָה, כְּמוֹ

קונטרס אחרון

אך מה שהיה משתבח בתהלת התורה במעלתה זו ואמר זמירות היו לי כו' נענש ע"ז וא"ל הקב"ה זמירות קרית להו משום שבאמת מעלתה זו שכל העולמות בטלים לגבי דקדוק אחד ממנה היא מבחי' אחוריים של עומק המחשבה כמ"ש כמ"א בשם האריז"ל על מארז"ל נובלות חכמה שלמעלה תורה. אבל פנימית שבעומק שהוא פנימית התורה היא מיוחדת לגמרי באור א"ם ב"ה המלוכש בה בתכלית היחוד ולגבי

21. הרבי שליט"א מציין כאן, ש"קיבל הדם בשמאל" הוא "שינוי באדם"; "שלא בכלי שרת" – הוא שינוי "בכלי". ועל "או שהיתה חציצה" – מציין הרבי שליט"א: "ושני הנ"ל בלא שינוי". כמה סוגים בחציצה, ביניהם: חציצה בין הכהן לכלי השרת (זבחים כד, א במשנה); חציצה בין הכהן לריצפה (גמרא שם טו, ב) וחציצה בין הכהן לבגדיו, "בגדי כהונה" (זבחים יט, א). 22. תהלים קיט, נד. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סייט"ו. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (בלקו"ב ח"א ע' תפ"ה): "ב"ר פי"ז, ה. שם פמ"ד, יז. ונתבאר בע"ח שער הכללים ספ"א ובכ"מ".

אין סוף ברוך הוא - כל העולמות בלא ממש ואין ואפס ממש, כי אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו' 25. - ואתה הוא - אותו הוא - לאחר שנברא העולם; שכן אין לעולמות שום ערך כלל והם כלא נמצאים כלל, ולכן אין הם פועלים שום שינוי

"אמן" אלא "אמן" כו' 31. - "פדגוג" המפרנס את הילד - מדריגה זו בתורה באה להיות מקור לנשמות כפי שהן למעלה מעולם, אך לא שממדריגה זו בתורה תהיה חיות העולם, שהיא מה"אחוריים" והיצוניות בלבד ולא מפנימיות. ועל בחינת אחרים

- שבתורה, אמרו 32: - להלן בפסוק שם: "משחקת בתבל ארצו, ושעשועי את בני אדם", - "שה" אחוריים" והיצוניות של תורה הוא ענין של שחוק ושעשועים בתבל (בעולם) ובבני אדם, כי התורה נתנה בביחית פנים ואחור, - בבחינה של פנימיות ובבחינה של חיצוניות, בדיכתיב - כמו שכתוב, במגלה עפה דוכריה 33: "והיא בתוכה פנים ואחור". - בבחינת "פנים" ופנימיות, ובבחינת "אחור" וחיצוניות. ולפי שתפס דוד - ושיבח את התורה, בבחינת אחרים, - שהתורה היא "זמירות", שזה מוסב על "אחוריים", החיצוניות של התורה, שיש לה שייכות לעולם והיא חיות העולם, לך - לכן נענש בשכחה, הבאח מן

קונטרס אחרון

א"ס ב"ה כל העולמות כלא ממש ואין ואפס ממש כי אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו' והלכך גם העולמות מאחר דלא ממש השיבי ובכחי' פנימיותה אינה שמחת לבב אנוש ושעשועיו אלא כביכול שמחת לב ושעשוע המלך הקב"ה שמשותשע בה כי אלקים הבין דרכה וידע מקומה ומעלתה בידיעת עצמו כביכול אבל נעלמה מעיני כל חי כמו"ש לפני לא יראו דהיינו בחי' פנימיותה כמו"ש בשם הארז"ל. וזש"ה ואהי' אצלו שעשועים אצלו דוקא. משחקת לפניו לפניו דוקא דהיינו בבחי' פנימיותה וע"ז אמר ואהיה אצלו אמון אל תקרי אמון אלא אומן כו' ועל בחי' אחוריים אמר משחקת בתבל ארצו ושעשועי את בני אדם כי התורה ניתנה בבחי' פנים ואחור כדכתיב במגילה עפה דוכרי' והיא כתובה פנים ואחור ולפי שתפס דוד בבחי' אחוריים לכך נענש בשכחה הבאה מן בחי' אחוריים ונעלם ממנו לפי שעה מ"ש עבודת הקדש עליהם ככתף ישאו לחבר וליחד את הכתפיים שהן בחי' אחוריים אל עבודת הקדש היא ח"ע בבחי' פנים שמשם נמשכו הלוחות שבארון כמו"ש כתובים משני עבריהם כו' וכמו"ש בירושלמי דשקלים שלא היתה בהן בחי' פנים ואחור ע"ש:

בחינת אחרים, - דבר שהוא בפנימיות ומתעצם, לא שייכת בו שכחה, כי אם בדבר שהוא רק בבחינה של "אחוריים" וחיצוניות - שייך בו שכחה, ונעלם ממנו לפי שעה מה שכתוב 34: "עבודת הקדש עליהם ככתף ישאו" - שיש לשאת את הארון על הכתפיים ולא בעגלה כפי שעשה דוד, והכוונה בנשיאת הארון על הכתפיים, היא לחבר וליחד את ה"כתפיים", שהן בחינת אחרים, אל "עבודת הקדש", היא חכמה עלאה, - "חכמה" נקראת "קדש", בבחינת פנים, שמשם - מ"חכמה עילאה" שבבחינת "פנים", נמשכו הלוחות שבארון, כמו שכתוב 35: "כתובים משני עבריהם כו'", וכמו שכתוב בירושלמי דשקלים 36, שלא היתה בהן - בלוחות, בחינת פנים ואחור, - אלא הם היו "פנים" בלבד, הרי, הכוונה בנשיאת הארון על הכתפיים היתה, לחבר את ה"כתפיים" והיצוניות, לבחינת "פנים" של הלוחות, עין שם - בירושלמי:

ב"אין סוף" ברוך הוא, והלכך, - ולכן, גם לפנימיות התורה - שהיא מאוחדת לגמרי עם "אין סוף" ברוך הוא, אין לשכחה כלל בתהלת חיות כל העולמות, - אין לשכחה בשבח שהיא חיות כל העולמות, מאחר דלא ממש השיבי, - כיוון שהעולמות אינם נחשבים כלל לגבי פנימיות התורה, ובבחינת פנימיותה - פנימיות התורה, אינה שמחת לבב אנוש ושעשועיו, אלא כביכול שמחת לב ושעשוע המלך הקדוש - שמשותשע בה, "כי - רק, אלקים הבין דרכה וידע מקומה" ומעלתה 26, - שהוא יודע אותה בידיעת עצמו כביכול, - שבידיעת עצמו הוא יודע את התורה שהיא דבר אחד כביכול

אתו יתברך, אבל נעלמה מעיני כל חי" 27, כמו שכתוב 28: "ופני לא יראו", דהיינו בחינת פנימיותה, - פנימיות התורה, כמו שנתבאר שם - ב"אגרת הקודש" סימן י"ט, בשם הארז"ל. וזהו שאמר הכתוב 29: "ואהיה אצלו וכו' 30 שעשועים", אצלו דוקא. - תורה שאומרת שהיא "שעשועים", הרי זה "אצלו", אצלו יתברך בלבד, כפי שהפסוק מתחיל "ואהי' אצלו אמון" ולאחר מכן הוא אומר "ואהי' שעשועים", כך גם מה שכתוב על התורה "משחקת לפניו", לפניו דוקא, דהיינו בבחינת פנימיותה, - שפנימיות התורה "משחקת לפניו" לפני פנימיות "אין סוף". להלן יסביר רבנו הזקן, שמדריגה גבוהה זו בתורה, כפי שהיא "שעשועים אצלו", באה להיות מוון לנשמות ישראל, שלכן נקראת התורה "אמן" - "אומן", "פדגוג" המפרנס את הילד, כך נקראת התורה ש"אצלו" בשם "אומן" ו"פדגוג" לנשמות. ועל זה - על מדריגה גבוהה זו שבתורה, אמר - הפסוק "ואהיה אצלו אמון" - אל תקרי

25. נוסח ברכות השחר - ע"פ תדבא"ר פכ"א. 26. ל' הכתוב - איוב כח, כג. 27. איוב כח, כא. 28. תשא ל, כג. 29. משלי ח, ל. 30. בתניא שלפנינו ליתא לתיבת "וכו'", וניתוספה כאן ע"פ "לוח התיקון" לכ"ק אדמו"ר שליט"א. 31. ב"ר בתחילתו. 32. משלי שם, לא. 33. ראה זכרי' ה, ב (יחזקאל ב, ט-י). הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ק שיש לפני זה". 34. נשא ז, ט. וראה סוטה לה, א. 35. תשא לב, טו. 36. פרק ו' הלכה א'.

יום חמישי ט"ז כסלו

הקודש, באות המציינת את המלה לעתיד, משתמשים באחת מארבע האותיות: אל"ף, יו"ד, תי"ו ונו"ן: "אפעל", "יפעל", "תפעל" ו"נפעל". משמעות הדבר ברוחניות היא, שהמלה "איתן" מורה על גילוי שלעתיד, שלעתיד יתגלה גילוי כזה, פרוש: **אָנָּא עֲתִיד**

לְאַתְנָלְיָא⁴³, - אני עתיד

להתגלות, כעת אני בהעלם

ולעתיד זה יתגלה, פְּמוֹ

שְׁכַתּוּב⁴⁴: "הִנֵּה יִשְׁכִּיל

עֲבָדֵי וְגו', - "ישכיל"

בלשון עתיד, וְהֵינּוּ שְׁ -

בביאת המשיח, שעליו

נאמר "ישכיל עבדי", יִתְגַּלֶּה

אִוְרֵי־אֵינְסוֹף פְּרוּדֵי

הוא ויחודו יתפרד תוֹדֵי

פְּנִימִיּוֹת נִקְדָּת הַלֵּב, עַל

יְדֵי הַמְּשֻׁבָּת "נחל איתן",

הוא הארת חכמה עלאה,

- חכמה עליונה, שְׁיֵאִיר

פְּפִימִיּוֹת הַלֵּב, לְפָטֵל

פְּיחודו יתפרד פְּתִיכִלִּית

מְעַמְקָא דְלִבָּא, - מעומק

הלב, אַחֲרֵי הַפְּרַת הַעֲרָלָה

- ערלת הלב, מְתֵאָוֹת

הַנְּשִׁמִּיּוֹת וְכו' - כשתוסר

ה"ערלה" (ככתוב⁴⁵ - "ומלתם את ערלת לבבכם", "ומל ה' אלקיך

את לבבך") לא תהיה הסתרה על פנימיות הלב ועל הביטול העצמי

של הנשמה להקדוש ברוך הוא הבא מבחינת "חכמה" שבנפשו,

שבה ישנו ה"תוקף" של עצם הנשמה, ויש בה ה"קשיות" שלא

להשתנות. דבר שבא בירושה מהאבות, שבכך מתבטא ענין

ה"וישן", כנזכר לעיל שלשה הפירושים ב"איתן", הרי לעתיד יאיר

הגילוי של "חכמה" בפנימיות נקודת הלב, שהלב ירגיש את הביטול

העמוק והעצמי אל הקדוש ברוך הוא שמצד חכמה שבנפש ומצד

הגילוי של "חכמה" שלמעלה. וְהֵנָּה, - גם עֲתָה פְּגֻלוֹת הַחַל תִּהְיֶה,

- בהתאם לעובדיה⁴⁶, והפירוש הוא או "החל" מלשון "חיל", או

מלשון "גיא", **יֵשׁ גַּם בֵּן עֲצָה יְעוּצָה לְהֵאִיר קִצָּת אִוֵר ה'**

מִפְּחִינַת "איתן" לתודת נקודת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב פְּעִין לְעֵתִיד, וְהֵינּוּ

עַל יְדֵי שְׁמֵעוּרָר עַל נִיצוּץ אֱלֻקוֹת שֶׁנִּפְּשׁוּ פְּחִינַת רַחֲמִים רַפִּים

הַעֲלִיזִים. - הבלתי מוגבלים, **כִּי בְּאֵמַת, כָּל זְמַן שְׁאִין הָאָדָם**

זֹכֵר שִׁיתְגַּלֶּה אִוֵר ה' מִפְּחִינַת "איתן" בְּנִקְדַת פְּנִימִיּוֹת לְכַבֵּו,

לְפָטֵל פְּיחודו יתפרד מְעַמְקָא דְלִבָּא - מעומק הלב, עַד כְּלוֹת

הַנְּפֶשׁ מִמֶּשׁ - הרי, כל זמן שאין האדם זוכה לכך - **אִוֵי בְּאֵמַת**

יֵשׁ רַחֲמָנוֹת גְּדוּלָה עַל הַנִּיצוּץ שֶׁנִּפְּשׁוּ. **כִּי הַנִּיצוּץ נִפְּשָׁד**

מִפְּחִינַת חֲכָמָה עֲלֵאָה - חכמה עליונה, מִמֶּשׁ, וּבְכֵּי־הַנִּיצוּץ אִינֵו

בסימן זה שב"קונטרס אחרון" מוסברת מעלה נעלית בצדקה, שעושה יהודי כלי שהביטול העצמי של בחינת "חכמה" שבנשמה (שלמעלה לגמרי משכל והשגה) יאיר בפנימיות נקודת הלב שלו.

בהתאם לכתוב זה, היה מתאים יותר מקומו של סימן זה ב"אגרת הקודש", וכפי

שכבר הזכר בפתיחה ללימוד

"קונטרס אחרון", מציינ אכן

הרבי שליט"א: שצריך עיון כיצד

בא סימן זה (וכן מספר סימנים

נוספים) בחלק זה (שב"תניא")

של "קונטרס אחרון".

הרבי שליט"א מציינ עוד,

שהענינים הנדונים בסימן זה -

מוסברים גם (ביתר פירוט)

ב"לקוטי תורה", בתחילת פרשת³²²

ראה, ובמאמר דיבור המתחיל

"אמר ר' יהושע בן לוי בכל יום

כו" משנת תרפ"ח של כ"ק

אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע.

"וְצִדְקָה בְּנַחַל אִיתָן"

(בְּעֵמוֹס סוֹף סִימָן ה')³⁷. -

בפסוק נאמר שם: "יגל כמים

משפט", שהמשפט שהיה

מוסתר ונעלם - יתגלה כמו

מים (המתגלים מעומק

האדמה), וצדקה תתגלה בחוק כמו נחל האיתן שהוא נחל חזק

הזורם בחוקה, פְּרוּשׁ, - הדברים ברוחניות ופנימיות הענינים, הוא

כְּמוֹ שֶׁנַּחַל אִיתָן הוּא הַמְּשֻׁבָּה הַנִּמְשָׁכַת מִפְּחִינַת "איתן", -

"נחל" הוא המשכה, נחל הנמשך, ומידיכן באה המשכה -

מ"איתן", מבחינת "חכמה". חכמה נקראת "איתן". וכידוע³⁸ ששלשה

פירושים ב"איתן": "איתן" מלשון תוקף, "איתן" מלשון קשה³⁹

ו"איתן" מלשון וישן⁴⁰. ושלשה ענינים אלה ישנם בבחינת "חכמה"

שבנשמת יהודי ומרומים באות יו"ד, שהיא בחינת "חכמה", וביו"ד

ישנה הנקודה של היו"ד וקוץ העליון וקוץ התחתון, שְׁהִיא - בחינת

ה"איתן" - חכמה - כפי שהיא נמשכת בבחינת "נחל", היא, פְּחִינַת

"נְקֻדָּה בְּהִיכְלָא"⁴¹ - בלשון הקבלה, "נקודה בהיכלא" היינו

שמנקודת ה"חכמה" נמשך בהיכל ה"בינה", או כפי שמהביטול

העצמי שבנשמה מבחינת "חכמה" (שלמעלה מהביטול והאבה

של השגה והתבוננות של "בינה") נמשך בנקודה הפנימית של הלב,

שהיא ה"היכל" להמשכה זו שם"חכמה", ו"תְּרִיזֵן רְעִין וְכו'⁴², -

דלא מתפרשין" - כפי שנקראות "חכמה" ו"בינה" של הספירות

למעלה, שה"יחוד" שלהן הוא תמידי לשם קיום העולם, לכן הן

נקראות "תריז רעין דלא מתפרשין", שני חברים שאינם נפרדים,

ואותיות "איתן" מְשֻׁשׁוֹת לְעֵתִיד, - כשרוצים להשתמש, בלשון

37. פסוק כד. 38. סה"מ תשי"ג ע' 71 ואילך. 39. משנה סוטה פ"ט מ"ה. 40. כמ"ש (מיכה ו, ב) "והאיתנים מוסדי הארץ". 41. ראה זח"א

כ, א. 42. זח"ג ד, א. 43. ראה לקו"ת ראה יה, ד. 44. ישע"י נב, יג. 45. עקב י, טז; נצבים ל, ו. 46. א, כ.

גשמיים. ובלשון רבנו הזקן: ומוֹדַעַת זֹאת⁵⁰, כִּי אֲתַעְרוּתָא דְלַעֲלִיא - התעוררות מלמעלה, בְּאֲתַעְרוּתָא דְלַתְתָּא דְקָא תְלִיא מְלָתָא, - תלויה דוקא בהתעוררות שלמטה, דְהֵיִינוּ - ה"אתערותא דלתתא" על הרחמים העליונים מתבטאת עַל יְדֵי

הַתְעוּרְרוֹת רַחֲמִים רַבִּים - לא "רחמים" סתם, כי אם "רחמים רבים", בְּלֵב - בני ישראל, שֶׁהֵם רַחֲמָנִים וְגוֹמְלֵי חֲסָדִים, לְהַשְׁפִּיעַ לְמַטָּה הַשְׁפָּעָה גְשָׁמִיּוֹת: - לתת זָהָב וְכֶסֶף וכו'. וְלִכְן פְּעוּלַת הַצְדָקָה הִיא פְּעוּלַת "נַחַל אֵיתָן" מְשֻׁשׁ. - שכן, על ידי ה"אתערותא דלתתא" של צדקה נמשכים האהבה והביטול מ"איתן" שבגשמה, שתתגלה על ידי ה"נחל" בפנימיות נקודת הלב. להלן יסביר רבנו הזקן,

שאל לה לצדקה להיות מוגבלה ומודדה, אלא בלי גבול, כאדם כשנוגע לו חיי נפשו הרי לא יגביל את עצמו לפור סכומים כאלה וכאלה; אלא אדם במצב כזה מוכן לתת הכל עבור חיי נפשו. כך צריך להיות גם כאשר נוגע לחיי ה"נפש האלקית", שהצדקה תהיה בלי גבול. ובלשון רבנו הזקן: וְהֵנָּה, מוֹדַעַת זֹאת - הרי ידוע, מֶה שֶׁכָּתוּב⁵¹: "כִּי עוֹר בְּעֹר עוֹר"⁵² - כלומר, באבר אחד יגן אדם על אבר שני, וְכָל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בְּעֹר נַפְשׁוֹ - להציל את נפשו, ובענינו הכוונה לנפש הַאֲלֵקִית, - שצריך אדם להיות מוכן לתת כל אשר לו עבור הנפש האלקית, לְהַאֲרִיחַ בְּאוֹר הַחַיִּים אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא⁵³:

יָכוֹל לְהַאֲרִי מִבְּחִינְתּוֹ - שהיא בחינת "חכמה" שהיא ביטול מלא להקדוש ברוך הוא, לְתוֹךְ פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב, שֶׁשָּׁם - בפנימיות הלב, מְקוֹם גְּלוּי הַאֲרִיחַ זו - של הניצוץ של "חכמה", הרי, כל זמן שאינו יכול להאיר מבחינתו במקום שעליו להאיר, הֲרִי זֶה בְּבְחִינַת גְּלוּת

מְשֻׁשׁ. - שענין הגלות הוא, שלא יכולים לגלות את הכוחות שיש לו. ועַל יְדֵי רַחֲמִים רַבִּים הַעֲלִיּוֹנִים - הנמשכים על הנפש, יוֹצֵא מִהַגְּלוּת וְהַשְׁבִּיחָה, וּמֵאִיר לְתוֹךְ נְקוּדַת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב בְּחִינַת אֲהַבָה רַבָּה זו, - עד כלות הנפש ליחודו יתברך, בְּנוֹדַע מְשֻׁשׁ שֶׁכָּתוּב⁴⁹: "לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אֲבֹרָתוֹ", - בהתאם לפירוש המדרש⁴⁸ הכוונה היא, שאברהם נפדה וניצול בזכותו של יעקב, מה

שהיה צריך לצאת ממנו יעקב, וברוחניות, בעבודת ה', הכוונה היא⁴⁹, שבשעה שמדת אברהם, מדת החסד והאהבה, היא בהעלם, ויש לפדותה ולגלותה (לגלות את האהבה) הרי מי הוא הפודה והמגלה? - הרי זה יעקב, מדת הרחמים. וְכִמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּלִקוּטֵי אֲמָרִים - תניא חלק א', פָּרֻק מֵה. - כיוון שמדובר כאן שהרחמים הם רחמים העליונים, צריכה הרי להיות על כך "אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה). ו"אתערותא דלתתא" כזו שתמשך הרחמים העליונים עד למטה - עליה להיות מהענינים שלמטה ממש, רבנו הזקן יסביר להלן, שה"אתערותא דלתתא" על כך היא - ענין הרחמים של אדם הבא בפועל במעשה הצדקה עם ענינים

יום שישי י"ז כסלו

רבנו הזקן גם מציין, שענין ההתבוננות בתפלה ככוונה לגלות את האהבה להקדוש ברוך הוא, האהבה המסותרת בכל אחד מישראל - הוא חיוב מן התורה, שכן, בכך מתבטאת מצות "ואהבת" - להתבונן כדי לעורר ולגלות את האהבה.

הֵנָּה, לֹא מוֹבָחַת הַשְּׂמוּעָה, שֶׁמַּעֲתִי וְהִרְגִּזוּ בְּמִנִּי, - אומר רבנו הזקן, אֲשֶׁר עָם ה' מַעֲבִירִים⁵⁴ מִלִּפְנֵי הַחֶבֶה - אינם מרשים

לגשת עוד פעם "לעמוד", את הָאִישׁ הַחֶפֶץ בְּחַיִּים וְאֲרִיכוֹת יָמִים שֶׁל כָּל אֲנָשִׁי שְׁלוֹמוֹ שֶׁבְּ"מִקְדָּשׁ מַעֲט" - של בית הכנסת⁵⁵, הֵנָּה

בסימן זה, מוכיח רבנו הזקן חסידים מבית הכנסת של אנשי שלומנו, שאינם מרשים לגשת "לעמוד" שליח ציבור המאריך בתפלה, בגלל שאחד מהם ממחר לגמור את התפלה, כי הוא מוכרח ללכת.

רבנו הזקן אומר, שמוטב היה לו אפילו לא לשמוע "קדושה" ו"ברכו" (כשאין הוא יכול בשום אופן להתמהמה יותר) מאשר להפריע לאחרים להאריך בתפלה, שכן, אריכות התפלה היא ענין של חיים ונותנת אריכות ימים, וכשמפריעים לאחרים באריכות התפלה - הרי יורדים לחייהם.

קונטרס אחרון

הנה לא טובה השמועה שמעתי ותרנו בטני אשר עם ה' מעבירים מלפני התיבה האיש החפץ בחיים ואריכות ימים של כל אנ"ש שבמקדש מעט

47. ישע"י כט, כב. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכתוב 'בית יעקב' אבל בסנה' (יט, סע"ב) ובכ"ר (פס"ג, ב) מפרש בפשטות זה 'יעקב פדה את אברהם', וכן הובא הלי' בכ"מ. - וכהפירוש תיכף בהמשך כתוב זה עצמו (הובא בסנה' שם וכו') לא עתה ביקש יעקב גו"ל. 48. ראה ב"ר שם. 49. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמ"ש בלקו"א פמ"ה". 50. זח"א, פח, א. ובכ"מ. 51. איוב, ב, ד. 52. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "באג"ה סוסט"ז הובא גם 'עור בעד עור' משא"כ בסוס"י. ועד"ז בכ"מ. ואולי י"ל: עור בעד עור - ה"ז צדקה בהגבלה (כפשטות) והובא רק כשמדובר (גם) בצדקה זו". 53. סיום האגרת נדפס באגרות קודש אדה"ז (קה"ת, תש"מ) ע' צה. 54. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ע"פ ש"א ב, כד. ולהעיר אשר שם מדובר ע"ד קרבנות, ועיכוב יחוד זו"ן (שבת נה, ב) - תפלה יחוד שכינה וקוב"ה". 55. ראה מגילה כט, א.

"אונסא כמאן דלא עביד" 58 - אונס - כמי שלא עשה, ואילו כאן הרי זה כאילו עשה מצד זה ששליח הציבור מוציאו ידי חובתו, וכדאיתא - כפי שאנו מוצאים בגמרא 59 גבי עם שבשדות דאניסי, - שהם אנוסים, ויוצאים ידי חובת תפלת שמונה עשרה

עצמה בתורת השליח צבור - לא מדובר על "קדושה" ו"ברכו", כי אם אודות "שמונה עשרה" עצמה, כאלו שמעו ממש, וגם קדושה וברכו בכלל. - ששליח הציבור מוציאו ידי חובתו, הרי שמי שהוא אנוס ואי אפשר לו בשום אופן לשמוע "קדושה" ו"ברכו", מוציאו השליח ציבור ידי חובה, הרי שגם אותו יוציא שליח הציבור ידי חובתו, ואל לו להפריע אחרים מלהתפלל באריכות. והנה, זאת תקרינהו 60, כן הוא אף גם בידות

הראשונים של חכמי המשנה והגמרא, שהיתה תורתם קבע ועקר עבודתם, - עיקר עבודתם היה לימוד תורה, ולא תפלתם. - הרי גם אז היה ענין התפלה באריכות ענין של חיים ואריכות ימים. ומכל שכן עתה הפעם - בזמננו אנו, בעקבות משיחא, שאין - לימוד תורתנו קבע, מצוק העתים, ועקר העבודה בעקבות

של אנ"ש, - אנשי שלומנו, שעל ידי תפלתו באריכות בתור שליח ציבור, ועל ידו גם כל השאר מתפללים באריכות - הוא מביא להם חיים ואריכות ימים, כמאמר רז"ל 61: שלשה דברים מאריכים ימיו של אדם, ואחד מהם - הוא המאריך בתפלתו. - הרי שתפלה באריכות קשורה באריכות ימים. ואף גם מי שהשעה דחוקה לו ביותר, ואי אפשר לו בשום אופן להמתין עד אחר ענין קדושה של תורת השליח צבור הנה - מפני שבעל תפלה זה מאריך בתפלה, הלא טוב טוב לו שלא לשמע קדושה וברכו, מליירד לתייהם של החפצים בתיים, - אלה שרוצים להתפלל באריכות, דבר המביא חיים, ואנם רקמנא פמרייהו 57, - את האנוס פטר הקדוש ברוך הוא, כיון שהוא אנוס, הוא

קונטרס אחרון

הזה של אנ"ש כמארו"ל שלשה דברים מאריכים ימיו של אדם ואחד מהם המאריך בתפלתו. ואף גם מי שהשעה דחוקה לו ביותר וא"א לו בשום אופן להמתין עד אחר ענין קדושה של חזרת הש"ץ הלא טוב טוב לו שלא לשמוע קדושה וברכו. מליירד לתייהם של החפצים בחיים ואונס רחמנא פטריה. והש"ץ מוציאו ידי חובתו אף שלא שמע כאילו שמע שהוא כעונה ממש וכדאיתא בגמרא גבי עם שבשדות דאניסי ויוצאים ידי חובת תפלת שמו"ע עצמה בחזרת הש"ץ כאלו שמעו ממש וגם קדושה וברכו בכלל. והנה זאת חקרנוה כן הוא אף גם בדורות הראשונים של חכמי המשנה והגמרא שהיתה תורתם קבע ועיקר עבודתם ולא תפלתם. ומכש"כ עתה הפעם בעקבות משיחא שאין תורתנו קבע מצוק העתים. ועיקר מוכרח ללכת - הרי הוא פטור מלשמוע "קדושה" ו"ברכו". ויתירה מזו - והשליח צבור מוציאו ידי חובתו - לשמוע "קדושה" ו"ברכו". אף שלא שמע, כאלו שמע שהוא פעולה ממש, - הרי, שהאנוס כאן אינו כמו בשאר הדברים, שאם אמנם הם דברים ש"אונס רחמנא פטריה", אבל אינם "כמאן דעביד" (כאילו עשה) -

56. ברכות לב, ב. 57. נצבים כז, א. 58. שו"ע אדה"ז סקכ"ד ס"א. 59. ר"ה לה, א. 60. ליתר הסברה, כדאי להעתיק אגרתו של רבנו הזקן (נדפסה ב"אגרות קודש" - אדמו"ר הזקן, קה"ת תשמ"ו סימן ט"ו):

לאר"ה הרבני הנגיד המפורסם גבר הוקם על האברך מוה' אלכסנדר נ"י, הנה אף כי לא ידעתיהו ולא אכיר מראהו אך לשמע און שמעתיהו אשר רוח ה' נוססה בו שלא לעמוד בסוד משחקים המלעיגים בחפצים לעבוד את ה' באמת עבודה שבלב זו תפלה כי ידם רמה בתורה ובגמ"ח ומי יתן והי' זה להם באמת כל הימים.

אך עתה עברו תורות חלפו חוק בהוסדם יחד עלי לגזור גזירת שמד על התפלה להתפלל כמותם דוקא בחפזון ובלי שום תנועה והרמת קול כמלאכי עליון בהגיעם למדרגה העליונה אשר אין למעלה הימנה כמ"ש בעמדם תרפנה כנפיהם ואף ג"כ בכת העליונה הנקראים שרפים ולא בשאר כתות כמ"ש והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול וכו' וגם בשרפים כתי' קול המולה כו' וגם בתנועות משונות כמבואר בפיוטים ע"פ פרקי היכלות. ולכן אין רא' מצדיקים הראשונים שהיו גדולים ממלאכי השרת. אבל אנן יתמי דיתמי העולה בדעתם להדמות להם אין זה כ"א רוע לב ושקר בימינם.

וגם האומרים תפלה מדרבנן לא ראו מאורות מימיהם כי אף שנוסח התפלה ומנינה ג' פעמים ביום הוא מדרבנן עיקר ענינה ומהותה הוא יסוד כל התורה לדעת את ה' להכיר גדלו ותפארתו בדעה שלימה ומיושבת בבית הלב שיתבונן בזה כ"כ עד שתתעורר נפש המשכלת לאהבה את שם ה' לדבקה בו ובתורתו ולחפזן מאד במצותיו אשר כל ענין זה נעשה לנו בזמן הזה ע"י אמירת פסד"ו וברכות ק"ש לפנייה ולאחרייה בפה מלא ובקול המעורר כוננת הלב וכולי האי ואולי. משא"כ רשב"י וחבריו הי' די להם בק"ש לבד לכל ענין זה שהי' נקנה להם בהשקפה ראשונה בשפלות הלב הנאמן בבריתו אתם. אבל בזמן הזה כל הקרוב אל ה' וטעם טעם בתפלה פעם א' ביין וישכיל כי בלעדה לא ירים איש את ידו ואת רגלו לעבוד ה' באמת כ"א מצות אנשים מלומדה כמ"ש יען כי נגש העם בפיו כו' וע"כ השטן מקטרג עלינו ביותר וד"ל.

וע"כ על כל דברי האגרת הזאת באתי לעורר נפש נדיבה ללבוש בגדי קנאה לקנאות לה' ולתורתו להפיר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושי' ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם כמשארז"ל אלו נאמר ארור אשר לא יעשה לא ה' תקומה לשונאי ישראל עכשיו שנאמר ארור אשר לא יקים כל המחזיק ומקים העושים מעלה עליו הכתוב כאלו קיים כל התורה כולה וה' יהי' בעזרו ויגמור בעדו כי הבא לטהר כו'. ומגודל בטחוני בה' קצתי ואו"ש מאדה"ש כנפש או"י דו"ש.

שניאור זלמן באאמו"ר ברוך נ"י

דיבור מתאים ציווי, אבל לא על רגש הלב, וכפי שאכן שואל הרב המגיד ממזריטש⁶⁴: כיצד מתאים הציווי "ואהבת"? והוא עונה, שהציווי אינו על האהבה, כי אם על ההתבוננות, שיהיה "שמע ישראל", שתהיה ההתבוננות בענין "ה' אלקינו ה' אחד" ואז

"ואהבת" - תאהב (מלשון הבטחה). על כל פנים, הרי הציווי "ואהבת", הוא, שתהיה ההתבוננות בתפלה שתביא ל"ואהבת" - הרי שהתפלה באריכות ובהתבוננות היא חובה של תורה. **פי על אהבה המסתרת בלב כל ישראל בתולדתם ומקדם לא שיך ציווי בלב.** - שנאמר ש"ואהבת" הכוונה

להאהבה המסותרת בכל אחד מישראל, שכן, היא הרי ישנה, ולא זקוקים לה לציווי "ואהבת". אלא הציווי הוא לגלות את האהבה, שלא זו בלבד שתהיה בהתגלות בנפש האלקית של יהודי, כי אם גם בנפשו החיונית, שם לא היתה לפני זה בכלל, אף לא בהעלם - ודעת לנבון נקל, **פי כשהאהבה היא מסתרת - היא עדינה**

בנפש האלקית לבדה, וכשהיא לבחונת גלוי לנפש החיונית - אזי היא בהתגלות הלב בחלל שמאלי, - שהוא מקום משפן נפש החיונית. - הרי היא מניעה או כל עניני האדם, וזהו ענין ברור ניצוצות המופר שם בעין חיים ופרי עין חיים⁶⁵ גבי תפלה, - שבתפלה מבררים ניצוצות, שלבן - התפלה, היא עקר העבודה בעקבות משיחא, לברר ניצוצות כו', - ברור הניצוצות שבתפלה, מתבטא בכך שהוא פנינת אתהפכא - (=הפיכת הרע לטוב), או אתהפכא - (=כפיית הרע), של נפש החיונית לנפש האלקית בנודע, "פי תדם הוא הנפש כו"⁶⁷, - וחיות האדם, ותדם מתחדש בכל יום מאכלין ומשקון, - שהאדם אוכל ושותה, הרי שהאדם משתמש, עבור הנפש האלקית והקדושה, בכל האוכלים ומשקים ומברר את הניצוצות שבהם, וגם - האדם, מתפעל ונתקן ממלבושים - שהוא לובש אותם, ודירה - שהוא דר בה, כו'. - הרי שכל עניני העולם מנוצלים בענינים של נפש האלקית וקדושה. בזה מתבטא ענין ברור הניצוצות הנעשה על ידי התגלות האהבה בשעת התפלה. ולכן נדרשת כעת אריכות

משיחא היא - עבודת התפלה, כמו שכתב הרב חיים ויטאל ו"ל בעין חיים ופרי עין חיים⁶⁴, - שעיקר העבודה בזמננו אנו, הזמן של עקבות משיחא, הוא עבודת התפלה - **מכל שפן וקל והמר שראוי ונכון לתן נפשנו ממש עליה.** - על עבודת התפלה,

והיא - התפלה באריכות תוך התבוננות בגדלות ה', היא חובה של תורה ממש, למיני מדע - המבינים תועלת ההתבוננות ועמק הדעת קצת, כל חר לפום שיעורא דיליה, - כל אחד לפי שיעורו. כפי שאומר רבנו הזקן בחלק הראשון של "ספר ה'תניא" בפרק מ"א, ששיעורו של דבר, שההתבוננות תפעל ענין היראה או האהבה, אינו דומה בכל אחד: יש מי שבהתבוננות והעמקת הדעת מעטה הוא מתעורר ביראה או באהבה; ויש מי שנדרשת לו התבוננות⁶² ארוכה יותר והעמקת הדעת חזקה יותר. ההתבוננות והעמקת הדעת אלו, צריכות להיות בקדור שכחו של מקום ברור הוא⁶³ בפסקי דומרה ושתי פרבות שלפני

קריאת שמע: "ויצר" ו"אהבה" - "אהבת עולם", לעורר פהן - בברכות שלפני קריאת שמע, האהבה המסתרת בלב כל ישראל, לבא - שאהבה זו תבוא, לבחונת גלוי בהתגלות הלב - שבמקום שעד אז היתה אהבה זו מסותרת בעומק הלב, תבוא להתגלות הלב, בשעת קריאת שמע עצמה, - אחרי ברכות קריאת שמע, שזאת היא מצות האהבה שפסקוק⁶³: "ואהבת וגו' בכל לבבך גו'", הנמנית ראשונה⁶⁴ בתרי"ג מצות, כמו שכתב הרמב"ם ו"ל⁶⁵, שהיא מיסודי התורה ושרשה ומקור לכל רמ"ח - 248, מצות עשה, - כפי שאומר רבנו הזקן בחלק הראשון של ספר ה'תניא" בפרק ד' ש"המקימן באמת הוא האהבה את שם הוי", שכדי לקיים באמת רמ"ח מצוות העשה, מן ההכרח שתהיה "אהבת ה'". ציווי זה של "ואהבת" הוא חובה של תורה על ענין ההתבוננות בתפלה, לעורר ולגלות את האהבה, שכן, על אהבה עצמה הרי לא שייך שום "ציווי", "ואהבת", כי אהבה היא הרי מדה שבלב ועל מדה שבלב לא מתאים שום ציווי, שהרי, אם יש לאדם מדה זו - הרי שיש לו, ואם אין לו אותה מדה - מזה יעזור כאן הציווי (על פעולה של

61. פע"ח שער התפלה פ"ו. 62. טואו"ח סנ"ב. 63. ואתחנן ו, ה. 64. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ק (בסהמ"צ להרמב"ם היא מ"ע ג'. בזה"א יא, ב: א' - יראה, ב' - אהבה, ג' ידיעת ה' וכו'). ולהעיר מל' חז"ל (ע"ז עג, א) "ראשון ראשון בטל". ולהעיר מתניא חינוך קטן דאהבה שרש לכל מ"ע (כולל גם מ"ע דיראה (שורש מל"ת) ובמילא) שורש כל המצות". 65. ה' יסוה"ת רפ"ב. 66. וראה גם בהוספות לספר אור תורה להה"מ (הוצאת קה"ת) ס"ב. 67. ראה יב, כג.

התפלה בהתבוננות. מה שאין בן בדורות הראשונים, שהיו בקריאת שמע לבד ובברכות שלפניה ופסוקי דמרה בקצרה נשמות האלקות גדולי העדה - הנה הברור - של הניצוצות, נעשה כרגע

כו'. משא"כ בדורות הראשונים שהיו נשמות האלקות גדולי הערך היה הביורד נעשה כרגע בק"ש לבד וברכות שלפניה ופסד"ז בקצרה וכו' וד"ל:

שבת קודש י"ח כסלו

- להתפלל לפני ה' עמוד, על פי הגורל, או פרוצו רב המניין, - שירצו שאלה או אלה יתפללו לפני ה' עמוד. ומי הם הראויים לכהן? דהיינו - אלה, שמתפללים מלה במלה בדרך המצוה בקול רם, ולא מאריכים - בתפלה, יותר מדאי ולא מקצרים וחוטפים חס ושלום. - את התפלה. ועליהם מטל חובה לירד לפני התבה, כל אחד ואחד ביומו אשר יגיע לו, ולאסוף אליו סביב סמוך - לבעל התפלה, כל המתפללים בקול קצת על כל פנים, ולא - אלה שמתפללים בלחש ולא - אלה שחוטפים חס ושלום, ובמבאר בתקנות ישנות בכמה עירות, - שנקבע בהן כך. ועתה - אומר רבנו חזקוני, באתי לחדשן ולחזקן ולאמץ, כל ימוטו עוד לעולם חס ושלום, (בכתב יד: גואלד גואלד), - כך היה כתוב בכתב יד רבנו חזקוני באידיש⁷³ גואלד גואלד, עד מתי יהיה זה לנו למוקש⁷⁴, - שלא להתפלל בכונה כפי שצריך להיות, ולא די לנו בכל התוכחות והצרות שעברו עלינו ה' ישמרנו וינחמנו בכפלים לתושיה ויטהר לבנו לעבדו באמת. חזקוני ואמנו לבבכם כל המייחלים לה'. גם לגמור כל הש"ס בכל שנה ושנה ובכל עיר ועיר לחלק המסכתות עפ"י

"הוכח תוכיח את עמיתך"⁶⁸ - אומרים על כך חכמינו ז"ל⁶⁹: "אפלו מאה פעמים" - למרות שכבר הוכיחו פעם ועוד פעם - יעשו זאת אפילו מאה פעמים. ולזאת, - אומר רבנו חזקוני, לא אוכל להתאפק ולהתריש מלזעק עוד - למרות שרבנו חזקוני כבר עורר והוכיח על כך, בקול ענות הלועזת⁷⁰: - מצד העגמת נפש שבענין, כמפותא מניבו, ברחמינו נפישין, - הרני מבקש מכם ברחמים רבים, חוסו נא על נפשותיכם, והשמרו והזהרו מאד מאד על התורה ועל העבודה שבלב וזה דומם וזה משיח שיחה בטילה ה' ישמרנו ועיקר הסיבה וגרמא בנוקין הוא מהיודדים לפני התיבה שהוא הפקר לכל הרוצה לפשוט רגליו החוטף אפרתי או מחמת שאין גם אחד רוצה וכו'. ואי לזאת זאת העצה היעוצה ותקנה קבועה חוק ולא יעבור עוד ח"ו דהיינו לבחור אנשים קבועים הראויים לזה עפ"י הגורל או בריצוי רוב המנין. דהיינו שמתפללים מלה במלה בדרך המצוה בקול רם ולא מאריכים יותר מדאי ולא מקצרים וחוטפים ח"ו. ועליהם מטל חובה לירד לפני התיבה כל אחד ואחד ביומו אשר יגיע לו ולאסוף אליו סביב סמוך כל המתפללים בקול קצת עכ"פ

קונטרס אחרון

הוכח תוכיח את עמיתך אפילו מאה פעמים. ולזאת לא אוכל להתאפק ולהתריש מלזעוק עוד בקול ענות חלושה במטותא מינייכו ברחמינו נפישין חוסו נא על נפשותיכם. והשמרו והזהרו מאד מאד על התורה ועל העבודה שבלב וזה דומם וזה משיח שיחה בטילה ה' ישמרנו ועיקר הסיבה וגרמא בנוקין הוא מהיודדים לפני התיבה שהוא הפקר לכל הרוצה לפשוט רגליו החוטף אפרתי או מחמת שאין גם אחד רוצה וכו'. ואי לזאת זאת העצה היעוצה ותקנה קבועה חוק ולא יעבור עוד ח"ו דהיינו לבחור אנשים קבועים הראויים לזה עפ"י הגורל או בריצוי רוב המנין. דהיינו שמתפללים מלה במלה בדרך המצוה בקול רם ולא מאריכים יותר מדאי ולא מקצרים וחוטפים ח"ו. ועליהם מטל חובה לירד לפני התיבה כל אחד ואחד ביומו אשר יגיע לו ולאסוף אליו סביב סמוך כל המתפללים בקול קצת עכ"פ ולא בלחש ולא חוטפים ח"ו וכמבואר בתקנות ישנות בכמה עירות. ועתה באתי לחדשן ולחזקן ולאמץ כל ימוטו עוד לעולם ח"ו (בכ"י גואלד גואלד) עד מתי יהיה זה לנו למוקש ולא די לנו בכל התוכחות והצרות שעברו עלינו ה' ישמרנו וינחמנו בכפלים לתושיה ויטהר לבנו לעבדו באמת. חזקוני ואמנו לבבכם כל המייחלים לה'. גם לגמור כל הש"ס בכל שנה ושנה ובכל עיר ועיר לחלק המסכתות עפ"י

לזאת, - ולכן, זאת העצה היעוצה, ותקנה קבועה חק ולא יעבר עוד חס ושלום, דהיינו לבחור אנשים קבועים הראויים לזה

68. קדושים יט, יז. 69. ב"מ לא, א. 70. ע"פ ל' הכתוב - תשא לב, יח. 71. תענית ב, א. ספרי עה"פ עקב יא, יג. 72. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (בספר לקוטי ביאורים ס"ע תפז): "לפשוט רגליו" - ע"פ ל' שו"ת הרשב"א ח"א סי' תנ (הובא בב"י או"ח סנ"ג), 'החוטף' - ראה חולין (קלג, א) י"ל"ש (הובא בפרש"י) בלק תשסט: 'חוטפין ק"ש'. 'אפרתי' - אולי הכוונה לב' הפי' בזה הובאו ברד"ק (ש"א א, א): מיוחס, פליג חולק בקודשיא כו'". 73. ראה לקוטי שיחות חכ"ג ע' 415. 74. ל' הכתוב - וארא ו, ז. 75. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: 'ל' הכתוב - תהלים לא, כה'.

שבת שאינן מורות מה הוא איסור – כי אם גם איך להישמר מאיסור. וְגַם יִזְהַר מֵאֵד שְׂלֵא לְשׁוּנָה שׁוֹמֵ שִׁיחָה בְּמִלָּה תָּס וְשָׁלוֹם. – בשבת. בְּהִיּוֹת מוֹדְעַת זֹאת – ידוע הדבר לְיוֹדְעֵי חֵן, – יודעי חכמה נסתרה, תורת הקבלה, כִּי בְּכָל הַמְצוֹת יֵשׁ

פִּי הַגּוֹרֵל אוֹ בְּרִצּוֹן, – איזו מסכת ברצונו ללמוד במשך השנה, וְעִיר שֵׁישׁ בְּהַ מְנִינִים הַרְבֵּה - וְגַמְרוּ – לימוד כל הש"ס, בְּכָל מְנַן וּמְנִינָה, וְאִם אִיזָה מְנַן קָמֵן מֵהַכִּיל – ואין בו מספיק אנשים לחלק כל הש"ס, וְצִרְפוּ אֲלֵיהֶם אֲנָשִׁים מֵאִיזָה מְנַן גְּדוֹל, בְּכָל יְשָׁנָה, חֵק וְלֹא יַעֲבֹר. –

קונטרס אחרון

פְּנִימִיּוֹת וְהִיצוּנִיּוֹת, – הפנימיות והרוחניות של המצוה, וההיצוניות והפעולה הגשמית של המצוה, וְהִיצוּנִיּוֹת – של המצוה, מֵהַשְׁבֶּת הֵיא שְׁבִיתָה מְעֻשִׂיהַ גְּשְׁמִייתָ, כְּמוֹ שִׁשְׁבַת ה' מְעֻשׂוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ גְּשְׁמִיִים, וּפְנִימִיּוֹת – מצות הַשְׁבֶּת הֵיא הַכּוֹנֵה בְּתַפְלַת הַשְׁבֶּת וּבְתַלְמוּד תּוֹרָה – להתפלל וללמוד בכונה, לְדַבְּקָה בְּה' אֶחָד, כְּמוֹ שְׁבִיתוּבָנֵי: "שְׁבִית לְה' אֱלֹהֶיךָ", – שענין השביתה שהיא עליה, כפי שזה באדם בשעה שח ממלאכה, עולה אז הכוח, שהיה מלוכש במלאכה – למקורו בנפש, כך הוא ענין השביתה של שבת, התעלות הנפש (שהיתה עסוקה בימי החול

הגורל או ברצון. ועיר שיש בה מנינים הרבה יגמרו בכל מנין ומנין. ואם איזה מנין קמן מהכיל יצרפו אליהם אנשים מאיזה מנין גדול בכל ישונה חק ולא יעבור. וכאו"א מהלומדים הנ"ל יגמור לעצמו בכל שבוע התמניא אפי' שבתהלים קי"ט. ולהיות מחמת חלישות הדור אין כח בכל אחד ואחד להתענות כראוי לו. לזאת עצה היעוצה כמארו"ל כל השומר שבת כהלכתו מוחלין לו על כל עוונותיו. כהלכתו דייקא. לכן מוטל על כל אחד ואחד להיות בקי בהלכתא רבתא לשבתא. וגם יזהר מאד שלא לשוח שום שיחה במילה ח"ו. בהיות מודעת זאת לי"ח כי בכל המצות יש פנימיות והיצוניות והיצונית מהשבת הוא שביתה מעשיה גשמית כמו ששבת ה' מעשות שמים וארץ גשמיים. ופנימית השבת היא הכוונה בתפלת השבת ובת"ת לדבקה בה' אחד כמ"ש שבת לה' אלקך וזו היא בחי' זכור. ובחי' שמור בפנימיות היא השביתה מדיבורים גשמיים כמו ששבת ה' מיו"ד מאמרות שנבראו בהם שמים וארץ גשמיים כי זה לעומת זה כו':

ב"עובדין דחול", בעניני חולין) הנפש עולה ל"ה אלקין", ה' אחד. וזו – פנימיות השבת, היא בְּהִיּוֹת "זְכוֹר", – שני ענינים בשבת "זכור" ו"שמור": "זכור את יום השבת לקדשו", ו"שמור את יום השבת לקדשו"⁸², הרי ענין הכוונה והתעלות נפש היהודי בשבת, בתפלה ובתורה – הן הבחינה של "זכור", וּבְהִיּוֹת "שְׁמֹר" בְּפְנִימִיּוֹת הֵיא הַשְׁבִּיתָה מְדִיבּוּרִים גְּשְׁמִיִים, כְּמוֹ שִׁשְׁבַת ה' מִיּוֹד מֵאֲמָרוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ בְּהֶם שָׁמַיִם וָאָרֶץ גְּשְׁמִיִים, – "שמור" בחיצוניות הוא השמירה ממלאכה ועשיה, ו"שמור" בפנימיות הוא השמירה והמנוחה מדיבורים בענינים גשמיים, כִּי זֶה לְעֻמַּת זֶה כו'⁸³: – הדיבורים בענינים גשמיים – הם ה"לעומת זה" של שביתה והתעלות היהודי בשבת – בענינים של תפלה ותורה.

שמוכרחים לסיים כל הש"ס במשך השנה. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהַלּוֹמְדִים הַנ"ל – שלומדים מסכת מהש"ס כפי שחולק, יְגַמְרוּ לְעַצְמָו – לומר בְּכָל שְׁבִיעַ ה' תְּמִינָא אֲפִי" שְׁבִיתָהֵלִים – פרק קי"ט⁷⁶. – בו כל אות היא התחלה של שמונה פסוקים המתחילים באותה אות; שמונה פסוקים בהתחלת האות אל"ף וכך באות ב"ת עד תי"ו. לכאורה: איזו שייכות יש באמירת תהלים ללימוד הש"ס? – אומר על כך הרבי הקודם נשמתו עדין בשיחה קדושה⁷⁷, שמכאן רואים, מתי לימוד הש"ס הוא בשלימות? – כאשר יחד עם הלימוד ישנה אמירת תהלים, ולאמירת תהלים צריכים ללימוד

הש"ס. ולהיות מחמת חלישות הדור אין כח בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד לְהַתְעַנּוֹת בְּרִאוי לו, – כנזכר ב"אגרת התשובה"⁷⁸ מספר הצומות שספרי המוסר קבעו לצום על כל חטא – כדי להיות לרצון להקדוש ברוך הוא (אחרי התשובה) כמו לפני החטא, לְזֹאת עֲצָה הִיעוּצָה בְּמֵאֵמֶר רַ"ל⁷⁹: בְּלֹא הַשְׁמֹר שְׁבִיתָה בְּהַלְכָתוֹ מוֹחְלִין לוֹ עַל כָּל עוֹנוֹתָיו - "בְּהַלְכָתוֹ" דִּיקָא, – המלה "בהלכתו" היא כאן בדיקא, שכדי להיות שומר שבת כהלכתו – מן ההכרח שתהיה ידיעת הלכות שבת. לְכֵן מְטִיל עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד – חובה, לְהִיּוֹת בְּקִי בְּ"הַלְכָתָא רַבְתִּי לְשַׁבְתָּא". – בהלכה הגדולה של שבת, בהתאם ללשון הגמרא⁸⁰ בנוגע שצריך למשמש בבגדיו בערב שבת עם חשיכה כדי להישמר מאיסור בשבת. כלומר, ישנן הלכות בהלכות

76. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא ראיתי נזהרין בזה". ובמקום אחר מוסיף הרבי שליט"א: "ולעצור אשר בכמה מקומות נהוג לומר קאפיטל זה ביום השבת לאחרי תפלת מנחה (וכן ה' נהוג אאמו"ר ז"ל)". 77. ספר השיחות תש"ד ע' 48. 78. פרק ג'. 79. שבת קיא, ב. 80. שבת יב, א. 81. יתרו כ, י. 82. ואתחנן ה, יב. 83. ע"פ קהלת ז, יד.

יום חמישי יב כסלו ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, חמישי עם פירש"י.
תהלים: סר"סח.
תניא: ומ"ש בע"ח . . . שוכן וכו' וד"ל.

ברכת שפטרני מברכים בלא שם ומלכות, ומברכים אותה גם ביום ב', ה', בר"ח, ולא דוקא בשבת.

מקובל בידינו בשם מורנו הבעש"ט: כששומעים דבר לא טוב על אחד מישראל, גם אם אין מכירים אותו, צריך להצטער צער רב, כי אחד מהם הוא בודאי לא טוב: אם אמת הדבר שמספרים על פלוני, הלא הוא לא טוב, ואם אינו אמת הלא המספר נמצא במצב לא טוב.

יום

ראשון

יום ששי יג כסלו ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, ששי עם פירש"י.
תהלים: סט"עא.
תניא: ולהבין פרטי . . . דו"א.

אמר אאמו"ר: חסידות משנה את המציאות ומגלה את המהות. והמהות של האיש הישראלי אין להעריך ולשער, כי הוא חלק מן העצם, והתופס במקצתו כאלו תופס בכולו, וכשם שהעצם אין לו שיעור כך החלק אין לו שיעור, ע"ד הכנף מין כנף – עס איז מעהר ניט וואָס עצמות האָט בורא געווען א נשמה אז זי זאָל זיין א נברא [אין זה אלא שעצמות ברא נשמה שתהיה נברא] – וחסידות מגלה את המהות.

יום

שני

שבת יד כסלו ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: עב"עו.
תניא: דוד . . . "320" בעת צרתו.

מברכין ברכת המזון בכוס של ברכה, אף שאין עשרה. הכוס - על כף היד והאצבעות זקופות. אוחז הכוס מאמירת "רבותי מיר וועלען בענטשען" [רבתי נברך] עד אחרי סיום ברכה שלישית, שאז מעמידו על השלחן.

באחת משיחותיו ביאר אאמו"ר ותוכן דבריו: יש צדיק ישר תמים חסיד. צדיק ע"ש קיום מ"ע – ממשיך גילויים דסדר ההשתל'. ישר ע"ש קיום ל"ת – גילויים למעלה מסדר ההשתל'. תמים – ערנסטקייט ["רצינות"] – גילויים דטעם עצו ופריו שוים, התחברות סוכ"ע וממכ"ע. למעלה מכולם – חסיד, ויש בזה ג' מדרי': א) שעניני העולם אינם מטרידים ומבלבלים אותו. כאו"א יכול להגיע לזה וכאו"א מחוייב להגיע לזה. ב) שכל עניניו הם אלוקות. ואף שלא רחוקה היא ממך גו', מ"מ אין זה שייך לכאו"א. ג) מ"ש בת"ז איזהו חסיד המתחסד עם קונו עם קן דילי', ופי' בסש"ב [ספר התניא] שזהו ליחידא קובו"ש בתחתונים ולא לרוות נפשו הצמאה בלבד.

יום

שלישי

יום ראשון טו כסלו ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישב, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: עזיעה.
תניא: אך מה שהי' . . . ואחור ע"ש.

יום

רביעי

בתו"א ד"ה וישב: "ואינה יכולה לראות באהבה", צ"ל "ואינה יכולה להיות באהבה".
רבינו הוקן סיפר לבנו אדמו"ר האמצעי: דער זיידע (הבעש"ט) זאָגט אז מ'דאַרף האָבען מסירת נפש אויף אהבת ישראל, אפילו צו א אידען, וועלכען מ'האָט קיינמאָל ניט געזעהן. [הסבא (הבעש"ט) אומר שצריך שתהי' מסירת נפש על אהבת ישראל, אפילו ליהודי שאף פעם לא ראו].

יום שני טז כסלו ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישב, שני עם פירש"י.
תהלים: עט"פב.
תניא: וצדקה . . . א"ס ב"ה.

יום

חמישי

יסוד עיקרי בשיטת חב"ד הוא, אשר המוח השליט על הלב בתולדתו, ישעבד את הלב לעבודת השי"ת, מתוך השכלה הבנה והעמקת הדעת בגדולת בורא העולם ב"ה.

יום שלישי יז כסלו ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישב, שלישי עם פירש"י.
תהלים: פג"פז.
תניא: הנה לא . . . וכו' וד"ל.

יום

שישי

חסידות חב"ד פותחת שערי היכלי חכמה ובינה, לידע ולהכיר את מי שאמר והי' העולם בהשגה שכלית, מעוררת רגשי הלב להתפעל באותה מדה שבלב המחוייבת מהשכלה זו, ומורה דרך אשר כל אחד ואחד לפום שיעורא דילי' יכול לגשת אל הקודש לעבוד את הוי' במוחו ולבו.

יום רביעי יח כסלו ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וישב, רביעי עם פירש"י.
תהלים: פח"פט.
תניא: הוכח תוכיח . . . לעומת זה כו'.

שבת

קודש

במנחה אין אומרים תחנון.
הצ"צ כותב: אהבה דבחי' ועמך לא חפצתי (היינו) שלא לחפוץ שום דבר זולתו ית', ולא אפילו שמים וארץ שהם ג"ע עליון ותחתון, כי רק ביו"ד נברא כו', אלא תהי' האהבה רק לו ית' לבד, דהיינו למהו"ע ית' ממש. וכך הי' נשמע הלשון ממור"ר נ"ע (רבינו הזקן) בדביקותו. שהי' אומר בזה הלשון:

איך וויל זע גאָר ניסט, איך וויל ניט דיין ג"ע איך וויל ניט דיין עוה"ב כו' איך וויל מער ניט אז דיך אליין [איני חפץ במאומה; איני רוצה בגן־העדן שלך, איני רוצה בעולם־הבא שלך כו', רצוני לא יותר מאשר אותך בלבד].

גוט יום טוב.

לשנה טובה בלימוד החסידות ודרכי החסידות

תכתבו ותחתמו.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - י"ב-י"ח כסלו ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות ערכים וחרמים פ"ק ה

א. המקדיש שדה אחרתו - מצוה עליו לפדותה הוא, שהאדון [בעל השדה] קודם; ואם לא רצה, אין כופין אותו. במה דברים אמורים? בזמן שמצות יוכל נוהגת - שאם גייע יוכל ולא יגאלנה, תצא לפניהם, כמו שבארנו. אבל בזמן שבטלו היובלות, שהרי אינה יוצאת לפניהם, אלא סופה להפדות לעולם - כופין את האדון לפתח בה תחלה [בהצעת מחיר ראשונית], והיא נפדית בשויה כשאר ההקדשות. אם נמצא מי שמוסיף עליו וגואל אותה, יגאל; ואם לאו, אומרין לו: 'הגיעתך', ויתן מה שאמר. ואינו פותח בפחות מארבע פרוטות, כדי שהיה החמש שמוסיף פרוטה.

ב. רצה האדון למכר שדות אחרות משדותיו, או ללוות, כדי לפדות שדה זו שהקדיש - הרשות בידו, בין בזמן שהיובל נוהג, בין בזמן שאין היובל נוהג; והוא קודם לכל אדם. וכן אם רצה לגאל חציה, גואל - מה שאין כאן במוכר להדיוט [לחבירו]; וזה חמר בהדיוט מבהקדש.

ג. המקדיש את ביתו, או את בהמה טמאה שלו, או שאר מטלטלין - הרי אלו נערכין בשויהן, בין טוב ובין רע. ואם פדה אותן המקדיש, או אשתו, או יורשו - מוסיף חמש; וכופין את הבעלים לפתח ראשון. והדמים לבדק הבית. בין שהיה הבית כבתי ערי חומה, בין שהיה מבתי החצרים [בית בעיר פרוחה] - הרי זה נגאל לעולם.

ד. גאלו אחד מיד ההקדש - אם היה בית עיר חומה, וקם ביד הגואל שנים עשר חדש - נחלט [משתייר לפודה לצמיתות]; ואם היה בית החצרים, והגיע היובל והוא ביד הגואל - חוזר לבעליו ביוכל.

ה. המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית - אף על פי שעבר על עשה [שהיה לו להקדישה לקרבן], מה שעשה עשוי, וחקלה קדשה עליה, ונפדית כשהיא תמימה; ומעריך אותה הכהן בדימה, והדמים יפלו לבדק הבית. ואין הפודה אותה פודה אלא על מנת להקריבה למזבח, למה שהיא ראויה - שכל דבר הראוי למזבח, אינו יוצא מידי מזבח לעולם.

ו. ומנין שאסור להקדיש תמימים לבדק הבית? שנאמר: "ושור ושה שרוע וקלוט - נדבה תעשה אותו"; מפי השמועה למדו, נדבה לבדק הבית. וכן הדברים מראין שאינה אלא קדשת דמים, שאין מקריבין בעל מום למזבח. ונאמר: "אתו" - אותו אתה עושה נדבה לבדק הבית, ואין אתה עושה תמימים נדבה לבדק הבית. ולא הבא מכלל עשה, הרי הוא כעשה.

ז. המקדיש את בהמתו סתם, או שהקדיש את נכסיו סתם - רואין: כל בהמה תמימה הראויה להקריב על גבי

המזבח - הזקרים ימכרו לצרכי עולות, ויקריבו אותן עולות; והנקבות ימכרו לצרכי שלמים, ויקריבו אותן שלמים; והדמים - יפלו לבדק הבית, שסתם הקדשות לבדק הבית. ועל זה נאמר: "ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה', כל אשר יתן ממנו לה', יהיה קדש" - כלומר: כל הראוי לקרב על גבי המזבח, יקרב.

ח. הקדיש נכסיו סתם, והיו בהן יינות שמנים וסלתות ועופות הראויין לקרב על גבי המזבח - ימכרו לצרכי אותו המין, ויקריבו אותן; והדמים ילקח בהן זכרים, ויקריבו עולות.

ט. ומפני מה יקריבו דמי אלו עצמן, ודמי הבהמה התמימה יפלו לבדק הבית? לפי שהבהמה הקדושה למזבח, אם נפל בה מום יש לה פדיון כמו שיתבאר, והסלת והיין והשמן והעופות שגפסלו, אין להן פדיון. שנאמר: "והעמיד את הבהמה לפני השם, והעריך הכהן אותה" - כל שישנו בכלל העמדה והערכה, יש לו פדיון; ושאינו בכלל העמדה והערכה, אין לו פדיון.

י. הקדיש נכסיו סתם, והיתה בהן הקטרת שנותנין לאמנין [העוסקים ברקחת הקטורת] בשכרן, עד שייחזרו ויקחו אותה, כמו שבארנו בשקלים - הרי זו תנתן לאמנין בשכרן, כמו שעושין במותר הקטרת. וכן עושין אם יש שם בנכסיו אחד מסממני הקטרת.

יא. המקדיש בהמה תמימה למזבח, ונפל בה מום ונפסלה - הרי זו נערכת ונפדית; ועל זה נאמר: "ואם כל בהמה טמאה, אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה" - והעמיד את הבהמה" וגו'; וזביא בדימה קרבן אחר כמותה.

יב. כל המקדיש בהמה בחיים - בין טמאה בין טהורה, בין [לשם] קדשי בדק הבית בין קדשי מזבח שגפלו בהן מום, או תמימה הראויה לקרב [שהקדישה לבדק הבית] כמו שנתבאר - הרי זו צריכה העמדה בדין, שנאמר: "והעמיד את הבהמה"; לפיכך, אם מתה הבהמה קדם שתערך ותפדה, אין פודין אותה אחר שמתה, אלא תקבר. אבל אם הקדיש שחוטה או נבלה לבדק הבית, הרי זו תפדה כשאר מטלטלין.

יג. שחט בה שנים או רב שנים, ועדין היא מפרקסת - הרי היא כחיה לכל דבריה, ונערכת; והרי היא בכלל "והעמיד והעריך", עד שתמות.

יד. המקדיש בהמה תמימה לדמיה, הרי זו נתקדש גופה. כיצד? האומר: 'דמי בהמה זו הקדש למזבח', היא עצמה תקרב. הקדיש אחד מאבריה לדמיו, ואמר: 'דמי רגלה של פרה זו הקדש למזבח' - הרי זו ספק אם פשטה קדשה בכלה או לא פשטה, ולפיכך תקרב ולא תפדה.

טו. וכיצד עושין? מוכרין אותה בלה למי שיקריב אותה, ודמיה חלין, חוץ מדמי אותו אבר. ואם היה אבר

ה. ואחד המתירים קרקע או מטלטלין - הרי אלו נתנין לכהן שבאותו משמר בפעם שהתירים. חרמי כהנים - כל זמן שהן בבית הבצלים - הרי הן הקדש לכל דבריהם, שנאמר: "כל חרם, קדש קדשים הוא לה"; נתנן לכהן - הרי הם כחלין לכל דבריהן, שנאמר: "כל חרם בישראל, לך יהיה".

ו. כהן שהיתה לו שדה חרם שזכה בה אחר היובל, והחרימה - הרי זו מחרמת, ויצאה לאחיו הכהנים, שנאמר: "לכהן תהיה אחזתו" - מלמד ששדה חרמו לו, כשדה אחזה לישראל, שאם החרימה - תהיה מחרמת. ז. מכר הכהן שדה חרמו, והקדישה לוקח - אפלו היה הלוקח הבצלים הראשונים שהחרימוהו - הרי זו שדה מקנה, וחוזרת לכהן שמכרה ביובל. אבל קרקע או מטלטלין של כהנים ולוים - אינן מחרימין אותן, שהרי הוא אומר בשדיהן: "כי אחזת עולם הוא להם", ומטלטלין הקשו לקרקעות פחרמין, שנאמר: "מכל אשר לו ומשדה אחזתו".

ח. המקדיש קדשי מזבח (בהמת קרבן שעליו להקריבה) - לכהן הבית - הרי ההקדש חל עליהן, ותערה בהמה ותפדה, ויפלו דמיה לכהן הבית, והבהמה תקרב למה שהיתה בתחלה. אבל המקדיש קדשי בך הבית למזבח, ואמר: 'הרי זו עולה' או 'שלמים', או החרימה לכהנים - לא עשה כלום, ואין הקדש מזבח ולא החרם חל על קדשי בך הבית; שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו.

ט. האומר: 'שור זה הקדש לאחר שלשים יום', ושחטו בתוך שלשים יום - הרי זה מטר בהנאה; הקדישו למזבח, הרי זה הקדש למזבח. אבל אם אמר: 'הרי זה הקדש מעכשיו [אם לא ימות עד] לאחר שלשים יום', ושחטו בתוך שלשים יום - הרי זה אסור בהנאה; ואם הקדישו בתוך השלשים למזבח, אינו מקדש.

י. הקדיש עולה לכהן הבית, אין בה אלא עכוב גזרין בלבד (שלפני הקרבתה הגזברים נדרשים להעריך שויה). ומדברי סופרים שלא תשחט עד שתפדה. לפיכך, אם עבר ושחטה - הרי זו כשירה.

יא. מחרים אדם בין קדשי קדשים בין קדשים קלים, בין חרמי כהנים בין חרמי בך הבית. ואם היו קדשים שהוא חייב באחרייתו, נותן את דמיהן בין לכהנים בין לכהן הבית; ויקרבו אותן הקדשים אחר שיפדו, למה שהן.

יב. היו נדכה (שלא חייב באחרייתו) והחרימן, כיצד פודין אותן? אומרין פמה אדם רוצה לתן בכהמה זו, להעלותה עולה שאינו חייב בה; וכל הנותן אותו שעור [אפילו אחר], קריב בהמה זו נדכה כמו שהיתה.

יג. ישראל שהחרימם את בכור בהמה לשמים, בין שהיה תמים בין שהיה בעל מום - הרי זה מתרם; ואין צריך לומר, אם החרימו הכהן לשמים, אחר שבא לידו.

יד. וכיצד פודין אותו? אומרין פמה אדם רוצה לתן בכור זה, כדי שיהיה לו ותהיה הרשות (=האפשרות) בידו לתנו לכל כהן שיצאה, לקרבו או לרעו. כל הנותן

שהנשמה תלויה בו, פשטה קדשה בכלה (ונחשב כהקדיש כולה).

טז. היתה בהמה בעלת מום שאינה ראויה לקרב, והקדיש אבר מאכריה לדמיו - בין שהנשמה תלויה בו, ובין שאין הנשמה תלויה בו - לא נתקדש אלא דמי אותו אבר בלבד. כיצד? כגון שאמר: 'דמי רגל פרה זו', או 'דמי לבה הקדש למזבח' - הוא והקדש שתפין בה.

יז. וכן האומר: 'ראש עבד זה', או 'לב חמור זה הקדש למזבח', או שאמר: 'ראשי הקדש למזבח' - אינו חייב אלא בדמי ראשו (וממילא מחציתו); ורואין פמה ישנה אותו אבר (כשאין הנשמה תלויה בו) אלו היה נמפר, ויביא בדמיו קרבן.

יח. פמה דברים אמורים? בקדשי מזבח. אבל בקדשי בך הבית - האומר: 'דמי ראש חמור זה' או 'כבדו הקדש', או 'דמי ראש עבד זה' או 'כבדו הקדש' - הואיל והוא אבר שהנשמה תלויה בו, הרי זה חייב בדמי פלו; שכל הקדש בך הבית, קדשת דמים הוא.

יט. האומר: 'ערכי עלי למזבח', מביא בערכו קרבן; ואם אין ידו משגת לערף שלם, הרי הדבר ספק - אם נדון בהשג יד, הואיל והוציאו בלשון ערף, או אינו נדון בהשג יד, הואיל ולמזבח נדר. וכן המקדיש שדה אחזתו למזבח - הרי זו נפדית, והדמים ביאו בהם עולות למזבח; ויש בדבר ספק - אם פודין אותה בערף הקצוב בה, או פודין אותה בשונה הואיל ולמזבח הקדיש. דנין בכל אלו וכיוצא בהן, להחמיר.

הלכות ערכים וחרמים פרק ו

א. אחד האומר: 'הרי זה הקדש לכהן הבית', או 'חרם לכהן הבית', או 'חרם לשמים'; וכן בכל נכסיו, אם אמר כל נכסיו 'הקדש', או 'חרם לכהן הבית', או 'חרם לשמים' - הרי אלו יפלו לכהן הבית. אבל אם אמר 'חרם סתם', הרי אלו לכהנים - שסתם חרמים לכהנים, שנאמר: "כל חרם בישראל - לך יהיה".

ב. מחרים אדם מצאנו ומקדשו, ומעבדו ומשפוחתו הפנעניים, ומשדה אחזתו. אבל לא יחרים כל בהמתו, ולא כל עבדיו, ולא כל שדותיו, ולא כל מין שיש לו משאר המטלטלין - שנאמר: "מכל אשר לו, מאדם ובהמה"; ואם יחרים את הכל, אפלו יחרים כל נכסיו - הרי אלו מחרימין; בין שהחרימם לכהנים, בין שהחרימם לכהן הבית.

ג. וכל מי שהחרימם או הקדישם כל נכסיו - לוקחין כל מה שיש לו, ואפלו תפלין שבראשו, ואין צריך לומר כלי אמנותו ויבגדיו - הכל הקדש או חרם.

ד. מה בין חרמי כהנים לחרמי שמים? שחרמי שמים - הקדש, ונפדין בשוניהן, ויפלו הדמים לכהן הבית, ויצאו הנכסים לחלין. וחרמי כהנים - אין להן פדיון לעולם, אלא נתנין לכהנים בתרומה; ועל חרם כהנים הוא אומר: "לא ימכר ולא יגאל" - לא ימכר לאחר, ולא יגאל לבצלים.

כז. האומר לחברו: 'שדה זו שמכרתי לך לכשאקנה ממך מקדשת', ולקחה ממני - אינה מקדשת, לפי שפשעהקדישה לא באת לרשותו.

כח. וכן המקדיש מעשה ידי אשתו - הרי זו עושה ואוכלת, והמוטר חלין. אמר לה: 'קדשו ידך לעושיהן' - הואיל והן משעבדין לו, הרי כל מעשה ידיה קדש; הא למה זה דומה? לאומר: 'אילן זה קדש', שכל פרות שעושה להבא קדש. וכן כל פיוצא בנה.

כט. האומר לחברו: 'שדה זו שאני מוכר לך, לכשאקנה ממך תתקדש' - הרי זו מקדשת כשיקנה, שהרי עמה בידו להקדישה. 'שדה זו שמשפנתי לך, לכשאפנה תהי קדש' - כשיפדה אותה תקדש, שהרי בידו לפדותה; ואפלו היתה ממשפנת לזמן קצוב, שהרי בידו לפדותה אחר הזמן.

ל. המשפיר בית לחברו, וחנור והקדישו - הרי זה קדש, ופקעה השכירות; ואם דר בו השוכר, מעל.

לא. יראה לי, שאף על פי שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אם אמר הרי עלי להקדישו - הרי זה חייב להקדישו כשיבוא לעולם, משום נדר; ואם לא הקדיש - הרי זה עובר משום "לא תאחר לשלמו" ו"לא יחל דברו" ומשום "ככל היצא מפיו, יעשה", כשאר הנדרים.

לב. ביצד? האומר: 'הרי עלי להקדיש כל שתעלה מצודתי מן הים', 'הרי עלי לתן לעניים פרות שתוציא שדה זו', 'הרי עלי להחרים או לתן לשבויים כל שאשפתר בשנה זו', וכל פיוצא בדברים אלו - הרי זה חייב לעשות בהן מה שאמר, כשיבואו לידו. וזה וכיוצא בו - בכלל נדרים הוא, לא בכלל הקדשות.

לג. ראייה לדבר זה - מה שאמר יצחק אבינו: "וכל אשר תתן לי, עשר אעשרנו לך", ונאמר: "אשר נדרת לי שם נדר". והרי האומר 'לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר', חייב לנהג בנזירות, ואף על פי שעדין לא נדר בנזיר - הואיל ואמר שידר בנזיר, חייב להנזיר. וזה פיוצא בו, וכזה ראוי לדון.

לד. הקדש טעות, אינו הקדש. ביצד? האומר: 'שור שחר שיצא מביתי ראשון הרי הוא הקדש', ויצא לכן - אינו הקדש; 'דינר זהב שיעלה בידו ראשון הרי הוא הקדש', ועלה של כסף - אינו הקדש; 'חבית של יין שתעלה בידו ראשונה הקדש', ועלת של שמן - בין שהיין יקר מן השמן באותו מקום, בין שהשמן יקר מן היין - אינה הקדש. התפיס בה אחרת, ואמר: 'זו פו' - הרי השניה הקדש. וכן כל פיוצא בנה.

הלכות ערכים וחרמים פקדו

א. ההקדשות - אין פודין אותן לא בקרקעות, ולא בעבדים שהרי הקשו (הוסמכו והושוו) לקרקעות, ולא בשטרות שאין גופן ממון (ומהוויים רק הוכחה), שנגאמר: "ונתן את הכסף". אחר הכסף, ואחר שאר המטלטלין ששוין כסף; ואפלו סבין (מגילות).

אותו שעור, יקח הבכור ויתננו לכל פהן שירצה; ויפלו הדמים לבדק הבית.

טו. המחרים את המעשר - הרי זה פותרים שלמי נדבה, לפי שאינו חייב באחריותו.

טז. המקדיש שקלו [מטבע מחצית השקל] לבדק הבית, הרי זה קדש. הקדיש בכורים לבדק הבית, אינו קדש; אבל אם הקדישן הפנה אחר שבאו לידו, הרי אלו קדש.

יז. המחרים חצי עבדו ושפחתו, הוא והפנהים שתפין בו; אבל אם הקדיש או החרים לשמים חצי עבדו, פלו קדש כמו שבארנו. וכל המקדיש עבדו ושפחתו הפנעניים, או המקדיש כל נכסיו והיו בהן עבדים - הרי גופן קדש; לפיכך אסור להנות בהם, עד שיפדו.

יח. ואין הגזברין רשאים לקח דמיהן מאחרים, ולהוציא אותן לחרות [כדי שלא יתפרש כזלזול בהקדש]; אלא מוכרין אותן לאחרים, ואחרים מוציאין אותן לחרות, אם רצו.

יט. המקדיש ידי עבדו, כל היתר על פרנסתו קדש. וכיצד הוא מתפרנס עבד זה? לונה ואוכל, ועושה ופורע; והוא שיעשה פחות פחות משנה פרוטה, ויפרע - שאם עשה בפרוטה, ראשון ראשון קנה הקדש.

כ. המקדיש את עצמו - לא הקדיש אלא דמיו, והרי הוא חייב בדמי עצמו; וימטר לו לעשות ולאכל, שהרי לא נתקדש גופו כעבד.

כא. אין אדם מקדיש, דבר שאינו שלו. ביצד? בגון שהחרים בנו ובתו, ועבדו ושפחתו העבריים, או שדה מקנתו - הרי אלו אינן מחרמין, שאין אדם מקדיש דבר שאין גופו שלו.

כב. אין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו. ביצד? הנה לו פקדון ביד אחר, וכפר בו זה שהוא אצלו - אין הפעלים יכולין להקדישו; אבל אם לא כפר בו, הרי הוא ברשות בעליו בכל מקום שהוא.

כג. במה דברים אמורים? במטלטלין. אבל קרקע שגולה אחר, וכפר בה - אם יכול להוציאה בדינין - הרי זה יכול להקדישה, ואף על פי שעדין לא הוציאה: שהקרקע עצמה, הרי היא ברשות בעליה.

כד. הגזול את חברו, ולא נתקדשו הפעלים - שניהן אין יכולין להקדיש: זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו. וכן כל פיוצא בנה.

כה. מי שהיה מוכר דלועין או ביצים וכיוצא בהן, וכא לוקח ונטל אחת והלף לו - אם היו דמי כל אחת ואחת מהן קצובין, הרי זה כמי שפסק; ואין המוכר יכול להקדיש דלעת זו, שהרי אינה ברשותו [שכבר נמכרה]. ואם אין הדמים קצובין, והקדישה - הרי זו מקדשת, שעדין ברשותו היא [עד שידע הקונה כמה לשלם]: שזה שלקחה, לא לקחה דרך גולה. וכן כל פיוצא בנה.

כו. אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. ביצד? 'מה שתעלה מצודתי [רשת הדייגים] מן הים קדש', 'מה שתוציא שדה זו מן הפרות חרם' - לא אמר פלוס.

ולהעבד, ותכנס השנה תחתיה דין תורה; אבל מדברי סופרים צריך חקירת דמים אם היתה זו שחלל עליה שנה, או ישלים דמיה.

י. שמו אותה שלשה, ואמרו שזו בדמיה - אפלו באו אחר פן מאה ואמרו: 'של הקדש היתה יפה', אינו חוזר: הואיל וחקירת הדמים מדבריהם, לא התמירו בה. אבל אם שמו אותה שנים, ובאו שלשה ואמרו שהונה הקדש בכל שהיא - חוזר.

יא. אין פודין את ההקדש אכסרה [אומדן שטח], אלא בחקירת דמים כמו שבארנו; ואם פדה, יד ההקדש על העליונה. ביצד? 'פרה זו תחת פרה זו של הקדש', טלית זו תחת טלית זו של הקדש' - הקדשו פדוי, ויד ההקדש על העליונה; אם היתה השנה יפה [=יקרה] מן הראשונה ביותר, לוקחין אותה הגזרין ושותקין; ואם אינה יפה - משלים את הדמים כמו שבארנו, ומוסיף חמש. אבל אם אמר: 'טלית זו בעשר סלעים תחת טלית של הקדש, ופרה זו בעשר סלעים תחת פרה של הקדש' - אפלו היתה של הקדש שנה חמשה ושלש עשרה, הרי זה מוסיף חמש ונותן שני סלעים ומחצה: שהרי בדמים קצובים פדה. ושניה, אינה טעונה חמש כמו שבארנו.

יב. הפודה מיד ההקדש - משך במנה [בשביל לשלם מנה], ולא הספיק לתן הדמים עד שעמד במאתים - נותן מאתים, שנאמר: "ונתן את הכסף, וקם לו", בנתינת הכסף הוא שלו. משכו במאתים, ולא הספיק לתן את הדמים עד שעמד במנה - נותן מאתים; לא יהיה כח הדיוט [שקונה במשיכה] חמור מכח הקדש, והרי קנה במשיכה ונתחייב בדמים.

יג. פדה במאתים, ונתן הדמים, ולא הספיק למשכו, עד שעמד במנה - כבר קנה בנתינת הכסף; ומושך את שלו, וזכה ההקדש במאתים. פדהו במנה, ונתן הדמים, ולא הספיק למשכו, עד שעמד במאתים - מה שפדה פדוי, ואינו נותן אלא המנה שפדה נתן; ואין אומרים כאן, 'לא יהיה כח הדיוט חמור מכח הקדש' - שאפלו הדיוט אינו יכול לחזר בו, עד שיקבל מי שפרע [מאנשי דור המבול... הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו] כמו שיתבאר במקומו; ואין ההקדש ראוי לקבל מי שפרע.

יד. המקדיש כל נכסיו, והיתה עליו כתבת אשה, או שטרי בעלי חובות - אין האשה יכולה לגבות כתבתה מן ההקדש, ולא בעל חוב את חובו: שההקדש מפקיע [=מסיר] השעבוד שקדם. אבל פשימכר ההקדש הקרקע שלו, ונצא השדה לחלין - יש לבעל חוב ולאשה לגבות מן הפודה, שהרי שעבודה עומד על קרקע זו.

טו. הא למה זה דומה? לשני לקוחות שכתבה לראשון: 'דין ודברים אין לי עמך [לגבות ממך נכס], ומכר לשני: - שהיא טורפת [=גובה] מן השני.

טז. וכיצד פודין קרקע זה האיש? משיביעין את האשה או בעלי חובות תחלה, כדרך כל הבא לפרע מנכסים משעבדים; ואחר כך מכריזין עליה ששים יום בפקר

ב. כל הפודה קדשיו, מוסיף חמש; ואחד המקדיש עצמו, או אשתו, או הורש - מוסיפין חמש כמו שבארנו. ואף החמש, לא יהיה אלא מן המטלטלין. והחמש שמוסיף - הרי הוא פהקדש עצמו, ודין אחד להן.

ג. הפודה קדשיו, אין החמש מעכב; אלא מאחר שנתן את הקרן - יצא הקדש לחלין, ומתיר להנות בו. ומדברי סופרים שאסור לו להנות, עד שיתן החמש - שמה פשע, ולא יתן; אבל בשבת - מפני ענג שבת, התירו לו לאכל, ואף על פי שעדין לא נתן החמש, והרי הגזרין תובעין אותו.

ד. קדשי מזבח שנפל בהן מום, ונפדו - אם פדה המקדיש עצמו, מוסיף חמש כשאר ההקדשות; והמקדיש שפדה לעצמו, הוא שמוסיף חמש, לא המתכפר בה [מקריב הקרבן], שפדאה. והקדש ראשון, הוא שחייב בתוספת חמש; אבל הקדש שני, אינו מוסיף עליו חמש, שנאמר: "ואם המקדיש יגאל את ביתו, וינסף חמישית כסף ערך עליו" - המקדיש, לא המתפייס.

ה. לפיכך אם חלל בהמה על בהמה שניה, בין בקדשי בדיק הבית, בין בקדשי מזבח שנפל בהן מום, או שהמיר [החליף בהמה הכשרה לקרבן בבהמה אחרת] בקדשי מזבח - כשהוא פודה את השנה שחלל עליה או את התמורה, לעצמו - אינו מוסיף חמש.

ו. המפריש אשם להתכפר בו, ונפל בו מום, והוסיף עליו חמש וחללו על בהמה אחרת, ונתכפר באשם אחר [שלישי, כי נאבדה הבהמה השנייה], ונתקה [נעקרה מדין קרבן] הבהמה [שמצאה לאחר שכבר הקריב קרבנו] שחלל עליה לרעייה [שתרעה עד שיפול בה מום ותפדה] כמו שיתבאר במקומו - הרי היא ספק אם מוסיף עליה חמש, הואיל והיא קרבן עולה והרי היא גוף אחר והקדשה אחרת, או אינו מוסיף עליה חמש, מפני שהיא באה מכח הקדש הראשון שפדה עליו חמש.

ז. קדשי בדיק הבית, אין עושין תמורה - שלא דנה תורה בתמורה, אלא בקדשי מזבח. ביצד? היו לפניו בהמת חלין ובהמת קדשי בדיק הבית, ואמר: 'זו תליפת זו', או 'זו תמורת זו' - לא אמר כלום. אבל אם אמר: 'הרי זו תחת זו', או 'הרי זו מחללת על זו' - דבריו קימין; ויצאת הבהמה הראשונה לחלין, ונתפסה השניה.

ח. אחד קדשי בדיק הבית, ואחד קדשי מזבח שנפל בהן מום - אין פודין אותן לכתחלה, אלא בשוייהן; ואם עבר וחללן על פחות משוייהן, אפלו הקדש שנה מאה דינר שחללו על שנה פרוטה - הרי זה פדוי ויצא לחלין, ומתיר להנות בו. ומדברי סופרים שהוא צריך חקירת דמים, וחייב להשלים את דמיו.

ט. ביצד? היתה לו בהמת קדשי מזבח שנפל בה מום, והרי היא שנה עשרה, ובהמת חלין ששנה חמשה, ואמר: 'הרי זו מחללת על זו' - הרי זה נפדית, ויצאת לחלין; אבל צריך להשלים החמשה. וכן אם היתה הבהמה הראשונה קדשי בדיק הבית - הרי זה יצאת לחלין להגזו

מן הקרקע שלו - אין מעריכין אותן אלא בעשרה, ואחד מהן כהן: שהרי "כהן" כתוב בפירוש. וכן האומר דמי עלי, או דמי פלוני עלי, או דמי ידי, או דמי רגלי - כששמן אותו כמה הוא שנה, או כמה דמי ידו או רגלו - שמין בעשרה, ואחד מהן כהן.

ג. כשפודין את ההקדשות מידי ההקדש, בין שהיו קרקעות או מטלטלין - מכריזין עליהן בפני כל הבאין לפדות. אמר אחד: 'הרי הן שלי בעשר סלעים', ואמר אחד בעשרים, ואמר אחד בשלשים, ואמר אחד בארבעים, ואמר אחד בחמשים, חזר בו של חמשים לבדו - ממשפני מנכסיו עשר, ונותנין אותן ההקדשות לזה שנתן ארבעים; ונמצא ההקדש נוטל חמשים, עשר מזה וארבעים מזה. חזר בו אחרי כן של ארבעים - ממשפני מנכסיו עשר, ונותנין את ההקדש לבעל השלשים; וכן עד הראשון. חזר בו הראשון שנתן עשר - מכריזין על ההקדש פעם שנייה, ומוכרין אותו: אם נפדה בפחות מעשר, נפרעין משל בעל העשר את המותר [=ההפוש].

ד. כמה דברים אמורים? בשחרור זה אחר זה; אבל אם חזרו בלן כאחת, משלשין [=מחלקים] ביניהם בשוה. כיצד? אמר הראשון: 'הרי הוא שלי בעשר', ואמר השני בעשרים, ואמר השלישי בארבע ועשרים, וחזר בו השלישי והשני כאחד - נותנין אותו לראשון בעשר, וממשפני מנכסיו שני בשבע ומנכסיו שלישי בשבע; ונמצא ההקדש גובה ארבע ועשרים. וכן אם חזרו שלשתן כאחת, ונמכר ההקדש בשלש - ממשפני מנכסיו כל אחד משלשתן [שבע סלעים]. וכן על דרך זו לעולם.

ה. הבצעים קודמין לכל אדם, מפני שהן מוסיפין חמש; ואין מוסיפין חמש על עלוין [התוספת] של שאר הפודין, אלא על מה שנותנין הם תחלה. כיצד? אמרו הבצעים: 'הרי זה שלנו בעשרים', ובא אחר ואמר: 'הרי הוא שלי בעשרים' - הבצעים קודמין, מפני שהם מוסיפין חמש ונותנין חמש ועשרים. בא אחד ואמר: 'הרי הוא שלי כאחת ועשרים' - אם שתקו הבצעים ולא הוסיפו כלום, מוכרין אותו להם בחמש ועשרים. ואם הוסיפו הבצעים על העשרים ואחת, אפילו פרוטה אחת - הרי אלו נותנין שש ועשרים ופרוטה: אחד ועשרים ופרוטה שנתנו מעצמן, וחמש שהן חזבין בו משום חמש המתן שנתנו תחלה. וכן אם בא השני ואמר: 'הרי הוא שלי בעשרים ושנים', ובא שלישי ואמר: 'בעשרים ושלש', ובא רביעי ואמר: 'בעשרים וארבע', ובא חמישי ואמר: 'בעשרים וחמש', והוסיפו הן על העשרים וחמש אפילו פרוטה אחת - כופין אותן לתן שלשים ופרוטה: חמש ועשרים ופרוטה שנתנו מעצמן, וחמש של חמש שהן חזבין בו - לפי שאין הבצעים מוסיפין חמש על עלויו של זה, אלא חמש מה שנתנו תחלה מוסיפין על מה שנתן האחרון אם רצו.

ו. כמה דברים אמורים? בשלא שמו [העריכו] ההקדש שלשה ממחין; אבל אם שמו אותו שלשה, ואמרו שהוא

ובערכו, כמו שבארנו, ואומרים: כמה אדם רוצה לתן בשדה זו, על מנת לתן לאשה כתבתה [שתקבל את המגיע לה] ולבעל חוב את חובו [שיקבל אפילו מטבעות חסרות]. ואחר שפודין אותה, ולוקח אותה הלוקח אפילו בדינר כדי שלא יאמרו 'הקדש יוצא בלא פדיון' - חוזר הפודה ומגבה לאשה כתבתה או לבעל חוב את חובו, ואפילו היה החוב מאה והשדה שנה תשעים: על מנת כף פודה אותה, הרוצה לפדותה. אבל אם היה החוב [90-] שנים בדימי השדה, כגון שהיתה שנה מאה ויש עליו חוב וכתבתה אשה מאתים - אין פודין אותה על מנת לתן החוב או הכתבתה, אלא פודין אותה סתם [והכסף להקדש]: שאם התנו לתן, אינה נפדית כלל [שלא יימצאו פודים כל כך ביוקר].

ז. המקדיש כל נכסיו, ואחר כך גרש את אשתו, וגבת כתבתה מן הפודה מן ההקדש - אינה גובה עד שידירנה הנאה, שמה קנוניא [תכנית רמאות] עשו על ההקדש; ואין אומרים אלו רצה היה אומר בטעות הקדשתי, וישאל על הקדשו לחכם והיה חוזר לו.

ח. וכן אין נאמן לומר אחר שהקדיש: 'מנה לפלוני חוב עלי, או: כלי זה של פלוני הוא' - שמה יעשו קנוניא על ההקדש; ואפילו היה שטר ביד בעל חוב, אינו גובה על פי זה אלא כדרך שגובין כל בעלי חובות כמו שבארנו.

ט. כמה דברים אמורים? בכריא. אבל חולה שהקדיש כל נכסיו, ואמר בשעה שהקדיש: 'מנה לפלוני בדי' - נאמן; שאין אדם עושה ערמה על ההקדש בשעת מיתתו, וחוטא לאחריים - שהרי הוא הולך למות. לפיכך אם אמר: 'תנו אותה לו', נוטל בלא שבועה; ואם לא אמר 'תנו' [לא מספיקה אמירתו בלבד, ו] אין נותנין לו, אלא אם כן היה בידו שטר מקים, הרי זה נוטל מן ההקדש מפני הצנאה. ואם אחר שהקדיש אמר 'תנו' - אין שומעין לו, אלא הרי הוא כשאר בעלי חובות: אם נתקם שטרו - נשבע וגובה מן הפודה, לא מן ההקדש.

כ. מי שיצא עליו קול שהפקיר את נכסיו, או הקדישן, או החרמין - אין חוששין לו, עד שתהיה שם ראיה ברורה.

יום שני

הלכות ערכים וחרמים פירק ח

א. בחמשה עשר באדר, בית דין נפנין לחפש ולבדק על צרכי צבור ועל עניגי הקדשות; ובדקין עליהן ודורשין וחקרין, ופודין את ההקדשות ואת החרמין, וגובין את הערכין ואת הדמים מפל החיב בהן - כדי שיהיה הפל עתיד עם תרומת שקלים, לחזק את בית אלהינו.

ב. אין פודין את ההקדשות, אלא בשלשה בקיאיין [=מומחים]; וכן כשגובין מטלטלין שממשפנין מחיבי ערכין, שמין אותם בשלשה. וכשמעריכין בהמה וכיוצא בה משאר מטלטלין, שמין אותה בשלשה. אבל כשמעריכין את הקרקעות, או אם הוקפו לגבות ערכי אדם

"איש כמתנת ידו, בכרפת ה' אלהיך אשר נתן לך".
 בריך רחמנא דסיען. נגמר ספר ששי, בעזרת שדי. ומגן
 פרקים של ספר זה, שלשה וארבעים: הלכות שבועות,
 שנים עשר פרקים; הלכות נדרים, שלשה עשר פרקים;
 הלכות נזירות, עשרה פרקים; הלכות ערכים ותרמים,
 שמונה פרקים.

בשם ה' אל עולם.

תהי ידך לעזרני, כי פקודיך בחרתי.

ספר שביעי והוא ספר זרעים

הלכותיו שבע, וזה הוא סדורן: הלכות פלאים, הלכות
 מתנות עניים, הלכות תרומות, הלכות מעשרות, הלכות
 מעשר שני ונטע רביעי, הלכות בכורים ושאר מתנות כהנה
 שבגבולין, הלכות שמטה ויובל.

הלכות פלאים

יש בכללן חמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א)
 שלא לזרע זרעים פלאים; (ב) שלא לזרע תבואה או ירק
 בכרם; (ג) שלא להרביע בהמה פלאים; (ד) שלא לעשות
 מלאכה בכלאי בהמה פאחד; (ה) שלא ללבש פלאים.
 וכאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות פלאים פרק א

- א. הזרע שני מיני זרעים פאחד פארץ ישאל - לוקה,
 שנאמר: "שדך לא תזרע פלאים";
- ב. ואחד הזרע, או המנפש [נסיר צמחים מיותרים
 מסביבות הכלאים], או המחפה - פגון שהיתה חטה אחת
 ושעורה אחת, או פול אחד ועדשה אחת מנחין על הארץ,
 וחפה אותן בעפר, בין בידו בין ברגלו בין בכלי - הרי זה
 לוקה. ואחד הזרע פארץ, או בעצין נקוב; אבל הזרע
 בעצין שאינו נקוב, מכין אותו מפת מרדות.
- ג. אסור לזרע פלאים לגוי, ומתיר לומר לגוי לזרע לו
 פלאי זרעים. ואסור לאדם לקים פלאי זרעים בשדהו, אלא
 עוקר אותן; ואם קיים, אינו לוקה. ומתיר לישאל לזרע
 פלאי זרעים בידו, בחוצה לארץ; ואפלו לערב הזרעים
 לכתחלה, ולזרען בחוצה לארץ - מתיר. ודברים אלו, דברי
 קבלה.
- ד. אין אסור משום פלאי זרעים, אלא זרעים הראויין
 למאכל אדם; אבל עשבים המרים, וכיוצא בהן מן
 העקרין [=שורשים] שאינן ראויין אלא לרפואה, וכיוצא
 בהן - אין בהן משום פלאי זרעים.
- ה. פלאי האילנות, הרי הן בכלל מה שנאמר: "שדך לא
 תזרע פלאים". ביצד? המרקיב אילן באילן, כגון שהרקיב
 יחור [=ענף] של תפוח פאתרוג, או אתרוג בתפוח - הרי
 זה לוקה מן התורה בכל מקום, בין פארץ בין בחוצה

שנה מה שנתן האחרון, והוסיפו הבעלים על עלויו, אפלו
 פרוטה אחת - הרי הן מוסיפין חמש על עלויו של אחרון,
 ונותנין אחד ושלושים ודינר ופרוטה.

ז. הרי שלא נשום ההקדש, ונתנו הבעלים תחלה עשרים,
 ובא אחר ונתן חמש ועשרים, ושתקו הבעלים ולא הוסיפו
 כלום - הבעלים קודמין: שאף להם חזיבין לתן חמש
 ועשרים, מפני החמש. בא אחר ונתן שש ועשרים, הוא
 קודם; ואם רצו הבעלים והוסיפו אפלו פרוטה, נותנין
 אחת ושלושים ופרוטה כמו שבארנו. ועל דרך זו לעולם.

ח. אין מקדישין ולא מעריכין ולא מחרימין בזמן הזה -
 שאין שם מקדש בפטאינו, כדי לתזק את בדקו. ואם
 הקדיש או העריף או החרים - אם היתה בהמה, נועל דלת
 בפניה עד שתמות מאליה; ואם היו כסות [=גד] או
 בלי, מניחן עד שיערקו; ואם היו מעות או פלי מתכות,
 ישליכן לים הגדול ים המלח כדי לאבדן.

ט. הקדיש או החרים עבד שנכנס למצוות, פודהו וילכו
 הדמים לים המלח פשאר דמים וערכין של זמן הזה; ואם
 היה עבד גוי, לא מעלין [מן הבור להצילו ממיתה] ולא
 מורדין [לבור להרגו].

י. מתיר לפדות ההקדשות בזמן הזה לכתחלה, ואפלו
 בפרוטה; ומשליף את הפרוטה לים המלח. וחקמים דנו
 שיפדה בארבעה זוזים או קרוב לזה, כדי לפרסם הדבר.
 אבל בזמן המקדש, לא יפדה לכתחלה אלא בשויו כמו
 שבארנו.

יא. מי שהחרים בזמן הזה משלטלין סתם, הרי אלו
 נתנין לפנהנים הנמצאין באותו מקום. אבל אם החרים
 שדה פארץ ישאל סתם, או שהחרימה לפנהנים - אינה
 חרם: שאין שדה חרמים נוהגת, אלא בזמן שהיכל נוהג.
 החרים לפנהנים קרקע פחוץ לארץ, ואפלו בזמן הזה - הרי
 היא כמשלטלין פארץ ישאל, ונתתן לפנהנים.

יב. אף על פי שהקדשות והחרימין והערכין מצוות,
 וראוי לו לאדם להנהיג עצמו בדברים אלו, כדי לכף יצרו
 ולא יהיה פילי [=מחצו], ויקים מה שצוו נביאים: "פבד
 את ה' מהונך" - אף על פי כן, אם לא הקדיש ולא העריף
 ולא החרים מעולם, אין בכך פלוס; הרי התורה העידה
 ואמרה: "וכי תחדל לנדר - לא יהיה כף חטא".

יג. לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים, כל נכסיו;
 והעושה זה, עבר על דעת הכתוב - שהרי הוא אומר:
 "מפל אשר לו", לא כל אשר לו, כמו שבארנו חכמים. ואין
 זו חסידות, אלא שטות - שהרי זה מאבד כל ממונו,
 ויצטרף לבריות; ואין מרחמין עליו. וכנה וכיוצא בו אמרו
 חכמים: חסיד שוטה מפלל מבלי [=מחריב] עולם. אלא
 כל המפזר ממונו במצוות, לא יפזר יותר מחמש; ויהיה
 כמו שצוו נביאים "מכלכל דבריו במשפט" - בין בדברי
 עולם, בין בדברי תורה. אפלו בקרפנות שאדם חזיב בהן
 - הרי חסה תורה על הממוץ, ואמרה שייביא כפי מסת ד'
 [=יכולתו הכלכלית]; קל וחמר לדברים שלא נתחייב בהן
 אלא מחמת נדרו - שלא ינדר אלא פראוי לו. שנאמר:

ד. כיצד? חרדל שנתערב בתבואה, והרי החרדל זורעין ממנו קב בכל בית סאה - אם נתערב ממנו אחד מעשרים וארבעה מן הקב בסאה של תבואה או של קטנית, חב למעט; וכן אם היה מין זה מזרעוני גנה זורעין ממנו סאתים בכל בית סאה - אם נתערב ממנו חצי קב בכל סאה של תבואה או של קטנית, ימעט.

ה. לפיכך, תבואה שנתערב בה זרע פשתן - אם היה שלשת רבעים בכל סאה, הרי זה ימעט; ואם לאו, אינו צריך למעט; לפי שבית סאה זורעין בו שלש סאים זרע פשתן. ועל דרך זו, משערין בכל הזרעים האחרים.

ו. במה דברים אמורים? בשלא נתפנו לערב, ובשלא נתפנו לזרע השני מינין שנתערבו. אבל אם נתפנו לערב זרע בזרע אחר, או לזרע השני מינין שנתערבו - אפלו היתה חטה אחת בתוך כרי של שעורים, אסורה לזרעה. וכן כל כיוצא בזה.

ז. הזרע שדהו מין מן המינין, וכשצמח ראה בו פלאים - אם היה המין האחר אחד מעשרים וארבעה בשדה - הרי זה ילקט [יעקור], עד שימעטנו, מפני מראית העין, שמא יאמרו: 'כלאים זרע בכונה'; בין שהיה המין האחר שצמח תבואה וקטנית בתבואה וקטנית, או זרעוני גנה בתבואה וקטנית ובזרעוני גנה. ואם היה הצומח פחות מכאן, אינו צריך למעט.

ח. במה דברים אמורים? בזמן שיש מקום לחשד; אבל בזמן שהדברים מראין שאין זה מדעתו של בעל השדה, אלא מאליהן עלו - אין מחיבין אותו למעט.

ט. כיצד? בגון תבואה שעלו בה ספיחי איסטים, ותלתן שזרעה למאכל אדם שעלו בה מיני עשבים - שנה [מצב שבוודאי לא נגרם בכוונה, שהרי הזרע הנוסף מוזק] מפסיד הוא. וכן כל כיוצא בזה.

י. ובמה יודע שהתלתן ורועה למאכל אדם? בשהיתה זרועה ערוגות ערוגות, ועשה לה גבול סביב. וכן מקום הגרנות שעלו בו מינין הרבה, אין מחיבין אותו לעקר - שהרי הדבר ידוע, שאינו רוצה שיצמח צמח במקום הגרנות; ואם הסיר מקצתן - אומרין לו: 'עקר הכל חוץ ממין אחד', שהרי גלה דעתו שהוא רוצה בקיום השאר. יא. אין נוטעין ירקות בתוך סדן [מקום חיתוך הענפים] של שקמה [תאנה מדברית]. וכיוצא בה. הטומן אגדת לפת וצנון וכיוצא בהן תחת האילן, אפלו תחת הגפן - אם היו מקצת העלין מגלין, אינו חושש; שהרי אינו רוצה בהשרשתן. ואם אינן אגדה, או שלא היו העלין מגלין - חושש משום פלאים.

יב. שדה שהיתה זרועה, וקצר הזרע, ונשארו העקרין בארץ - אף על פי שאין מוציאין צמח אלא אחר כמה שנים - לא יהיה זרע פאותה שדה מין אחר, עד שיעקר העקרין.

יג. היתה שדהו זרועה חטים, ונמלך לזרעה שעורים קדם שיצמחו החטים - ימתין לה עד שיפסדו החטים ויתליעו בארץ, כמו שלשה ימים אם היתה שדהו רזה

לארץ; וכן המרכיב ירק באילן, או אילן בירק - לוקה בכל מקום.

ו. ואסור לישראל להניח הגוי שירכיב לו אילנו פלאים. ומתיר לזרע זרעים וזרע אילן, פאחד; וכן מתיר לערב זרעי אילנות ולזרען פאחד - שאין לך פלאים באילנות, אלא הרפכה בלבד.

ז. הזרע זרעים פלאים, וכן המרכיב אילנות פלאים - אף על פי שהוא לוקה - הרי אלו מתרין באכילה, ואפלו לזה שעבר וזרען; שלא נאסר אלא זרעתו בלבד. ומתיר לטע יחור מן האילן שהרפב פלאים, ולזרע מזרע הירק שהרפב פלאים.

ח. הזרעונין נחלקין לשלשה חלקים: האחד מהן, הוא הנקרא 'תבואה'; והיא חמשה מינין - החטים, והפסמין, והשעורין, ושבלת שועל, והשפון. והשני מהן, הוא הנקרא 'קטניות'; והם כל זרעים הנאכל לאדם, חוץ מן התבואה - בגון הפול, והאפונים, והעדשים, והדחן, והארז, והשמשמן, והפרגין, והספיר, וכיוצא בהן. והשלישי מהן, הוא הנקרא 'זרעוני גנה'; והן שאר הזרעונין שאינן ראויין למאכל אדם, והפרי של אותו הזרע מאכל אדם - בגון זרע הבצלים והשומין, וזרע החציר והקצח, וזרע לפת, וכיוצא בהם; וזרע פשתן, הרי הוא בכלל זרעוני גנה. כשיזרעו כל מיני זרעונים אלו, ויצמחו - נקרא הצמח כלו כל זמן שלא נפר הזרע, 'דשא', ונקרא 'ירק'.

ט. ויש מזרעוני גנה זרעונים שדרךן לזרע מהן שדות, בגון הפשתן והחרדל; ואלו הן הנקראין 'מיני זרעים'. ויש מזרעוני גנה זרעים שאין דרך בני אדם לזרע מהן אלא ערוגות ערוגות קטנות, בגון הלפת והצנון והתרדן והבצלים והפספר והפרפס והמרור וכיוצא בהן; ואלו הן הנקראין 'מיני ירקות'.

הלכות פלאים פרק ב

א. זרע שנתערב בו זרע אחר - אם היה אחד מעשרים וארבעה, בגון סאה של חטים שנתערבה בשלש ועשרים סאה של שעורים - הרי זה אסור לזרע את המערב, עד שימעט החטין או יוסיף על השעורים; ואם זרע, לוקה.

ב. וכל שהוא פלאים עם הזרע, מצטרף לאחד מעשרים וארבעה. כיצד? שלש ועשרים סאה של חטים, שנתערב בה שני קבין שעורין, ושני קבין עדשים, ושני קבין פולים - הרי זה לא זרע הכל, עד שימעט סאה של תערבת, ויבר מקצתה או יוסיף על החטים; שהשעורים והעדשים והפול, כלן פלאים עם החטים.

ג. במה דברים אמורים? בשנתערבו מיני תבואה זה בזה, או מיני קטניות זה בזה, או שנתערבה תבואה בקטניות, או קטניות בתבואה. אבל זרעוני גנה שנתערב אחד מהן בתבואה או בקטניות, שעורין אחד מעשרים וארבעה ממה שזרעין בבית סאה מאותו המין: אם נתערב בסאה של תבואה או קטנית - לא יזרע, עד שימעט או יוסיף על התבואה.

שני מינין בטבצון, הואיל ועלין של זה דומין לעלין של זה, או פרי של זה דומה לפרי של זה דמיון גדול עד שיראו כשני גונון ממין אחד - לא חששו להן לכלאים זה עם זה; שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין.

ו. כיצד? הלפת עם הצנון - אינן כלאים זה בזה, מפני שפרי של זה דומה לפרי של זה; והלפת עם הנפוס - אינן כלאים זה בזה, מפני שהעלין דומין לעלין. אכל צנון עם הנפוס - אף על פי שהעלין דומין זה לזה, והפרי דומה לפרי - הרי אלו כלאים, הואיל וטעם פרי זה רחוק מטעם פרי זה ביותר. וכן כל פיוצא באלו.

ז. וכמה מרחיקין בין שני מיני נרעים שהן כלאים זה עם זה? כדי שיהיו נראין מבודלין זה מזה; אבל אם נראין שנוצרו בערבובות, הרי זה אסור.

ח. ושעורין רבים יש בהרחקה הזאת - הכל לפי גדל השדה הנזרעת, ולפי רחב העלין, ושלוח הינוקות [השורשים].

ט. כיצד? שדהו שהיתה זרועה מין תבואה, ובקש לזרע בצדה מין תבואה אחר בשדה אחרת - מרחיק ביניהן בית רבע, והוא כעשר אמות ורבעי אמה על עשר אמות ורבעי אמה מרבע, בין מן האמצע בין מן הצד. ואם לא היה ביניהן כשעור זה, אסור; ואינו לוקה, עד שיהיו קרובין בתוף ששה טפחים.

י. היתה שדהו זרועה ירק, ובקש לזרע בצדה שדה ירק אחר, אפלו דלעת - מרחיק בין שתי השדות ששה טפחים על ששה טפחים מרבע, בין מן האמצע בין מן הצד. ופחות משעור זה, אסור; ואינו לוקה, עד שיהיו קרובין בתוף טפח.

יא. היתה אחת משתי השדות זרועה תבואה, והשניה שבצדה ירק או דלעת - מרחיק ביניהן בית רבע.

יב. במה דברים אמורים, שצריך להרחקה בשעורין האלו? בין שתי שדות. אבל אם היתה שדהו זרועה ירק, ורצה לזרע בצדה שורה של ירק ממין אחר - דיז לעשות בין השדה ובין השורה תלם [חפירה] אחד, ארכו ששה טפחים בלבד ורחבו כעמקו.

יג. היתה שדהו זרועה תבואה, ורצה לזרע בתוכה שורה אחת של ירק - אפלו שורה של דלועין, שהעלין שלה ארפין ומסתבכין - מרחיק ביניהן ששה טפחים; ואם נמשכו העלין של דלעת ונכנסו לתבואה ונסתבכו בה - יצק מן התבואה שלפני הדלעת, עד שלא יתערבו העלין. ואין צריך לומר, שאם זרע שורה ממין זה, ושורה ממין אחר - שדיז להיות ביניהן תלם אחד, כמו שיתבאר.

יד. הרחיק בין שני המינין הרחקה הראויה להן. והנה מין זה נוטה על גבי מין זה - בין שנטת תבואה על התבואה, או ירק על גבי ירק, או ירק על התבואה, או תבואה על הירק - הכל מתר, שהרי הרחיק כשעור; חוץ מדלעת וניית, שהיא נמשכת הרבה; לפיכך, אם נטת יצק מלפניה כמו שבארנו.

טו. הנה בין שני המינין בור [שדה שוממה], או גיר [שדה

[במים], ואחר כך יהפך אותן במחרשה, ויזרע המין האחר. ואינו צריך להפך את בלה, עד שלא תשאר חטה שלא נצקרה; אלא חורש את השדה כדרך שחורשין אותה קדם המטר כדי שתרוה.

יד. צמחו החטים, ואחר כך נמלך לזרעה שעורים - יהפך, ואחר כך יזרע; ואם הוריד בהמתו לתוכה, וקרקמה את הצומח - הרי זה מתר לזרע שם מין אחר.

טו. באחד באדר משמעין על הכלאים; וכל אדם יוצא לגנתו ולשדהו, ומנמקין אותן מן הכלאים. ובחמשה עשר בו, יוצאין שלוחי בית דין, ומסבבין לבדק.

טז. בראשונה היו עוקרין ומשליכין, והיו בעלי בתים שמחין שמנמקין להן שדותיהן. התקינו שיהיו מפקירין את כל השדה שמצאו בה כלאים - והוא שיתמצאו בה מין אחר, אחד מעשרים וארבעה; אבל פחות מכאן, לא יגעו בה.

יז. וחזרין שלוחי בית דין בחלו של מועד הפסח, לראות האפיל [הזרעים המאחרים לצמוח] שיצא. וכלאים שהנצו [ביצבצו] - אין ממתנינים להן, אלא יוצאין עליהן מיד; ומפקירין את כל השדה, אם יש בה אחד מעשרים וארבעה.

יום שלישי

הלכות כלאים פרק ג

א. יש מינין בנרעים, שיהיה המין האחד נפרד לצורות הרבה, מפני שנוי המקומות והעבודה שעובדין הארץ, עד שיראה כשני מינין; ואף על פי שאין דומין זה לזה, הואיל והן מין אחד, אינן כלאים זה בזה.

ב. ויש בנרעים שני מינין, שהן דומין זה לזה וצורת שניהן קרובה להיות צורה אחת; ואף על פי כן, הואיל והן שני מינין, הרי אלו אסורין זה עם זה.

ג. כיצד? החזרת עם חזרת גלים, והעלשין עם עלשי שדה, והכרשין עם כרשי שדה, והכסבר עם כסבר הרים, והסרדל עם סרדל מצרי, ודלעת המצרית עם הדלעת הרמוצה - אינן כלאים זה בזה. וכן החטים עם הזונין, והשעורים עם שבלת שועל, והכסמין עם השפון, והפול עם הספיר, והפרקדן עם הטפח, ופול לבן עם השעועית, והקשות עם המלפפון, והכרוב עם התרובתור [כרוב מדברי], והתרדין עם הלעזונין - אינן כלאים זה עם זה. אבל הצנון עם הנפוס [דומה לנפת], והתרדל עם הלפסון, ודלעת וניית עם דלעת מצרית או עם דלעת הרמוצה - אף על פי שדומין זה לזה, הרי אלו כלאים זה בזה.

ד. וכן באילן - שני מינין שדומין זה לזה בעלין או בפרות, הואיל והן שני מינין, הרי אלו כלאים. כיצד? התפוח עם החורור, והפרסקין עם השקדים, והשיזפין עם הרימין - אף על פי שדומין זה לזה, הרי הן כלאים זה בזה; אבל האגסין עם הקרוסטמלין, והפרישין עם צנורין - אינן כלאים זה בזה.

ה. וכן יש שם זרעים ואילנות אחרות - אף על פי שהם

שורה שניה של דלועין, ומבדיל בינה ובין הירק בתלם; וכן עד מקום שיצצה, שנמצא בין כל שתי שורות של דלועין שתיים עשרה אמה. אבל פחות מכן, אסור - מפני שהעלין מסתפקין מכאן ומכאן בירק שביניהן, ונראה הכל כאלו נזרע בערבוביה.

ג. היתה שורה של דלעת ורועה, אפלו דלעת יחידית, וכא לזרע בצדה תבואה - מרחיק בית רבע; שהרי נמשכו עליה, והחזיקה מקום גדול. וכל דבר שיהיה בתוף בית הרבע שמרחיקין בין שני המינין - עולה מן המדה, כגון הקבר והסלע וכיוצא בהן.

ד. התלם או אמת [=תעלת] המים שהן עמקין טפח - זורעין לתוכן שלשה מיני זרעונים, אחד על שפת התלם מכאן ואחד מכאן ואחד באמצע.

ה. ומתיר לנטע שני מינין בתוף גמה אחת, ואפלו קשות ודלעת; והוא, שיהיה מין זה נוטה מעל שפת הגמה לכאן והמין האחר נוטה לצד השני, ויראו נבדלין זה מזה. וכן אם נטע ארבעה מינין בתוף הגמה, והפך לארבע רוחותיה - הרי זה מתיר.

ו. הרוצה לזרע שדהו משר [=שורה] משר מכל מין - מרחיק בין כל משר ומשר שתי אמות על שתי אמות, ומצר והולך עד שלא ישאר ביניהם בסוף המשר אלא כל שהוא; שהרי הן נראין שלא נזרעו בערבוביה.

ז. רצה לעשות שדהו קרחת [=חלקת שדה] קרחת מכל מין - לא יעשה בתוף כל בית סאה יתר על תשע קרחות, כל קרחת מהן בית רבע; ונמצא רחוק בין כל קרחת וקרחת, קרוב לעשר אמות פחות רביע - שכל בית סאה, חמשים על חמשים.

ח. ומה בין המשר לקרחת? שהמשר ארף, והקרחת מרבעת.

ט. מיני ירקות שאין דרך בני אדם לזרע מהן אלא מעט מעט, כמו שבארנו - מתיר לזרע מהן אפלו חמשה מינין בתוף ערוגה אחת, שהיא ששה טפחים על ששה טפחים; והוא, שיזרע ארבעה מינין בארבע רוחות ערוגה, ואחד באמצע, ומרחיק בין כל מין ומין כמו טפח ומחצה, כדי שלא ינקו זה מזה. אבל יותר על חמשה מינין - לא יזרע, ואף על פי שמרחיק ביניהן; לפי שמינין הרבה בערוגה כזו, הרי הן פנטועין בערבוביה.

י. כמה דברים אמורים? בערוגה שהיא בחרבה ואין שם זרע חוצה לה. אבל ערוגה בין ערוגות, אסור לזרע בה חמשה מינין; שאם יזרע בכל רוח [צד] מערוגה זו, ובכל רוח מערוגות שסביבותיה - יראה הכל כמערכ. ואם הטה עליו שבערוגה זו לכאן, ועליו שבערוגה שבצדה מכאן, עד שיראו מבדלין - מתיר; וכן אם עשה תלם בין כל ערוגה לערוגה, מתיר.

יא. ואסור לזרע חוץ לערוגה בלא תלם ובלא נטיה, ואפלו כנגד הקרנות של ערוגה שאין בהן זרע; וגזרה - שפא יזרע ארבעת המינין בארבע זוויות ערוגה, ויזרע מינין אחרים חוצה לה כנגד הזוויות, ונמצא הכל מערכ.

חרושה], או גפה [גדר מערימת אבנים], או דרך, או גדר שהוא גבוה עשרה טפחים, או חריץ שהוא עמק עשרה טפחים ורחב ארבעה, או אילן שהוא מסף על הארץ, או סלע שהוא גבוה עשרה ורחב ארבעה - הרי זה מתיר לסמוך המין לצד אחד מאלו, והמין האחר לצד השני; והאילן ואחד מכל אלו מבדיל ביניהן, הרי הן נראין מבדלין זה מזה.

טז. כמה דברים אמורים, שצריך הרחקה או דבר המבדיל? בשזרע בתוף שדהו. אבל אם היתה שדהו זרועה חטים - מתיר לתכרו לזרע בצדה שעורים, שנאמר: "שדך לא תזרע בלאים"; אין האסור אלא שיזרע שדהו בלאים, ולא נאמר "הארץ לא תזרע בלאים". ולא עוד, אלא אפלו זרע בתוף שדהו שעורים סמוך לחטים, ומשך זרע השעורים עד שסמכו לשדה חבירו שהיא זרועה שעורים - הרי זה מתיר; מפני שנראה השעורים שבתוף שדהו, שהן סוף שדה חבירו.

יז. היתה שדהו זרועה חטים, ושדה חבירו בצדה זרועה חטים - מתיר לו לזרע תלם אחד של פשתן בצד חטים שלו, סמוך לשדה חבירו; שהרואה יודע שאין דרך העם לזרע תלם אחד של פשתן, ולא נתפון זה אלא לבדק שדהו אם ראוייה היא לזרע פשתן אם לא, ונמצא בזרע להשתתה. לפיכך, אסור לזרע מין אחר בין שתי שורות אלו שהן ממין אחד, עד שירחיק בתוף שלו.

יח. היתה שדהו ושדה חבירו שבצדה זרועין שני מיני תבואה - לא יזרע ביניהן חרדל וחריע, אפלו תלם אחד; מפני שהעם זורעין מאלו תלם אחד. אבל אם היו שתי השדות זרועין שני מיני ירקות, מתיר לזרע ביניהן חרדל או חריע - שמתיר להקיר חרדל או חריע לכל מין, חוץ מן התבואה, מפני שאינן מוזיקין אותה. וכן אם היתה זוית של זרע זה נוגעת בצלע של זרע האחר בתוף שדהו - הרי זה מתיר, מפני שהן נראין מבדלין זה מזה. ואין צריך לומר, אם היתה זוית של זרע זה נוגעת בזוית של זרע האחר - מפני שהם נראין בסוף שדה שנוגע בסוף שדה, שהוא מתיר בלא הרחקה ולא הבדלה, כמו שבארנו.

הלכות בלאים פרק ד

א. מתיר לזרע שתי שורות זו בצד זו של קשואין, ושתי שורות בצדן של דלועין, ושתי שורות של פול המצרי, ותלם [חפירה] בין כל מין ומין. אבל לא יזרע שורה אחת של קשואין, ושורה אחת של דלועין, ושורה אחת של פול המצרי - אף על פי שהתלם מבדיל בין כל מין ומין; מפני שמינין אלו עליון שלחן ארפין ונמשכין ומסתפקין, ואם יזרע שורה בצד שורה, יתערב הכל ויראו כנזרעין בערבוביה.

ב. היתה שדהו זרועה מין ממיני ירקות, ובקש לזרע בתוכה שורות שורות של דלועין - עוקר מן הירק מקום שזרע בו שורה של דלועין, ומבדיל בינה ובין הירק בתלם, ומניח מן הירק רחב שתיים עשרה אמה, ועושה

ו. אין אסור משום פלאי הפך, אלא מיני תבואה ומיני ירקות בלבד. אבל שאר מיני זרעים, מתר לזרען בכרם; ואין צריך לומר, שאר אילנות.

ז. אסור לזרע ירקות או תבואה בצד הגפנים, או לטע גפן בצד הירק או תבואה. ואם עשה כן - אף על פי שאינו לוקה, הרי זה קדש (אסור בהנאה), ונאסרו שניהן בהניה - הירק או התבואה, והגפנים. ושו"פין את שתייהן, שנאמר: "פן תקדש (וודשו בו: תוקד אש) המלאה, הזרע וכו"; ואפלו הקש של תבואה, והעצים של גפנים האלו - אסורין בהניה, ושו"פין אותן. ולא יסיק בהן תנור וכירים, ולא יבשל בהן בשעת שרפתן.

ח. אהד הנוטע, ואהד המקום, כגון שראה פלאים צמחו בכרמו והניחן - הרי זה קדש. ואין אדם מקדש דבר שאינו שלו; לפיכך, המספך גפנו על גבי תבואתו של חברו - קדש גפנו, ולא נתקדשה התבואה; ספך גפן חברו על תבואתו - קדש תבואתו, ולא קדש גפן חברו; ספך גפן חברו על תבואת חברו, לא קדש אהד מהן. ומפני זה, הזרע פרמו בשביעית (שהכל הפקר) - לא קדש.

ט. הוואה פלאים בכרם חברו, וקיימו - הרי זה הוואה אסור בהגנתו, וכל אדם מתירין בהן. ואלו קלמן בעל הפךם - הנה מקדש אותן לכל אדם, כמו שבארנו.

י. האנס [גזול] שזרע פלאים בכרם חברו - אם נשתקעו (התחבא) הפעלים, אף על פי שלא נתיאשו - הרי זה קדש מן התורה; ואם לא נשתקעו הפעלים, אף על פי שנתיאשו - אינו מקדש אלא מדברי סופרים.

יא. הרוח שעקרה פירות [=ענפין] הגפן, ושלחה אותן על התבואה - יגרד אותן מיד; ואם ארעו אנס, ולא סלקן - הרי אלו מתירין, ולא נתקדשו.

יב. אנס שזרע הפךם - כשיצא האנס, יקצר הזרע מיד, ואפלו בחלו של מועד. ואם לא מצא פועלין, יוסיף להן עד שליש בשכרן; בקשו ממנו יותר מכאן, עד שלא מצא פועלים - הרי זה מבקש בנחת וקוצר. ואם נשתהה הזרע עד שהגיע לעונת שקדש - הרי זה יקדש, ונאסרו שניהן.

יג. מאימתי תבואה או ירק מתקדשין? משישירשו; ענבים, משיעשו כפול הלכן, שנאמר: "המלאה הזרע אשר תזרע, ותבואת הפךם" - עד שישיריע זה, ויהיה זה תבואה; אבל תבואה שייבשה כל צרכה, וענבים שבשלו כל צרכן - אינן מתקדשות. כיצד? תבואה שייבשה כל צרכה, וכא ונטע גפן בתוכה, וכן ענבים שבשלו כל צרכן, וזרע תבואה או ירק בצדן - אף על פי שזה אסור, אינן מתקדשות.

יד. פךם שלא הגיעו ענביו להיות כפול הלכן, אלא עדין הן בסר, וזרע בתוכו ירק או תבואה, והשירישו - הרי זה לא קדש. ואף על פי כן קונסין אותו, ואוסרין את הזרע; אבל הבסר, מתר. ואם עקר הזרע קדם שיעשו הענבים כפול הלכן, הרי הוא מתר בהניה. מקצתן נעשו כפול הלכן, ומקצתן לא נעשו - את שנעשו, נתקדשו; ושלא נעשו, מתירין.

יב. היתה הערוגה ששה על ששה, והיה לה גבול טפח סביב - מתר לזרע בה ואפלו שמונה עשר מין, שלשה על כל גבול וגבול, וששה באמצע; וירחיק בין כל מין ומין טפח ומחצה. ולא יזרע ראש הלפת בתוך הגבול, שמא ימלאהו. יתר על זה, לא יזרע.

יג. ואסור לזרע בערוגה מיני זרעים כענין זה, מפני שהן נראין פלאים; אבל מיני ירקות - הואיל ואין דרך בני אדם לזרע מהן אלא מעט מעט, הרי זה מתר, כמו שבארנו.

יד. גבול שהיה גבוה טפח, וזרעו בו מינין הרבה כמו שבארנו, ונתמעט מטפח מאחר שזרע בו - פשר, שהיה פשר מתחלתו.

טו. הרוצה למלאת כל גנתו מיני ירק רבים, ולא ירחיק ביניהן - עושה הגנה פלה ערוגות ערוגות מרבעות, אפלו ששה על ששה, ועושה בכל ערוגה חמשה עגולין, ארבעה בארבע רוחותיה ואחד באמצע; וזרע מין בכל עגול, וזרע ארבעה מינין אחרים בארבע קרנות ערוגה - נמצאו תשעה מינין בכל ערוגה, והן נראין מבדלין זה מזה; ואינו מפסיד אלא מה שבין העגולין בלבד - שהוא מניחו חרב, כדי שיראו העגולין מבדלין מן הקרנות, ומבדלין זה מזה. ואם רצה שלא יפסיד כלום - אם היו העגולין זרועין שתי, זרע מה שביניהן ערב; ואם היו זרועין ערב, זרע מה שביניהן שתי; כדי שיראו מבדלין.

טז. מפל אלו הדברים נתבאר לה, שבזמן שיש בין שני המינין הרחקה הראויה להן כדי שלא יינקו זה מזה - אין חוששין למראית העין, כמו שבארנו; ובזמן שיראו מבדלין זה מזה - אין חוששין ליניקתו, אפלו הן זה בצד זה, כמו שנתבאר עתה.

הלכות פלאים פרק ה

א. הזרע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות, עם זרע הפךם - הרי זה לוקה שתיים: אחת משום "שדך לא תזרע פלאים", ואחת משום "לא תזרע פרמך פלאים".

ב. ואינו לוקה משום זרע פלאי הפךם, עד שזרע בארץ ישראל חטה ושעורה וחרצן במפלת יד; וכן אם חפה אותן בעפר, לוקה. וכן אם זרע שני מיני ירק וחרצן, או זרע אהד ירק וזרע אהד מין תבואה וחרצן, במפלת יד - הרי זה לוקה.

ג. ואינו חייב מן התורה, אלא על קנפס, ולוף, וכיוצא בהן מזרעים שנוגמרין עם גמר תבואת הפךם; אבל שאר הזרעים, אסורין מדבריהם. וכן אסור מדבריהם לזרע פלאי הפךם בחוצה לארץ.

ד. ולמה אסרו לזרע פלאי הפךם בחוצה לארץ, ולא אסרו פלאי זרעים? מפני שכלאי הפךם חמורין הן - שאם נזרעו בארץ ישראל, הרי הן אסורין בהניה; וכיון שהן אסורין בהניה בארץ, אסרו לזרען בחוצה לארץ.

ה. ואין עודרין [חופרים] עם הגוי בכלאים, אבל עודרין עמו [ולמרות שיקח הגוי את הכלאים, הקלו -] כדי למעט התפלה [=דבר המגונה].

יום רביעי

הלכות פלאים פרק ו

א. הזרע ירק או תבואה בפרס, או המקימו עד שהוסיף במאמים - הרי זה מקדש מן הגפנים שסביבותיו שש עשרה אמה לכל רוח, עגלות ולא מרבעות; ורואין כל העגול שרחבו שתיים ושלושים אמה, כאלו הוא פלו מלא ירק - וכל גפן שתהיה בתוך כל עגול זה, נתקדשה עם הירק, וכל שחוץ לעגול, אינן מתקדשות.

ב. במה דברים אמורים? בשהיה בין שפת העגול הזה ובין שורות הגפנים שחוצה לו יתר על ארבע אמות. אבל אם היה ביניהן ארבע אמות מצמצמות או פחות - רואין את העגול כאלו הגיע לשורה הסמוכה לו, וכאלו רחב העגול ארבעים אמה; ורואין כל גפן שתפל בתוך עגול זה של ארבעים אמה, הרי היא מתקדשת.

ג. במה דברים אמורים? בזרע או מקנים בתוך הפרס; אבל הזרע חוצה לפרס, וסמך לו - הרי זה מקדש שתי שורות של גפנים הסמוכות לזרע, בארץ כל הזרע ויתר ארבע אמות חוץ לזרע; ומתקדש מן הזרע רחב ארבע אמות, בארץ כל השורה של פרס. ואם זרע בצד גפן יחידית, אינו מקדש מן הזרע אלא ששה טפחים לכל רוח.

ד. ילדה [=19 עירור] פחות מטפח, אינה מקדשת את הזרעים. במה דברים אמורים? בשתיים פנגד שתיים, ואחת יוצאת ונב [החמישית בולטת כזנב]; אבל אם היה כל הפרס כן, הרי זה מקדש.

ה. שתי גנות זו על גבי זו, התחתונה עשויה פרס - זרע את העליונה, עד שהוא מגיע לאויר עשרה טפחים קרוב לפרס; שאויר עשרה טפחים סמוך לפרס או לגפן יחידית, אסור לזרע בו זרעים. ואם היתה העליונה עשויה פרס - הרי זה זרע את התחתונה, עד שהוא מגיע למטה משלשה טפחים מעקר הגפנים.

ו. מי שהיתה שדהו זרועה ירק או תבואה, ונמלך לטע בה גפנים - הוסיף את הזרעים במתחשה, ואחר כך גוטע; ולא יטע ואחר כך יתפף. היתה נטועה גפנים, ונמלך לזרעה זרעים - משרש את הגפנים, ואחר כך זרע את הזרעים; ואם רצה לקץ את הגפנים עד שלא ישאר מהן אלא פחות מטפח סמוך לארץ - הרי זה מתר לזרע, ואחר כך יחזר וישרש את הנשאר בארץ מן הגפנים.

ז. המכריך [=המטמין] את הגפן בארץ, אפלו הכריכה בתוך הדלעת שיבשה ונעשת פסילון [=צינור], או בתוך סילון של חרש - אם היה עפר על גבה שלשה טפחים או יתר - הרי זה מתר לזרע על גבה; ואם היה על גבה פחות מזה - אסור לזרע על גבה, ומתר לזרע בצדה.

ח. הכריכה בסלע - אף על פי שאין עפר על גבה אלא שלש אצבעות, מתר להביא זרע עליה. במה דברים אמורים? בשאין עקר הגפן נראה; אבל אם היה עקרה נראה - צריך להרחיק ששה טפחים לכל רוח, ואחר כך זרע, כמו שמרחיק מכל גפן יחידית שלא הכריכה, כמו שיתבאר.

טו. ענבים שנעשו כפול הלכן, וזרע בצדן תבואה או מיני ירקות, ולקט הזרע קדם שישיריש - הרי זה מתר בהניה; ואם השיריש, אסור.

טז. גפן שיבשו העלין שלה, ונפלו בדרך שתיכש הגפן בימי הקר - אסור לזרע בצדה ירק או תבואה; ואם זרע, לא קדש. וכן הזרע בעצין שאינו נקוב המנח בפרס - לא קדש; ומכין אותו מפת מרדות. אבל בעצין נקוב, הרי הוא פארץ.

יז. היה עובר בפרס ונפלו ממנו זרעים, או שיצאו מן הזבלים או עם המים, או שהיה זרע או זורה בשדה לכן וסערתו הרוח לאחוריו ונפלו הזרעים בפרס, וצמחו - הרי זה לא נתקדש, שנאמר: "אשר תזרע, וזה לא זרע. וחיב לעקר, כשיראה; ואם קימן, הרי זה קדש. סערתו הרוח לפניו, וראה הזרעים שנפלו לפרס - הרי זה כזרע. וכיצד יעשה? אם צמחו העשבים - יהפך אותו במתחשה, וידו. ואם מצאן שנעשו אביב - ינפץ אותו אביב כדי להשחיתו, שיהל אסור בהניה; ואם מצאה שנעשת דגן, הרי זה תשרף. ואם ראה אותן, וקימן - הרי אלו ישרפו עם הגפנים הסמוכות להן.

יח. הרואה בפרס עשב שאין דרך בני אדם לזרעו - אף על פי שהוא רוצה בקיומו לבהמה או לרפואה, הרי זה לא קדש; עד שיקנים דבר שקמוהו מקימין רב העם באותו מקום. כיצד? המקנים קוצים בפרס בערב, שרוצים בקוצים לגמליהם - הרי זה קדש.

יט. האירוס והקיסוס ושושנת המלך ושאר כל מיני זרעים, אינן פלאים בפרס; והקנבס והקנרס וצמר גפן - הרי הן כשאר מיני ירקות, ומקדשין בפרס. וכן כל מיני דשאים שעולין מאליהן בשדה, הרי הן מקדשין בפרס. ופול המצרי - מין זרעים, ואינו מקדש. הקנים והגדר והאטדין - מיני אילן, ואינן פלאים בפרס.

כ. זה הכלל: כל המוציא עלין מעקרו, הרי זה ירק; וכל שאינו מוציא עלין מעקרו, הרי זה אילן. והצלף, אילן לכל דבר.

כא. הרואה ירק בפרס, ואמר: 'כשאגיע לו אלקטנו' - מתר; הגיע לו, ועבר מעליו ואמר: 'כשאחזר לו אלקטנו' - אם שעה עד שהוסיף אחד ממאמים, הרי זה קדש.

כב. וכיצד משערין שעור זה? רואין: אם נחתף ירק זה או מין תבואה זה מן הארץ, בכמה זמן ייבש - הגע עצמך שייבש עד שלא תשאר בו לחה, במאה שעה. אם נשתהה בארץ משעה לזרע, חצי שעה, הרי הוסיף ואסור; ואם נשתהה פחות מחצי שעה, מתר.

כג. אסור לעבר בעצין נקוב שזרע בו ירק, בתוך הפרס; ואם הניחו פחת הגפן, ונשתהה שם בארץ כדי להוסיף אחד ממאמים - הרי זה קדש.

כד. בצל שנטעו בפרס, ואחר כך נעקר הפרס, ואחר כך צמחו הבצלים מן העקר הנטוע - אף על פי שרבו הגדולים על עקרו במאמים, הרי אותו העקר באסור; שאין גדולי התר, מעלין את העקר האסור.

אמות, חוץ ממקום הגפנים עצמן - הרי אלו כמבדלות זו מזו, ואינן כרם אחד, ואינו מרחיק אלא ששה טפחים מקל שורה. וכן אם היה ביניהן פחות מארבע אמות - הרי אלו כגפן אחת, ומרחיק ששה טפחים לכל רוח.

ג. היו שלש שורות - אף על פי שיש ביניהן פחות מארבע, הרי אלו כרם; ורואין את האמצע, כאלו אינה. וכן אם היו שלש שורות, ובין כל שורה ושורה שמונה אמות או יותר - הרי זה זרע בין השורות.

ד. לפיכך, הנוטע את פרמו מתחלה, והרחיק בין כל שורה ושורה שמונה אמות - מתר להביא זרע בתוכו, ורחיק מקל שורה ששה טפחים בלבד; אבל אם זרע חוצה לו, צריך להרחיק משורה החיצונה ארבע אמות כשאר הכרמים. ואין דין בין השורות של זה הכרם, ככרם שחרב מאמצעו - שהרי מתחלה נטען מרחקין.

ה. היתה בשדה זו שורה אחת של גפנים, ובשדה חברו שורה שניה כנגדה קרובה לה - אף על פי שמפסיק ביניהן דרך היחיד, או דרך לרבים, או גדר שהוא נמוך מעשרה טפחים - הרי אלו מצטרפות להיות שתייהן כרם; והוא, שיהיה ביניהן פחות משמונה.

ו. נטע שורה אחת בארץ, ושורה אחת בפדרגה - אם גבוהה המדרגה מן הארץ עשרה טפחים, אין מצטרפות; פחות מכך, מצטרפות.

ז. הנוטע חמש גפנים, שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת בנב - הרי זה נקרא 'כרם קטן', וצריך להרחיק מהן ארבע אמות לכל רוח. אבל אם נטען שתיים כנגד שתיים ואחת באמצע, או שלש בשורה זו ושתיים כנגדן בשורה שניה - אינן כרם, ואינו מרחיק מהן אלא ששה טפחים לכל רוח. ח. כרם שחרב - אם יש בו ללקט עשר גפנים לכל בית סאה, ויהיו נטועות שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב [בולטת כזנב], או יש בו לכונן שלש כנגד שלש - הרי זה נקרא 'כרם דל', ואסור לזרע בכלו.

ט. כרם שאינו נטוע שורות שורות, אלא מערבב - אם יש בו לכונן שתיים כנגד שלש, הרי זה כרם. ואם לאו, אינו כרם; אלא דיו להרחיק ששה טפחים מקל גפן, וזרע.

י. היו העקרים מכונין, והנוף אינו מכונן - הרי זה כרם; הנוף מכונן, והעקר אינו מכונן - אינו כרם. היו דקות ואינן מכוננות, העבו והרי הן מכוננות - הרי זה כרם. כיצד הוא יודע אם הן מכוננות? מביא חוט המדה, ומותח מזו לזו.

יא. כרם שחרב באמצעו, ונשאר שלם מקל סביביו - אם יש בקרחת שבאמצעו שש עשרה אמה - הרי זה מרחיק מעקרי הגפנים ארבע אמות לכל רוח, וזרע באמצע הקרחת. ואם אין בה שש עשרה אמה, הרי זה לא יביא זרע לשם; ואם הביא - הואיל והרחיק ארבע אמות לכל רוח מן הגפנים של כרם, הרי זה לא קדש.

יב. וכן מקום שנשאר פנוי בלא גפנים, בין סוף הכרם ובין הגדר שלו, והוא הנקרא 'מחול הכרם' - אם יש בו שתיים עשרה אמה - מרחיק מן הגפנים ארבע אמות, וזרע את השאר.

ט. המכריף שלש גפנים, ועקריהן נראין - אם יש ביניהן מארבע אמות ועד שמונה - הרי אלו מצטרפות לשאר גפנים העומדות, וכאלו לא הכריכן; ואם לאו, אינן מצטרפות.

י. היו פחות משלש - אין מצטרפות, אלא מרחיק מהן ששה טפחים לכל רוח וזרע.

יא. כל הזרע תחת השריגים [=הענפים] והעלין היוצאין מן הגפן - הרי זה קדש, ואף על פי שהזרע רחוק מעקר הגפן כמה אמות.

יב. הדלה [=הגביה] את הגפן על מקצת אפפירות [קנים] - לא יזרע תחת מותר האפפירות, ואף על פי שאין עליהן לא שריגין ולא עלין; ואם זרע - הואיל ואין הזרע תחת סכוף הגפן, הרי זה מותר. וכן אם הדלה הגפן על מקצת בדי [=ענפי] אילן שאינו עושה פרי, כגון הארו והברוש. אבל אם הדלה על מקצת אילן מאכל - הרי זה מתר לזרע תחת מותר בדי האילן שלא נמשכו עליהן שריגי הגפן; שאין אדם מבטל אילן ועושה אותו אפפירות לגפן. ואם נמשכו השריגים אחר שזרע, וסככו על הזרע - הרי זה מחזירין למקום אחר.

יג. הזרע תחת מותר האפפירות או תחת מותר אילן שאינו עושה פרות, ונמשכו שריגי הגפן וסככו על הזרע - הרי זה אסור לקימו, או להחזיר השריגים. אלא כיצד עושה? עוקר הזרע.

יד. קנים היוצאין מן העצים [עריסת הקנים שהגפן שוכבת עליה, וחס עליהן לפסקו [לחותכו] כדי שלא ישחית האפפירות - הרי זה מתר לזרע תחתיהן; ואם עשאן כדי שיהלכו עליהן השריגים והעלין היוצאין, הרי זה אסור לזרע תחתיהן.

טו. פרח היוצא מן העצים, או מן הדלית [גפן מוגבהת] - רואין כאלו משקלת תלויה בו עד הארץ, ואסור לזרע תחתיו; וכן המותח ומורה מאילן לאילן, אסור לזרע תחתיה.

טז. קשר חבל או גמי בזמורה, וקשר הראש האחר באילן - הרי זה מתר לזרע תחת החבל; ואם מתח חבל זה כדי שיהלכו עליו השריגים והעלים - הרי הוא כאפפירות, ואסור לו לזרע תחתיו.

הלכות בלאים פרק ז

א. הפא לזרע בצד הכרם - מרחיק ממנו ארבע אמות מעקרי הגפנים, וזרע; ואם גפן יחידית היא - מרחיק ממנה ששה טפחים, וזרע. היתה שורה אחת של גפנים זו בצד זו, אפלו הן מאה - אין זה כרם, אלא כגפן יחידית; ומרחיק מן השורה ששה טפחים, וזרע. היו שתי שורות, הרי אלו כרם, וצריך להרחיק ארבע אמות מקל צד, ואחר כך זרע.

ב. וכמה יהיה בכל שורה? שלש גפנים או יותר. כמה דברים אמורים? בשניה בין כל גפן וגפן מארבע אמות ועד שמונה אמות. אבל אם היה בין שתי השורות שמונה

השריגין נוגעין בה, כְּדִי שְׁלֵא נִרְאָה יָרֵק בְּתוֹךְ הַפָּרֶם מְלַמְעֵלָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּמִרְבַּעַת. אָבָל אִם הִיָּתָה הַשׁוֹמֵרָה עֲגֵלָה - צָרִיכָה שְׂהִיָּתָה בְּתוֹכָה חֲלָל אֲרַבְעָה טְפָחִים, כְּדִי שְׂתִהְיֶה מְפֻלְגָת מִן הָאָרֶץ; וְצָרִיכָה עֶפֶר עַל רֹאשָׁה מְלַמְעֵלָה, שְׁלֵשָׁה טְפָחִים.

כג. הַבֵּית שֶׁבְּפָרֶם - אִם הִיָּה יָתֵר מִשְׁלֵשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֵשָׁה טְפָחִים, זֹרְעִין בְּתוֹכוֹ יָרֵק; וְאִם הִיָּה פָּחוֹת מִשְׁלֵשָׁה עַל שְׁלֵשָׁה - הֲרִי הוּא כְּסֹתוּם, וְאִין זֹרְעִין בְּתוֹכוֹ.

כד. גֶּפֶן יְחִידִית שְׂהִיָּתָה נְטוּעָה בְּתוֹךְ הַנֶּקֶע [שקע באדמה], או בְּתוֹךְ הַחֲרִיץ - מִרְחִיק מִמֶּנָּה שְׁשֵׁה טְפָחִים לְכָל רוּחַ וְזֹרַע אֶת כָּל הַחֲרִיץ, כְּדֶרֶךְ שְׁעוּשָׁה בְּמִישׁוֹר; וְאִם הִיָּה עֲמֹק עֲשָׂרָה, וְהִיָּה רַחֵב שְׁפֹת הַחֲרִיץ אֲרַבְעָה - אָסוּר לְזַרַע בְּתוֹכוֹ, אִף עַל פִּי שְׂהִרְחִיק שְׁשֵׁה.

כה. וְכֵן גֶּפֶן יְחִידִית שְׂהִיָּתָה מְקַפֶּת גֶּדֶר גְּבוּהָ עֲשָׂרָה וְרַחֵב אֲרַבְעָה - לֹא יִזְרַע בְּכָל הַמְּחִיצָה, וְאִף עַל פִּי שְׂהִרְחִיק שְׁשֵׁה; וְאִם הִרְחִיק שְׁשֵׁה וְזֹרַע, לֹא קִדְשׁ. וְכַמָּה יִרְחִיק לְכַתְחֵלָה, וְיִזְרַע? אֲרַבְעַת אַמּוֹת לְכָל רוּחַ, וְאַחַר כֵּן יִזְרַע שָׂאֵר הַחֲרִיץ, או שָׂאֵר הַמָּקוֹם הַמְּקַיֵּף גֶּדֶר.

הַלְכוֹת כְּלָאִים פָּרֶק ח

א. הַגֶּפְנִים שֶׁגִּדְלוּ כְּבָרִיתוֹן, וְהָרִי הַשְּׂרִיגִים שֶׁלְהֵן וְהָאֲשְׁכוּלוֹת מְשַׁלְכִין עַל הָאָרֶץ - הֵן הַנִּקְרָאִין 'כָּרֶם'. אָבָל הַעוֹשָׂה כְּמוֹ מִשָּׁה, או כְּמוֹ שֶׁבְּכָה גְבוּהָה מֵעַל הָאָרֶץ, כְּדִי שְׂהִיָּיו הַשְּׂרִיגִים וְהָאֲשְׁכוּלוֹת נִסְמְכִין עֲלֶיהָ, וְהַגְּבִיָּה נוֹף הַגֶּפְנִים מֵעַל הָאָרֶץ עַל אוֹתָהּ הַמְּסָה, וְהַדְּלָה אוֹתָן - הֲרִי זֶה נִקְרָא 'עָרִיס'; וְאוֹתָן הַקָּנִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן שְׁעוּשָׁה מִהֵן מִשָּׁה אוֹ שֶׁבְּכָה, וְהַדְּלָה עֲלֵיהֶן אֶת נוֹף הַגֶּפֶן - הֵן הַנִּקְרָאִין 'אֶפְסֵירוֹת'. וְדִינֵיהֶן אַחֲרֵים יֵשׁ בְּעָרִיס.

ב. הַנוֹטֵעַ שׁוֹרֵה אַחַת שֶׁל חֲמֵשׁ גֶּפְנִים אוֹ יִתֵּר, וְעָרְסָן עַל גְּבִי כֶּתֵל שֶׁגְּבוּהָ עֲשָׂרָה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, אוֹ שֶׁנִּשְׁטַעַן בְּצַד חֲרִיץ עֲמֹק עֲשָׂרָה וְרַחֵב אֲרַבְעָה - הֲרִי אֵלוֹ נִקְרָאִין 'עָרִיס'; וְצָרִיךְ לְהִרְחִיק מִן הָעָרִיס אֲרַבְעַת אַמּוֹת, וְאַחַר כֵּן יִזְרַע - כְּדֶרֶךְ שְׂמִרְחִיק מִן הַפָּרֶם.

ג. וַיִּמְהַיְכֵן מוֹדֵדִין? מִן עַקֵּר הַגֶּדֶר שְׁעָרְסָן עֲלָיו. בִּיצַד? הִרְחִיק אֶת הַשׁוֹרֵה שֶׁל גֶּפְנִים מִן הַכֶּתֵל אִמָּה, וְנִמְצָא הָעָרִיס מִן הַגֶּפְנִים וְלִכְתָּל - מוֹדֵד מִן הַכֶּתֵל אֲרַבְעַת אַמּוֹת, וְזֹרַע; וְנִמְצָא בֵּין הַזֵּרַע וּבֵין עַקֵּרֵי הַגֶּפְנִים חֲמֵשׁ אַמּוֹת. וְאִם בָּא לְזַרַע מִצַּד הַגֶּפְנִים - מִרְחִיק מֵעַקֵּרֵי הַגֶּפְנִים אֲרַבְעַת אַמּוֹת, שֶׁנִּמְצָא רְחוּק מִן הַכֶּתֵל חֲמֵשׁ אַמּוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ, דִּנְיָן בְּכָל עָרִיס.

ד. אֶחָד הַבּוֹנֵה אֶת הַגֶּדֶר וְאַחַר כֵּן נָטַע, אוֹ שֶׁנִּשְׁטַע וְאַחַר כֵּן עָשָׂה הַגֶּדֶר - הוּאִיל וְעָרְסָן, הֲרִי זֶה עָרִיס; וְנִהְרַס הַגֶּדֶר אוֹ נִסְתַּם הַחֲרִיץ - אִין כָּאֵן עָרִיס, אֲלֵא הֲרִי כָּל הַשׁוֹרֵה כְּגִפְנִים יְחִידִים.

ה. עָרִיס שֶׁחֲרַב אֲמָצְעוֹ, וְנִשְׁתַּפְּרוּ בּוֹ חֲמֵשׁ גֶּפְנִים בְּצַד הַגֶּדֶר מִכָּאֵן, וְחֲמֵשׁ גֶּפְנִים בְּצַד הַגֶּדֶר הָאֲחֵר מִכָּאֵן - זֶה הוּא הַנִּקְרָא 'פְּסָקֵי עָרִיס'. אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם שְׂמוּנָה אַמּוֹת וְאַחַד מִשְׁשֵׁים בְּאִמָּה - הֲרִי זֶה מִרְחִיק מִכָּל שׁוֹרֵה שְׁשֵׁה

יג. הִיָּה בּוֹ פָּחוֹת מִשְׁתֵּים עֲשָׂרָה אִמָּה, לֹא יִבִּיא זֹרַע לְשֵׁם; וְאִם הִבִּיא - הוּאִיל וְהִרְחִיק אֲרַבְעַת אַמּוֹת, הֲרִי זֶה לֹא קִדְשׁ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּכָרֶם גְּדוֹל; אָבָל כָּרֶם קָטָן - אִין לוֹ מַחּוּל, אֲלֵא מִרְחִיק אֲרַבְעַת אַמּוֹת מִסּוּף הַגֶּפְנִים, וְזֹרַע עַד הַגֶּדֶר. וְכֵן כָּרֶם גְּדוֹל שְׂהִיָּה בֵּין כָּל שׁוֹרֵה וְשׁוֹרֵה שְׂמוּנָה אַמּוֹת אוֹ יִתֵּר, אִין לוֹ מַחּוּל.

יד. הִיָּה הַגֶּדֶר הַמְּקַיֵּף אֶת הַפָּרֶם פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ שְׂהִיָּה גְבוּהוֹ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְאִין בּוֹ רַחֵב אֲרַבְעָה טְפָחִים - אִין לוֹ מַחּוּל, אֲלֵא מִרְחִיק מִסּוּף הַגֶּפְנִים אֲרַבְעַת אַמּוֹת, וְזֹרַע עַד הַמְּחִיצָה; אֲפֹלוֹ הִיָּה בֵּין הַגֶּפְנִים וּבֵין הַמְּחִיצָה אֲרַבְעַת אַמּוֹת וּמְחִיצָה, זֹרַע אֶת חֲצֵי הָאִמָּה.

טו. גֶּדֶר שֶׁהוּא גְבוּהָ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְכֵן חֲרִיץ שֶׁהוּא עֲמֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרַחֵב אֲרַבְעָה - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְטַע כָּרֶם בְּצִדוֹ מִכָּאֵן, וְיִרְקוֹת בְּצִדוֹ מִכָּאֵן; אֲפֹלוֹ מְחִיצָה שֶׁל קָנִים - אִם אִין בֵּין קָנָה לְחִבְרוֹ שְׁלֵשָׁה טְפָחִים, הֲרִי זֶה מְבַדֵּלֵת בֵּין הַפָּרֶם וְהַיָּרֵק כְּגֶדֶר.

טז. גֶּדֶר הַמְּבַדֵּיל בֵּין כָּרֶם וְיָרֵק, שֶׁנִּפְרָץ - עַד עֲשָׂרַת אַמּוֹת - הֲרִי זֶה כְּפִתּוּחַ, וְיִתֵּר; הִיָּתָה פְּרָצָה יָתֵר מֵעֲשָׂר - כְּנִגְדַּת הַפְּרָצָה אָסוּר, עַד שִׁירְחִיק מִן הַגֶּפְנִים כְּשַׁעוֹר. וְנִפְרָצוּ בּוֹ פְּרָצוֹת רַבּוֹת - אִם הִיָּה הַעוֹמֵד כְּפָרוּץ - הֲרִי זֶה מִתֵּר, וְכֵאלוֹ אִין שֵׁם פְּרָצָה; הִיָּה [הַחֲלָק] הַפְּרוּץ מְרַבֵּה עַל הַעוֹמֵד [-הַחֲלָק הַמְּגוֹדֵד] - לֹא יִזְרַע כְּנִגְדַּת כָּל הַמְּקוֹמוֹת הַפְּרוּצִים, עַד שִׁירְחִיק כְּשַׁעוֹר.

יז. מְחִיצַת הַפָּרֶם שֶׁנִּפְרָצָה - אוֹמְרִין לוֹ: 'גֶּדֶר'; גֶּדֶרָה וְנִפְרָצָה - אוֹמְרִין לוֹ: 'גֶּדֶר'. וְנִתְאַשׁ מִמֶּנָּה, וְלֹא גֶדֶרָה - הֲרִי זֶה קִדְשׁ.

יח. בֵּית שְׂהִיָּה חֲצִיו מִקְרָה וְחֲצִיו אֵינוֹ מִקְרָה, וְגִפְנִים נְטוּעִים בְּצַד זֶה - מִתֵּר לְזַרַע יִרְקוֹת בְּצַד הָאֲחֵר; שְׂהִיָּה פִי תַקְרָה כָּאֵלוֹ יִרְדֵּ וְסִתַּם, וְנִעֲשֶׂה בִּינֵיהֶן כְּמְחִיצָה. לְפִיכֹף, אִם הַשְּׂנֵה אֶת קְרוּיֹו, אָסוּר.

יט. חֲצֵר קֶטְנָה שֶׁנִּפְרָצָה בְּמִלּוּאָה לְגְדוּלָה, וְהָיוּ גִפְנִים בְּגְדוּלָה - אָסוּר לְזַרַע בְּקֶטְנָה; וְאִם זֹרַע - הַזֵּרְעִים אָסוּרִין, וְהַגֶּפְנִים מִתְרוֹת. הָיוּ גִפְנִים בְּקֶטְנָה - מִתֵּר לְזַרַע בְּגְדוּלָה; הוּאִיל וְיֵשׁ לְגְדוּלָה פְּסִין מִכָּאֵן וּמִכָּאֵן, הֲרִי הִיא כְּמַבְדֵּלֵת מִן הַקֶּטְנָה, וְאִין הַקֶּטְנָה מְבַדֵּלֵת מִן הַגְּדוּלָה.

כ. חֲרִיץ שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּכָרֶם, עֲמֹק עֲשָׂרָה וְרַחֵב אֲרַבְעָה - אִם הִיָּה מְפֻלְשׁ מִרֹאשׁ הַפָּרֶם וְעַד רֹאשׁוֹ - הֲרִי זֶה נִרְאָה כְּבֵין שְׁנֵי הַכָּרְמִים, וּמִתֵּר לְזַרַע בְּתוֹכוֹ; וּבִלְבַד שְׁלֵא יִהְיוּ הַגֶּפְנִים מְסַפְכִין עֲלָיו, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. וְאִם לֹא הִיָּה מְפֻלְשׁ - הֲרִי הִיא כְּגַת שֶׁבְּאֲמָצַע הַכָּרֶם, שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁהִיא עֲמִמָּה עֲשָׂרָה וְרַחֵבָה אֲרַבְעָה אוֹ יִתֵּר, אָסוּר לוֹ לְזַרַע בְּתוֹכָה - אֲלֵא אִם כֵּן הִיָּה בְּקִרְחַת שֶׁשׁ עֲשָׂרָה אִמָּה.

כא. שְׁבִיל שֶׁבֵּין שְׁנֵי כָרְמִים, הֲרִי הוּא כְּכָרֶם שֶׁחֲרַב מְאֻמָּצְעוֹ: אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶן שֶׁשׁ עֲשָׂרָה אִמָּה - מִרְחִיק מִזֶּה אֲרַבְעַת אַמּוֹת וּמִזֶּה אֲרַבְעַת אַמּוֹת, וְזֹרַע אֶת הַמּוֹתֵר; וְאִם הִיָּה פָּחוֹת מִכָּאֵן, לֹא יִבִּיא זֹרַע לְשֵׁם.

כב. שׁוֹמֵרָה [בֵּיתוֹן הַשׁוֹמֵר] שֶׁבְּכָרֶם - אִם גְּבוּהָה עֲשָׂרָה וְרַחֵבָה אֲרַבְעָה, מִתֵּר לְזַרַע בְּרֹאשָׁה יָרֵק; וּבִלְבַד שְׁלֵא יִהְיוּ

יד. ואף על פי שמתיר לזרע הירק בצד הכרם בחוצה לארץ - הרי אותו הירק הזרוע שם אסור באכילה, ואפילו בחוצה לארץ; והוא, שיראה אותו לוקט ומוכר; אבל ספקו מתיר, כמו שבארנו במאכלות אסורות.

יום חמישי

הלכות פלאים פרק ט

א. המרפיב זכר על נקבה שאינה מינו - בין בבהמה בין בחיה ובעופות, ואפילו במיני חיה שפנים - הרי זה לוקה מן התורה בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ, שנאמר: "בהמתך לא תרביע פלאים". ואחד בהמה חיה ועוף שולו, או של חברו. ואינו לוקה, עד שיכניס בידו כמכחול בשפופרת; אבל אם העלים זה על זה בלבד, או שעוררן בקול - מכין אותו מכת מרדות.

ב. מתיר להכניס שני מינין לסהר (=כלוב) אחד; ואם ראה אותן רבעו זה את זה, אינו זקוק להפרישן. ואסור לישאל לתן בהמתו לגוי להרביעה לו.

ג. מי שעבר והרפיב בהמתו פלאים, הרי הנוולד מהן מתיר בהנאה; ואם היה מין טהורה עם מין טהורה - מתיר באכילה, כמו שנתבאר במאכלות אסורות.

ד. שני מיני בהמה או חיה שדומין זה לזה - אף על פי שמתעברין זה מזה, ודומין זה לזה - הואיל והן שני מינין, הרי אלו פלאים ואסור להרפיבן. ביצד? הזאב עם הפלג, והפלג הכפרי עם השועל, והצבאים עם העזים, והיעלים עם הרחלים, והסוס עם הפרד, והפרד עם החמור, והחמור עם הערוד - אף על פי שדומין זה לזה, הרי הן פלאים זה בזה.

ה. מין שיש בו מדברי וישוכי, כגון שור הבר עם השור, והרמף (מין סוס) עם הסוס - מתיר להרפיבן זה עם זה, מפני שהן מין אחד. אבל אנו עם אנו בר, פלאים זה עם זה; שהאנו ביציו מבפנים, ואנו הבר ביציו מבחוץ - מקלל שהם שני מינין. והכוי (מין שהוא ספק חיה ספק בהמה) - פלאים עם החיה, ועם הבהמה; ואין לוקין עליו, מפני שהוא ספק.

ו. הילודין מן הפלאים - אם היו אמותיהן מין אחד, מתיר להרפיבן זה על זה. ואם היו אמותיהן משני מינין, אסור להרפיבן זה על זה; ואם הרפיב, לוקה. וכן אם הרפיב זה הנוולד, אפילו על מין אמו - לוקה. ביצד? פרד נולד מסוס וחמורה] שאמו חמור - מתיר להרפיבו על פרדה שאמה חמור, ואסור להרפיבו אפילו על החמור; אבל פרד שאמו סוס, אסור להרפיבו על פרדה שאמה חמור. וכן כל פיצא בזה. לפיכך, הרוצה להרפיב פרד על פרדה, או למשך בשתי פרדות - בודק בסימני אוננים וזנב וקול: אם דומין זה לזה - בידוע שאמן ממין אחד, ומתירין.

ז. כל העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה כאחד, והיה אחד מהן מין טהורה, והשני מין טמאה - הרי זה לוקה בכל מקום, שנאמר: "לא תחרש בשור ובחמור יחדו". אחד החורש, או הזורע, או המושך בהן עגלה או

טפחים, וזורע; והוא, שלא יזרע תחת האפפירות, כמו שבארנו.

ח. היה ביניהן שמונה אמות בצמצום, הרי זה לא יביא זרע לשם; ואם זרע - הואיל והרחיק מפל שורה ששה טפחים, הרי זה לא קדש. ואם אין שם גדר - מרחיק ששה טפחים מפל שורה, וזורע; שאין כאן לא ערים, ולא פסקי ערים. חזר ובנה הגדר - חזר ערים למקומו, וחזרו פסקי ערים למקומם.

ט. גנה קטנה שהיא מקפת גדר, וערס את הגפנים סביב לה מבחוץ על פל פתליה - אם יש בה מלא בוצר וסלו מכאן, ומלא בוצר וסלו מכאן - הואיל והיא מקפת גדר, זורעין בתוכה ירקות; ואם אין בה פשעור הגנה - אין זורעים בתוכה, מפני שנתראה הפל כערים אחד וירק בתוכו.

י. גפנים שהיו זרועין במדרגה גבוהה, והערים שלהן יוצא ומסוכף על השדה - אם עומד בארץ ובוצר את פלו - רואין פל המקום שתחת הערים פאלו הוא מקום עקרי הגפנים, ואוסר ארבע אמות בשדה לכל רוח משפת הערים; ואם אינו יכול לבצר עד שיעלה במדרגה או בסלם - אין אסור לזרע, אלא תחת הערים בלבד.

יא. שני פתלים הסמוכין זה לזה, והגפנים נטועין בהוית ביניהן, והערים יוצא עם הפתלים מתוף הקרן וכלה - מרחיק מעקרי הגפנים פשעור, וזורע במקום הפלה שאין עליו ערים; ואף על פי שהזרע מכון בין שני הפתלים שביניהן הערים - הואיל והרחיק פשעור, הרי זה זורע בין הפתלים.

יב. גפן שעלה העץ שלה מן הארץ מעט, ואחר כך נעקם ונמשך על הארץ, וחזר ועלה כמו ארובה [פרק הרגל] - בשמודדין בין הגפן ובין הזרע ששה טפחים, או ארבע אמות - אין מודדין אלא מסוף הארובה, לא מעקר הגפן הראשון.

יג. כבד בארנו, שאף על פי שמרחיק בין הזרע והגפנים פשעור - צריך להזהר שלא תספד הגפן על הירק, או יספד הירק על הגפן; זרע ירק או תבואה, וצמחה, ואחר כך ספד עליה את הגפן - הקשים מתירין, והדגן ידלק. היו שרשי הכרם יוצאין לתוף הארבע האמות שבין הכרם והתבואה, יעקר; היו שרשי התבואה יוצאין לתוף הארבע אמות, מתיר.

יד. כל ההרחקות והשעורין האמורין בכלאים - באמה בת ששה טפחים שותקות (=מרווחות); ולא יצמצם במדות הפלאים, שאין מצמצמים אלא לתחמיר.

יז. כל השעורין האלו שמרחיק בין הגפנים והתבואה או הירק - אינן אלא בארץ ישראל, או בסוריה. אבל בחוצה לארץ, מתיר לזרע בצד הגפנים בתוף הכרם לכתחלה; ולא אסרו בחוצה לארץ, אלא לזרע שני מיני ירק או תבואה עם החרצן במפלת גד. ואם אמר לתינוק גוי לזרע לו בחוצה לארץ, מתיר; אבל לא יאמר לגוי גדול, שלא יתחלף בישראל.

אָבן בְּאֶחָד; וְאֶפְלוּ מִשְׁכֵּן בְּאֶחָד אוֹ הַנְּהִיגֵן בְּאֶחָד, וְאֶפְלוּ בְּקוֹל - לֹקְהָ, שְׁנֵאמַר: "יַחְדּוֹ", מִכָּל מְקוֹם; אֲבָל הַמְּזוּנָגֵן [רוּתם אוֹתם יַחְדוּ], פְּטוּר עַד שְׂיִמְשֹׁף אוֹ יִנְהִיג.

ח. אֶחָד שׁוֹר וְחֲמוֹר, וְאֶחָד כֹּל שְׁנֵי מִיָּנִין שְׂאֵחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר - בֵּין בְּהֵמָה עִם בְּהֵמָה, כַּחֲזִיר עִם הַכֶּבֶשׂ, אוֹ חֵיָה עִם חֵיָה, אוֹ חֵיָה עִם הַפִּיל, אוֹ חֵיָה עִם בְּהֵמָה, כְּכֹלֵב עִם הָעֵז אוֹ צִבִי עִם הַחֲזִיר, וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - עַל כָּל אֵלוֹ, לֹקְהָ מִן הַתּוֹרָה; שְׂחִיָה בְּכֹלֵל בְּהֵמָה הִיא, כְּמוֹ שְׂבִאֲרָנוּ בְּמֵאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת. אֲבָל מַדְבְּרֵי סוֹפְרִים - כֹּל שְׁנֵי מִיָּנִין שָׁהֵן כְּלָאִים בְּהַרְבֵּעָה, אֲסוּרִין לְחַרֵּשׁ בֵּהֶן כְּאֶחָד וּלְמִשְׁוֹף אוֹתָן וּלְהַנְהִיגֵן; וְאִם עָשָׂה בֵּהֶן מְלֹאכָה בְּאֶחָד, אוֹ מִשָּׁף, אוֹ הַנְּהִיג - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת. וְאֲסוּר לְהַנְהִיג בְּהֵמָה מִן הַיְבֻשָּׁה עִם חֵיָה שְׂבִיִּים, כְּגוֹן עֵז עִם שְׂבוּט; וְאִם עָשָׂה, פְּטוּר.

ט. עֲגָלָה שְׁהִיּוּ מוֹשְׁכִין אוֹתָהּ כְּלָאִים - הַיּוֹשֵׁב בְּעֲגָלָה לֹקְהָ, וְאִף עַל פִּי שְׂלֵא הַנְּהִיג; שְׂיִשְׁיִכְתּוּ גוֹרְמַת לְבַהֲמָה שְׂתִמְשֹׁף הָעֲגָלָה. וְכֵן אִם הָיָה אֶחָד יוֹשֵׁב בְּעֲגָלָה, וְאֶחָד מִנְהִיג - שְׂנִיחֵן לֹקֵין; וְאֶפְלוּ מֵאָה שְׁהַנְהִיגוּ כְּלָאִים בְּאֶחָד, בְּלֵן לֹקֵין.

י. מִתֵּר לַעֲשׂוֹת מְלֹאכָה בְּאֶדָם וּבְהֵמָה אוֹ חֵיָה בְּאֶחָד - כְּגוֹן אֶדָם שְׂחוֹרֵשׁ עִם הַשׁוֹר, אוֹ מוֹשֵׁף עֲגָלָה עִם הַחֲמוֹר, וְכִיּוֹצֵא בְּזָה, שְׁנֵאמַר: "בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר יַחְדּוֹ", לֹא בְּאֶדָם וּבַחֲמוֹר אוֹ בְּאֶדָם וְשׁוֹר.

יא. בְּהֵמַת פְּסוּלֵי הַמְּקַדְשִׁין - אִף עַל פִּי שְׁהִיא גוֹף אֶחָד, הַכְּתוּב עָשָׂה אוֹתָהּ כְּשְׁנֵי גוֹפִין; מִפְּנֵי שְׁהִיָּתָה קִדְשׁ, נִעֲשִׂית כְּקִדְשׁ וְחוֹל מְעַרְבִין זֶה בְּזֶה; וְנִמְצְאת בְּהֵמָה זוֹ, כְּבַהֲמָה טָמְאָה עִם הַטְּהוֹרָה הַמְּעַרְבִין בְּאֶחָד - הַרִי הוּא אוֹמֵר: "וְאִם כֹּל בְּהֵמָה טָמְאָה, אֲשֶׁר לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קִרְבָּן לַה'", מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמֹדוֹ, שְׂאִינוּ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּפְסוּלֵי הַמְּקַדְשִׁין. לְפִיכֵן, הַחֹרֵשׁ בְּשׁוֹר פְּסוּלֵי הַמְּקַדְשִׁין, אוֹ הַמְּרַבֵּעַ בּוֹ - הַרִי זֶה לֹקְהָ מִשׁוּם כְּלָאִים; וְאֲסוּר זֶה, מַדְבְּרֵי קְבֵלָה.

הַלְכוֹת כְּלָאִים פֶּרֶק י

א. אֵין אֲסוּר בְּכֹלָאֵי בְּגָדִים, אֶלָּא צִמֵּר וּפְשָׁתִים בְּלִבְד, שְׁנֵאמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ שְׂעִטָּנוֹ, צִמֵּר וּפְשָׁתִים יַחְדּוֹ". וַיֵּשׁ בְּכַרְפֵי הַיָּם כְּמוֹ צִמֵּר שְׂגָדֵל עַל הָאֲבָנִים שְׂבִיִּים הַמְּלַח [וַיִּם שְׂמִימֵי מְלוּחוּסִים], תְּבַנִּיתוּ כְּתַבְנִית הַזֶּהָב, וְהוּא רַךְ בְּיוֹתֵר, וְכֹלֵף שָׂמוֹ; וְאֲסוּר עִם הַפְּשָׁתָן מִפְּנֵי מְרֵאִית הָעֵינַי, שְׁהוּא דוֹמָה לְצִמֵּר רַחֲלִים, וְכֵן הַשִּׁירִים [=חֲמִישִׁין] וְהַפְּלָף, אֲסוּרִין מִפְּנֵי מְרֵאִית הָעֵינַי.

ב. רַחֵל בַּת עֵז - צִמֵּר שְׂלָה, אֵין לֹקֵין עֲלָיו מִשׁוּם כְּלָאִים; אֲבָל אֲסוּר הוּא מַדְבְּרֵיהֶם, מִפְּנֵי מְרֵאִית הָעֵינַי. בֵּינָן שְׁנֵתַחֲבַר הַצִּמֵּר עִם הַפְּשָׁתָן צַד חֲבוּר בְּעוֹלָם - הַרִי זֶה כְּלָאִים מִן הַתּוֹרָה. בִּיצֵד? צִמֵּר וּפְשָׁתִים שְׂטָרְפָן [=עֵרְבָס] זֶה בְּזָה, וְשַׁע [סַרְקָם וְהַחֲלִיקָם] אוֹתָן, וְעָשָׂה מֵהֶן לְבָדִין - הַרִי אֵלוֹ כְּלָאִים; טָרְפָן, וְטוֹה אוֹתָן בְּאֶחָד, וְאָרְגַּ בְּגָד מְטוּי זֶה - הַרִי זֶה כְּלָאִים.

ג. תִּפְרַר בְּגָד שֶׁל צִמֵּר בְּשֵׁל פְּשָׁתָן, אֶפְלוּ תִפְרָן כְּמִשִּׁי, אוֹ שְׂתִפְרַר בְּגָד צִמֵּר בְּחוּטֵי פְּשָׁתָן, אוֹ בְּגָד פְּשָׁתִים בְּחוּטֵי צִמֵּר, אוֹ קֶשֶׁר חוּט צִמֵּר בְּחוּטֵי פְּשָׁתִים אוֹ גְדִלָן, אֶפְלוּ נִתָּן צִמֵּר וּפְשָׁתִים בְּשֵׁק אוֹ בְּקֶפֶה וּכְרָכָן - הַרִי אֵלוֹ כְּלָאִים. וְאֶפְלוּ קֶשֶׁר גְּדִיל שֶׁל צִמֵּר בְּגְדִיל שֶׁל פְּשָׁתָן, אִף עַל פִּי שְׁהַרְצוּעָה בְּאֲמָצִיעַ, וְכֵן אִם קָפַל בְּגָדֵי צִמֵּר וּפְשָׁתָן, וַיִּקְשָׁרָן - הַרִי אֵלוֹ כְּלָאִים, שְׁנֵאמַר: "צִמֵּר וּפְשָׁתִים יַחְדּוֹ", מִכָּל מְקוֹם [בְּכָל מִצְבָּא] - בֵּינָן שְׁנֵתַחֲבַר, וְאֲסוּר.

ד. וּמִנֵּיין שְׂכַל אֲסוּרִין אֵלוֹ שֶׁל תּוֹרָה? שְׁהִרֵי צָרָף הַכְּתוּב לְהַתִּיר כְּלָאִים בְּצִיצִית, כְּמוֹ שְׂלִמְדוֹ מִפִּי הַשְּׂמוּעָה, שְׂלֵא נִסְמְכָה פְּרֻשַׁת כְּלָאִים לְפְרֻשַׁת צִיצִית, אֶלָּא לְהַתִּיר כְּלָאִים בְּצִיצִית; וְהַצִּיצִית, חוּטִין קְשׁוּרִין בְּלִבְד הֵן - מִכָּלֵל, שְׂחֲבוּר כְּזֶה שְׂלֵא בְּמִקּוֹם מְצוּהָ אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה, שְׂאִינוּ מְמַעֵט בַּתּוֹרָה דְּכָר שְׁהוּא אֲסוּר מַדְבְּרֵי סוֹפְרִים.

ה. הַכְּלָאִים, אֵין לוֹ שְׁעוֹר; אֶפְלוּ חוּט כֹּל שְׁהוּא שֶׁל צִמֵּר בְּבִגְד גְּדוּל שֶׁל פְּשָׁתָן, אוֹ שֶׁל פְּשָׁתָן בְּצִמֵּר - אֲסוּר.

ו. צִמֵּר רַחֲלִים וְצִמֵּר גְּמָלִים וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, שְׂטָרְפָן זֶה בְּזָה, וְטוֹה מֵהֶן טוֹי - אִם הָיָה הַחֲצִי מִן הַרַחֲלִים - הַרִי הַכֹּל בְּצִמֵּר, וְהַרִי הוּא כְּלָאִים עִם הַפְּשָׁתָן. וְאִם הָיָה הַרֵב מִן הַגְּמָלִים - מִתֵּר לְעַרְבוֹ עִם הַפְּשָׁתָן, מִפְּנֵי שְׂצוּרַת הַכֹּל צוּרַת צִמֵּר גְּמָלִים; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְנִימוֹת [=שְׁעוּרוֹת] שֶׁל צִמֵּר הַמְּעַרְבִין בֵּהֶן, מִפְּנֵי שְׂאִינָן חוּטֵי צִמֵּר.

ז. לְפִיכֵן, עוֹרוֹת הַכֶּבֶשִׁים שְׂעוֹשִׂין מֵהֶן בְּגָדִים - אִף עַל פִּי שְׂתוֹפְרִין אוֹתָן בְּפְשָׁתָן, מִתְרִין; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְנִימוֹת שֶׁל צִמֵּר, אִף עַל פִּי שְׂנִכְרָכוֹ בְּכֹלֵל חוּט הַפְּשָׁתָן שְׂתִפְרּוּ בּוֹ, שְׁהִרֵי בְּטוּלוֹ בְּמַעוּטָן.

ח. וְכֵן הַקַּנְבֵּס וְהַפְּשָׁתָן שְׂטָרְפָן זֶה בְּזָה - אִם רֵב מִן הַקַּנְבֵּס, מִתֵּר לְאַרְגַּ הַטּוֹי מֵהֶן עִם חוּטֵי צִמֵּר; וְאִם הָיָה מְחֻצָּה לְמַחְצָה, אֲסוּר.

ט. הָעוֹשָׂה בְּגָד כֹּל צִמֵּר גְּמָלִים, אוֹ צִמֵּר אֲרָנְבִים, אוֹ קַנְבֵּס, וְאָרְגַּ בּוֹ חוּט שֶׁל צִמֵּר מִצַּד זֶה, וְחוּט שֶׁל פְּשָׁתָן מִצַּד זֶה - הַרִי זֶה אֲסוּר מִשׁוּם כְּלָאִים.

י. בְּגָד צִמֵּר שְׂנִפְרָם [נִקְרַע] - מִתֵּר לְפָרֶף [לְחַבֵּר] אוֹתוֹ בְּחוּט פְּשָׁתָן, וְקוֹשֵׁר [אֵת הַחוּט מִסְבִּיבָם, בְּאוֹפֵן שְׁנִיתָן לְהַפְרִיד אֵת חֲלָקֵי הַבְּגָד מִבְּלֵי לְהַתִּיר הַקֶּשֶׁר]; אֲבָל לֹא יִתְפַּר. יא. לֹבֵשׁ אֶדָם בְּגָד צִמֵּר וּבְגָד פְּשָׁתִים, וְחוֹגֵר עֲלֵיהֶן מִבְּחוּץ - וּבְלִבְד שְׂלֵא יִטְרַף [=יַעֲרֹב] אֵת הַמְּשִׁיחָה [שְׂרוּן שֶׁל שְׁנֵי הַבְּגָדִים], וַיִּקְשֹׁר בָּהּ בֵּין כְּתִפּוֹ.

יב. כְּלָאֵי בְּגָדִים - מִתֵּר לַעֲשׂוֹתָן וּלְמַכְרָן, וְאֵין אֲסוּר אֶלָּא לְלִבֵּשׁ אוֹתָן אוֹ לְהַתְּפֹסוֹת בֵּהֶן בְּלִבְד, שְׁנֵאמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ שְׂעִטָּנוֹ", וְנֵאמַר: "לֹא יַעֲלֶה עֲלֶיךָ" - הָעֲלִיָּה שְׁהִיא דְרָךְ לְבִישָׁה. אֲבָל אֵהֵל שְׁהוּא כְּלָאִים, מִתֵּר לִישֵׁב תַּחְתּוּיָו; וְכֵן מִתֵּר מִן הַתּוֹרָה לִישֵׁב עַל מַצְעוֹת שֶׁל כְּלָאִים, שְׁנֵאמַר: "לֹא יַעֲלֶה עֲלֶיךָ", אֲבָל אֵתָהּ מַצְעוֹת תַּחְתּוּיָךְ. וּמַדְבְּרֵי סוֹפְרִים, אֶפְלוּ עֶשֶׂר מַצְעוֹת זוֹ עַל גִּבֵּי זוֹ, וְהַתַּחְתּוּן שְׂבִיִּים כְּלָאִים - אֲסוּר לִישֵׁב עַל הָעֲלִיוֹן, שְׂמָא תִפְרָךְ נִימָה עַל בְּשָׂרוֹ.

יג. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּרַפְּיָן, כְּגוֹן יְרִיעוֹת וּשְׂמָלוֹת.

כא. או שתכף שתי תכיפות - הרי זה פלאים.
כב. מתר לעשות מן הפלאים תכריכין למת, שאין על המיתם מצנה; ולעשות ממנו מרדעת לחמור, ויושב עליה; והוא, שלא יהיה בשרו נוגע בה. ולא יניח מרדעת זו על כתפו, אפלו להוציא עליה את הזבל.
כג. המת והבהמה שהיו מלבשין פלאים, מתר לנשאן על כתפו.

כד. בגד צמר שאבד בו חוט פשתן, או בגד פשתן שאבד בו חוט צמר - הרי זה לא ימכרנו לגוי, שמא ימכרנו הגוי לישאל; ולא יעשונו מרדעת לחמור, שמא ימצא אותו אחר ויקרענו מעל המרדעת וילבשונו - שהרי אין הפלאים נפר בו. וכיצד היא תקנת בגד זה? צובעו - שאין הצמר והפשתים עולין בצבע אחד - ומיד הוא נפר לו, ושומטו; ואם לא נפר, הרי זה מתר, שמא נשמת וקלף לו, שהרי בדיק ולא מצאו. וכבר בארנו בביאות אסורות, שכל אסורי ספקות מדברי סופרים; ולפיכך הקלו בספק זה.

כה. הלוקח פלי צמר מן הגוים - צריך לבדוקן יפה יפה, שמא תפורין הן בפשתן.

כז. הרוצה פלאים של תורה על חברו - אפלו הנה מהלך בשוק - קופץ לו, וקורעו עליו מיד, ואפלו היה רבו שלמדו חכמה; שאין כבוד הבריות דוחה אסור לא תעשה המפרש בתורה. ולמה נדחה בהשב אבדה, כמו שיתבאר? מפני שהוא לאו של ממון; ולמה נדחה בטרמאת מת? הואיל ופרט הכתוב. ומפי השמועה למדו: "לאחתו" אינו משמא, אכל משמא למת מצנה. אכל דבר שאסורו מדבריהם - הרי הוא נדחה מפני כבוד הבריות בכל מקום; ואף על פי שכתוב בתורה "לא תסור מן הדבר", הרי לאו זה נדחה מפני כבוד הבריות. לפיכך, אם הנה עליו שעטנו של דבריהם - אינו קורעו עליו בשוק, ואינו פושט בשוק, עד שמגיע לביתו; ואם הנה של תורה, פושטו מיד.

ל. הלוכש פלאים, או המתכסה בו - לוקה; הנה לבוש בפלאים כל היום כלו, אינו לוקה אלא אחת. הוציא ראשו מן הבגד והתזירו, הוציא ראשו והתזירו - אף על פי שלא פשט הבגד כלו, הרי זה חייב על כל אחת ואחת. במה דברים אמורים, שהוא חייב אחת על כל היום? בשתרו בו התראה אחת; אכל אם התרו בו ואמרו לו: 'פשט! פשט!' והוא לבוש בו, ושקה כדי לפשט וללבש אחר שתרו בו - הרי זה חייב על כל שהיה ושהיה שתרו בו עליה, ואף על פי שלא פשט.

לא. המלביש את חברו פלאים - אם היה הלוכש מזיד - הלוכש לוקה, והמלביש עובר משום "ולפני עור, לא תתן מכשל"; ואם לא ידע הלוכש שהבגד פלאים, והמלביש מזיד - המלביש לוקה, והלוכש פטור.

לב. פתנים שלבשו בגדי כהנה שלא בשעת עבודה - אפלו במקדש - לוקין, מפני האבגט שהוא פלאים; ולא התרו בו אלא בשעת עבודה, שהיא מצות עשה כמו הציצית.

אכל אם היו קשין ואינן נכרכין, כגון פרים וכסותות - מתר לישב עליהן ולהסב; והוא, שלא יהיה בשרו נוגע בהן. וכן הפרכת שהיא פלאים - אם היה רכה, אסורה; שמא יסמך לה השמש, ותעלה על בשרו. ואם היה קשה שאינה נכרכת, מתרת.

טו. מנעל שהוא פלאים, ואין לו עקב - מתר ללבושו; שעור הרגל קשה הוא, ואינו נהנה בשאר עור הגוף.

טז. תופרי כסות [של כלאים], תופרין פדרפן [כהרגלם] - ובלבד שלא יתפנונו [להנות מהכסות המונח עליהם] בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים; והעונעין [=המהדרים], תופרין בארץ [תוך הקפדה שלא להניח על גופם]. וכן מוכרי כסות, מוכרין פדרפן - ובלבד שלא יתפנונו בחמה שציל להן הפלאים שעל פתפיהן מן החמה, ולא יתפנונו בגשמים להתחמם בו; והעונעין, מפשילין במקל.

יז. לא יקח אדם ביצה כשהיא [חמה ומונחת ב] בכגד פלאים - שהרי הוא נהנה בפלאים [של הבגד המפריד את גופו] מפני החמה [שלא יכווה מחום הביצה] או מפני הצנה [שבחורף, שחום הביצה מחמם את הבגד, והבגד מחמם את גופו]. וכן כל פיוצא בזה.

יח. לא ילבש אדם פלאים עראי, ואפלו על גבי עשרה בגדים, שאינו מהנהו כלום, ואפלו לגנב את המכס; ואם לבש בן, לוקה.

יט. אין אסור משום פלאים, אלא בגדים שהן דרך חמום - כגון הכתנת, והמצנפת, והמכנסים, והאבגט, והשמלה, ובגדים שמחפין בהן את השוקים ואת הידים וכיוצא בהן. אכל צלצולין [=חגורות] קטנים שעושין אותן העם בבית יד שלהן, לצרר בהן את המעות, או לצרר בהן את התכלין, וסמרטוט שמניחין עליו רטיה או מלוגמה או אספלונית [מיני תחבושת] וכיוצא בהן - הרי אלו מתרין, אף על פי שבשרו נוגע בהן; שהרי אין דרך חמום בכך.

כ. ציצן [רצועה המקיפה את הרואש] של עור או משי וכיוצא בהן, שתלה בהן חוטי צמר וחוטי פשתן מדלדלין על פני האדם, כדי להפריח הזבובין - אין בו משום פלאים; שאין דרך חמום בכך.

כא. המנהיג בהמות ומכניס חבלים לתוף ידו, מהן פשתים ומהן צמר - הרי זה מתר, ואף על פי שכוורן על ידו; אכל אם קשרן בלן - נעשו פלאים, ואסור לו לכוורן על ידו.

כב. מטפחות שמקנחין בהן את הידים, ומטפחות שמספגין בהן הפלים והקרקעות, ומטפחות ספר תורה, ומטפחות הספרים - אסורין משום פלאים; שהרי הידים נוגעות בהן, והן נכרכין על היד תמיד ומחממין.

כג. אותות [=סימנים] שעושין הכוכסין והגרדין [=חייטים] בבגדים, כדי שיהיה כל אחד מכיר את שלו - אם היה אות של צמר בפשתן, או פשתן בצמר - הרי זה אסור, ואף על פי שאינו חשוב אצלו.

כד. בגד צמר שחברו עם בגד פשתן, בתכיפה [=תפירה] אחת - אינו חבור, ואין זה פלאים; קבץ שני ראשי החוט

הלכות מתנות עניים

יש בכללן שלש עשרה מצוות - שבע מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פְּרָטֵן; (א) להניח פֶּאֶה; (ב) שלא יכלה הפֶּאֶה; (ג) להניח לְקַט; (ד) שלא ילְקַט הַלְקָט; (ה) לעזוב עוללות בְּפָרֶם; (ו) שלא יעולל הַפָּרֶם; (ז) לעזוב פֶּרֶט הַפָּרֶם; (ח) שלא ילְקַט פֶּרֶט הַפָּרֶם; (ט) להניח השִׁכְחָה; (י) שלא ישוב לקחת השִׁכְחָה; (יא) להפריש מעֶשׂוֹר לְעֵנִיִּים; (יב) לתן צְדָקָה כְּמִסֵּת יָד; (יג) שלא יֵאֱמָץ לְכַבּוֹ עַל הָעֵנִי. ובאור מצוות אלו - בְּפָרָקִים אלו.

הלכות מתנות עניים פרק א

א. הקוצר את שדהו - לא יקצר כל השדה בלה, אלא יניח קמה מעט לעניים בסוף השדה, שנאמר: "לא תכלה פאת שדה בקצרך"; אחר הקוצר, ואחר התולש. וזה שמניח, הוא הנקרא פֶּאֶה.

ב. וכשם שמניח בשדה - כך מניח באילנות כשאוסף את פרותיהן, מעט לעניים. עבר וקצר את כל השדה, או אסף כל פרות האילן - לוקח ממה שקצר או אסף מעט, ונותנו לעניים; שנתנתו מצות עשה, שנאמר: "לעני ולגר תעזוב אתם". ואפלו טחן הקמח ולשו, ואפהו פת - הרי זה נותן פֶּאֶה מן הפת לעניים.

ג. אבד כל הקציר שקצר, או נשרף, קדם שיתן הפֶּאֶה - הרי זה לוקה; שהרי עבר על מצות לא תעשה, ואינו יכול לקיים עשה שבה שנתק לו.

ד. וכן בלקט, כשקוצר ומאלס -אלומות] - לא ילקט השבילים הנופלות בשעת הקציר, אלא יניחם לעניים, שנאמר: "ולקט קצירך לא תלקט". עבר ולקטן - אפלו טחן ואפה - נותן לעניים, שנאמר: "לעני ולגר תעזוב אתם"; אבדו או נשרפו אחר שלקטן, קדם שיתן לעניים - לוקה.

ה. וכן בפרט שנפרט מן הענבים בשעת הבצירה, וכן בעוללות - שנאמר: "וכרמך לא תעולל, ופרט כרמך לא תלקט; לעני ולגר תעזוב אתם". וכן המעמר (חבילות), ושכח אלמה אחת בשדה - הרי זה לא יקחנה, שנאמר: "ושכחת עמר בשדה, לא תשוב לקחתו". עבר ולקחו - אפלו טחנו ואפהו, הרי זה נותנו לעניים, שנאמר: "לגר ליתום ולא למנה יהיה", זו מצות עשה. הא למדת, שכלן מצות לא תעשה שנתק לעשה; ואם לא קיים עשה שבהן, לוקה.

ו. כשם שהשכחה בעמרין, כך היא בקמה - אם שכח מקצת הקמה ולא קצרה, הרי זו לעניים. וכשם שהשכחה בתבואה וכיוצא בה - כך יש שכחה לאילנות כלין, שנאמר: "כי תחבט זיתך, לא תפאר אחרריך" [ודדשו "אחרריך" זו שכחה]; והוא הדין לשאר האילנות, שיש להן שכחה בזיתים.

ז. נמצאת למד, שארבע מתנות לעניים בפרם - הפרט, והעוללות, והפֶּאֶה, והשִׁכְחָה; ושלוש מתנות בתבואה -

הַלְקָט, וְהַשִּׁכְחָה, וְהַפֶּאֶה; ושתיים בשאר האילנות - השִׁכְחָה, והפֶּאֶה.

ח. כל מתנות עניים אלו - אין בהן טובת הנזה לבועלים [=אין לו רשות לתתם למי שירצה על מנת שיחזיק לו טובה], אלא העניים באין ונוטלין אותן על כרחן של בעלים; ואפלו עני שבישראל, מוציאין אותן מידו.

ט. כל גר האמור במתנות עניים, אינו אלא גר צדק - שהרי הוא אמר במעשר: "ובא הלוי והגר", מה לוי בן ברית אף הגר בן ברית. ואף על פי כן, אין מונעין עניים גוים ממתנות אלו, אלא באין בכלל עניי ישראל ונוטלין אותן - מפני דרכי שלום.

י. נאמר במתנות עניים: "לעני ולגר תעזוב אתם", כל זמן שהעניים תובעין אותן. פסקו העניים מלבקש ולחזור עליהן - הרי הנשאר מהן מתר לכל אדם; שאין גופן קדוש כתרומות. ואינו חייב לתן דמיהן; שלא נאמר בהן "ונתן לעניים", אלא "תעזוב אתם"; ואינו מנזה לעזוב אותן לחיה ולעופות אלא לעניים, והרי אין עניים.

יא. ומאימתי כל אדם מתרין בלקט? משיכנסו המלקטים השניים וילקטו אחר מלקטים הראשונים, ויצאו. ומאימתי כל אדם מתרין בפרט ובעוללות? משיהלכו העניים בפרם ויבואו, הנשאר אחרי כן מתר לכל אדם. ומאימתי כל אדם מתרין בשכחה של זיתים בארץ ישראל? אם שכח אותה בראש הזית - הרי זה מתר בה מראש חדש כסלו, שהוא זמן רביעה [מטר] שניה בשנה אפלה [כלומר: המועד השני לירידת המטר בשנה שהגשמים מאחרים]; אבל צבורי זיתים שישכחו תחת האילן, הרי זה מתר בהן משיפסקו עניים מלחזור אחריהן.

יב. כל שיש לעני לטל שכחת הזיתים המנחות בארץ תחת האילנות - נוטל, ואף על פי ששכח התר כל אדם בשכחה שבראש האילנות; וכל זמן שיש לו לטל שכחה שבראש האילן - נוטל, ואף על פי שעדין אין לו שכחה תחתיו.

יג. מתנות עניים שבשדה שאין העניים מקפידין עליהן - הרי הן של בעל השדה, ואף על פי שעדין לא פסקו העניים מלחזור על מתנותיהן.

יד. כל מתנות עניים האלו - אינן נוהגות מן התורה אלא בארץ ישראל, כתרומות וכמעשרות; הרי הכתוב אומר: "ובקצרכם את קציר ארצכם", ו"כי תקצר קצירך בשדה". וכבר נתפרש בתלמוד, שהפֶּאֶה נוהגת בחוצה לארץ מדבריהם; ויראה לי, שהוא הדין לשאר מתנות עניים אלו, שהן נוהגות בחוצה לארץ מדבריי סופרים.

טו. כמה הוא שעור הפֶּאֶה? מן התורה, אין לה שעור; אפלו הניח שבלת אחת, יצא ידי חובתו. אבל מדבריהם, אין פחות מאחד מששים, בין בארץ, בין בחוצה לארץ; ומוסיף על האחד מששים לפי גדל השדה, ולפי רב העניים, ולפי ברפת הנרע. כיצד? שדה שהיא קטנה ביותר, שאם הניח ממנה אחד מששים, אינו מועיל לעני - הרי זה מוסיף על השעור; וכן אם היו העניים מרביין,

בפאה. קצרה הגזבר, ואחר כך פדאה - פטורה; שבשעת חיוב הפאה, היתה קדש שאינו חייב בפאה.

ט. גוי שקצר שדהו, ואחר כך נתגיר - הרי זו פטורה מן הפאה ומן הלקט ומן השכחה, אף על פי שאין השכחה אלא בשעת העמור.

י. אין שוכרין פועלים גוים לקצר, מפני שאינן בקיאות בלקט ופאה; ואם שכר וקצרו את פלה, הרי זו חייבת בפאה.

יא. בעל הבית שקצר כל שדהו, ולא הניח פאה - הרי זה נותן מן השבלים פאה לעניים, ואינו צריך לעשר; ואפלו נתן להן רב הקציר משום פאה, הרי זה פטור מן המעשרות. וכן אם דש ועדין לא נרה, נותן להן פאה קדם שיעשר; אבל דש ונרה ברחת ובמורה, וגמר מלאכתו - מעשר, ואחר כך נותן להן מן הפרות המעשרין, שעור הפאה הראויה לאותה שדה. וכן באילנות.

יב. אין מניחין את הפאה אלא בסוף השדה - כדי שיהיו העניים יודעין מקום שיבואו לו, וכדי שתהיה נפרת לעוברים ולשבים ולא יחשד, ומפני הרמאין - שלא יתפונן לקצר הכל, ואומר לאלו שרואין אותו קוצר סוף השדה, בתחלת השדה הנחתית. ועוד, שלא ישמר שעה שאין שם אדם, ויניחנה, ויתגנה לעני הקרוב לו. עבר והניח הפאה בתחלת השדה, או באמצעה - הרי זו פאה; וצריך שיניח בסוף השדה, כשעור הפאה הראויה למה שנושאר בשדה אחר שהפריש את הראשונה.

יג. בעל הבית שנתן פאה לעניים, ואמרו לו: 'תן לנו מצד זה', ונתן להם - זו וזו פאה; וכן בעל השדה שהפריש פאה, ואמר: 'הרי זו פאה, וגם זו', או שאמר: 'הרי זו פאה, וזו' - הרי שתיהן פאה.

יד. אסור לפועלים לקצר את כל השדה, אלא מניחין בסוף השדה כשעור הפאה; ואין לעניים בה כלום, עד שיפרישנה בעל הבית מדעתו. לפיכך, עני שרצה פאה בסוף שדה - אסור לגע בה משום גזל, עד שיודע לו שהיא מדעת בעל הבית.

טו. הפאה של תבואה וקטניות וכיוצא בהן מוזעים הנקצרים, וכן פאת הפרם והאילנות - נתנת במקור לקרקע, והעניים בוזזין אותה בידם; ואין קוצרין אותה במגלות, ולא עוקרין אותה בקרדמות - כדי שלא יפו איש את רעהו. רצו אותן העניים לחלק אותה ביניהן, הרי מחלקין; ואפלו תשעים ותשעה אומרין לחלק, ואחד אומר לבו - לזה האחד שומעין, שאמר בהלכה.

טז. פאה של דלית [=גפן מוגבהת] ושל דקל, שאין העניים מגיעין לבו אותה אלא בספנה גדולה - בעל הבית מוריד אותה, ומחלק בין העניים; ואם רצו פלן לבו אותה לעצמן, בוזזין; ואפלו תשעים ותשעה אומרין לבו, ואחד אומר לחלק - שומעין לאחד שאמר בהלכה, ומחייבין בעל הבית להוריד ולחלק ביניהן.

יז. בשלש עתות ביום מחלקין את הפאה לעניים בשדה, או מניחין אותן לבו אותה - בשחר, ובחצות היום,

מוסיף. ואם זרע מעט ואסף הרבה, שהרי נתברך - מוסיף לפי הברכה. וכל המוסיף בפאה, מוסיפין לו שכר; ואין להוספה הזאת שעור.

יום שישי

הלכות מתנות עניים פרק ב

א. כל אכל, שגדוליו מן הארץ, ונשמר, ולקיטתו בלו קאחת, ומכניסין אותו לקיום - חייב בפאה, שנאמר: "ובקצרכם את קציר ארצכם".

ב. כל הדומה לקציר בחמש דרכים האלו, הוא שחייב בפאה - כגון התבואה, והקטניות, והחרובין, והאגוזין, והשקדים, והרמונים, והענבים, והזיתים, והתמרים בין רטבים בין יבשים, וכל כיוצא באלו. אבל איסטיס ופואה וכיוצא בהן פטורין, מפני שאינן אכל. וכן כמהין ופטוריות פטורין, מפני שאין גדוליהן מן הארץ כשאר פרות הארץ. וכן ההפקר פטור, שאין לו מי שישמרנו, שהרי הוא מפקר לכל. וכן התאנים אינן חייבין בפאה, שאין לקיטתן פאה, אלא יש באילן זה מה שיגמר היום ויש בו מה שיגמר לאחר כמה ימים. וכן הירק פטור, שאין מכניסין אותו לקיום. השומים והבצלים חייבין בפאה, שהרי מיבשין אותן ומכניסין אותן לקיום; וכן האמהות של בצלים שמניחין אותן בארץ לקח מהן הורע, חייבות בפאה. וכן כל כיוצא בהן.

ג. קרקע כל שהיא חייב בפאה, ואפלו היתה של שתפין - שנאמר: "קציר ארצכם", אפלו של רבים.

ד. שדה שקצרוה גוים לעצמן, או קצרוה לסטים, או קרסמוה נמלים, או שברתה הרוח או בהמה - הרי זו פטורה מן הפאה; שחובת הפאה בקמה.

ה. קצר חציה, וקצרו הלסטים חציה שנושאר - הרי זו פטורה; שהחייב - בחצי שקצרו הלסטים. אבל אם קצרו הלסטים חציה, וחזר הוא וקצר השאר - נותן פאה לשעור מה שקצר; קצר חציה, ומכר חציה - הלוקח נותן פאה לכל. קצר חציה, והקדיש חציה - הפודה מיד הגזבר נותן פאה לכל; קצר חציה, והקדישו - הרי זה מניח מן הנושאר פאה הראויה לכל.

ו. פרם שהיה בוצר ממנו ענבים למכר בשוק, וכדעתו שיניח השאר לגת לדרך אותו - אם הנה בוצר לשוק מכאן ומכאן - הרי זה נותן פאה למה שבוצר לגת, כפי הנושאר. ואם הנה בוצר לשוק מרוח אחת בלבד - הרי זה נותן פאה מן הנושאר, כפי הראוי לכל הפרם; הואיל ובוצר מרוח אחת - אינו כבוצר עראי מעט מכאן ומעט מכאן, שהוא פטור. וכן הקוטף מלילות [קטיפה עראית של שבליים] מעט מעט ומכניס לביתו - אפלו קטף כל שדהו, פטור מן הלקט ומן השכחה ומן הפאה.

ז. הקוצר כל שדהו - קדם שתגמר ועדין לא הביאה שליש, הרי זו פטורה; ואם הגיעה לשליש, חייבת. וכן בפרות האילן - אם נגמרו שליש גמירתן, חייבין.

ח. המקדיש שדהו והיא קמה, ופדאה והיא קמה - חייבת

ו. הזורע בחר שאינו כלו שוה, אלא יש בו תלים תלים גבוהין ומקומות מקומות עמקות - אף על פי שאינו יכול לחרש אותו כלו ולזרע אותו כאחד, אלא נחרש המקום הגבוה בפני עצמו - הרי זה כשדה אחת, ומניח פאה אחת בסוף החר על כל החר.

ז. מדרגות שהן גבוהות עשרה טפחים, נותן פאה מכל אחת ואחת; ואם היו ראשי שורות מערכין, נותן מאחת על הכל. היו פחות מעשרה - אף על פי שאין ראשי השורות מערכין, נותן מאחת על הכל. היה סלע על פני כל השדה - אם עוקר הוא את המחרשה מצד זה ונותנה מצד זה, מפסיק; ואם לאו, אינו מפסיק.

ח. הזורע שדה שיש בה אילנות - אף על פי שהיא מלבנות מלבנות [שרוגות מרובעות] בין האילנות, ואין כל הזרע מערב - נותן פאה אחת לכל השדה; שהדבר ידוע ששדה אחת היא, ומפני מקום האילנות נחלק הזרע.

ט. במה דברים אמורים? בשדה האילנות כל עשרה בתוף בית סאה; אבל אם היו כל עשרה אילנות בבתור מבית סאה, הרי זה נותן פאה מכל מלבן ומלבן - שהרי האילנות מרחקין הרבה, ולא מפני האילנות זרע מלבנות מלבנות.

י. וכן מלבנות הבצלים שבין הירק - נותן פאה אחת לכל הבצלים, ואף על פי שהירק מבדיל ביניהן ומשימו מלבנות מלבנות.

יא. שדה שהיא פלה זרועה מין אחד, וכיון שהתחילו בה מקומות ליבש קצר או תלש מה שייבש מכאן ומכאן, עד שנשאר הלח מפרד מלבנות מלבנות מרחקות זו מזו - אם היה דרך בני אדם שם לזרע מאותו המין ערוגות ערוגות, כגון שבת או חרדל - הרי זה מניח פאה מכל מלבן ומלבן, שהרואה אומר: ערוגות ערוגות נזרעו; ואם היה מין שזורעין אותו שדות, כגון תבואה וקטניות - נותן פאה אחת לכל.

יב. במה דברים אמורים? כשהיה יבש מכאן ויבש מכאן ולח באמצע ונתחיל לקצור בקצה השדה כדרך כל הקוצרים; אבל לח מכאן ולח מכאן ויבש באמצע, מניח מן היבש בפני עצמו ומן הלח בפני עצמו.

יג. שדה שזרעה בצלים או אפונים או פולין וכיוצא בהן, והיה בדעתו למכר מקצתן לחין בשוק, ומניח מקצת השדה יבש ויעשה ממנו גרן - חייב להניח פאה לזה שמוכר אותו לח בפני עצמו, ולזה שקוצר אותו יבש בפני עצמו; שהשוק והגרן, כשני מינין הן.

יד. הזורע את שדהו מין אחד - אף על פי שהוא עושהו שתי גרנות, מניח פאה אחת; זרעה שני מינין - אף על פי שהוא עושה אותן גרן אחד, נותן פאה למין זה בפני עצמו ופאה למין זה בפני עצמו.

טו. זרעה שני גונים ממין אחד, כגון שזרעה שני מיני חטים או שני מיני שעורים - אם עשן גרן אחד, נותן פאה אחת; שתי גרנות, נותן שתי פאות; ודבר זה, הלכה למשה מסיני.

ובמנחה; ועני שבא שלא בזמן זה, אין מניחין אותו לטל - כדי שיהיה עת קבוע לעניים שיתקבצו בו בלן לטל. ולמה לא קבעו לה עת אחת ביום? מפני שיש שם עניות מניקות שצריכין לאכל בתחלת היום, ויש שם קטנים שאינן נעדין בבקר ולא יגיעו לשדה עד חצי היום, ויש שם זקנים שאינן מגיעין עד המנחה.

יח. עני שנטל מקצת הפאה וזרק על השאר, או שנפל עליה, או שפרש טליתו עליה - קונסין אותו, ומעבירין אותו ממנה; ואפלו מה שנטל - לוקחין אותו מידו, וינתן לעני אחר.

יט. מי שלקט את הפאה, ואמר: 'הרי זה לאיש פלוני העני' - אם עני הוא זה שלקט - מתוף שזוכה בה לעצמו, זכה בה לאותו פלוני; ואם עשיר הוא - לא זכה לו, אלא תתנה לעני שנמצא ראשון.

כ. בעל הבית שהניח פאה לעניים אלו העומדין לפניו, ובה עני אחר ונטלה - זכה בה; שאין אדם זוכה בלקט שכחה ופאה וסלע של מצאיה, עד שיגיעו לידו.

הלכות מתנות עניים פרק ג

א. אין מניחין את הפאה משדה על חכרתה. כיצד? היו לו שתי שדות - לא יקצר את האחת בלה, ויניח בשניה פאה הראויה לשתייהן, שנאמר: "לא תכלה פאת שדה בקצרך", שיניח בכל אחת ואחת פאה הראויה לה. ואם הניח משדה על חכרתה, אינה פאה.

ב. היתה שדהו זרועה פלה מין אחד, והיה נחל בתוף השדה, אף על פי שאינו מושך, או אמת [=תעלת] המים שאינו יכול לקצר מה שבשני צדדיה באחת, והוא שתהיה מושכת וקבועה - הרי זה כשתי שדות, ונותן פאה מצד זה לעצמו ופאה מצד זה לעצמו.

ג. וכן אם היה מפסיק [מפריד] בה דרך היחיד שהוא רחב ארבע אמות, או דרך הרבים הרחב שש עשרה אמה. אבל שביל היחיד, והוא הפחות מארבע אמות, או שביל הרבים הפחות משש עשרה אמה - אם היה קבוע בימות החמה ובימות הגשמים, מפסיק; ואם אינו קבוע בימות הגשמים - אינו מפסיק, אלא הרי היא כשדה אחת.

ד. היה מפסיק בה ארץ בורה שאינה זרועה ולא חרושה, או ארץ נירה - והיא שנוחרשה ולא נזרעה - או שהפסיק בה זרע אחר, כגון שהיה חטים מכאן וחסים מכאן ושעורים באמצע, או שקצר באמצעה אפלו קדם שתביא שלישי וחרש מקום שקצר - הרי זה נפסקת לשתי שדות; והוא, שיהיה רחב כל אחד מאלו, כשלושה תלמים של פתים [=תחילת החרישה] - והוא פחות מבית רבע. במה דברים אמורים? בשדה קטנה שהיא חמשים אמה על שתי אמות או פחות; אבל אם היתה יתרה על זו, אין הבור או הניר מפסיקה לשנים, אלא אם כן היה בו רחב בית רבע. אבל זרע אחר כל שהוא, מפסיק בה.

ה. אכלה גובאי [מין ארבה], או קרסמוה נמלים באמצעה - אם חרש מקום שאכלו, הרי זה מפסיק.

ב. הִיָּה קוֹצֵר בְּיָדוֹ בְּלֹא מַגֵּל - הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ יָדוֹ אֵינוֹ לֵקֵט; אֲכַל הַתּוֹלֵשׁ דְּבָרִים שְׂתוּלְשִׁין אוֹתָן - הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ יָדוֹ לֵקֵט. הִיָּה קוֹצֵר אוֹ תוֹלֵשׁ דְּבָר שְׂדֵרְכוֹ לְהַתְּלֵשׁ, וְאַחַר שֶׁקָּצַר מְלֵא זְרוּעוֹ אוֹ תֵּלֵשׁ מְלֵא קַמְצוֹ, הִכְהוּ קוֹץ וְנִפְל מִיָּדוֹ עַל הָאֶרֶץ - הֲרִי זֶה שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת.

ג. הִיָּה קוֹצֵר וְנִשְׁאַרָה שְׂבֵלֶת אַחַת לֹא נִקְצְרָה, וְנִקְצַר כָּל סְבִיבוֹתֶיהָ - אִם הִיָּה רֹאשָׁהּ מַגִּיעַ לַקְּמָה שֶׁבְּצִדָּהּ וַיְכוּלָה לְהִקְצַר עִם הַקְּמָה, הֲרִי הִיא שֶׁל בַּעַל הַשְּׂדֵה; וְאִם לֹא, הֲרִי הִיא שֶׁל עֲנָיִים.

ד. הִיָּה שְׂתֵי שְׂבֻלוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ - הַפְּנִימִית יְכוּלָה לְהִקְצַר עִם הַקְּמָה, וְהַחִיצוֹנָה יְכוּלָה לְהִקְצַר עִם הַפְּנִימִית וַאֲנִיָּה יְכוּלָה לְהִקְצַר עִם הַקְּמָה - הַפְּנִימִית נִצְלָתָה, וּמִצְלָתָה אֵת הַחִיצוֹנָה; שֶׁהֲרִי הִיא (הַשְּׂבֻלוֹת שֶׁאֵין רֹאשָׁהּ מַגִּיעַ לַקְּמָה) כְּנוֹפֶלֶת מִתּוֹךְ הַמַּגֵּל, וְאֵף עַל פִּי שְׂעֻדִין לֹא נִקְצְרָה. וְהַשְּׂבֻלִים שֶׁבְּקִשׁ, הֲרִי הֵן שֶׁל בַּעַל הַשְּׂדֵה.

ה. הַרוּחַ שֶׁפּוֹנֶרֶה אֶת הָעֵמָרִים, וְנִתְעַרְבַּ קִצְרֵי שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת עִם הַלֵּקֵט - אוֹמְדִין אֶת הַשְּׂדֵה כְּמֵה לֵקֵט הִיא רְאוּיָה לְעִשׂוֹת, וְנוֹתֵן לְעֲנָיִים; מִפְּנֵי שֶׁזֶה אֲנִס. וְכַמָּה הוּא שְׁעוֹר זֶה? אֲרַבְעַת קַבִּין תְּבוּאָה לְכָל בַּיִת כּוֹר.

ו. לֵקֵט שֶׁנִּפְל לְאֶרֶץ, וְלֹא לֵקְטוּהוּ עֲנָיִים, וְכֹא בַּעַל הַבַּיִת וְהַגִּדִישׁ אֵת הַקִּצְרֵי שֶׁלוֹ עַל הָאֶרֶץ - בְּיָצֵד הוּא עוֹשֶׂה? מִפְּנֵי הַגִּדִישׁ שֶׁלוֹ כְּלוֹ לְמָקוֹם אַחֵר, וְכָל הַשְּׂבֻלִים הַנוֹגְעוֹת בְּאֶרֶץ - כֵּלָן לְעֲנָיִים; מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֲנִי יוֹדְעִין אִיזוֹ הִיא מִהֵן שֶׁהִיָּתָה לֵקֵט, וְסַפֵּק מִתְּנוּת עֲנָיִים לְעֲנָיִים - שֶׁנֶּאֱמַר: "תַּעֲזוּב", הַנֵּחַ לַפְּנִיָּהּ מִשְׁלָךְ.

ז. וְלָמָּה אֵין אוֹמְדִין אוֹתָהּ, וַיִּתֵּן לְעֲנָיִים מֵה שֶׁרְאוּיָה לְעִשׂוֹת לֵקֵט? מִפְּנֵי שֶׁעֲבַר וְהַגִּדִישׁ עַל הַלֵּקֵט, כְּנִסְוָהוּ; וְאִפְלוּ הִיָּה שׁוֹגֵג, וְאִפְלוּ הִיָּה הַלֵּקֵט שְׁעוֹרִים וְהַגִּדִישׁ עֲלָיו חֲסִים, וְאִפְלוּ קָרָא לְעֲנָיִים וְלֹא בָּאוּ, וְאִפְלוּ הַגִּדִישׁוּהוּ אַחֲרֵים שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ - כָּל הַנוֹגְעוֹת בְּאֶרֶץ, הֲרִי הֵן לְעֲנָיִים.

ח. הַצֵּרֶף לְרַבֵּץ [=לְהַרְטִיב] אֵת שְׂדֵהוּ קִדְּם שֶׁלֵּלֵקֵטוֹ הָעֲנָיִים לֵקֵט שְׂבֵה - אִם הִזְקוּ מְרַבָּה עַל הַפֶּסֶד הַלֵּקֵט, מִתּוֹר לְרַבֵּץ; וְאִם הַפֶּסֶד הַלֵּקֵט מְרַבָּה עַל הַפֶּסֶדוֹ, אֲסוּר לְרַבֵּץ. וְאִם קִבֵּץ אֵת כָּל הַלֵּקֵט, וְהִנִּיחוֹ עַל הַגֵּדֵר עַד שֶׁיִּבְאוּ הָעֲנִי וַיִּטְלְנוּ - הֲרִי זוֹ מִדַּת חֲסִידוֹת.

ט. זְרָעִים הַנִּמְצָאִים בְּחַרְרֵי הַנְּמָלִים - אִם הִיוּ הַחֲרִים בְּתוֹךְ הַקְּמָה, הֲרִי הוּא שֶׁל בַּעַל הַשְּׂדֵה; שֶׁאֵין לְעֲנָיִים מִתְּנָה בְּתוֹךְ הַקְּמָה. וְאִם הִיוּ בְּמָקוֹם שֶׁנִּקְצַר - הֲרִי זֶה שֶׁל עֲנָיִים; שֶׁמָּא מִן הַלֵּקֵט גָּרְרוּהוּ. וְאֵף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא שָׁחַר, אֵין אוֹמְרִין: 'הֲרִי זֶה מִשְׁנֵה שְׂעֵבְרָה' - שֶׁסַּפֵּק הַלֵּקֵט, לֵקֵט.

י. שְׂבֵלֶת שֶׁל לֵקֵט שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּגִדִישׁ - הֲרִי זֶה מִפְּרִישׁ שְׂתֵי שְׂבֻלוֹת, וְאוֹמֵר עַל אַחַת מֵהֶן: 'אִם הַלֵּקֵט הִיא זוֹ, הֲרִי הִיא לְעֲנָיִים; וְאִם אֵינָה לֵקֵט - הֲרִי הִמְעַשְׂרוֹת שֶׁהִיא חֲכִיכַת בְּהֵן שְׂבֵלֶת זוֹ, קְבוּעִים בְּשְׂבֵלֶת שְׂנֵיָהּ; וְחִזּוֹר וּמִתְּנָה בֵּן עַל שְׂבֵלֶת שְׂנֵיָהּ, וְנוֹתֵן אֶת אַחַת מֵהֶן לְעֲנִי, וְהִאֲחֵרַת תִּהְיֶה מֵעֵשֶׂר.

יא. לֹא יִשְׁכַּר אָדָם אֶת הַפּוֹעֵל, עַל מְנַת שֶׁלֵּקֵט בְּנוֹ אַחֲרָיו; אֲבָל הָאֲרִיסִין וְהַתְּכַוְרוֹת וְהַמוֹכְרֵי קִמְתוֹ לְחִבְרוֹ

טז. הָאֲחִין שֶׁחִלְקוּ, נוֹתְנִין שְׂתֵי פָאוֹת; חֲזָרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ, נוֹתְנִין פָּאָה אַחַת. הַשְּׂתַפִּין שֶׁקָּצְרוּ חֲצֵי הַשְּׂדֵה, וְאַחַר כֵּן חִלְקוּ - זֶה שֶׁלֵּקַח הַקָּצוֹר, אֵינוֹ מִפְּרִישׁ כְּלוּם; וְזֶה שֶׁלֵּקַח הַקְּמָה, מִפְּרִישׁ עַל חֲצֵי שֶׁלֵּקַח בְּלִבְדוֹ. חֲזָרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ, וְקָצְרוּ חֲצֵי הָאֲחֵר בְּשִׂתְפוֹת - כָּל אֶחָד מֵהֶן מִפְּרִישׁ מִחִלְקוֹ שֶׁבְּקָמָה עַל חִלְקֵי חִבְרוֹ שֶׁבְּקָמָה, אֲבָל לֹא עַל חֲצֵי שֶׁנִּקְצַר.

יז. שְׂדֵה שֶׁהִגִּיעַ חֲצִיָּה עַד שְׁלִישׁ, וְחֲצִיָּה לֹא הִגִּיעַ, וְהִתְחִיל וְקָצַר בְּחֲצֵי שֶׁהִגִּיעַ חֲצִיו, וְאַחַר כֵּן הִבִּיאָה בְּלֵה שְׁלִישׁ, וְאַחַר כֵּן גָּמַר חֲצֵי הָרֹאשׁוֹן שֶׁהִגִּיעַ בְּתַחֲלָה - מִפְּרִישׁ מִן הָרֹאשׁוֹן עַל הָאֲמָצְעִיִים, וּמִן הָאֲמָצְעִיִים עַל הָרֹאשׁוֹן וְעַל הָאֲחֵרוֹן; אֲבָל לֹא מִן הָרֹאשׁוֹן עַל הָאֲחֵרוֹן.

יח. הַמוֹכֵר מְקוּמוֹת מְקוּמוֹת מִשְׂדֵהוּ לְאֲנָשִׁים הִרְבָּה - אִם מְכַר כָּל הַשְּׂדֵה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן פָּאָה מִחִלְקוֹ שֶׁלֵּקַח. וְאִם הִתְחִיל בַּעַל הַשְּׂדֵה לְקָצֵר, וּמְכַר מְקָצֵת וְשִׁיר מְקָצֵת - בַּעַל הַשְּׂדֵה נוֹתֵן פָּאָה הָרְאוּיָה לְכָל; שֶׁבִּינָן שֶׁהִתְחִיל לְקָצֵר, נִתְחַיֵּב בְּכָל. וְאִם מְכַר תַּחֲלָה - מִפְּרִישׁ הַלּוֹקַח עַל מַה שֶׁלֵּקַח, וּבַעַל הַשְּׂדֵה עַל מַה שֶׁשִּׁיר.

יט. שְׂדֵה אֵילָן, אֵין מִפְּסִיק בֵּה אֲלֵא גֵדֵר גְּבוּהַ הַמְּבַדִּיל בֵּין הָאֵילָנוֹת; אֲבָל אִם הִיָּה הַגֵּדֵר מְבַדִּיל מִלְּמַטָּה, וְהַבָּדִים וְהַפְּאֵרוֹת מְעַרְבִין מִלְּמַעַלָן וְנוֹגְעִין בְּגֵדֵר עַל גְּבוּ - הֲרִי זֶה כְּשֶׁדֵּה אַחַת, וְנוֹתְנִין פָּאָה לְכָל.

כ. שְׁנַיִם שֶׁלֵּקַחוּ אֵילָן אֶחָד, נוֹתְנִין מִמֶּנּוּ פָּאָה אַחַת; לֵקַח זֶה צְפוּנוֹ וְזֶה דְרוֹמוֹ - זֶה נוֹתֵן פָּאָה לְעֲצָמוֹ, וְזֶה נוֹתֵן פָּאָה לְעֲצָמוֹ.

כא. הַחֲרוּבִין - כָּל שֶׁאֲדָם עוֹמֵד בְּצַד חֲרוּב זֶה וְחִבְרוֹ בְּצַד חֲרוּב אַחֵר, וְרוֹאִין זֶה אֶת זֶה - הֲרִי הֵן כֵּלָן כְּשֶׁדֵּה אַחַת, וּפָאָה אַחַת לְכָלָן; הִיוּ שְׁנֵי הַצֵּדִדִין רוֹאִין אֶת הָאֲמָצְעִיִים, וְאֵין הַצֵּדִדִין רוֹאִין זֶה אֶת זֶה - מִפְּרִישׁ מִצַּד אֶחָד מִן הָרֹאשׁוֹנִים עַל הָאֲמָצְעִיִים וּמִן הָאֲמָצְעִיִים עַל הָרֹאשׁוֹנִים, אֲבָל לֹא יִפְרִישׁ מִצַּד רֹאשׁוֹן זֶה עַל צַד הָאֲחֵר. **כב.** הַזֵּיתִים - כָּל שֵׁישׁ מֵהֶן בְּרוּחַ אַחַת מְרוּחוֹת הָעֵיר, כְּגוֹן זֵיתִים שֵׁישׁ בְּמַעַרְב הָעֵיר כֵּלָן, אוֹ בְּמִזְרָחָהּ - הֲרִי הֵן כְּשֶׁדֵּה אַחַת, וּפָאָה אַחַת לְכָלָן.

כג. הַבוֹצֵר אֶת מְקָצֵת כְּרָמוֹ מִכָּאן וּמִכָּאן, כְּדִי לְהִקַּל מֵעַל הַגֶּפֶן עַד שֶׁיִּמְצָאוּ שְׂאֵר הָאֲשְׁכּוֹלוֹת רְחוֹ וַיּוֹסִיפוּ - הוּא הַנִּקְרָא 'מִדְּל'; וְכִכְר בְּאֶרְנוֹ, שֶׁהַבוֹצֵר מְרוּחַ אַחַת אֵינוֹ מְדַל, וְלִפְיָכֵף נוֹתֵן מִן הַנִּשְׂאָר פָּאָה הָרְאוּיָה לְכָל - וְאֵף עַל פִּי שֶׁבְּצַר לְשׁוּק, אֲבָל אִם הִדַּל לְמִכְר בְּשׁוּק, אֵינוֹ נוֹתֵן פָּאָה לְזֶה שֶׁהִדַּל; הִדַּל לְהִבִּיאַ לְבֵיתוֹ - נוֹתֵן מִן הַשְּׂאֵר שֶׁהֵנִיחַ לְדָרֶף, פָּאָה הָרְאוּיָה לְכָל.

הִלְכוֹת מִתְּנוּת עֲנָיִים פָּרֶק ד'

א. אֵיזָה הוּא לֵקֵט? זֶה הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ הַמַּגֵּל בְּשַׁעַת הַקִּצְרִיָּה, אוֹ הַנוֹפֵל מִתּוֹךְ יָדוֹ בְּשִׁיבְקֵץ הַשְּׂבֻלִים וְיִקְצַר; וְהוּא, שִׁיְהִיָּה הַנוֹפֵל שְׂבֵלֶת אַחַת אוֹ שְׂתֵים; אֲבָל אִם נִפְלוּ שְׁלֹשׁ כְּאַחַת, הֲרִי שֶׁלְשֶׁתָן לְבַעַל הַשְּׂדֵה. וְהַנוֹפֵל מֵאַחַר הַמַּגֵּל, אוֹ מֵאַחַר הַיָּד - אִפְלוּ שְׂבֵלֶת אַחַת, אֵינָה לֵקֵט.

זומר פְּדָרְכוּ; וּכְשֶׁם שְׁכוּרַת הָאֲשְׁכוּלוֹת, כָּף כּוֹרַת העוללות.

כה. גוי שִׁמְכַר פְּרָמוֹ לְיִשְׂרָאֵל לְכַצֵּר, חֵיב בְּעוֹלוֹת; יִשְׂרָאֵל וְגוֹי שֶׁהָיוּ שׁתַּפִּין בְּכֶרֶם - חִלְקוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל חֵיב, וְשֶׁל גוֹי פְטוּר.

כו. בֶּן לְוִי שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ מַעֲשֵׂר טָבֵל, וּמֵצֵא בּוֹ עוֹלוֹת - נוֹתֵן לְעֵנִי; וְאִם נִקְרָצַת עִם הָאֲשְׁכוּל [הרי היא שלו] - יֵשׁ לוֹ [א] לְעִשׂוֹתָהּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אַחֵר.

כז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ חֲמֵשׁ גִּפְנִים, וּבָצְרָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ - אִם לְאֶקְלָן עֲנָבִים [בציר עראי] - פְטוּר מִן הַפְּרֵט וּמִן הַשְּׂכָחָה וּמִן הַרְבֵּעִי, וְחֵיב בְּעוֹלוֹת [שאינו החיוב בעוללות מותרת בבציר]; וְאִם בָּצְרָן יָיִן - חֵיב בְּכָל, אֲלֵא אִם כֵּן שִׁיר מְקַצֵּתוֹ.

שבת קודש

הלכות מתנות עניים פרק ה

א. העמר שִׁשְׁכַחוּהוּ פּוֹעֲלִים וְלֹא שִׁכְחוּ בַעַל הַשְּׂדֵה, שִׁכְחוּ בַעַל הַשְּׂדֵה וְלֹא שִׁכְחוּהוּ פּוֹעֲלִים, שִׁכְחוּהוּ אֵלּוֹ וְאֵלּוֹ וְהָיוּ שֵׁם אַחֲרֵים עוֹבְרִין וְרוֹאִין אוֹתוֹ בְּשַׁעַה שִׁשְׁכַחוּהוּ - אִינוֹ שִׁכְחָה; עַד שִׁשְׁכַחוּהוּ כָּל אָדָם. וְאִפְלוּ עֹמֵר הַטְּמוּן - אִם נִשְׁפַּח, הֵרִי זֶה שִׁכְחָה.

ב. הִזָּה בַעַל הַשְּׂדֵה בְּעִיר, וְאָמַר: 'יֹדַע אֲנִי שֶׁהַפּוֹעֲלִים שׁוֹכְחִין עֹמֵר שְׁבַמְקוֹם פְּלוֹנִי' - שִׁכְחוּהוּ, הֵרִי זֶה שִׁכְחָה; וְאִם הִזָּה בַּשְּׂדֵה וְאָמַר כֵּן, וְשִׁכְחוּהוּ - אִינוֹ שִׁכְחָה; שֶׁהַשְּׂכֹחַ מַעֲקָרוֹ בַּשְּׂדֵה, הוּא הַשְּׂכָחָה, אֲבָל בְּעִיר, אִפְלוּ זְכוּר וְלְבָסוֹף שִׁכַּח, הֵרִי זֶה שִׁכְחָה - שֶׁנֶּאֱמַר: 'וְשִׁכַּחַת עֹמֵר בַּשְּׂדֵה', לֹא בְּעִיר.

ג. עֹמֵד הָעֵנִיִּים בְּפָנָיו אוֹ חִפְּוֵהוּ בְּקֶשׁ וְהוּא זוֹכֵר אֶת הַקֶּשׁ, אוֹ שֶׁהִחֲזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכּוֹ לְעִיר וְהִנִּיחוֹ בַּשְּׂדֵה וְשִׁכְחוּ - אִינוֹ שִׁכְחָה; אֲבָל אִם נָטְלוּ מִמְּקוֹם לְמָקוֹם, אִף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחוֹ סְמוּךְ לַגֶּפֶה אוֹ לַגְּדִישׁ אוֹ לְבָקָר אוֹ לְכִלִּים, וְשִׁכְחוּ - הֵרִי זֶה שִׁכְחָה.

ד. נָטַל עֹמֵר לְהוֹלִיכּוֹ לְעִיר, וְהִנִּיחוֹ עַל גִּבֵּי תְּבֵרוֹ, וְשִׁכַּח אֶת שְׂנִיָּהֶן - אִם זָכַר הָעֲלוּיִן [מצד עצמו] קֹדֵם שִׁפְּגַע [=שיתקל] בּוֹ, אִין הִתְחַתֵּן שִׁכְחָה [שהרי הוא מכוסה בעליו]; וְאִם לֹא, הִתְחַתֵּן שִׁכְחָה.

ה. עֶפּוֹ עֹמְרִין בְּרוּחַ חֲזָקָה לְתוֹךְ שְׂדֵה תְּבֵרוֹ, וְשִׁכַּח שֵׁם עֹמֵר - אִינוֹ שִׁכְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "קִצְרִיךָ בְּשֵׂדֶךָ"; אֲבָל פְּרָדָה עֹמְרֵי בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ, וְשִׁכַּח - הֵרִי זֶה שִׁכְחָה.

ו. הַנוֹטֵל עֹמֵר רֵאשׁוֹן וְשֵׁנִי וְשִׁלִּישִׁי, וְשִׁכַּח אֶת הַרְבִּיעִי - אִם הָיָה שֵׁם שְׂשִׁי, אִין הַרְבִּיעִי שִׁכְחָה עַד שִׁטַּל הַחֲמִישִׁי; וְאִם הָיוּ חֲמִשָּׁה בְּלֶבֶד - מִשִּׁשָּׁהָה כְּדִי לְטַל אֶת הַחֲמִישִׁי, הֵרִי הַרְבִּיעִי שִׁכְחָה.

ז. שְׂדֵה שְׁעֲמִרֵהּ מְעַרְבְּבִין, וְשִׁכַּח אֶת אֶחָד מֵהֶן - אִינוֹ שִׁכְחָה, עַד שִׁטַּל אֶת כָּל סְבִיבוֹתָיו.

ח. הַלוּיָהּ וְהַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - אִף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמוּנִין בְּאֶרֶץ, יֵשׁ לָהֶן שִׁכְחָה. הַקּוֹצֵר בְּלִילָה וְשִׁכַּח קֶמֶה, אוֹ שֶׁעֹמֵר בְּלִילָה וְשִׁכַּח עֹמֵר, וְכֵן הַסּוּמָה שִׁשְׁכַּח - יֵשׁ לָהֶן

לְקַצֵּר, וְלִקַּט בְּנוֹ אַחֲרָיו. וְיֵשׁ לְפּוֹעֵל לְהִבְיָא אֶת אֲשֶׁתוֹ וּבְנָיו לְלִקַּט אַחֲרָיו, וְאִפְלוּ שִׁכְרוּ לְטַל חֲצִי הַקַּצִּיר אוֹ שְׁלִישׁוֹ אוֹ רְבִיעֵוֹ בְּשִׁכְרוֹ.

יב. מִי שֶׁאִינוֹ מְנִיחַ אֶת הָעֵנִיִּים לְלִקַּט, אוֹ שֶׁהוּא מְנִיחַ אֶת אֶחָד וּמּוֹנֵעַ אֶת אֶחָד, אוֹ שֶׁסִּיעַ אֶת אֶחָד מֵהֶן עַל תְּבֵרוֹ - הֵרִי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֵנִיִּים.

יג. וְאִסוּר לְאָדָם לְהַרְבִּיץ אֶרֶץ וּכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ, כְּדִי שִׁיִּרְאוּ הָעֵנִיִּים וּיְבַרְחוּ. הָיוּ שֵׁם עֵנִיִּים שֶׁאִינָן רְאוּיִין לְטַל לִקַּט - אִם יְכוּל בַּעַל הַבֵּית לְמַחֲוֹת בִּידֵן, מִמַּחָה; וְאִם לֹא, מְנִיחֵן מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם.

יד. הַמְּפַקֵּיר אֶת הַלִּקַּט עִם נְפִילַת רְבוֹ - אִינוֹ הַפְּקָר; מֵאַחֵר שֶׁנֶּשֶׂר רְבוֹ, אִין לוֹ בּוֹ רְשׁוּת.

טו. אֵיזָה הוּא פְּרֵט? זֶה גִּרְגַר אֶחָד אוֹ שְׁנֵי גִּרְגָרִין, הַנִּפְרָטִין מִן הָאֲשְׁכוּל בְּשַׁעַת הַבְּצִירָה; נִפְלוּ שְׁלֹשָׁה גִּרְגָרִין בְּכַת אַחַת, אִינוֹ פְּרֵט.

טז. הִזָּה בּוֹצֵר וְכוּרַת אֶת הָאֲשְׁכוּל, וְהִסְבִּיף בְּעֲלִין וְנִפַּל לְאֶרֶץ וְנִפְרַט - אִינוֹ פְּרֵט. הִזָּה בּוֹצֵר וּמְשַׁלִּיף לְאֶרֶץ - כְּשֶׁמִּפְנֵה הָאֲשְׁכוּלוֹת, אִפְלוּ חֲצִי אֲשְׁכוּל הַנִּמְצָא שָׁם, פְּרֵט; וְכֵן אֲשְׁכוּל שְׁלֵם שֶׁנִּפְרַט שָׁם, הֵרִי הוּא פְּרֵט [כמגדיש על הלקט שהוזכר למעלה]. וְהַמְנִיחַ אֶת הַכֶּפֶלָה תַּחַת הַגֶּפֶן בְּשַׁעַה שֶׁהוּא בּוֹצֵר, הֵרִי זֶה גּוֹזֵל אֶת הָעֵנִיִּים.

יז. אֵיזוֹ הִיא עוֹלוֹת? זֶה אֲשְׁכוּל הַקָּטָן שֶׁאִינוֹ מְעַבֵּה כְּאֲשְׁכוּלוֹת, שֶׁאִין לוֹ כֶּתֶף, וְאִין עֲנָבֵיו נוֹטְפוֹת זוֹ עַל זוֹ אֲלֵא מִפְּרֹת. יֵשׁ לָהּ כֶּתֶף וְאִין לָהּ נֶטֶף, נֶטֶף וְאִין לָהּ כֶּתֶף - הֵרִי הִיא שֶׁל בַּעַל הַכֶּרֶם; וְאִם סִפֵּק - לְעֵנִיִּים.

יח. אֵיזָה הוּא כֶּתֶף? פְּסִיגִין הַמְּחַבְּרוֹת בַּשְּׂדֵה זוֹ עַל גִּבֵּי זוֹ; נֶטֶף, עֲנָבִים הַמְּחַבְּרוֹת בַּשְּׂדֵה וְיוֹרְדוֹת; וְהוּא שִׁיָּהוּ כָּל הָעֲנָבִים שֶׁבְּעוֹלוֹת, נוֹגְעִין בְּפֶסֶק דָּו [שיכול לגעת בכל גרגר בנפרד]. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ 'עוֹלָל'? מִפְּנֵי שֶׁהוּא לְשֶׁאֵר הָאֲשְׁכוּלוֹת בְּעוֹלָל לְאִישׁ.

יט. וְאִין בַּעַל הַבֵּית חֵיב לְכַצֵּר הָעוֹלוֹת וּלְתַנֵּן לְעֵנִיִּים, אֲלֵא הֵן בּוֹצְרִין אוֹתָן לְעֵצְמָן; וְגִרְגַר יְחִידִי, הֵרִי הוּא עוֹלוֹת.

כ. זְמוּרָה שֶׁהִיָּה בַּהּ אֲשְׁכוּל, וּבְאֶרְבֶּבָה שֶׁל זְמוּרָה עוֹלֵלַת - אִם נִקְרָצַת [=נחתכת] עִם הָאֲשְׁכוּל, הֵרִי הִיא שֶׁל בַּעַל הַכֶּרֶם; וְאִם לֹא, הֵרִי הִיא לְעֵנִיִּים.

כא. כֶּרֶם שֶׁכָּלוּ עוֹלוֹת, הֵרִי הוּא שֶׁל עֵנִיִּים - שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְרִמָּד לֹא תְעוֹלָל", אִפְלוּ בְּלוֹ עוֹלוֹת. וְאִין הַפְּרֵט וְהָעוֹלוֹת נוֹהֲגִין אֲלֵא בְּכֶרֶם בְּלֶבֶד.

כב. אִין הָעֵנִיִּים זוֹכִין לְקַח פְּרֵט וְעוֹלוֹת, עַד שִׁתְּחִיל בַּעַל הַכֶּרֶם לְכַצֵּר אֶת פְּרָמוֹ - שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תִבְצֹר פְּרִמָּד, לֹא תְעוֹלָל"; וְכַמָּה יִבְצֹר וְיִהְיוּ זוֹכִין בָּהֶן? שְׁלֹשָׁה אֲשְׁכוּלוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין רְבִיעַ.

כג. הַמְּקַדֵּישׁ אֶת פְּרָמוֹ עַד שֶׁלֹּא נוֹדְעוּ הָעוֹלוֹת, אִין הָעוֹלוֹת לְעֵנִיִּים; וְאִם מִשְׁנוֹדְעוּ הָעוֹלוֹת - הָעוֹלוֹת לְעֵנִיִּים, וְיִתְּנוּ שֶׁכֶר גְּדוּלָם לְהַקְדִּישׁ.

כד. הַזּוֹמֵר אֶת הַגֶּפֶן אַחֵר שֶׁנוֹדְעוּ הָעוֹלוֹת, הֵרִי זֶה

יח. העמר שיש בו סאתים, ושכחו - אינו שכחה, שנגמר: "ושכחת עמר בשדה", עמר ולא גדיש - אף על פי שכל העמרים סאתים. שכח שני עמרים - אף על פי שיש בשניהן סאתים - הואיל ואין בכל אחד מהן סאתים, הרי אלו שכחה; וכן יראה לי שהן שכחה, אפלו היה בשניהן יתר מסאתים.

יט. קמה שיש בה סאתים, ושכחה - אינה שכחה; אין בה סאתים - רואין את השבילים הנקודות כאלו הן בריאות וארכות, ואת השדופות כאלו הן מלאות, ואם היתה ראויה אחר אמדן זה לעשות סאתים ושכחה, אינה שכחה.

כ. שכח סאה תבואה עקורה, וסאה שאינה עקורה - אינו מצטרפין, אלא שניהן שכחה; וכן בשום ובבצלים ובפרות האילן - אם שכח מקצתן בקרקע ומקצתן תלוש, ובשניהן סאתים - אינו מצטרפין, אלא שניהן שכחה.

כא. השוכח עמר בצד הקמה שאינה שכוחה - אינה שכחה, שנגמר: "כי תקצר ושכחת עמר"; שסביבותיו קציר - שכחה, אבל עמר שסביבותיו קמה - אינה שכחה. וכן אם שכח קמה בצד קמה שאינה שכוחה - אפלו היתה זו שאינה שכוחה קלח אחד - הרי זו מצלת את השכוחה, ויהיה מתר לקחתה. אבל אם שכח עמר או קמה בצד עמר שאינו שכוח - אפלו היה בו סאתים - אינו מציל אותו, והרי השכוח לעניים. אין קמת חבירו מצלת על עמר שלו; ואין קמת שעורים מצלת על עמר חטים, עד שתהיה הקמה ממין העמר.

כב. השוכח אילן בין האילנות, אפלו היה בו כמה סאין פרות, או ששכח שני אילנות - הרי הן שכחה; שלשה - אינן שכחה.

כג. כמה דברים אמורים? באילן שאינו ידוע ומפרסם במקומו, כגון שהיה עומד בצד הגת או בצד הפרצה; או במעשיו, כגון שהיה עושה זיתים הרבה; או בשמו, כגון שהיה לו שם ידוע, כגון 'זית הנטופה' בין הזיתים, שהוא נוטף שמן הרבה, או 'השפכני' או 'הבישני'. אבל אם היה בו אחד משלשה דברים אלו - אינו שכחה, שנגמר: "ושכחת עמר בשדה"; עמר שאתה שוכחו לעולם, ואין אתה יודע בו אלא אם תשוב ותראהו - יצא זה, שאתה זוכרו לאחר זמן ואף על פי שלא תפגע בו, מפני שהוא ידוע ומפרסם.

כד. היה מסים בדעתו, הרי זה כמפרסם וידוע. היה עומד בצד הדקל, הדקל מסים. היו שניהן זית נטופה וכיוצא בו, זה מסים את זה. היתה כל שדהו זית נטופה, ושכח אחת מהן או שתיים - יש לו שכחה. כמה דברים אמורים? שלא התחיל באילן זה המפרסם. אבל אם התחיל בו ושכח מקצתו - הרי זה שכחה, ואף על פי שהוא מפרסם; והוא, שהיה הנשאר בו פחות מסאתים; אבל סאתים - אינו שכחה, אלא אם כן שכח כל האילן, כמו שבארנו.

כה. זית העומד באמצע השורות לבדו, ושלש שורות של זיתים מקיפין אותו משלש רוחותיו - אף על פי שאין

שכחה; ואם היה הסומה או הקוצר בליה מתכוון לטל את הגס הגס, אין לו שכחה. וכל האומר: 'הריני קוצר על מנת מה שאני שוכח, אני נוטל' - יש לו שכחה; שכל המתנה על שכתוב בתורה, תנאו בטל.

ט. תבואה שקצרה עד שלא נגמרה להאכילה לכהמה, וכן אם קצרה אגדות אגדות ולא עשאה עמרים, וכן השומים והבצלים שתלשן אגדות קטנות להמכר לשוק ולא עשאן עמרים להעמיד מהן גרן - אין להן שכחה.

י. הקוצר שהתחיל לקצר, ושכח לפניו ולאחריו - שלאחריו שכחה, ושלפניו אינו שכחה, שנגמר: "לא תשוב לקחתו" - אינו שכחה, עד שיעבר ממנו ויניחו לאחריו.

יא. שנים שהתחילו לקצר מאמצע השדה, זה פניו לצפון וזה פניו לדרום, ושכחו לפניהן ולאחריהן - שלפניהן שכחה; מפני שכל אחד מהן, זה שלפניו - הוא לאחריו של חבירו. והעמר ששכחוהו לאחריהן במקום שהתחילו ממנו, אינו שכחה; מפני שהוא מערב עם השורות שמן המזרח למערב, והן מוכיחין עליו שאינו שכוח. וכן השורות של עמרים שפנו אותן לגרן, והתחילו שנים מאמצע שורה, ושכחו עמר באמצע בין אחוריהן - אינו שכחה; מפני שהוא באמצע השורה שמן המערב למזרח שעדין לא התחילו בה, והיא מוכחת עליו שאינו שכוח.

יב. הקוצר, ואלם אלמות אלמות, וחזר ופנה האלמות, והן הנקראין 'עמרים', במקום זה למקום אחר, ומקום השני למקום שלישי, ומקום שלישי לגרן, ושכח העמר בשעה שפנה ממקום למקום - אם פנה העמרים למקום שהוא גמר מלאכה ושכח, יש לו שכחה; וכשפנה ממקום שהוא גמר מלאכה לגרן, אין לו שכחה. ואם פנה העמרים למקום שאינו גמר מלאכה ושכח, אין לו שכחה; וכשפנה ממקום שאינו גמר מלאכה, יש לו שכחה.

יג. איזה הוא מקום שהוא גמר מלאכה? זה מקום שדעתו לקבץ כל העמרים שם ולדוש אותן שם, או להוליכן משם למקום גדיש שהוא הגרן; ומקום שאינו גמר מלאכה, הוא המקום שמקבצין בו העמרים כדי לעשות מהם אלמות גדולות כדי להוליכן למקום אחר.

יד. שתי כריכות המבדלות זו מזו - שכחה; ושלש - אינן שכחה. שני עמרים המבדלין זה מזה - שכחה; ושלשה - אינן שכחה.

טו. שני צבורי זיתים והחריבין המבדלין זה מזה - שכחה; ושלשה - אינן שכחה. שני חצגי פשתן - שכחה; ושלשה - אינן שכחה.

טז. שתי גפנות, וכן בשאר האילנות - שנים המבדלין זה מזה - שכחה; ושלשה - אינן שכחה; שנגמר: "לעני ולגר תעזב אתם" - אפלו היו שנים, אחד לעני ואחד לגר. **יז.** היו כל העמרים של קב קב, ואחד של ארבעת קבין ושכחו - הרי זה שכחה; יתר על הארבעה - אינו שכחה. וכן אם היו של שני שני קבין, ואחד יתר על שמונת קבין - אינו שכחה.

אבל בשנער, מפרישין בשביעית מעשר שני, כסדר רב השנים.

ו. מעשר ראשון שלוקח הלוי, מפריש ממנו אחד מעשרה, ונותנו לכהן, והוא תרומת מעשר; ועליו נאמר בתורה: "ואל הלוי תדבר".

ז. בעל השדה שעברו עליו עניים, והיה לו שם מעשר עני - נותן לכל עני שיעברו עליו מן המעשר כדי שבעו, שנאמר: "ואכלו בשעריך, ושבעו".

ח. כדי שבעו. וכמה? אם מן החטים נתן, לא יפחות מחצי קב; ואם מן השעורים נתן, לא יפחות מקב; ואם מן הפסמין, לא יפחות מקב וחצי; ואם מן הגרורות, לא יפחות מקב; ואם מן הדבילה, לא יפחות ממשקל חמש ועשרים סלע; ואם מן היין, לא יפחות מחצי לג; ואם מן השמן נתן, לא יפחות מרביעית; מן הארז, רבע הקב. נתן לו דק, נותן לו משקל ליטרה, והוא משקל חמשה ושלשים דינר; מן החרובין, שלשת קבין; מן האגוזים, עשרה; מן האפרסקין, חמשה; מן הרמונים, שתיים; ואתרוג, אחד. ואם נתן לו משאר הפרות, לא יפחות מדי שימכרם ויקח בדמיהן מזון שתי סעודות.

ט. היה לו דבר מועט, והעניים מרבין ואין בו כדי לתן לכל אחד ואחד פשעור - נותן לפניהן, והן מחלקין ביניהן.

י. ומעשר עני המתחלק בגרן - אין בו טובת הנאה לבעלים, אלא העניים באין ונוטלין על פרו; ואפלו עני שבישראל, מוציאין אותו מידו. אבל המתחלק בבית - יש בו טובת הנאה לבעלים, ונותנו לכל עני שירצה.

יא. היה לו מעשר בגרן, ורצה לתנו לעני קרובו או מידעו - יש לו להפריש מחצה לתנו לו, והחצי - מחלקו לכל עני שיעברו, פשעור שאמרנו.

יב. במה דברים אמורים, שאינו נותן לעני אלא כדי שבעו? בשדה; אבל אם היה המעשר בבית, מחלקו לכל העניים אפלו פזית פזית; שאינו מצוה לתן כדי שבעו אלא בשדה - שהרי אינו מוצא שם לקח, שנאמר: "ואכלו בשעריך, ושבעו".

יג. באו איש ואשה לבית - נותנין לאשה תחלה, ופטרין אותה; ואחר כך נותנין לאיש. אב ובנו, איש וקרובו, שני אחיו, שני שתפין, שהיה אחד מהן עני - נותן לו האחר מעשר עני שלו.

יד. שני עניים שקבלו שדה בארסות - זה מפריש מעשר עני מחלקו ונותנו לחברו, וכן חברו מפריש מחלקו ונותנו לו.

טו. המקבל שדה לקצר, אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. אימתי? בזמן שקבלה ממנו לקח חלק בכל השדה, כגון שנתן לו שלישה או רביעה בשכרו. אבל אם אמר לו בעל השדה: 'שליש מה שאתה קוצר בלבד היא שלך', או 'רביע מה שתקצר' - הרי זה אין לו כלום עד שיקצר, ובשעת הקציר עני הוא; לפיכך, מתר בלקט שכחה ופאה. ואסור במעשר עני - שאין מפרישין מעשר

בכל שורה מהן אלא שני זיתים, ושכח את האמצעי - אינו שכחה; שהרי השורות הסתירוהו. ולמה אמרו זית בלבד? מפני שהיה שם חשוב בארץ ישראל באותו הזמן.

כו. איזה הוא שכחה בערים? כל שאינו יכול לפשט את ידו ולטלה; ובכרם, משיעבר מן גפן מן הגפנים וישפח אותה; בדילית ובדקל, משרד הימנו; ושאר כל האילן, משיפנה וילף לו. במה דברים אמורים? שלא התחיל בו; אבל אם התחיל בו ושכחו - אינו שכחה, עד שיבצר את כל סביביו.

כז. המפקיר את פרמו, והשכים בבקר וזכה בו לעצמו, ובצרו - חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה; שהרי "שדך" ו"כרמך" אני קורא בו - מפני שהיה לו, והרי הוא שלו. אבל אם זכה מן ההפקר בשדה של אחרים, הרי זה פטור מן הכל. ובין כך ובין כך פטור מן המעשרות, כמו שיתבאר.

הלכות מתנות עניים פרק ו

א. מתנה אחרת ששית יש לעניים בנרע הארץ, והוא המעשר שנותנין לעניים, והוא הנקרא 'מעשר עני'.

ב. וזה הוא סדר הפרשת תרומות ומעשרות: אחר שקוצר נרע הארץ, או אוסף פרי העץ, ותגמר מלאכתו - מפריש ממנו אחד מן החמשים, וזה הוא הנקרא 'תרומה גדולה', ונותנה לכהן; ועל זה נאמר בתורה: "ראשית דגנך תירשך ויצהרך". ואחר כך מפריש מן השאר אחד מן העשרה, וזה הוא הנקרא 'מעשר ראשון', ונותנו ללוי; ועל זה נאמר בתורה: "כי את מעשר בני ישראל וגו'", ונאמר: "ולבני לוי, הנה נתתי כל מעשר בישראל".

ג. ואחר כך מפריש מן השאר אחד מעשרה, והוא הנקרא 'מעשר שני', והוא לבעליו, אוכלין אותו בירושלים; ועליו נאמר: "ואם גאל גאל איש ממעשרו", ועליו נאמר: "עשר תעשר... ואכלת לפני ה' אלהיך, במקום אשר יבחר לשפן שמו שם, מעשר דגנך וכו'".

ד. על הסדר הזה מפרישין בשנה ראשונה מן השבוע, ובשנה ובשביעית ובחמישית; אבל בששית ובשלישית מן השבוע - אחר שמפרישין מעשר ראשון, מפריש מן השאר מעשר אחר ונותנו לעניים, והוא הנקרא 'מעשר עני', ואין בשתי שנים אלו מעשר שני אלא מעשר עני; ועליו נאמר בתורה: "מקצה שלש שנים, תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההיא, והנחת בשעריך. וכן הלוי וכו'", ועליו נאמר: "כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית, שנת המעשר וכו'".

ה. שנת השמיטה - בלה הפקר; ואין בה לא תרומה, ולא מעשרות כלל, לא ראשון ולא שני, ולא מעשר עני. ובחוצה לארץ, שאין בה שמיטת קרקע - מפרישין בארץ מצרים ובעמון ומואב, מעשר ראשון ומעשר עני; מפני שארצות אלו קרובות לארץ ישראל, כדי שיהיו עניי ישראל נסמכין עליה בשביעית. והלכה למשה מסיני, שיהיו מפרישין בארץ עמון ומואב מעשר עני בשביעית.

מַרְבָּה; אֲבָל נִתְּנִין לוֹ מִתְּנָה מוּעָטָה. וְאִסּוּר לְהַחֲזִיר אֶת הָעֲנִי שֶׁשָּׁאֵל רִיקָם, וְאִפְלוּ אֶתָּה נֹתֵן לוֹ גְרוּגְרָת אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵל יֵשֶׁב דָּךְ, וְכָלֶם".

ח. אֵין פּוֹחֲתִין לְעֲנֵי הַעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, מִכֶּפֶר אֶחָד הַנִּמְכָּר בְּפוּגְדִין כְּשֶׁהָיוּ הַחֲטָיִים אַרְבַּע סְאִין בְּסֻלַּע [נְשׂוּאָה] כְּכֹר שֶׁל רוֹבַע הַקֶּבֶר, וְיֵשׁ בּוֹ כַּדֵּי שְׁתֵּי סְעוּדוֹת; וְכִכֵּר בְּאַרְנוּ כָּל הַמְדוּת. וְאִם לֹן - נִתְּנִין לוֹ מִצָּע שִׁישֵׁן עֲלָיו, וְכִסֹּת לְתַת מְרֵאשׁוּתָיו, וְשָׁמֵן וְקִטְנִית; וְאִם שֶׁבַת - נִתְּנִין לוֹ מִזֶּן שֶׁל סְעוּדוֹת, וְשָׁמֵן וְקִטְנִית וְדָג וְיִרְקָה. וְאִם הָיוּ מִכִּירִין אוֹתוֹ, נִתְּנִין לוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ.

ט. עֲנֵי שְׂאִינוּ רוֹצֵה לְקַח צְדָקָה, מְעִרִימִין עֲלָיו וְנִתְּנִין לוֹ לְשֵׁם מִתְּנָה אוֹ לְשֵׁם הַלְוָאָה; וְעֲשִׂיר הַמְרַעֲבִים אֶת עֲצָמוֹ, וְעִינוֹ צָרָה בְּמִמוֹנוֹ שֶׁלֹּא יֵאָכֵל מִמֶּנּוּ וְלֹא יִשְׁתֶּה - אֵין מְשַׁנְיָחִין בּוֹ.

י. מִי שְׂאִינוּ רוֹצֵה לְתֵן צְדָקָה, אוֹ שִׁיתָן מֵעֵט מִמָּה שֶׁרְאוּי לוֹ - בֵּית דִּין כּוֹפִין אוֹתוֹ, וּמִכִּין אוֹתוֹ עַד שִׁיתָן מִה שֶׁאִמְדוּהוּ לְתֵן; וְיוֹרְדִין לְנִכְסָיו בְּפָנָיו, וְלוֹקְחִין מִהֵן מִה שֶׁרְאוּי לוֹ לְתֵן. וּמִמְשַׁכְּנִין עַל הַצְדָקָה, וְאִפְלוּ בְּעֲרֻבֵי שְׂבָחוֹת.

יא. אָדָם שׁוֹעַ [=נִדִּיב] שֶׁהוּא נֹתֵן צְדָקָה יִתֵּר מִן הַרְאוּי לוֹ, אוֹ שֶׁמְצָר לְעֲצָמוֹ וְנֹתֵן לְגַבְאִין כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּיֵּשׁ - אִסּוּר לְתַבְעוֹ וְלְגַבּוֹת מִמֶּנּוּ צְדָקָה; וְגַבְאֵי שֶׁמְכַלִּימוּ וְשׂוֹאֵל מִמֶּנּוּ - עֲתִיד לְהַפְרַע מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפְקַדְתִּי עַל כָּל לִחְצָיו".

יב. אֵין פּוֹסְקִין צְדָקָה עַל הִיתוּמִים, וְאִפְלוּ לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים, וְאֵף עַל פִּי שִׁישׁ לְהֵן מִמֶּן הַרְבָּה; וְאִם פָּסַק הַדִּין עֲלֵיהֶן כְּדֵי לְשׂוּם לְהֵם שֵׁם, מִתֵּר. גַּבְאֵי צְדָקָה לוֹקְחִין מִן הַנְּשִׂימִים וּמִן הַתִּינוּקוֹת דְּכָר מוּעָט, אֲבָל לֹא דְכָר מְרַבָּה - שֶׁחֲזָקַת הַמְרַבָּה, גִּנְבָה אוֹ גִּזְלָה מְשַׁל אַחֲרֵיהֶם. וְכַמְּהָ הוּא מוּעָט שֶׁלֵּהֵן? הַפֵּל לְפִי עֲשֵׂר הַבְּעֻלִים אוֹ עֲנִיּוֹתָן.

יג. עֲנֵי שֶׁהוּא קְרוֹבוֹ, קוֹדֵם לְכָל אָדָם; וְעֲנִי בֵּיתוֹ, קוֹדֵם לְעֲנֵי עִירוֹ; וְעֲנֵי עִירוֹ, קוֹדֵם לְעֲנֵי עִיר אַחֲרָת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְאַחִיד לְעֲנִיךָ וְלְאַבְיִיךָ בְּאַרְצְךָ".

יד. מִי שֶׁהֵלֵךְ בְּסוֹחֲרָה, וּפְסָקוֹ עֲלָיו אֲנִשֵׁי הָעִיר שֶׁהֵלֵךְ שָׁם צְדָקָה - הָרִי זֶה נֹתֵן לְעֲנֵי אוֹתָהּ הָעִיר. וְאִם הָיוּ רַבִּים, וּפְסָקוֹ עֲלֵיהֶן צְדָקָה - נִתְּנִין; וְכִשְׁהֵן בְּאֵין, מְבִיאִין אוֹתָהּ עִמָּהֵן וּמְפָרְנִסִין בָּהּ עֲנֵי עִירָם. וְאִם יֵשׁ שָׁם חֶבֶר עִיר [תַּלְמִיד חֶכֶם הַמְתַּסְק בְּצִרְכֵי הַצִּיבּוֹר] - יִתְּנוּ אוֹתָהּ לְחֶבֶר עִיר, וְהוּא מְחַלְקָה כְּמוֹ שִׁירָאָה לוֹ.

טו. הָאוֹמֵר: 'תְּנוּ מֵאֵתִים דִּינָר לְבֵית הַכְּנֶסֶת', אוֹ 'תְּנוּ סֶפֶר תּוֹרָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת' - יִתְּנוּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁהוּא רְגִיל בּוֹ; וְאִם הָיָה רְגִיל בְּשִׁנְיָהֶם, יִתְּנוּ לְשִׁנְיָהֶם. הָאוֹמֵר: 'תְּנוּ מֵאֵתִים דִּינָרִין לְעֲנִיִּים', יִתְּנוּ לְעֲנֵי אוֹתָהּ הָעִיר.

עֲנֵי אֵלָּא אַחַר שֶׁקָּצַר, וְהָרִי זָכָה בְּחִלְקוֹ שֶׁקָּצַר.

טז. הַמּוֹכֵר אֶת שְׂדֵהוּ קָרַקַע וּפְרוֹת, וְהָעֲנִי - הָרִי זֶה מִתֵּר בְּלֶקֶט שְׂכָחָה וּפְאָה וּמַעֲשֵׂר עֲנֵי שְׂלָה. וְהַלּוֹקַח אִסּוּר בְּהֵן, וְאֵף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא נִתֵּן דָּמִים; וְאִפְלוּ לְהָה דְּמַיִם וְלֶקְחָהּ, הָרִי זֶה אִסּוּר בְּמִתְּנוֹת עֲנִיִּים.

יז. מַעֲשֵׂר עֲנֵי - אֵין פּוֹרְעִין מִמֶּנּוּ מְלֵוָה, וְאֵין מְשַׁלְּמִין מִמֶּנּוּ אֶת הַתְּגוּמָלוּיִן [הַחֲזוֹר טוֹבָה], וְאֵין פּוֹדִין בּוֹ שְׁבוּיִים, וְאֵין עוֹשִׂין בּוֹ שׁוֹשְׁבֵינֹת [מִתְּנָה לְזוּג הַנִּישָׂא], וְאֵין נִתְּנִין מִמֶּנּוּ דְּכָר לְצְדָקָה; אֲבָל מְשַׁלְּחִין מִמֶּנּוּ דְּכָר שֶׁל גְּמִילוּת חֲסָדִים, וְצָרִיף לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מַעֲשֵׂר עֲנֵי. וְנִתְּנִין אוֹתוֹ לְחֶבֶר עִיר [לְרֹב - כַּמְתַּנָּה] בְּטוֹבָה. וְאֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִהָאָרֶץ לְחוּצָה לְאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנְּחַת בְּשַׁעֲרֶיךָ", וְאוֹמֵר: "וְאָכְלוּ בְּשַׁעֲרֶיךָ, וְשִׁבְעוּ".

הַלְכוֹת מִתְּנוֹת עֲנִיִּים פָּרָק ז

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְתֵן צְדָקָה לְעֲנֵי יִשְׂרָאֵל כְּפִי מַה שֶׁרְאוּי לְעֲנֵי, אִם הִיְתָה יָד הַנּוֹתֵן מְשֻׁגָּת - שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּתַח תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ", וְנֶאֱמַר: "וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ, גֵר וְתוֹשֵׁב וְחֵי עִמָּךְ", וְנֶאֱמַר: "וְחֵי אַחִיד עִמָּךְ".

ב. וְכָל הַרוֹאֵה עֲנֵי מְבַקֵּשׁ, וְהַעֲלִים עֲנִיו מִמֶּנּוּ, וְלֹא נִתֵּן לוֹ צְדָקָה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאמַר אֶת לְבַבְךָ, וְלֹא תִקְפֹץ אֶת יָדְךָ, מֵאַחִיד הָאֲבִיוֹן".

ג. לְפִי מַה שֶׁחֲסַר הָעֲנֵי, אֶתָּה מְצוּה לְתֵן לוֹ - אִם אֵין לוֹ כְּסוּת, מְכַסִּים אוֹתוֹ; אֵין לוֹ כְּלֵי בֵּית, קוֹנִין לוֹ כְּלֵי בֵּית; אֵין לוֹ אֵשָׁה, מְשִׂיאִין אוֹתוֹ אֵשָׁה; וְאִם הִיְתָה אֵשָׁה, מְשִׂיאִין אוֹתָהּ לְאִישׁ. אִפְלוּ הָיָה דָּרְכוֹ שֶׁל זֶה הָעֲנֵי לְרַכֵּב עַל הַסּוּס וְעָבַד רֵץ לְפָנָיו, וְהָעֲנֵי וְיָרַד מִנְכָסָיו - קוֹנִין לוֹ סוּס לְרַכֵּב עֲלָיו וְעָבַד לְרוּץ לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "דֵּי מַחְסוֹרוֹ אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ"; וּמְצוּה אֶתָּה לְהַשְׁלִים חֲסוֹרוֹ, וְאֵין אֶתָּה מְצוּה לְעַשְׂרוֹ.

ד. יְתוּם שֶׁבָּא לְהַשְׂאִי אוֹ אֵשָׁה - שׁוֹכְרִין לוֹ בֵּית, וּמְצִיעִין לוֹ מִטָּה וְכָל כְּלֵי תְשׁוּמִישׁוֹ, וְאַחַר כֶּף מְשִׂיאִין לוֹ אֵשָׁה.

ה. כֹּא עֲנֵי וְשָׂאֵל דֵּי מַחְסוֹרוֹ, וְאֵין יָד הַנּוֹתֵן מְשֻׁגָּת - נֹתֵן לוֹ כְּפִי הַשְּׁגָתָה יָדוֹ. וְכַמְּהָ? עַד חֲמֵשׁ נְכָסָיו, מְצוּה מִן הַמְּבַחֵר; וְאַחַד מֵעֲשָׂרָה בְּנִכְסָיו, בִּינּוּנִי; פְּחוֹת מִכֵּן, עֵין רְעָה. וְלַעוֹלָם אֵל יִמְנַע אָדָם עֲצָמוֹ מְשַׁלִּישֵׁת הַשְּׁקָל בְּשָׁנָה; וְכָל הַנּוֹתֵן פְּחוֹת מִזֶּה, לֹא קָיָם מְצוּה. וְאִפְלוּ עֲנֵי הַמְּתַפְרָנִים מִן הַצְדָקָה, חֵיב לְתֵן צְדָקָה לְאַחַר.

ו. עֲנֵי שְׂאִין מִכִּירִין אוֹתוֹ, וְאָמַר: 'רַעֲב אָנִי, הֲאֵכִילוּנִי' - אֵין בּוֹדְקִין אַחֲרָיו שֶׁמָּא רַמָּאי הוּא, אֲלָא מְפָרְנִסִין אוֹתוֹ מִיָּד. הָיָה עֵרֶם, וְאָמַר: 'כְּסוּנִי' - בּוֹדְקִין אַחֲרָיו שֶׁמָּא רַמָּאי הוּא; וְאִם הָיוּ מִכִּירִין אוֹתוֹ - מְכַסִּין אוֹתוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ מִיָּד, וְאֵין בּוֹדְקִין אַחֲרָיו.

ז. מְפָרְנִסִין וּמְכַסִּין עֲנֵי גוֹיִם עִם עֲנֵי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם. וְעֲנֵי הַמְּחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים, אֵין נִזְקָקִין לוֹ לְמִתְּנָה

שיעור רמב"ם פרק אחד ליום — י"ב-י"ח כסלו ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות שבת פּרָק י

א. הקושר קשר של קמָה, והוא מעשה אָמֵן [- קשר חזק] - חֵיב; כגון קשר הגמלין, וקשר הספנין, וקשרי רצועות מנעל וסנדל שקושרין הרצענין בשעת עשייתן, וכן כל כיוצא בזה. אכל הקושר קשר של קמָה, ואינו מעשה אָמֵן - פטור; וקשר שאינו של קמָה, ואינו מעשה אָמֵן - מתיר לקשרו לכתחלה.

ב. כיצד? נפסקה [נקרעה] לו רצועה [של נעלו] וקשרה, נפסק החבל וקשרו, או שקשר חבל בדלי, או שקשר רסן בהמה - הרי זה פטור; וכן כל כיוצא באלו הקשרים, שהן מעשה הדיוט וכל אדם קושר אותן לקמָה. וכל קשר שאינו של קמָה - אם קשרו קשר אָמֵן, הרי זה אסור.

ג. קושרת אשה מפתחי החלוק, אף על פי שיש לו שני פתחים [ויכולה לפושטה בהתרת קשר אחד]; וחויי סבכה [כיפה עבה], אף על פי שהוא רפוי [אינו צמוד וניתן להסירו ללא התרת הקשר]; ורצועות מנעל וסנדל שקושרין אותן על הרגל בשעת מלבוש; ונודות זין ושמן, אף על פי שיש לו שתי אַזְנִים [פתחי יציאת המשקה]; וקדרה של בשר, אף על פי שיהיה להוציא הבשר ולא תתיר הקשר. וקושרין דלי במשיחה [חבל דק] או באבנט וכיוצא בו - אכל לא בחבל [עבה]. וקושרין לפני הבהמה או ברגלה, בשביל שלא תצא, אף על פי שיש לה שני אפרות [קשרים]. וחבל שהיה קשור בפנה, קושרו באבוס [כלי להאכלת הבהמה]; היה קשור באבוס, קושרו בפנה. אכל לא יביא חבל מתוף ביתו, ויקשר בפנה ובאבוס; ואם היה חבל גרדי [- אורג] שמתר לטלטלו, הרי זה מביא וקושר בפנה ובאבוס. מפני שכל אלו הקשרים, מעשה הדיוט הן, ואינן לקמָה, אלא פעם קושר ופעם מתיר, ולפיכך מתיר לקשר אותן לכתחלה. חותלות [סלים] של תמרים ושל גרוגרות [תאנים יבשים] - מתיר [קשירת הסל], ומפקיע [קשרי התאנים], וחותף [התאנים], ונוטל ואוכל.

ד. כל שאריו למאכל בהמה, מתיר לקשר אותו בשבת; לפיכך, אם נפסקה רצועות סנדלו בכרמלית [מקום שאינו רה"ר ואינו רה"י] - נוטל גמי לח הרה"ר למאכל בהמה, וכורף עליו וקושר הגמי. ונשמה לו רצועות מנעל וסנדל, או שנשמת רב הרגל [מהם] - מתיר להחזיר הרצועות למקומן, ובלבד שלא יקשר.

ה. העניבה - מתרת, לפי שאינה מתחלפת בקשירה [ואין צורך לגזור עליה]; לפיכך, החבל שנפסק - מקבץ שני קצותיו, וכורף עליו משיחה [חבל דק], ועונב עניבה.

ו. מתיר לקשר קשר שאינו של קמָה לדבר מצוה, כגון שיקשר למדד שעור משעורי התורה. נימת [מיתר] פנור שנפסקה - קושרין אותה במקדש, אכל לא במדינה [שאר

המקומות]; ולא יקשר נימא לכתחלה, אפלו במקדש.

ז. כל קשר שחביין על קשורו, כף חביין על התרו; וכל קשר שהקושר אותו פטור, כף המתיר אותו פטור; וכל קשר שמתיר לקשרו, כף מתיר להתירו.

ח. הפותל [שחור] חבלים מן ההוצין [עלי התמר], ומן החלף [מין צמח עשב], או מחויי צמר, או מחויי פשתן, או חויי שער, וכיוצא בהן - הרי זה תולדת קושר, ומחייב. ושעורו, כדי שיעמד החבל בפתיחתו בלא קשירה - שנמצאת מלאכתו מתקיימת [בת-קיום]. וכן המפריד את הפתיל - הרי זה תולדת מתיר, ומחייב; והוא, שלא יתפנן לקלקל בלבד. ושעורו, כשעור הפותל.

ט. התופר שתי תפירות, חייב; והוא, שקשר ראשי החוט מכאן ומכאן, כדי שתעמד התפירה ולא תשטט. אכל אם תפר יתר על שתי תפירות - אף על פי שלא קשר, חייב; שהרי מתקיימת התפירה. והמותח חוט של תפירה בשבת - חייב, מפני שהוא מצרכי התפירה.

י. הקורע כדי [שיעור קריעה שאפשר ממנה] לתפר שתי תפירות על מנת לתפר שתי תפירות - חייב; אכל הקורע להפסידה - פטור, מפני שהוא מקלקל. הקורע בתחתו [בכעס], או על מת שהוא חייב לקרע עליו - חייב; מפני שמיישב את דעתו בדבר זה, ויגונח יצרו, והואיל ותחתו שוכנת בדבר זה, הרי הוא כמתקן, ומחייב. והפוחת בית הצנאר בשבת, חייב.

יא. המדבק גירות או עורות בקולן [דבק] של סופרים וכיוצא בו - הרי זה תולדת תופר, ומחייב. וכן המפרק גירות דבוקין או עורות דבוקין, ולא נתפנן לקלקל בלבד - הרי זה תולדת קורע.

יב. הבונה פל שהוא, חייב. המשוה פני הקרקע בבית, כגון שהשפיל התל, או מלא גיא [גומא] - הרי זה בונה, ומחייב. אחד נמן את האבן, ואחד נמן את הטיט - הנותן את הטיט חייב; ובנדבך [שורת אבנים] העליון, אפלו העלה את האבן והניחה על גבי הטיט - חייב, שהרי אין מניחין עליו טיט. והבונה על גבי פלים, פטור.

יג. העושה אהל קבוע - הרי זה תולדת בונה, ומחייב. וכן העושה פלי אדמה, כגון תנור וחבית קדם שישרפו [בכבשן לטיוס מלאכתן] - הרי זה תולדת בונה, ומחייב. וכן המגבן את הגבינה, הרי זה תולדת בונה; ואינו חייב, עד שיגבן כגרוגרת. המכניס יד [קת] הקרדס [הגרזן] בתוף העין [החור] שלו, הרי זה תולדת בונה; וכן כל כיוצא בו. וכן פל התוקע עץ בעץ - בין שתקע במקמר, בין שתקע בעץ עצמו [חתיכת עץ בחברתה] עד שנתאחד - הרי זה תולדת בונה, ומחייב.

יד. העושה נקב פל שהוא בלול של תרנגולין, כדי שיכנס להם האור - חייב משום בונה. המחזיר דלת של

ונתפנון לצוד וצד; שְׁמֵלֵאכָה שְׁאִינָה צְרִיכָה לגופה, חיב עליה. הַצָּד אֵת הַיֶּשֶׁן וְאֵת הַסּוּמָה - חיב.

כב. הַמְשַׁלַּח פְּלָכִים פְּדֵי שְׂעִירוֹ צְבָיִים וְאַרְבָּבִים וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן, וְכִרְחַ הַצְּבִי מִפְּנֵי הַפְּלָב, וְהִיָּה הוּא רוֹדֵף אַחַר הַצְּבִי אוֹ שְׂעִמַּד בְּפָנָיו וְהִבְהִילוּ, עַד שֶׁהִגִּיעַ הַפְּלָב וְתַפֵּשׁ - הָרִי זֶה תוֹלְדֵת הַצָּד, וְחִיב. וְכֵן הָעוֹשֶׂה פְּדָרָף הוּא בְּעוֹפּוֹת.

כג. צְבִי שְׂנֹכְנֵס לְבֵית, וְנֹעַל אֶחָד בְּפָנָיו - חיב. וְנֹעַלְהוּ שְׂנִים, פְּטוּרִין; אִם אֵין אֶחָד יָכוֹל לְנַעַל, וְנֹעַלְהוּ שְׂנִים - חיבין. לֵשֵׁב אֶחָד עַל הַפֶּתַח לֹא מֵלֶהוּ [- לא סתמו], וְיֹשֵׁב הַשְּׂנִי וּמֵלֶהוּ - הַשְּׂנִי חיב; יֹשֵׁב הָרֵאשׁוֹן וּמֵלֶהוּ, וְכֹא הַשְּׂנִי וְיֹשֵׁב בְּצֵדוֹ - אֵף עַל פִּי שְׂעִמַּד הָרֵאשׁוֹן וְהִלֵּף לוֹ, הָרֵאשׁוֹן חיב; וְהַשְּׂנִי לֹא עֹשֶׂה פְּלוֹם, וּמִתָּר לוֹ לֵישֵׁב בְּמִקוּמוֹ עַד הָעֶרֶב וְלִקַּח הַצְּבִי. לְמָה זֶה דוֹמָה? לְנֹעַל בֵּיתוֹ לְשִׁמְרוֹ וְנִמְצָא צְבִי שְׂמוּר בְּתוֹכוֹ, שְׁלֹא עֹשֶׂה פְּלוֹם. נִכְנָסָה לוֹ צְפוּר פֶּתַח כְּנִפְיוֹ [- בגדו] - יוֹשֵׁב וּמִשְׁמָרָה עַד שֶׁתַּחֲשֶׁף, וּמִתָּר.

כד. הַצָּד צְבִי זָקֵן, אוֹ חֲגֵר, אוֹ חוּלָה, אוֹ קָטָן - פְּטוּר. הַמְפָּרֵק בְּהֵמָה חֵיהּ וְעוֹף מִן הַמְצוּדָה [מלכות], פְּטוּר. הַצָּד חֵיהּ וְעוֹף שֶׁבְּרִשׁוֹתָו, כְּגוֹן אֲוִיזִין וְתַרְנַגּוּלִין וְיוֹגֵי עֲלִיָּה - פְּטוּר. הַצָּד דְּבָר שְׂאִין בְּמִינוֹ צִידָה, כְּגוֹן חֲגָבִים וְזִיזִין [מיו דבורים] צָרְעִין וְיִתוּשִׁין וּפְרַעוֹשִׁין וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ - הָרִי זֶה פְּטוּר.

כה. רְמָשִׁים הַמְזִיקִין, כְּגוֹן נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן - אֵף עַל פִּי שְׂאִינָן מִמֵּיתֵין - הוֹאִיל וְנוֹשְׁכִין, מִתָּר לְצוּד אוֹתָן בְּשִׁפְתָּ; וְהוּא, שִׁתְּפֹנוֹן לְהַנְצֵל מִנְשִׁיכָתָן. בִּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? כּוֹפֶה עֲלֵיהֶן כְּלִי, אוֹ מְקִיף עֲלֵיהֶן [חוסס דרכס], אוֹ קוֹשֶׁרֶן - פְּדֵי שְׁלֹא יִיָּקוּ.

יום שני

הלכות שבת פרק יא

א. הַשּׁוֹחֵט, חיב. וְלֹא שׁוֹחֵט בְּלֶבֶד, אֲלֵא כָּל הַנּוֹטֵל נִשְׁמָה לְאֶחָד מִכָּל מִינֵי חֵיהּ וּבְהֵמָה וְעוֹף וְדָג וְשָׂרֵץ - בֵּין בְּשִׁחִיטָה, בֵּין בְּנִחְיָה [דקירה] אוֹ בְּהִפְיָה - חיב. הַחֹנֵק אֵת הַחֵי עַד שְׂמֹת, הָרִי זֶה תוֹלְדֵת שׁוֹחֵט; לְפִיכָף, אִם הָעֵלָה דָּג מִסְפָּל שֶׁל מַיִם, וְהִנִּיחוֹ עַד שְׂמַת - חיב מִשׁוּם חוֹנֵק; וְלֹא עַד שְׂמֹת, אֲלֵא בֵּין שְׂיָבֵשׁ בּוֹ כְּסָלַע בֵּין סְנַפִּירֵי - חיב, שְׂעִדִין אֵינוֹ יָכוֹל לְחַיּוֹת. הוֹשִׁיט יָדוֹ לְמַעַי הַבְּהֵמָה, וְדִלְדַל עֲבַר שְׂבִמְעִיהּ [ניתקו מחיבורו] - חיב.

ב. רְמָשִׁים שֶׁהֵן פְּרִין וְרַבִּין מְזַכֵּר וְנִקְבָּה, אוֹ גְּהוּזִין מִן הָעֶפֶר כְּמוֹ הַפְּרַעוֹשִׁין - הַהוֹרֵג אוֹתָן, חיב כְּהוֹרֵג בְּהֵמָה וְחֵיהּ; אֲבָל רְמָשִׁים שֶׁהוּיָתֵן מִן הַגְּלָלִים וּמִן הַפְּרוֹת שֶׁהִבְאִישׁוּ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן - כְּגוֹן תּוֹלְעִים שֶׁל בְּשָׂר וְתוֹלְעִים שְׂבִתוֹף הַקְּטָנִיּוֹת - הַהוֹרֵג, פְּטוּר.

ג. הַמְפָּלָה כְּלִי [מנכה בגדיו מכינים] בְּשִׁפְתָּ - מוֹלֵל [משפשו באצבעותיו] אֵת הַכְּנִים, וְזוֹרְקֵן; וּמִתָּר לְהֵרֵג אֵת הַכְּנִים בְּשִׁפְתָּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִן הַזְּעָה.

ד. חֵיהּ וְרָמָשׁ שֶׁהֵם נוֹשְׁכִין וּמִמֵּיתֵין וְדֵאֵי - כְּגוֹן זָבוּב שְׂבִמְצָרִים, וְצָרְעָה שְׂבִנְיָוָה, וְעַקְרָב שְׂבִחְדִּיב, וְנִחְשׁ שְׂבִבְרָץ יִשְׂרָאֵל, וְכָלֵב שׁוֹטֵה בְּכָל מְקוֹם - מִתָּר לְהֵרֵג

בוֹר, וְשָׁל דוֹת [בור הבנוי מעל הקרקע], וְשָׁל יְצִיעַ [חדרו] שִׁלְפָנֵי הַבֵּית] - חיב מִשׁוּם בּוֹנָה.

טו. הַסּוֹתֵר כָּל שֶׁהוּא, חיב; וְהוּא, שִׁסְתֵר עַל מְנַת לְבָנוֹת; אֲבָל אִם סִתַּר דְּרָף הַשְּׁחֵתָה, פְּטוּר. הַסּוֹתֵר אֶהָל קְבוּעַ, אוֹ שְׂפָרַק עֵץ תְּקוּעַ - הָרִי זֶה תוֹלְדֵת סוֹתֵר, וְחיב; וְהוּא, שִׁתְּפֹנוֹן לְתַקֵּן.

טז. הַמְפָּה בַּפְּטִישׁ הַפְּיָה אַחַת, חיב. וְכָל הָעוֹשֶׂה דְּבָר שֶׁהוּא גִמְר מְלֵאכָה - הָרִי זֶה תוֹלְדֵת מְכָה בַּפְּטִישׁ, וְחיב. בִּיצַד? הַמְנַפֵּחַ בְּכָלִי וְכוֹכִית, וְהַצָּר בְּכָלִי צוּרָה אֶפְלוֹ מְקַצֵּת הַצּוּרָה, וְהַמְגַרֵד [מיישר הבליטות] כָּל שֶׁהוּא, וְהָעוֹשֶׂה נֶקֶב כָּל שֶׁהוּא בֵּין בְּעֵץ בֵּין בְּכַנֵּן בֵּין בְּמַתְּכַת בֵּין בְּכָלִים - הָרִי זֶה תוֹלְדֵת מְכָה בַּפְּטִישׁ, וְחיב. וְכָל פֶּתַח שְׂאִינוֹ עֹשִׂי לְהַכְּנִים וְלְהוֹצִיא, אֵין חִיבִין עַל עֲשִׂיתוֹ.

יז. הַמְפִּישׁ [מבקע] שְׁחִין [ובו מוגלה] בְּשִׁפְתָּ פְּדֵי הַהֲרָחִיב פִּי הַמְּכָה כְּדָרָף שֶׁהוֹרְפֵאִין עוֹשִׁין, שֶׁהֵן מִתְּפִינִין בְּרַפּוּאָה לְהֲרָחִיב פִּי הַמְּכָה - הָרִי זֶה חיב מִשׁוּם מְכָה בַּפְּטִישׁ, שׁוֹף הִיא מְלֵאכַת הַרּוּפֵא; וְאִם הִפְּיִשָׁה לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה הַלְחָה שְׂבָה, הָרִי זֶה מִתָּר.

יח. הַמְסַתֵּת אֵת הָאָבֶן כָּל שֶׁהוּא, חיב מִשׁוּם מְכָה בַּפְּטִישׁ. הַמְצַדֵד [מסדר] אֵת הָאָבֶן בִּיסוּד הַכְּנֵן, וְהַקְּנָה בְּיָדוֹ וְהוֹשִׁיבָה בְּמִקוֹם הָרְאוּי לָהּ - חיב מִשׁוּם מְכָה בַּפְּטִישׁ. הַלּוֹקַח יְבֻלֵת שְׁעַל הַכְּנָדִים [נסורת עץ שנתערבה בבגד] בְּיָדוֹ, כְּגוֹן אֵלוֹ הַיְּבוֹלוֹת שֶׁבְּכָלִי צָמֵר - חיב מִשׁוּם מְכָה בַּפְּטִישׁ; וְהוּא, שִׁקְפִיד עֲלֵיהֶן; אֲבָל אִם הִסִּינָן דְּרָף עֶסֶק [בלי כוונת], הָרִי זֶה פְּטוּר. הַמְנַעֵר טְלִית חֲדָשָׁה שְׁחָרָה, פְּדֵי לְנֵאוֹתָהּ וְלְהַסִּיר הַצְּהוּב הַלְכָן הַנִּתְּלָה בָּהּ, כְּדָרָף שֶׁהִאֲמִינִין עוֹשִׁין - חיב חֲטָאֵת; וְאִם אֵינוֹ מְקַפִּיד, מִתָּר.

יט. הַצָּד דְּבָר שְׂדָרָף מִינוֹ לְצוּד אוֹתוֹ - חיב, כְּגוֹן חֵיהּ וְעוֹפּוֹת וְדָגִים; וְהוּא, שִׁצִּידוֹ אוֹתָן לְמִקוֹם שְׂאִינוֹ מִחֲסַר צִידָה. בִּיצַד? כְּגוֹן שְׂדָרָף אַחַר צְבִי עַד שֶׁהִכְנִיסוֹ לְבֵית אוֹ לְגָנָה אוֹ לְחָצֵר, וְנֹעַל עָלָיו, אוֹ שֶׁהִפְרִית אֵת הָעוֹף עַד שֶׁהִכְנִיסוֹ לְמַגְדֵל, וְנֹעַל עָלָיו, אוֹ שֶׁשָּׁלַח דָּג מִן הַיָּם, בְּתוֹף סִפָּל שֶׁל מַיִם - הָרִי זֶה חיב. אֲבָל אִם הִפְרִית צְפוּר לְבֵית, וְנֹעַל עָלָיו, אוֹ שֶׁהִכְרִית דָּג וְעָקְרוֹ מִן הַיָּם לְכַרְכָּה שֶׁל מַיִם, אוֹ שְׂדָרָף אַחַר צְבִי עַד שֶׁנִּכְנַס לְטְרַקְלִין רַחֵב, וְנֹעַל עָלָיו - הָרִי זֶה פְּטוּר; שְׂאִין זוֹ צִידָה גְּמוּרָה - שְׂאִם יָבֹא לְקַחְתּוֹ, צָרִיף לְרֵדָף אַחֲרָיו וְלְצוּד אוֹתוֹ מִשָּׁם. לְפִיכָף, הַצָּד אֲרִי - אֵינוֹ חיב עַד שִׁיכְנִיסֵנוּ לַכֶּפֶה [חדר קטן] שְׁלוֹ שֶׁהוּא נֶאֱסָר בָּהּ.

כ. כָּל מְקוֹם שְׂאִם יְרוּץ בּוֹ יִגִּיעַ לְחֵיהּ בְּשִׁחִיהּ [תנועה] אַחַת, אוֹ שֶׁהָיוּ הַפְּתָלִים קְרוּבִין זֶה לְזֶה עַד שִׁפְלָל צַל שְׂנִיָּהֶם לְאֲמָצַע כְּאֶחָד - הָרִי זֶה מְקוֹם קָטָן; וְאִם הִכְרִית הַצְּבִי וְכִיּוֹצֵא בּוֹ לְתוֹכוֹ, חיב. וּמְקוֹם שֶׁהוּא גְּדוֹל מִזֶּה - הַמְכַרִּית חֵיהּ לְתוֹכוֹ, פְּטוּר.

כא. אֶחָד שְׂמוֹנָה שְׂרָצִים הָאֲמוּרִין בְּתוֹרָה, וְאֶחָד שְׂאָר שְׂרָצִים וְרְמָשִׁים שִׁישׁ לְמִינֵם צִידָה - הַצָּד אֶחָד מִכֵּלָן, בֵּין לְצָרָף בֵּין שְׁלֹא לְצָרָף אֲלֵא לְשַׁחַק בָּהֶם - חיב, הוֹאִיל

י. הכותב אות כפולה פעמים והוא שם אחד - בעל משמעות, כגון ר' תת גג - חיב. והכותב בכל כתב ובכל לשון - חיב, ואפלו משני סמינות [ב' סוגי דיו].

יא. הכותב אות אחת סמוך לכתב, או כתב על גבי כתב [כותב על אותיות שכבר כתובות], המתפנן לכתב חית וכתב שני זנין, וכן כל פיוצא בזה משאר אותיות, הכותב אות אחת בארץ ואות אחת בקורה שהרי אין נהגין [נקראים] זה עם זה, או שכתב שתי אותיות בשני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה - פטור; כתבן בשני פתלי זוית, או בשני דפי פנקס [הסמוכים], והן נהגין זה עם זה - חיב.

יב. לקח גויל [עור מעובד] וכיוצא בו, וכתב עליו אות אחת במדינה זו, והלף באותו היום, וכתב אות שנייה במדינה אחרת במקלה אחרת - חיב; שבזמן שמקרבן, נהגין זה עם זה, ואין מחסרין מעשה לקריבתן.

יג. הכותב אות אחת - אף על פי שקורין ממנה תבה שלמה, פטור. כיצד? כגון שכתב מס, והפל קורין אותה מעשר, או שכתבה במקום מגן [מספר], שהרי היא כמי שכתב ארבעים - הרי זה פטור. המגיה אות אחת, ועשה אותה שתיים - כגון שחלק גג החית, ונעשה שני זנין - חיב. וכן כל פיוצא בזה.

יד. הכותב בשמאלו, או לאחור ידו, כרגלו, בפיו, ובמרפקו - פטור. אטר שכתב בימינו, שהיא לו כשמאל כל אדם - פטור; ואם כתב בשמאלו, חיב. והשולט בשתי ידיו בשנה, וכתב בין בימינו בין בשמאלו - חיב. קטן אוזו בקלמוס, וגדול אוזו בידו וכותב - חיב; גדול אוזו בקלמוס, וקטן אוזו בידו וכותב - פטור.

טו. אין הכותב חיב - עד שיקתב בדרך הרושם ועומד [- מתקיים], כגון דיו, ושחור, וסקרה, וקמוס, וקלקנתוס, וכיוצא בהם; וכתב על דבר שמתקנים הכתב עליו, כגון עור, וקלף, וניר, ועץ, וכיוצא בהן. אבל הכותב בדרך שאין רשומו עומד, כגון משקין ומי פרות, או שכתב בדיו וכיוצא בו על עלי ירקות ועל כל דבר שאינו עומד - פטור. אינו חיב - עד שיקתב בדרך העומד, על דבר העומד; וכן אין המוחק חיב - עד שימחק כתב העומד, מעל דבר העומד.

טז. הכותב על בשרו - חיב, מפני שהוא עור; אף על פי שחמימות בשרו מעברת הכתב לאחור זמן, הרי זה דומה לכתב שנמחק. אבל המשרט על בשרו צורת כתב, פטור. הקורע על העור כתבנית כתב, חיב משום פותב; הרושם על העור כתבנית כתב, פטור. המעביר דיו [שחור] על גבי סקרא [דיו אדום] - חיב שתיים; אחת משום פותב, ואחת משום מוחק. המעביר דיו על גבי דיו, וסקרא על גבי סקרא, או סקרא על גבי דיו - פטור.

יז. רושם, תולדת כותב הוא. כיצד? הרושם רשמי וצורות ככתל [מכחול העין] ובקשר [צבע אדום] וכיוצא בהן, כדרך שהצירין רושמי - הרי זה חיב משום פותב; וכן המוחק את הרשום [על מנת] לתקן - הרי זה תולדת מוחק, וחיב. המשרטט [קו] כדי לכתב שתי אותות תחת

בשבת, כשיראו. ושאר כל המזיקין - אם היו רצין אחריו, מתר להרגן; ואם היו יושבין במקומן או בורחין מלפניו, אסור להרגן; ואם דרסן לפי תמו בשעת הלוחו והרגן, מתר.

ה. המפשיט מן העור כדי לעשות [לכסות] קמיע נקלף עם שמות הקודש לסגולה ורפואה, חיב. וכן המעבד מן העור כדי לעשות קמיע, חיב. ואחד המעבד, ואחד המולח - שהמליחה, מין עבוד הוא. ואין עבוד באכלין. וכן המוחק מן העור כדי לעשות קמיע, חיב. ואיזה הוא מוחק? זה המעביר שער או הצמר מעל העור אחר מיתה, עד שיחליק פני העור.

ו. המפרק [מפריד] דוכסוסטוס [- העור החיצוני] מעל הקלף [- העור הפנימי] - הרי זה תולדת מפשיט, וחיב. הדורס על העור כרגלו עד שיחקשה, או המרפכו בידו ומשכו ומשנה אותו כדרך שהרצענין עושין - הרי זה תולדת מעבד, וחיב. המורט נוצה מן האברה [כנף העור] - הרי זה תולדת מוחק, וחיב. וכן הממרס רטיה [תחבושת] כל שהוא, או שענה, או זפת, וכיוצא בהן מדברים המתמרחין, עד שיחליק פנים [- פניהם] - חיב משום מוחק. וכן השף בידו על העור המתוח בין העמודים, חיב משום מוחק.

ז. המתתך מן העור כדי לעשות קמיע, חיב; והוא שיתפנן למידת ארכו ומדת רחבו, ויחתך בכונה - הוא שהיא מלאכה; אבל אם חתך דרך הפסד [השחתה], או בלא כונה למידתו, אלא כמתעסק [בלי כוונה] או כמשחק - הרי זה פטור. והקומט את הפנף [חותך ראשו הקשה] - הרי זה תולדת מתתך, וחיב. וכן המגרד ראשי כלונסות [קורשים] של ארז, חיב משום מתתך. וכן כל תתיכה שיתתך חרש [נגר] העץ מן העצים [שדרכו לחתוך], או חרש מתכת מן המתכות - חיב משום מתתך. הנוטל קיסם של עץ מלפניו, וקטמו [עשאו חד] לחצות בו שניו או לפתח בו את הדלת - חיב.

ח. כל דבר שהוא ראוי למאכל בהמה - כגון תבן, ועשבים לחים, והוצין [עלי התמר], וכיוצא בהן - מתר לקטם אותן [לחותכם ביד] בשבת, מפני שאין בהן תקון פלים. ומתר לקטם עצי בשמים להריח בהן, ואף על פי שהן קשים ויבשין; ומפשיט [שובר] מהן כל שירצה, בין שפשיט עץ גדול, בין שפשיט עץ קטן.

ט. הכותב שתי אותות [אותיות], חיב. והמוחק כתב על מנת לכתב במקום המחק שתי אותות, חיב. הכותב אות אחת גדולה בשתיים, פטור; מחק אות אחת גדולה, ויש במקומה כדי לכתב שתיים - חיב. כתב אות אחת והשלים [סיים] בה את הספר, חיב. הכותב על מנת לקלקל העור - חיב; שאין חיובו על מקום הכתב, אלא על הכתב; אבל המוחק על מנת לקלקל, פטור. נפלה דיו על גבי ספר ומחק אותה, נפלה שענה על גבי הפנקס [לוח רשימות] ומחק אותה - אם יש במקומה כדי לכתב שתי אותות, חיב.

שומעין לו - והוא, שיהיה עושה על דעת אביו [מבין שהכיוונו להנאת אביו]; אכל מדעת עצמו, אין בית דין מצוין עליו להפרישו. ובדלקה התירו לומר: 'כל המכבה אינו מפסיד'.

ח. ההוצאה מרשות לרשות, מלאכה מאבות המלאכות היא. ואף על פי שדבר זה, עם כל גופי תורה, מפי משה מסיני נאמרו - הרי הוא אומר בתורה: "איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש, ויכלא העם מהביא"; הא למדת, שההבאה - 'מלאכה' קורא אותה. וכן למדו מפי השמועה, שהמעביר ברשות הרבים מתחלת ארבע לסוף ארבע - הרי הוא כמוציא מרשות לרשות, וחיב.

ט. אין המוציא מרשות לרשות חיב, עד שיוציא כשעור המועיל, מרשות היחיד לרשות הרבים, או מרשות הרבים לרשות היחיד; ויעקר מרשות זו, ויניח ברשות שניה. אכל אם עקר ולא הניח, או הניח ולא עקר, או שהוציא פחות מכשעור - פטור. וכן המעביר מתחלת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים - אינו חיב עד שיעקר כשעור מצד זה, ויניחו בצד האחרת.

י. הזורק מרשות לרשות, או המושיט - הרי זה תולדת מוציא, וחיב. וכן הזורק או המושיט מתחלת ארבע לסוף ארבע - הרי זה תולדת מוציא, וחיב. והזורק פלאחר יד [שלא כדרך], פטור.

יא. המוציא מקצת החפץ מרשות משתי רשות אלו [רה"י או רה"ר] לרשות שניה - פטור, עד שיוציא את כל החפץ בלוי, מרשות זו לרשות זו. קפה שהיא מלאה חפצים, אפלו מלאה [גרעיני] חרדל, והוציא רבה מרשות זו לרשות זו - פטור, עד שיוציא את כל הקפה. וכן כל הדומה לזה. שהפלי משים [- מחשיב] כל שיש בו בחפץ אחר.

יב. המוציא בין בימינו, בין בשמאלו, בין בתוף חיקו, או שייצא במקעות צרויין לו בסדינו - חיב, מפני שהוציא כדרך המוציאין. וכן המוציא על כתפו - חיב, אף על פי שהמשאוי למעלה מעשרה ברשות הרבים; שכן היה משא בני קהת כמשפך למעלה מעשרה, שנאמר: "בפתחך ישיבו"; וכל המלאכות, ממשפך לומדין אותן.

יג. אכל המוציא לאחר ידו [שלא כדרך], בפיו, ובמחפיקו, באזנו, ובשערו, ובכיס שתפור בכגדו ופי הכיס למטה, בין בגד ובגד, כפי בגדו, כמנעלו, ובסנדלו - פטור, שלא הוציא כדרך המוציאין.

יד. המוציא משאוי על ראשו - אם היה משאוי בכד, כגון שק מלא או תבה ומגדל [ארוו] וכיוצא בהן, שהוא משים על ראשו ותופש בידו - חיב; שכן דרך המוציאין, ונמצא כמוציא על כתפו או בידו. אכל אם לקח חפץ קל, כגון שהניח בגד או ספין או ספר על ראשו, והוציא, והוא אינו אוחז בידיו - הרי זה פטור; שלא הוציא כדרך המוציאין, שאין דרך רב העולם להוציא החפצין מנחין על ראשיהן. המעביר חפץ מתחלת ארבע לסוף ארבע

אותו שרטוט, חיב. חרשי [- נגרי] העצים שמעבירין חוט של סקנא [פט אדום] על גבי הקורה כדי שינסר בשנה - הרי זה תולדת משרטט; וכן הגבלים [מסתתי אבנים] שעושין בן באבנים כדי שיפצל האבן בשנה. ואחד המשרטט בצבע, או בלא צבע - הרי זה חיב.

יום שלישי

הלכות שבת פרק יב

א. המבעיר כל שהוא, חיב; והוא שיהא צריך לאפר; אכל אם הבעיר דרך השחתה - פטור, מפני שהוא מקלקל והמבעיר גדישו של חברו, או השורף דירתו - חיב, אף על פי שהוא משחית; מפני שפגנתו להנקם משונאו, והרי נתקרה [נתיישבה] דעתו ושכחה חמתו, ונעשה קורע על מתו או פגמתו, שהוא חיב, וכחובל בכתרו בשעת מריבה - שכל אלו מתקנין הן אצל יצרן הרע. וכן המדליק את הנר או את העצים, בין להתחמם בין להאיר - הרי זה חיב. המחמם את הברזל כדי לצרפו [לחזקו] במים - הרי זה תולדת מבעיר, וחיב.

ב. המכבה כל שהוא, חיב. אחד המכבה את הנר, ואחד המכבה את הגחלת של עץ. אכל המכבה גחלת של מתכת, פטור; ואם נתפנו לצרף - חיב, שכן לוטשי הברזל עושים, מחמין את הברזל עד שיעשה גחלת, ומכבין אותו במים כדי לחסמו; וזה הוא לצרף, שהעושה אותו חיב, והוא תולדת המכבה. ומתיר לכבות גחלת של מתכת ברשות הרבים, כדי שלא יזקו בה רבים. הנותן שמן לתוף הנר הדלוק, חיב משום מבעיר; והמסתפק [נוטל] מן השמן שפגור, חיב משום מכבה.

ג. דלקה שנפלה בשבת - המכבה אותה מפני אבוד הממון, חיב; שאין אבוד הממון דוחה שבת, אלא אבוד נפשות. לפיכך, יצאו בני אדם כדי שלא ימותו, ויניחו האש תלהט, ואפלו שורפת כל המדינה בלה.

ד. ומתיר לעשות מחיצה בכל הפלים, בין מלאים בין ריקנים, כדי שלא תעבר הדלקה. אפלו כלי חרש חדשים מלאים מים - עושין מהן מחיצה, אף על פי שודאי מתבקעין ומכבין; שגורם כפוי, מתיר. וכופין קערה על גבי הנר, בשביל שלא תאחז בקורה.

ה. תבה שדה [תיבה קטנה] ומגדל [ארוו] שאחז בהן האור - מביא עור גדי וכיוצא בו מדברים שאין האור מלהטת אותן, ופורשו על הקצה שעדין לא נשרף, כדי שלא תעבר לו האש.

ו. טלית שאחז בה האור, פושטה ומתכסה בה; ואם כבתה, כבתה. וכן ספר תורה שאחז בו האור, פושטו וקורא בו; ואם כבה, כבה. ונותן מים מן הצד שעדין לא נתלית בו האור; ואם כבתה, כבתה. שכח גר דלוק על גבי הטבלה, נוער את הטבלה והוא נופל; ואם כבה, כבה; אכל אם הניחו מבערב - אף על פי שכבה, אסור לטלטלו. ז. נכרי שפא לכבות - אין אומרים לו 'פבה' ו'אל תכבה', מפני שאין שביחתו עלינו. אכל קטן שפא לכבות, אין

ברשות הרבים - אף על פי שהעבירו למעלה מראשו, ח'ב.

טו. מתר לאדם לטלטל ברשות הרבים, בתוך ארבע אמות על ארבע אמות שהוא עומד בצדן; ויש לו לטלטל בכל המרבע הזה. ובאמה שלו מודדין לו; ואם היה ננס באבריו, נותנין לו ארבע אמות בבנינונית של כל אדם. ומפי הקבלה [ממשה רבינו] אמרו, שזה שנגאמר בתורה "שבו איש תחתיו" - שלא יטלטל חוץ למרבע זה; אבל במרבע זה, שהוא כמדת ארץ האדם כשיפשוט ידיו ורגליו - בו בלבד יש לו לטלטל.

טז. היו שנים, מקצת ארבע אמות של זה לתוך ארבע אמות של זה - מביאין ואוכלין באמצע, ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חברו; ואם היו שלשה, והאמצעי מבלע ביניהם [ג' אמותיו הם בין ח' האמות שלהם] - הוא מתר [לאכול] עמהם והם מתרין עמו, ושנים החיצונים אסורים זה עם זה.

יז. לפיכך, מתר לאדם לעקר חפץ מרשות הרבים, ולתנו לחברו שעמו בתוך ארבע אמות; וכן חברו לחברו האחר שבצדו, אפלו הן מאה; ואף על פי שהחפץ הולך כמה מילין בשבת - מתר, מפני שכל אחד מהם לא טלטל אלא בתוך ארבע אמות שלו.

יח. הואיל ויש לו לאדם לטלטל בכל המרבע שהוא ארבע אמות על ארבע אמות, נמצא מטלטל בארץ אלכסונו של מרבע זה, חמש אמות ושלשה חמשי אמה. לפיכך, אין המעביר או הזורק ברשות הרבים ח'ב, עד שיעביר חוץ לחמש אמות ושלשה חמשי אמה. וכל מקום שאמרנו 'מתחלת ארבע לסוף ארבע', או 'המעביר ארבע אמות ח'ב' - הוא מתחלת האלכסון של ארבע אמות, עד סופו; ואם העביר פחות מזה, פטור.

יט. נמצא כאן שלש מדות. ביצר? העוקר חפץ מרשות הרבים ממקום זה, והניחו במקום אחר ברשות הרבים - אם היה בין שני המקומות עד ארבע אמות, הרי זה מתר; היה ביניהן יתר מארבע אמות ועדין הן בתוך חמש אמות ושלשה חמשי אמה, פטור; היה ביניהן חמש אמות ושלשה חמשי אמה בשונה - הרי זה ח'ב, שהרי העביר החפץ חוץ לאלכסונו של מרבע.

יום רביעי

הלכות שבת פ'ק יג

א. אין המוציא מרשות לרשות או המעביר ברשות הרבים חוץ לארבע אמות ח'ב, עד שיעקר מעל גבי מקום שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יתר, ויניח על גבי מקום שיש בו ארבעה על ארבעה.

ב. ידו של אדם, חשוכה לו בארבעה על ארבעה; לפיכך, אם עקר החפץ מיד אדם העומד ברשות זו, והניחו ביד אדם אחר העומד ברשות שניה - ח'ב. וכן אם היה עומד באחת משתי רשות אלו, ופשט ידו לרשות שניה ועקר החפץ ממנה, או מיד אדם העומד בה, והחזיר ידו אליו

- ח'ב; ואף על פי שלא הניח החפץ במקום שהוא עומד בו, הואיל והוא בידו, הרי הוא כמנח בארץ.

ג. היה אוכל ויוצא מרשות לרשות, וחשב להוציא האכל שבפיו מרשות לרשות - ח'ב; מפני שמחשבתו משימה פיו [מחשיבה את -] מקום, אף על פי שלא הוציא כדרך המוציאין. וכן מי שהיה עומד באחת משתי רשות אלו, והשתין מים או רקק [ירק] ברשות שניה - ח'ב; שהרי עקר מרשות, והניח ברשות שניה, ומחשבתו עושה אותו כאלו עקר מעל גבי מקום. היה עומד ברשות זו, ופי אמה ברשות שניה, והשתין בה - פטור.

ד. היה עומד באחת משתי רשות, ופשט ידו לרשות שניה, ונטל משם מים מעל גבי גמה מלאה מים, והוציאן - ח'ב; שהמים בלן, כאלו הן מנחין על הארץ. אבל אם היה כלי צף על גבי המים, ופרות על גבי הכלי, ופשט ידו ולקח מן הפרות, והוציא - פטור; שהרי לא נחו הפרות על גבי הארץ, ונמצא שלא עקר מעל גבי מקום ארבעה. ואין צריך לומר, אם היו הפרות צפין על פני המים, והוציאן - שהוא פטור. וכן אם היה שמן צף על גבי המים, וקלט מן השמן, והוציאו - פטור.

ה. כבד אמרנו, שאין המוציא מרשות לרשות ח'ב, עד שיעקר ויניח; אבל אם עקר ולא הניח, או הניח ולא עקר - פטור. לפיכך, מי שהיה עומד באחת משתי רשות, ופשט ידו לרשות שניה וחפץ בידו, ונטלו אחד ממנו; או שנתן אחד לידו חפץ, והחזיר ידו אליו [כלפי עצמו] - שניהם פטורים; מפני שזה עקר, וזה הניח.

ו. כמה דברים אמורים? בשיהיה ידו למעלה משלשה; אבל אם היתה ידו בתוך שלשה סמוך לארץ - הרי זה כמי שהניח בארץ, וח'ב.

ז. היה עומד באחת משתי רשות אלו, ופשט חברו ידו מרשות שניה, ונטל חפץ מיד זה העומד ברשות זו, והכניסו אצלו; או שהוציא חפץ מאצלו, והניחו ביד זה העומד - זה העומד לא עשה כלום, שהרי חברו נתן בידו, או נטל מידו; וחברו ח'ב - שהרי עקר והניח.

ח. היה עומד באחת משתי רשות אלו, ונתן חברו חפץ בידו או על גביו, ויצא באותו החפץ לרשות שניה, ועמד שם - ח'ב; מפני שעקירת גופו בחפץ שעליו, כעקירת החפץ מאותה רשות; ועמידתו באותו החפץ, כהנחת החפץ בקרקע שעמד בה. לפיכך, אם יצא בחפץ שבידו, או על גביו, ולא עמד ברשות שניה, אלא חזר ונכנס והוא בידו - אפלו יצא ונכנס כל היום פלו, עד שייצא היום - פטור; לפי שעקר ולא הניח. ואפלו עמד לתקן המשאוי עליו, עדין פטור הוא - עד שיעמד לנוח.

ט. וכן מי שהיתה חבילתו על כתפו - רץ בה אפלו כל היום, ואינו ח'ב עד שיעמד; והוא, שיהיה רץ בה; אבל אם הלך מעט מעט - הרי זה כעוקר ומניח, ואסור. לפיכך, מי שקדש עליו היום, וחבילתו על כתפו - רץ בה עד שייגיע לביתו, וזוהרה שם בלאחר יד.

י. עקר חפץ מרשות הרבים, והלך בו פחות מארבע

הרבים מצטרפים, מפגי שלא נח החפץ ברשות שביניהן. יח. המושיט מרשות היחיד לרשות היחיד, ורשות הרבים באמצע - חב, ואפלו הושיט למעלה מאויר רשות הרבים [למעלה י' טפחים]; שכן היתה עבודת הלויים במשכן - מושיטין את הקרשים מעגלה לעגלה, ורשות הרבים בין שתי העגלות, וכל עגלה ועגלה רשות היחיד היא.

יט. במה דברים אמורים? בשתי שתי רשות היחיד בארץ רשות הרבים, כמו שהעגלות מהלכות ברשות הרבים, זו אחר זו; אבל אם היו שתי הרשות בשני צדי רשות הרבים - אף המושיט מרשות היחיד זו לרשות היחיד שפנגדה, פטור.

כ. שכח ופשט ידו והיא מלאה פרות, והוציאה מחצר זו להכניסה לחצר שבצדה, ונזכר קדם שיכניס, והרי ידו תלויה באויר רשות הרבים - מתר להחזירה אליו לחצרו; אבל להכניסה לאותה חצר שניה, אסור, כדי שלא יעשה מחשבתו שחשב בשעת שגגה. ואם הוציא ידו במזיד, הרי זה אסור להחזירה אצלו; אלא קנסו אותו, שתהא ידו תלויה עד שתחשף.

כא. המתפונן לזרק שמונה אמות ברשות הרבים, ונח החפץ בסוף ארבע - חב; שהרי נעשה שיעור המלאכה, ונעשת מחשבתו - שהדבר ידוע, שאין זה החפץ מגיע לסוף שמונה, עד שיעבר על כל מקום ומקום מכל השמונה. אבל אם נתפונן לזרק ארבע, ונח החפץ בסוף שמונה - פטור; לפי שנתח במקום שלא חשב שתעבר בו, וכל שכן שתנוח; לפיכך, אם חשב בעת זריקה, שינוח החפץ בכל מקום שירצה - חב.

כב. זרק לתוך ארבע אמות, ונתגלגל חוץ לארבע אמות - פטור. זרק חוץ לארבע אמות, ונתגלגל לתוך ארבע אמות - אם נח על גבי משהו חוץ לארבע אמות ואחר כך נתגלגל ונכנס, חב; ואם לא נח כלל, הרי זה פטור.

יום חמישי

הלכות שבת פרק יד

א. איזו היא רשות הרבים? מדברות ויערים וישדות, ודרכים המפלישין להן [פתוחים לרה"ר משני עבריהם]; וכלבד שיהיה רחב הדרך שש עשרה אמה, ולא תהיה עליו תקרה. ואי זו היא רשות היחיד? תל שגבוה עשרה טפחים, ורחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יתר על פן; וכן חריץ שהוא עמק עשרה, ורחב ארבעה על ארבעה או יתר על פן. וכן מקום שהוא זקף ארבע מחיצות, גבהן עשרה, וביניהן ארבעה על ארבעה או יתר על פן, אפלו יש בה כמה מילין, אם הקף לדירה, כגון מדינה המקפת חומה שדלתותיה נעלות בלילה; ומבואות שיש להן שלשה פתלים ולחי [חדש] ברות רביעית; וכן חצר ודיר [מקום מגורד לצאן] וסהר [שטח מגודר] שהקפו לדירה - כלן רשות היחיד גמורה הן.

ב. אפלו בלים, כגון ספינה או מגדל [ארוך] של עץ וכנרת

אמות ועמד, וחסור והלף פחות מארבע אמות ועמד - אפלו כל היום בלו - מתר. במה דברים אמורים? בשעמד לנוח; אבל אם עמד לתקן משאו, הרי זה כמהלף, וכשיעמד חוץ לארבע האמות, חב; והוא שיעמד חוץ לארבע אמות לנוח, אבל אם יעמד לתקן משאו, עדין הוא כמהלף, ואינו חב עד שיעמד לנוח חוץ לארבע האמות.

יא. היתה קנה או רמח וכיוצא בו מנח על הארץ, והגביה הקצה האחד, והיה הקצה השני מנח בארץ, והשליכו לפניו, וחסור והגביה הקצה שהיה מנח והשליכו לפניו על דרך זו, עד שהעביר החפץ כמה מילין - פטור; לפי שלא עקר החפץ בלו מעל גבי הארץ. ואם משך החפץ וגדרו על הארץ מתחלת ארבע לסוף ארבע - חב; שהמגלגל, עוקר הוא.

יב. עקר חפץ מזוית זו להניחו בזוית אחרת [באותו בית], שנמצאת זו העקירה עקירה המותרת, ונמלף בדרך, והוציאו לרשות שניה - פטור; מפני שלא היתה עקירה ראשונה לך, ונמצאת כאן הנחה בלא עקירה. וכן העוקר חפץ והניחו על חברו כשהוא מהלף, ובעת שירצה חברו לעמד, נוטלו מעל גבי חברו - הרי זה פטור; שהרי יש כאן עקירה בלא הנחה.

יג. הזורק חפץ מרשות לרשות, או מתחלת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים, וקדם שינוח קלטו [תפשו] אחר בידו, או קלטו בלב, או נשרף - פטור; מפני שאין זו הנחה שנתפונן לה. לפיכך, אם נתפונן בשעת זריקה לך - חב.

יד. הזורק חפץ מרשות לרשות, והיה קשור בחבל ואגודו [תופס אותו] בידו - אם יכול למשך החפץ אצלו, פטור; שהרי אין כאן הנחה גמורה, ונמצא כמי שעקר ולא הניח. טו. הזורק, ונחה בתוך ידו של חברו - אם עמד חברו במקומו וקבלה - הזורק חב, שהרי עקר והניח; ואם נעקר חברו ממקומו וקבלה - פטור. זרק, ורץ הזורק עצמו אחר החפץ, וקבלו בידו ברשות אחרת, או חוץ לארבע אמות - פטור, כאלו נעקר אחר וקבלו; שאין ההנחה הגמורה, אלא שינוח החפץ במקום שהיה לו לנוח בשעת עקירה.

טז. הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד, ורשות הרבים באמצע - אף על פי שעבר החפץ באויר רשות הרבים, פטור; והוא, שיעבר למעלה משלשה; אבל אם עבר בפחות משלשה סמוך לארץ, ונח על גבי משהו - אף על פי שנגעק או נתגלגל, ויצא החפץ לרשות היחיד האחרת - הרי הוא כמי שנגשאר עומד ברשות הרבים, ולפיכך חב. וכן הזורק מרשות הרבים לרשות הרבים, ורשות היחיד באמצע - פטור; ואם עבר החפץ בפחות משלשה סמוך לארץ, ונח על גבי משהו - אף על פי שחסור ונתגלגל, ויצא לרשות הרבים השניה - הרי הוא כמי שנגשאר עומד ברשות היחיד, ולפיכך חב.

יז. המעביר ארבע אמות ברשות הרבים זו עם רשות הרבים השניה - חב; מפני שארבע אמות בשתי רשות

אבל אם היה יתר על תשעה או פחות - אם היה בו ארבעה על ארבעה או יתר, הרי הוא פרמלית; ואם אין בו ארבעה על ארבעה, הרי הוא מקום פטור.

ט. גג הסמוך לרשות הרבים, בתוך עשרה טפחים - הואיל ורבים מכתפין עליו, אסור לטלטל בגג, עד שייעשה לו סלם קבוע להתירו. עמוד ברשות הרבים, גבוה עשרה ורחב ארבעה - הרי זה רשות היחיד. נעץ בגבהו יתד פל שהוא, אפלו אינה גבוהה שלשה - הואיל וראוי לתלות ביתד ולהשתמש בו, הרי זה ממצטו ונעשה פרמלית, ואין מודדין לו אלא מן היתד ולמעלה. ואפלו מלאהו פלו יתדות, הרי זה נתמעט גבהו, שהרי תולין באותן היתדות ומשתמשים בהן.

י. חרי רשות היחיד [שבכותל], הרי הן ברשות היחיד; אבל חרי רשות הרבים - אינם ברשות הרבים, אלא הרי הן כפי מדתן. כיצד? חר בצד רשות הרבים - אם יש בו ארבעה על ארבעה וגבוה עשרה, הרי זה רשות היחיד; ואם אין גבוה עשרה, הרי זה פרמלית. ואם אין בו ארבעה על ארבעה, הרי זה מקום פטור; והוא, שגבוה שלשה - שכל פחות משלשה, הרי הוא כארץ.

יא. רשות היחיד ומקום פטור, מתר לטלטל בכלן; אפלו היה ארץ כל אחת משתיהן כמה מילין, מטלטל בכלה. אבל רשות הרבים והפרמלית - אין מטלטלין בהן אלא בארבע אמות; ואם העביר, או הושיט, או זרק חוץ לארבע אמות - ברשות הרבים, חייב. ובכרמלית - פטור; שאסור הפרמלית מדבריהם [מדברבב], מפני שהיא דומה לרשות הרבים, שמא תתחלף ברשות הרבים. לפיכך, אם לא היה צריך לגוף ההוצאה, כגון שהעביר קוץ בכרמלית כדי שלא יזקו בו רבים - הרי זה מתר, ואפלו העבירו כמה אמות; וכן כל כיוצא בזה.

יב. כשם שמתר לטלטל בכל מקום פטור - כך מתר להכניס ממנו לרשות היחיד או לרשות הרבים, ואין צריך לומר לכרמלית; ומוציאין לו מרשות היחיד ומרשות הרבים, ואין צריך לומר מן הפרמלית.

יג. כשם שאסור לטלטל בכל הפרמלית - כך אסור להוציא ממנה לרשות היחיד או לרשות הרבים, או להכניס לכרמלית מרשות היחיד או מרשות הרבים; ואם הוציא או הכניס, פטור.

יד. המוציא מרשות היחיד לרשות היחיד, או מרשות הרבים לרשות הרבים, ובכרמלית באמצע - פטור; וכן המושיט או הזורק מזו לזו, ובכרמלית באמצע - פטור. המוציא חפץ מרשות הרבים לכרמלית והניחו שם, וחסר ועקר מפרמלית והכניסו לרשות היחיד, או שהוציאו מרשות היחיד לכרמלית והניחו שם, וחסר ועקר מפרמלית והוציאו לרשות הרבים - הרי זה פטור.

טו. המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, ועבר על מקום פטור ביניהן בבליכתו - חייב, שהמחלף אינו כעומד; ואין צריך לומר, בזורק שעבר החפץ במקום פטור - שאינו חשוב כמי שנח שם. היה עומד במקום

וכיוצא בהן - אם יש בהן ארבעה על ארבעה גובה עשרה, או יתר על זה - הרי הן רשות היחיד גמורה.

ג. עבי הפתלים של רשות היחיד, ברשות היחיד [מק"ו]; לאחרים [- המוקפים ממנו] עושה מחיצה, לעצמו לא כל שכן! ? אויר רשות היחיד, ברשות היחיד; ורשות היחיד, אוירה ברשות היחיד עד לרקיע. אבל אויר רשות הרבים - אינו ברשות הרבים, אלא עד עשרה טפחים; ולמעלה מעשרה באויר רשות הרבים, מקום פטור הוא.

ד. ארבע רשיות לשבת: רשות היחיד, ורשות הרבים, ובכרמלית [- מקום שאינו רה"י ואינו רה"ד], ומקום פטור. איזו היא פרמלית? תל שיש בו ארבעה על ארבעה או יתר על כן, וגבהו משלשה ועד עשרה; שהפרמלית אינה תופשת אלא עד עשרה, ואין רחבה פחות מארבעה על ארבעה; וכן חריץ שיש בו ארבעה על ארבעה או יתר על כן, ועמק משלשה עד עשרה; וכן מקום שהקף בארבע מחיצות, גבהו משלשה ועד עשרה, וביניהן ארבעה על ארבעה או יתר על כן; וכן קרן זווית [פינה] הסמוכה לרשות הרבים, והוא המקום שמקף שלש מחיצות, והרוח הרביעית רשות הרבים, כגון מבוי שאין לו לחי [קרוש בצד הפתח] או קורה [למעלה מקצה לקצה] ברוח רביעית; וכן הימים, והבקעה, בין בימות החמה בין בימות הגשמים - כל אלו פרמלית הן.

ה. אויר הכרמלית, הרי היא ככרמלית עד עשרה טפחים; ולמעלה מעשרה באויר הכרמלית, הרי הוא מקום פטור. לפיכך, מעל פגי המים שבימים ושבתהרות - עד עשרה טפחים באויר, הן פרמלית; ולמעלה מעשרה, מקום פטור. אבל כל העמק המלא מים, הרי הוא קרקע עבה. ו. בור שבכרמלית - הרי הוא ככרמלית, אפלו עמק מאה אמה ורחב מאה אמה. שות הרבים שהיתה עליה תקרה, או שאין בתוכה שש עשרה אמה - הרי היא ככרמלית. אצטבה [ספסל] שבין העמודים ברשות הרבים, הרי היא ככרמלית; וצדי רשות הרבים, ככרמלית. אבל בין העמודים - הואיל ורבים דורסין ביניהן, הרי הן רשות הרבים.

ז. איזה הוא מקום פטור? מקום שיש בו פחות מארבעה על ארבעה, וגבהו שלשה עד לרקיע; שכל פחות משלשה, הרי הוא כארץ. אפלו קוצים וברקנים, או גללים ברשות הרבים, גבהו שלשה, ואין בהן ארבעה על ארבעה - הרי הן מקום פטור. וכן חריץ שאין בו ארבעה על ארבעה, ועמקו משלשה עד התהום, וכן מקום המקף שאין בו ארבעה על ארבעה, אפלו היה ארכו ארץ מיל, ורחבו ארבעה פחות שעורה, וגבהו משלשה ומעלה - הרי זה מקום פטור. וכן אויר רשות הרבים או אויר פרמלית, למעלה מעשרה - הרי הוא מקום פטור.

ח. מקום שיש בגבהו תשעה טפחים מצמצמות [- במדויק], לא פחות ולא יתר, ברשות הרבים - הרי הוא ברשות הרבים; ואין משגיחין על מדת ארכו ומדת רחבו, בין רחב בין קצר; מפני שרבים מכתפין [נשענים] עליו.

ברשות הרבים, בין שהיה רחב אפלו ארבע אמות, בין שלא היה ברחבו ארבעה טפחים; שהרי רב העם מדלגין עליו, ואין מהלכין בתוכו, הואיל ואין בעמקו עשירה, הרי הוא רשות הרבים. ואם יש בעמקו עשירה או יתר, הרי הוא פרמלית כשאר הימים - והוא שלש ברחבו ארבעה טפחים או יתר על כן, שאין פרמלית פחותה מארבעה.

יום שישי

הלכות שבת פרק טו

א. עומד אדם ברשות הרבים, ומטלטל ברשות היחיד כלה. ועומד ברשות היחיד, ומטלטל ברשות הרבים, ובלבד שלא יוציא חוץ לארבע אמות; ואם הוציא - פטור, מפני שהוא ברשות אחרת. וכן עומד אדם ברשות היחיד, ופוחת [דלת במפתח] ברשות הרבים; ברשות הרבים, ופוחת ברשות היחיד. בהמה שהיתה בחוץ, וראשה בפנים - אוכסין [מאכילין] אותה; ובגמל - עד שיהא ראשו ורבו בפנים, הואיל וצנארו ארוך.

ב. לא יעמד אדם ברשות היחיד, וישתה ברשות הרבים; ברשות הרבים, וישתה ברשות היחיד; אלא אם כן הכניס ראשו ורבו, למקום שהוא שותה. במה דברים אמורים? בשהיה שותה בכלים נאים שהוא צריך להם - גזרה, שפא יוציאם; אבל אם היו כלים שאינם נאים, שאינו צריך להם, או שהיה הבור בפרמלית, אף על פי שהכלים נאים - מכניס ראשו בלבד ושותה במקומו, ואף על פי שלא הכניס ראשו ורבו.

ג. עומד אדם ברשות הרבים, וקולט [מקבל בכלי] מן האויר מן המים המקלחין מן הצנור או מן הכתל, ושותה; ובלבד שלא יגע בצנור או בכתל, ויקלט מעל גבם. ואם נגע - אם היה מקום שנגע בו למעלה מעשירה, בפחות משלשה סמוך לגג - הרי זה אסור, שגמץא כעוקר מעל הגג שהוא רשות היחיד; וכן אם היה בצנור ארבעה על ארבעה, בין שהיה הצנור בתוך עשירה בין שהיה למעלה מעשירה, וקלט ממנו מים - הרי זה אסור. ולמה אינו חיב? מפני שלא נחו המים, אלא הרי הן נזחלין והולכין.

ד. זיו [בליטה] שלפני החלון יוצא באויר שעל רשות הרבים - אם היה למעלה מעשירה טפחים - מתיר להשתמש עליו, שאין רשות הרבים תופסת אלא עד עשירה טפחים; לפיכך מתיר להשתמש בכל הכתל, עד עשירה טפחים התחתונים.

ה. במה דברים אמורים? בשהיה זיו אחד יוצא באויר; אבל אם היו יוצאין בכתל שני זיזין, זה למטה מזה - אף על פי ששניהם למעלה מעשירה - אם יש ביזו העליון שלפני החלון רחב ארבעה על ארבעה, אסור להשתמש עליו, מפני שהוא רשות בפני עצמו, והזיו שתחתיו רשות אחרת, ואסרו זה על זה; שאין שתי רשיות משתמשות ברשות אחת.

ו. אין בעליון ארבעה, ואין בתחתון ארבעה - משתמש בשניהם, וכן בכל הכתל, עד עשירה טפחים התחתונים.

פטור, ונטל חפץ מרשות היחיד, או מאדם העומד שם, והניחו ברשות הרבים, או בידי אדם העומד שם - פטור; וכן אם הכניס מרשות הרבים לרשות היחיד, ועמד במקום פטור - פטור.

ז. עמוד ברשות הרבים גבוה עשירה ורחב ארבעה, ואין בעקרו ארבעה, ואין בגובה הקצר שלו שלשה - הרי הוא רשות היחיד; ואם זרק מרשות הרבים, ונח על גביו - חיב. תל המתלקט [- מיתמר ל-] גבה עשירה טפחים מתוך [שבטיסו ב] ארץ ארבע אמות, הרי הוא רשות היחיד; ואם זרק מרשות הרבים, ונח על גביו - חיב.

יז. נעץ קנה ברשות היחיד, אפלו גבוה מאה אמה, וזרק מרשות הרבים, ונח על גביו - חיב; שרשות היחיד עולה עד לרקיע. אילן שהוא עומד ברשות היחיד, ונפו נוטה לרשות הרבים, וזרק ונח על נופו - פטור; שאין הנוף הולך אחר העקר.

יח. נעץ קנה ברשות הרבים, ובראשו טרסקל [- סל], וזרק ונח על גביו - פטור; שאין רשות הרבים, אלא עד עשירה. הזורק ארבע אמות ברשות הרבים, ונח [נדבק] החפץ בכתל, כגון שזרק חלב או בצק, ונדבק בכתל - אם נדבק למעלה מעשירה טפחים - כוזרק באויר, שלמעלה מעשירה ברשות הרבים מקום פטור הוא; נדבק למטה מעשירה טפחים - כוזרק בארץ, וחיב. זרק למעלה מעשירה, ונח בחור כל שהוא - פטור.

יט. זרק קנה או רמח מרשות היחיד, ונתקע ברשות הרבים כשהוא עומד - פטור; שהרי מקצתו במקום פטור. זרק כלי מרשות היחיד לרשות הרבים, והיה אותו כלי גדול, ויש בו ארבעה על ארבעה בגובה עשירה - פטור; מפני שקלי זה רשות היחיד גמורה, ונמצא כמוציא מרשות היחיד לרשות היחיד.

כ. בור תשעה ברשות הרבים, ועקר חלזה [גוש עפר] מקרקעיתו והשלימו לעשירה - אף על פי שעקירת החפץ ועשית המחיצה באין כאחת, פטור; מפני שלא היתה המחיצה עשירה בתחלה. היה הבור עשירה, והשליף לו חלזה, ומעטו מעשירה - פטור, שהרי הנחת החפץ וסלוק המחיצה באין כאחת.

כא. הזורק דף [של עץ], ונח על גבי יתדות ברשות הרבים, ונעשה רשות היחיד - אפלו היה כלי על גבי הדף, פטור; שהרי עשית המחיצה עם נוחת הכלי באין כאחת.

כב. בור שהוא עמק עשירה ורחב שמונה ברשות הרבים, וזרק מחצלת מרשות הרבים, וחלקה הבור ברחבו לשנים - פטור; שהרי עם הנחת הכלי בטלו המחיצות, ונעשה כל מקום מהן פחות מארבעה על ארבעה.

כג. בור ברשות הרבים עמק עשירה ורחב ארבעה, מלא מים, וזרק לתוכו חפץ, ונח על גבי המים - חיב, שאין המים מבטלין המחיצות; היה מלא פרות, וזרק לתוכו - פטור, שהרי מעטו הפרות את שעורו.

כד. רקק [ביצת] מים שהוא עובר ברשות הרבים, ורבים מהלכין בו - אם אין בעמקו עשירה טפחים, הרי הוא

עד הקרקע, הואיל ויש בה עשרה טפחים, הרי זו מתרת. ולא התירו מחיצה תלויה, אלא במים בלבד; מפני שאסור הטלטול במים מדבריהם - הקלו במחיצתו, שאינה אלא כדי לעשות הכר.

יד. אמת המים העוברת בין החצרות, והחלונות פתוחות אליה - אם אין בה פשעור [עומק עשרה ורוחב ארבעה], משלשלין דלי מן החלונות וממלאין ממנה בשבת. במה דברים אמורים? בשאינה מפלגת מן הכתל שלשה; אבל אם היתה מפלגת שלשה, אין ממלאין ממנה, אלא אם כן היו פסין [עמודים] יוצאין מן הכתלים מכאן ומכאן, שנמצאת האמה כאלו היא עוברת בתוך החצר.

טו. בצווצטרה [מרפסת] שהיא למעלה מן הים, וחלון בתוכה על גבי המים - אין ממלאין ממנה [מהמרפסת] בשבת, אלא אם כן עשו מחיצה עשרה טפחים גבוהה על גבי המים כנגד החלון שבצווצטרה, או תהיה המחיצה יורדת מן הצווצטרה כנגד המים, ורואין אותה כאלו ירדה ונגעה עד המים. וכשם שממלאין מזו שעשו לה מחיצה, כך שופכין ממנה על הים - שהרי על הפרמלית הן שופכין.

טז. חצר שהיא פחותה מארבע אמות על ארבע אמות - אין שופכין בתוכה מים בשבת, מפני שהן יוצאין לרשות הרבים במהרה. לפיכך צריך לעשות גמה מחזקת סאתים בתוך החצר, או ברשות הרבים בצד החצר, כדי שיהיו המים נקבצין לתוכה, וצריך לבנות עליה פסה [כיסוי בצורת קשת] מבחוץ, כדי שלא תראה העוקה [הגומא] הזאת מרשות הרבים. והחצר והאכסדרה [מרפסת], מצטרפין לארבע אמות; וכמה הוא המקום שמחזיק סאתים? חצי אמה על חצי אמה ברום שלשה חמשי אמה. יז. היתה העוקה פחותה מסאתים - שופכין לה מלואה [עד שתתמלא]; היתה סאתים - שופכין לה אפלו ששים סאה של מים, ואף על פי שהמים יתגברו ויפוצו מעל הגמה לחוץ. במה דברים אמורים? בימות הגשמים, שהחצרות מתקלקלות [מתלככות] וסתם צנורות מקלחין, ולא יבואו הרואים לומר שזה משתמש והמים יוצאין מכחו לרשות הרבים. אבל בימות החמה - אם היתה מחזקת סאתים, אין שופכין לה אלא סאתים; היתה פחותה מסאתים, אין שופכין לה כל עקר.

יח. ביב [חריץ באדמה] ששופכין לו מים, והם נזחלין והולכין תחת הקרקע ויוצאין לרשות הרבים, וכן צנור [מרוז] ששופכין על פני מים, והן נזחלין על הכתל ויורדין לרשות הרבים - אפלו היה ארץ הכתל או ארץ הדרך שתחת הארץ מאה אמה, אסור לשפך על פי הביב או על פי הצנור, מפני שהמים יוצאין מכחו לרשות הרבים; אלא שופך חוץ לביב, והן יורדין לביב.

יט. במה דברים אמורים? בימות החמה; אבל בימות הגשמים, שופך ושונה ואינו נמנע, שסתם צנורות מקלחין הן, ואדם רוצה שיבולעו המים במקומן. היה שופך על פי הביב, והמים יוצאין לפרמלית - הרי זה מתר, ואפלו

היה פתוחון ארבעה, ובצליון אין בו ארבעה - אינו משתמש בצליון, אלא כנגד חלונו בלבד; אבל בשאר היזו שבשני צדדי החלון - אסור להשתמש, מפני זה שתחתיו שחלק רשות לעצמו.

ז. כל זיו היוצא על אור רשות הרבים שמתר להשתמש עליו - כשהוא משתמש בו, אין נותנין עליו ואין נוטלין ממנו אלא כלי חרש וזכוכית וכיוצא בהן, שאם יפלו לרשות הרבים, ישברו; אבל שאר כלים ואכלין - אסור; שמה יפלו לרשות הרבים, ויביאם.

ח. שני בתים בשני צדי רשות הרבים - זורק מזו לזו למעלה מעשרה; והוא, שיהיו שניהם שלו, או שיהיה ביניהם ערוב; ואפלו בגדים וכלי מתכות, מתר לזרק. ואם היה זה למעלה מזה ולא היה בשנה - אסור לזרק בגד וכיוצא בו, שמה יפלו ויביאם; אבל כלי חרש וכיוצא בהן, זורק.

ט. בור [מים] ברשות הרבים, וחלון על גביו [בכותל שלידו] - הבור וחליתו [עפר שבשפת הבור] מצטרפין לעשרה, וממלאין ממנו [מהחלון] בשבת. במה דברים אמורים? בשניה סמוך לכתל בתוך ארבעה טפחים, שאין אדם יכול לעבר שם. אבל אם היה מפלג - אין ממלאין ממנו, אלא אם כן היתה חליתו גבוהה עשרה, שנמצא הדלי שיוצא מן החליה, יצא למקום פטור.

י. אשפה ברשות הרבים גבוהה עשרה, וחלון על גבה - שופכין לה מים בשבת. במה דברים אמורים? באשפה של רבים, שאין דרכה להתפנות; אבל של יחיד - אין שופכין עליה; שמה תתפנה, ונמצאו שופכין כדרךן ברשות הרבים.

יא. אמת [תעלת] המים שהיא עוברת בחצר - אם יש בגובה עשרה טפחים, וברחבה ארבעה או יתר על כן עד עשר אמות - אין ממלאין ממנה בשבת, אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוהה עשרה טפחים בכניסה ויביצאה [של התעלה]; ואם אין בגובה עשרה, או שאין ברחבה ארבעה טפחים - ממלאין ממנה בלא מחיצה.

יב. היה ברחבה יתר מעשר אמות - אף על פי שאין בגובה עשרה, אין ממלאין ממנה עד שיעשה לה מחיצה; שכל יתר על עשר פרצה היא, ומפסדת המחיצות [נחשבים כאינם]. ומה הוא טלטל בכל החצר? אם נשאר מצד הפרצה פס [עמוד להיכר] מכאן ופס מכאן בכל שהוא, או פס רחב ארבעה טפחים מרוח אחת - מתר לטלטל בכל החצר, ואין אסור אלא למלאת מן האמה בלבד. אבל אם לא נשאר פס כלל - אסור לטלטל בכל החצר, שהרי נפרצה חצר לים שהוא פרמלית [מקום שאינו ר"ה] ואינו ר"ה.

יג. והיאך מעמידין את המחיצה במים? אם היתה למעלה מן המים - צריך שיהיה טפח מן המחיצה יורד בתוך מים; ואם היתה המחיצה בלה בתוך מים - צריך שיהיה טפח ממנה יוצא למעלה מן המים, כדי שיהיו המים שבתוך מבדלין; ואף על פי שאין המחיצה מגעת

נמצא בית סאתים, מקום שיש בשבורו [חשבונן] חמשת אלפים אמה. וכל מקום שיש בו פמדה הזאת - בין שהיה מרבע שהוא שבעים ושיירים [- חמש שביעיות] על שבעים ושיירים, בין שהיה עגל, בין שאר הצורות - הרי זה נקרא 'בית סאתים'.

ד. מקום שלא הקף לדירה שיש בו בית סאתים - אם היה ארכו פי שנים ברחבו כדי שיהיה מאה על חמשים כחצר המשכן, מתר לטלטל בכלו; אבל אם היה ארכו יתר על שנים ברחבו אפלו אמה אחת, אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות; שלא עשו בית סאתים שתשמישו לאויר כשאר החצרות, אלא מחצר המשכן.

ה. מקום שהקף שלא לשם דירה - אם פרץ בו פרצה יתר על עשר אמות בגובה עשרה טפחים, וגדר בה לשם דירה - מתר לטלטל בכלו; ואפלו פרץ אמה וגדרה לשם דירה, ופרץ [אחר זמן] אמה וגדרה לשם דירה, עד שהשלימה לתר מעשר - מתר לטלטל בכלו, אף על פי שיש בו כמה מילין.

ו. מקום יתר מבית סאתים שהקף לדירה - אם נזרע רבו - הרי הוא כגנה, ואסור לטלטל בכלו. נזרע מעוטו - אם נזרע ממנו בית סאתים, מתר לטלטל בכלו; ואם היה המקום הזרוע יתר מבית סאתים, אסור לטלטל בכלו. נטע רבו - הרי הוא כחצר, ומתיר לטלטל בכלו. נתמלא מים, אפלו היו עמקים הרבה - אם היו ראויין לתשמיש, הרי הם כנטעים ומתיר לטלטל בכלו; ואם אינן ראויין, אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות.

ז. מקום שהקף שלא לשם דירה שיש בו בית שלש סאין, וקריו [עשו תקרה] בו בית סאה - קרויו מתירו; שפי תקרה [כאילו] - יורד וסותם. נפרץ במלאו לחצר, ונפרצה חצר כנגדו - חצר מתרת כשהיתה; והקפף [המקום שהוקף] אסור כשהיה, שאין אורי החצר מתירו.

ח. היה יתר מבית סאתים, וכא למעטו באילנות - אינו מעוט. בנה בו עמוד בצד הכתל גבוה עשרה, ורחב שלשה או יתר - הרי זה מעוט; פחות משלשה - אינו מעוט, שכל פחות משלשה פלבוד [- כמחובר] הוא. וכן אם הרחיק מן הכתל שלשה, ועשה מחיצה - מעט; פחות משלשה - לא עשה כלום.

ט. טח את הכתל בטיט - אף על פי שאינו יכול [הטיט] לעמד [להתקיים] בפני עצמו, הרי זה מעוט. הרחיק מן התל שלשה, ועשה מחיצה - הועיל; עשה מחיצה על שפת התל - אינו מועיל; שהעושה מחיצה על גבי מחיצה, אינו מועיל. נבלעה מחיצה התחתונה, והרי העליונה קימת - הואיל ונעשת העליונה לשם דירה, והרי אין שם נראה אלא היא - הרי זה הועיל, ומתיר לטלטל בכלה.

י. רחבה שאחורי בתים, יתרה על בית סאתים - אין מטלטלין בה; אלא בארבע אמות, ואפלו היה פתח הבית פתוח לתוכה; ואם פתח הפתח לשם, ואחר כך הקיפה - הרי זו כמקפת לדירה, ומתיר לטלטל בכלה.

בימות החמה; שלא גזרו על כחו בכרמלית. לפיכך, מתיר לשפף על כתל הספינה, והן יורדין לים.

כ. לא ימלא [מים] מן הספינה [ביים], אלא אם פן עשה מקום ארבעה על ארבעה יוצא מן הספינה על הים. כמה דברים אמורים? בשהיה בתוף עשרה; אבל אם היה למעלה מעשרה מן הים, מוציא זיו כל שהוא וממלא, שהרי דרך מקום פטור ממלא; ואינו צריך לזיו זה אלא משום הבר.

כא. הקורא בספר [קודש העשוי כמגילה] בכרמלית, ונתגלגל מקצת הספר לרשות הרבים ומקצתו בידו - אם נתגלגל חוץ לארבע אמות, הופכו על הפתח ומניחו [למנוע ביזוי הקודש]; וגזרה, שמא ישמט בלו מידו, ויעבירונו ארבע אמות. נתגלגל לתוך ארבע אמות - גוללו אצלו; וכן אם נתגלגל לרשות היחיד - גוללו אצלו. היה קורא ברשות היחיד, ונתגלגל לרשות הרבים - אם נח בה, הופכו על הפתח; ואם לא נח, אלא היה תלוי באויר רשות הרבים ולא הגיע לארץ - גוללו אצלו.

כב. המעביר [מפנה] קוץ כדי שלא יזקו בו רבים - אם היה ברשות הרבים, מוליכו פחות פחות מארבע אמות; ואם היה בכרמלית - מוליכו כדרכו אפלו מאה אמה. וכן מת שהסריח ונתבזה יתר מדי, ולא יכלו שכנים לעמד עמו - מוציאין אותו מרשות היחיד לכרמלית. היורד לרחץ בים, כשהוא עולה - מנגב עצמו, שמא יעביר מים שעליו ארבע אמות בכרמלית.

שבת קודש

הלכות שבת פרק טז

א. מקום שלא הקף לדירה [למגורים] אלא שיהיה תשמישו לאויר [להנות מאוויר] - כגון גנות ופרדסים, וכגון המקיף מקום מן הארץ לשמרו, וכיוצא בהן - אם יש בגובה המחיצות עשרה טפחים או יתר, הרי הוא כרשות היחיד לחיב המוציא והזורק והמושט ממנו לרשות הרבים, או מרשות הרבים לתוכו. ואין מטלטלין בכלו, אלא אם בן יש בו בית סאתים [נ' אמה על נ' אמה] או פחות; אבל אם היה בו יתר על בית סאתים, אסור לטלטל בו אלא בארבע אמות בכרמלית.

ב. וכן עמוד שגבוה עשרה ורחב בית סאתים, מטלטלין על פלו; היה רחב על בית סאתים, אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות. סלע שבפים - היה גבוה פחות מעשרה - מטלטלין מתוכו לים, ומן הים לתוכו; שהכל בכרמלית. היה גבוה עשרה - אם רחבו מארבעה טפחים עד בית סאתים, הואיל ומתיר לטלטל בכלו, אין מטלטלין לא מתוכו לים, ולא מן הים לתוכו. היה יתר מבית סאתים - אף על פי שהוא רשות היחיד, הואיל ואסור לטלטל בו אלא בארבע אמות בכרמלית, הרי זה מתיר לטלטל מתוכו לים, ומן הים לתוכו; שזה דבר שאינו מצוי הוא, ולא גזרו בו.

ג. כמה היא בית סאה? חמשים אמה על חמשים אמה;

פחותה משלשה - הרי זו מתרת, ואף על פי שהפרוץ מרבה על העומד; שכל פחות משלשה, הרי הוא כלבוד [כמחובר].

יח. ביצד? הרי שהקיף בקנים, ואין בין קנה לחברו שלשה טפחים, או שהקיף בתכלים, ואין בין חבל לחברו שלשה טפחים - הרי זו מחיצה גמורה, אף על פי שהיא [מונחים לאורך] שתי בלא ערב [- רוחב], או ערב בלא שתי. וצריך שיהיה גבה הקנה עשרה, או שיהיה מן הארץ עד סוף עכי החבל העליון עשרה אם הקיף בתכלים - שאין מחיצה פחותה מעשרה. וכל השעורין האלו, הלכה למשה מסיני הן.

יט. 'צורת הפתח' האמורה בכל מקום - היא אפלו קנה וכיוצא בו מכאן, וקנה מכאן, וקנה על גביהן; גבה שני הלחיים [הקנים שמהצדדים] - עשרה טפחים או יותר, והקנה וכיוצא בו שעל גביהם - אף על פי שאינו נוגע בשני הלחיים אלא יש ביניהן כמה אמות, הואיל וגבה הלחיים עשרה, הרי זו צורת פתח. וצורת פתח שאמרו - צריכה שתהא בריאה [חזקה דיה] לקבל דלת, אפלו דלת של קש.

כ. פתח שצורתו כמה [כקשת] - אם יש בארץ רגלי הכפה עשרה טפחים, הרי זה צורת פתח; וצורת פתח שעשה אותה מן הצד [סמוך לכותל לא באמצע] - אינה כלום; שאין דרך הפתחים להיות בקרן זוית, אלא באמצע.

כא. בכל עושין מחיצה - בין בכלים, בין באבנים, בין באבנים; אפלו בכמה, ושאר מיני חיה ועוף - והוא שיהיו כפותים [קשורים], כדי שלא יגדלו.

כב. מחיצה העומדת מאליה, הרי זו כשרה. ומחיצה הנעשית בשבת, הרי זו מחיצה. ואם נעשת בשגגה - מתר לטלטל בה באותה שבת; והוא, שתעשה שלא לדעת המטלטל. אבל אם נתפון אדם לזו המחיצה שתעשה בשבת כדי לטלטל בה, אף על פי שעשה אותה העושה בשגגה, וכן אם נעשת במזיד, אף על פי שלא נתפון זה לטלטל בה - הרי זה אסור לטלטל בה.

כג. מתר לעשות מחיצה של בני אדם בשבת, שיעמד זה בצד זה, ובלבד שלא ידעו אלו העומדין שבשכיל לעשותן מחיצה העמדו; ולא יעמיד אותם אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו, אלא יעמיד אותם אחר שלא לדעתו.

כד. אילן שהוא מסוף על הארץ [ענפיו נוטים לארץ מכל צד] - אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים - ממלא בין בדי [ענפיו] ועליו תבן וקש וכיוצא בהן, וקושרן בארץ, עד שיעמד ברוח מצויה ולא יתנדנד, ומטלטל תחת כלן; והוא שיהיה תחתיו עד בית סאתים; אבל אם היה יותר מבית סאתים - אין מטלטלין תחתיו אלא בארבע אמות, מפני שתחתיו, מקום שלא הקף לדירה הוא.

יא. רחבה הפתוחה למדינה [לעיר] מצד אחד, ומצד אחד פתוחה לשכיל המגיע לנהר - עושה לה [מניח] לחי [קרוש] מצד המדינה, ויהיה מתר לטלטל בכלה, ומתוכה למדינה, ומן המדינה לתוכה.

יב. יחיד ששבת בבקעה, ועשה מחיצה סביב לו - אם יש בה עד בית סאתים, מתר לטלטל בכלה; ואם היתה יותר על בית סאתים, אינו מטלטל בה אלא בארבע אמות. וכן אם היו שנים. אבל שלשה ישראלים או יותר עליהן ששבתו בבקעה - הרי הן שירה, ומתר להן לטלטל בכל צרפן, אפלו כמה מילין; והוא שלא ישאר מן המחיצה שהקיפו, בית סאתים פנוי בלא כלים; אבל אם נשאר בית סאתים פנוי בלא כלים, ולא היו צריכין לו - אסורים לטלטל בכל המחיצה, אלא בארבע אמות. ואין הקטן משלים לשירה.

יג. שלשה שהקיפו כדי צרפן וקנו שביתה [התכוונו לשבות שם], ואחר כך מת אחד מהן - הרי הם מתרין לטלטל בכלה; קנו שנים שביתה בותר מבית סאתים, ואחר כך בא להם שלישי - אסורין לטלטל אלא בארבע אמות, כשהיו קדם שיבוא זה; שהשביתה [בערב שבת] היא הגורמת [להחשב שירה], לא הדיורין [שניתוספו בשבת].

יד. שלשה מקומות המקפין שלא לשם דירה זה בצד זה ופתוחים זה לזה, שנים החיצונים רחבים והאמצעי קצר, שנמצאו לשנים החיצונים פסין [עמודים המשמשים כמחיצה] מכאן ומכאן, והיה יחיד בזה ויחיד בזה ויחיד בזה - נעשו כשירה, ונותנין להן כל צרפן. הנה האמצעי רחב ושנים החיצונים קצרים, שנמצא האמצעי בפסין משני רוחותיו - הרי הוא מכדל משנים החיצונים; לפיכך, אם שבת יחיד בזה ויחיד בזה ויחיד בזה - אין נותנין להן כל צרפן, אלא כל אחד ואחד יש לו בית סאתים במקומו. הנה יחיד בזה ויחיד בזה ושנים באמצעי, או שנים בזה ושנים בזה ואחד באמצעי - נותנין להן כל צרפן.

טו. כל מחיצה שאינה יכולה לעמד ברוח מצויה, אינה מחיצה; וכל מחיצה שאינה עשויה לנחת [לעמוד זמן רב], אינה מחיצה; וכל מחיצה שאינה עשויה אלא לצניעות בלבד, אינה מחיצה. וכל מחיצה שאין בגבהה עשרה טפחים או יותר, אינה מחיצה גמורה; גדור [תל אדמה] חמשה ומחיצה חמשה, מצטרפין.

טז. כל מחיצה שיש בה פרוץ מרבה על העומד, אינה מחיצה. אבל אם היה פרוץ פעומד [בשווה] - הרי זו מתרת; ובלבד שלא יהיה באותן הפרצות פרצה שהיא יתר על עשר אמות. אבל עשר אמות, הרי היא כפתח. ואם היה לפרצה זו צורת פתח, אף על פי שיש בה יותר מעשר, אינה מפסדת המחיצה - והוא, שלא יהא הפרוץ מרבה.

יז. כמה דברים אמורים? בזמן שהפרצות משלשה טפחים ומעלה; אבל אם היו הפרצות, כל פרצה מהן

שיעורי רמב"ם ספר המצוות — י"ב-י"ח כסלו ה'תשס"ז

מלקות דאורייתא; ובחופצה לארץ — מתר. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת פלאים.

יום שלישי

מצות לא תעשה רטז.

המצוה הרט"ז — האזהרה שהזהרנו מלזרוע תבואה בכרם, וכן שאר ירקות. ומין זה מן-הכלאים נקרא: כלאי הכרם, והוא אמרו יתעלה: "לא-תזרע כרמך כלאים" (דברים כב, ט). ולשון ספרי (פרשת דברים כב, ט): "לא-תזרע כרמך כלאים" — מה אני צריך, והלא כבר נאמר: "שדך לא-תזרע כלאים", וזה כולל בלי ספק הכרם והזרעים? אמרו: מלמד שכל-המקיים כלאים בכרם — עובר בשני לאוין. ודע שאין כלאי הכרם אסורים מן-התורה אלא בארץ ישראל, והזרעם בארץ ישראל — לוקה מלקות דאורייתא. ובתנאי שיזרע חטה ושעורה וחרצן (= גידולי הכרם) במפלת יד (בבת אחת). ומדרבנן אסור לזרעם גם בחופצה לארץ, והזרע בחופצה לארץ חטה ושעורה וחרצן (= גידולי הכרם) במפלת יד — לוקה מדרבנן. אבל הרבנות אילן לוקין עליה בכל-מקום, והאזהרה על כך נכללת בכלל אמרו: "שדך לא-תזרע כלאים". וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו במסכת פלאים.

יום רביעי

מצות לא תעשה ריז. ריח.

המצוה הרי"ז — האזהרה שהזהרנו מלהרביע (להכליא לצורך גידול צאצאים) כלאי (שני מיני) בהמה, והוא אמרו: "בהמתך לא-תרביע כלאים" (ויקרא יט, ט), ואם הרביע בהמה — לוקה, ובתנאי שיירכיב בידו אבר הזכר בנקבה במכחול בשפופרת, ובפרוש אמרו (בבא מציעא צא.) בנואפים (שאינן נסקלין אלא): עד שיראו כשהם מנאפין, ובכלאים: עד שיכניס במכחול בשפופרת, ואז ילקה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ח' מכלאים.

המצוה הרי"ח — האזהרה שהזהרנו מלעשות

יום ראשון

מצות עשה קמה.

מצות לא תעשה קי.

המצוה הקמ"ה — הצווי שנצטוינו לדון בדיני חרמים, הינו שמי שהחרים דבר מרכושו ואמר 'הרי זה חרם' — יתן אותו הדבר לפהן; אלא אם פרש לשם, שאז הוא לבדק הבית. לפי שסתם חרמים לפהנים, והוא אמרו יתעלה: "אך כל-חרם אשר יחרים איש לה' מכל-אשר-לו מאדם ובהמה" (ויקרא כז, כח). ורמז לנו על כך שסתם חרמים לפהנים, באמרו יתעלה: "כשדה החרם לפהן תהיה אחתו" (שם, כא). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ח' מערכים (כח). ובירושלמי נדרים (פרק ב משנה ד).

המצוה הק"י — האזהרה שהזהרנו מלמכר שדה שהחרים אותה בעליו, ואפלו לגזבר שהוא הממנה על ההקדש, והוא אמרו יתעלה: "כל-חרם וגו' לא ימכר" (שם, כח). ולשון ספרא (פרשת בחוקותי): "לא ימכר לגזבר". וחרם זה אינו אלא סתם חרמין (שלא פירש לשמים וכדומה).

יום שני

מצות לא תעשה קיא. רטו.

המצוה הקי"א — האזהרה שהזהרנו מלפדות סתם חרמי הארץ גם-כן, והוא אמרו "לא ימכר ולא יגאל" (ויקרא כז, כח). ולשון ספרא: "לא יגאל לבעלים, מה-יעשה בו? "כשדה החרם לפהן תהיה אחתו", יכול אף-על-פי שפרש לשם? תלמוד לומר: "הוא". וכבר נתבארו דיני מצוה זו, כלומר: שדה חרמין במסכת ערכין (כח). ושם נתבאר שסתם חרמין לפהנים. ושם אמרו: "חרמי כהנים אין להם פדיון אלא נתנים לפהנים בתרומה".

המצוה הרט"ו — האזהרה שהזהרנו מלזרוע כלאים, והוא אמרו יתעלה: "שדך לא-תזרע כלאים" (שם יט, ט), וכלאי זרעים אלו אין אסור לזרעם אלא בארץ ישראל, והזרעם שם — חיב

(מצות עשה קב — לעיל). והפאה חובה גם לאילן כמו שהיא חובה לשדה. ומצוה זו חובה מן התורה בארץ ישראל בלבד. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכתא שחברה לה ("פאה").

יום שישי

מצות עשה קכא. מצות לא תעשה ריא.

מצות עשה קכג. מצות לא תעשה ריב.

המצוה הקכ"א — הצווי שנצטוינו להניח את-הלקט (שבליים הנופלות בשעת הלקט) והוא אמרו: "ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם" (ויקרא כג, כב), וגם זה לאו (לא תעשה ריא) שנתק לעשה, כמו שנתבאר במסכת מכות (טז): לגבי פאה. וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ד). ודין תורה, שלא תהא נוהגת אלא בארץ.

המצוה הרי"א — האזהרה שהזהרנו מלקחת השבליים הנופלות בשעת הקצירה, אלא ינחו לעניים, והוא אמרו יתעלה: "ולקט קצירך לא תלקט" (שם). וגם זה נתק לעשה (מצות עשה קכא), כמו שבארנו בפאה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ד משנה י).

המצוה הקכ"ג — הצווי שנצטוינו להניח לעניים את-השאירות הנשארות בכרם בשעת בציר פרותיו, והן הנקראות עוללות (אשכול קטן שיחסו הגדול כעולל-תינוק), וגם בהן אמר הכתוב: "לעני ולגר תעזב אתם" (שם יט, י), אחר שהזכיר את-העוללות. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ז). ואינה נוהגת מן-התורה אלא בארץ.

המצוה הרי"ב — האזהרה שהזהרנו מלקחת את-הכרם בשעת בצירתו (לא לבצור את העוללות), והוא אמרו יתעלה: "וכרמך לא תעולל" (שם), אלא ינחו האשכולות הקיצוניות (העוללות נמצאות בקצה) — לעניים. אבל אין דבר זה בשאר האילנות ואפלו הדומים לכרם (וזהו אזהרה יחודית בכרם), לפי שהאזהרה באמרו: "כי תחבט זיתך לא תפאר אתריך" (דברים כד, כ) היא שלא יקח את-השכחה ומן-הזית נלמד הדין (אך ורק) בשכחה לשאר

מלאכה בכלאי בהמה ביחד, והוא אמרו: "לא תחרש בשור ובחמר יחדו" (דברים כב, י). ואם עשה בהם מלאכה, כגון שחרש בהם או דש או הנהיגם יחד — לוקה, שנאמר "יחדו" הכונה בזה שלא יאחדם ביחד בשום מלאכה מן-המלאכות. מן-התורה אינו חייב מלקות אלא על שני מינים: שאחד מהם בהמה טהורה והאחר בהמה טמאה כשור וחרמור, שאם חרש בהם או משך או הנהיג — לוקה; אבל מדרבנן לוקה על כל-שני מינים שיהיו. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ח' מפלאים.

יום חמישי

מצות לא תעשה מב.

מצות עשה קכ. מצות לא תעשה רי.

המצוה המ"ב — האזהרה שהזהרנו מללבוש בגד הארוג מצמר ופשתים כמו שהיו לובשים כמרי עבודה זרה באותו הזמן, והוא אמרו יתעלה: "לא תלבש שעטנז" (דברים כב, יא). וזה מפרסם היום אצל נזירי הקבטים המצרים. העובר על לאו זה — חייב מלקות; וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת פלאים (פרק ט) וגם בשבת (נד). ובסוף מכות (כ).

המצוה המשלמת ק"כ — הצווי שנצטוינו להניח פאה (קצה בשדה) מן-התבואה והפרות וכיוצא בהן והוא אמרו יתעלה: "תעזב אתם" (ויקרא יט, י) אחר שהזכיר הפאה. וכבר נתבאר בגמרא מכות (טז): שהפאה היא לאו שנתק לעשה. הלאו — הוא אמרו: "לא תכלה פאת שדך" (לא תעשה רי): והעשה — הוא אמרו (בהמשך): "לעני ולגר תעזב אתם". וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת פאה. ודין תורה, שלא תהא נוהגת אלא בארץ.

המצוה הרי"י — האזהרה שהזהרנו מלקצור כל-הזרוע, אלא יניח ממנו שארית לעניים בפאת השדה, והוא אמרו יתעלה: "לא-תכלה פאת שדך בקצריך" (שם כג, כב), ולא זו נתק לעשה, לפי שאם עבר וקצר כל-הזרוע, יתן לעניים כשעור הפאה מן-הקציר, והוא אמרו יתעלה: "לעני ולגר תעזב אתם" (שם) כמו שבארנו במצות עשה

לא יתחייב מלקות בזמן שיקצר אלא יכול לתנה שבליים. וכן אם דש את החטים וטחנן ולשן — נותן מן הבצק שעור מה שהיה חייב בו מן הפאה. אבל אם ארע שאבדו אותן החטים לגמרי או שנסרפו — הרי זה לוקה, כיון שלא קיים עשה שבה; כל שכן אם בטלו בידו, כגון שאכל את כל אותן החטים עד גמירא. ואל תחשוב שאמרם בגמרא מכות (טז): "אנו אין לנו אלא זאת (שילוח הקן) ועוד אחרת" (מצב שבו שייך לבטל בהן את העשה הניתק ללאו — ועל ידי כך להתחייב מלקות), ונתקיים (ומתברר שם בגמרא) שאותה ה"אחרת" היא הפאה (אל תחשוב) שמשמע שלא יהא דין זה אלא בפאה בלבד — לא, אלא ענין "אחרת" רצונו לומר: הפאה וכל מה שדינו כדין הפאה. לפי שהפרט והלקט והשכחה והעוללות כל אחד מהם הוא לאו שיש בו מעשה, ואפשר בו (בהם) מה שאפשר בפאה מענין קימו ולא קימו (צורת קיום העשה או אי-קיומו) או בטלו ולא בטלו (צורת בטול אפשרות קיום העשה או אי-בטולו). לפי שהכתוב שממנו למדנו לפאה שיש בה קיום עשה הוא אמרו יתעלה: "לעני ולגר תעזב אתם" — וזה נאמר בפאה ובלקט ובפרט ובעוללות. אמר: "לא-תכלה פאת שדך. ולקט קצירך לא תלקט, וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם". ואמר עוד בעמר השכחה: "לא-תשוב לקחתו לגר ליתום ולא למנה יהיה". וכיון שמצאנו לשון הגמרא שהפאה היא לאו שנתק לעשה ולמדו על עשה שבה ממה שאמר: "לעני ולגר תעזב אתם", משמע שכל-אלו חמשת הלואין לאו שנתק לעשה, וכל-זמן שקיים עשה שבה — אינו לוקה, כמו שזכרנו; ואם נכצר ממנו קיום עשה שבה — לוקה. וכל-זמן שאפשר לו לקימו, אף-על-פי שלא קימו עתה — אינו לוקה, אלא נצוהו לקימו בלבד עד שנדע שכבר אי אפשר ושמעבר על הלאו ולא נשארה שום אפשרות לקיום עשה שבו — (רק) אז לוקה. ודע ענין זה והבינהו.

האילנות. וגם זה (הלאו של "עוללות") נתק לעשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ז משנה ד).

שבת קודש

מצות עשה קכד. מצות לא תעשה ריג.

מצות עשה קכב. מצות לא תעשה ריד.

המצוה הקכ"ד — הצווי שנוצטוינו להניח לעניים מה שנושר ונפל מן הענבים בשעת הבציר, והוא אמרו: "ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם" (ויקרא יט, י), וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ו) ואינה נוהגת מן התורה אלא בארץ.

המצוה הרי"ג — האזהרה שהזכרנו מלאסוף את הגרגרים הנופלים מן הכרם בשעת בצירתו, אלא ינחו לעניים, והוא אמרו: "ופרט כרמך לא תלקט" (שם), וגם זה נתק לעשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ז משנה ג).

המצוה הקכ"ב — הצווי שנוצטוינו להניח עמר השכחה (אלומות ואגודות שנשכחו בשדה), והוא אמרו יתעלה: "ושכחת עמר בשדה לא-תשוב לקחתו לגר ליתום ולא למנה יהיה" (דברים כד, יט), זה שאמר "לגר ליתום ולא למנה יהיה", — הוא הצווי להניחו והוא העשה, כמו שאמר בלקט ופאה "תעזב אתם", שהוא העשה כמו שבארנו (מצוות עשה קכ-קכא), וגם זו אינה נוהגת מן התורה אלא בארץ. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק ה ופרק ו).

המצוה הרי"ד — האזהרה שהזכרנו מלקחת עמר השכחה, והוא אמרו: "ושכחת עמר בשדה לא-תשוב לקחתו" (שם), וכן השכחה נוהגת לכל בין בתבואה בין באילן. וגם זה נתק לעשה, שאם עבר ולקחה — חייב להחזיר לעניים, והוא אמרו יתעלה: "לגר ליתום ולא למנה יהיה" (שם, כא). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה. ודע שכלל הוא אצלנו: שכל-מצות לא-תעשה שיש בה (אפשרות ל)קיום עשה, כשקיים (=כל זמן שניתן לקיים) עשה שבה — אינו לוקה; ואם לא יקימונו — לוקה, כגון הפאה — שאם קצרה (=לעניים)

תורה אור (מבואר) נר חנוכה (פרק ו)

שהתורה היא חכמתו יתברך) יוצר קשר חזק עם קוב"ה, דלהיות התורה חכמתו של הקב"ה הרי כשאדם מבין ומשיג במוחו חכמת התורה הרי חכמתו יתברך נתפסת במוחו ושכלו והרי זה קשר ויחוד בינו ובין הקב"ה - מכל מקום, הקשר הוא רק לבחינת חכמה עילאה ולא לעצמותו של הקב"ה. ולדוגמא ברב ותלמיד להבדיל, דכאשר התלמיד מבין ענין מחכמת רבו הרי ההתאחדות בינו לבין רבו היא רק עם חכמתו, ולא עם עצמותו וכללות חיי רבו (שהרי סוף סוף חכמת רבו היא רק כח אחד של הנפש ורק פרט אחד מכללות החיים שלו).

אולם מצד זה שאורייתא וקוב"ה כולא חד, הרי הקב"ה הלביש את עצמותו בתורה, וכשנתן לנו את תורתו "הרי זה כאילו נתן לנו את עצמו כביכול", ונמצא שחכמת התורה היא כמו לבוש ל"הקב"ה בכבודו ובעצמו", וכשאדם מבין ומשיג את חכמת התורה "הרי זה כמחבק את המלך דרך משל", כפי שהמלך לבוש בלבושים, והוא מתקשר עם אור אין סוף ב"ה בעצמו.

וזוהי נקודת ההסבר כאן, שהארת האלקות (דהיינו אור אין סוף שלמעלה מעלה מחכמה) בתורה היא ע"י אותיות התורה, מצד מעלת שרשן ב"כתר" שלמעלה מהחכמה.

אלא שבתחילה יבאר יסוד זה שעיקר מהותה של תורה הוא האלקות שבתורה:]

והענין, כי הנה בתיב כאשר יאמר משל הקדמוני, והוא התורה, שהתורה נקראת בשם משל הקדמוני. כדי להבין מהותה של תורה יש להקדים ביאור הכתוב "כי כאשר יאמר משל הקדמוני", ופירשו חז"ל ד"משל הקדמוני" הוא כינוי לתורה שהיא "משלו של הקב"ה" (שהוא ית' קדמונו של עולם), ויש להבין מה שהתורה נקראת בשם "משל", וכי כל התורה כולה היא משלים וחידות?

וביאור הדבר ההוא, כי הנה ענין המשל הוא להמשיל את הנמשל באופן שיובן מתוך המשל. אך ביאור הדבר:

הצורך בהסברת סברא שכלית ע"י משל הוא כאשר רוצים להסביר לתלמיד רעיון עמוק ביותר שקשה מאד לתלמיד פשוט להשיגו מחמת דקות הסברא, ולכן נותנים על זה משל, שהמשל הוא מדבר הנמצא ב"עולמו" של התלמיד והרב מראה לתלמיד

תוכן הפרק: מעלת אותיות התורה לגבי חכמת התורה, וגודל חכמת שלמה שאמר על כל דבר מדברי תורה שלשת אלפים משל

[לאחרי שנתבאר בפרקים הקודמים ענין האותיות ושרשן, ומעלת אותיות התפלה - ימשיך בפרק זה לבאר מעלת אותיות התורה על חכמת התורה:]

והנה התורה נתלבשה באותיות ג"כ על דרך זה, שאותיות התורה שרשן למעלה מעלה מבחינת התורה, דאורייתא מחכמה נפקת, והאותיות שרשן למעלה בבחינת כתר.

כשם שרעיון שכלי מלובש באותיות, אבל האותיות עצמן שרשן למעלה מן השכל - כך הוא בענין התורה, שהיא חכמתו יתברך (כמאמר הזהר אורייתא מחכמה נפקת), שהתורה נתלבשה באותיות, אבל האותיות עצמן הן למעלה מחכמת התורה, כי שרשן בבחינת ה"כתר" (רצון העליון) - ע"ד שנתבאר לעיל בענין אותיות התפלה שנעשות "כתרים לקונו".

ואותיות מלשון "אתא" שהוא לשון המשכה, שהאותיות הן המשכות שבהן ועל ידן נמשך להיות התורה.

והנה פירוש לשון "אותיות" הוא מלשון "אתא" (כמו "אתא בוקר", "ואתה מרכבות קודש"), המורה על המשכה (שהדבר נמשך ובא), ועומק הענין בזה, שאין האותיות רק לבוש שעל ידן נתפס השכל במוחו, אלא שהן גורמות להבאת והמשכת גילויים חדשים ממקורו ושרשו של השכל, להיות שרש האותיות בעצם הנפש שהוא שרש ומקור השכל, וכך הוא בענין אותיות התורה, ש"גילוי" והמשכת התורה ממקורה ושרשה הוא ע"י אותיות התורה, מצד מעלת שרש אותיות התורה בבחינת הכתר שלמעלה מחכמת התורה.

[להבנת הבא לקמן יש להקדים שבתורה יש שני ענינים: חכמת התורה, ובלשון הכתוב "כי היא חכמתכם ובינתכם", שזהו ענין של לימוד בהבנה והשגה; והאלקות שבתורה, והוא מה דאיתא בזהר "אורייתא וקוב"ה כולא חד", שהתורה היא חד עם קוב"ה בכבודו ובעצמו (ולא רק שהיא חכמתו יתברך), ולפיכך, על ידי לימוד התורה מתדבק האדם עם הקב"ה בכבודו ובעצמו ("נותן התורה").

ליתר ביאור: אע"פ שגם הענין הראשון שבתורה (מה

אבל באלקותו ית' ממש כתיב כי לא יראני בו' וכמו שאמרו רז"ל.

והטעם שבאמת הוא כן (שמראה הנביאים היא רק "דמות", ראי' ע"י אספקלריא), הוא לפי שאי אפשר לנבוא להשיג מהות אלקותו יתברך ממש, כמ"ש "כי לא יראני האדם וחי", וכמו שאמרו רז"ל [לכאורה הכוונה למאמר רז"ל שאפילו מלאכים הנק' "חיות" אין רואים].

וזהו גם הטעם שהתורה נקראת "משל הקדמוני", כי התורה אינה רק חכמתו של הקב"ה לבד אלא היא גם "לבוש" להקב"ה בכבודו ובעצמו, שע"י התורה נוצר קשר בין האדם עם הקב"ה ממש, "אותי אתם לוקחים". והיות שבו ית' לא שייך שום השגה כלל, "כי לא יראני האדם", על כן גילוי אלקותו יתברך שבתורה הוא רק בבחינת "דמות", ע"ד הבנת נמשל מתוך משל כנ"ל.

וזהו שכתוב בשלמה וידבר שלשת אלפים משל על כל דבר מדברי תורה בו', דהיינו שאמר על כל דבר מד"ת רוחניות הענין.

ובזה יובן גודל מעלת שלמה המלך שבו נאמר "וידבר שלשת אלפים משל", שאין הפירוש שידע הרבה משלים על ענינים שונים, אלא שעל כל דבר ודבר מדברי תורה הי' יכול להגיד שלשת אלפים משל. ומהי הגדלות והתועלת באמירת ג' אלפים משלים על ענין אחד?

אך הביאור בזה, שהתורה קיימת בכל העולמות כולם, אשר בעוה"ז הגשמי מתפרשים דברי תורה כפשוטם במובן גשמי, אבל בגן עדן שהוא עולם רוחני יש לכל ענין וענין שבתורה פירוש רוחני.

וזהו ענין משלי שלמה, שהי' יכול להסביר על כל דבר מדברי תורה את רוחניות הענין, שדבר זה כפי שמתפרש לפי פשטות בגשמיות הוי כמו משל שעל ידו משיגים תוכן הרוחני של דבר זה.

כמו מצות קרבנות מן הבהמה, ומקריבים חלב ודם ע"ג המזבח ככהן ובגדי כהונה, והיה אומר ענין הקרבנות ברוחניות, ומהו נקרא חלב ודם ברוחניות, ומהו כהן ומהו בגדי כהונה.

ולדוגמא - מצות קרבנות, שיש בה כמה פרטים: הקרבן בא מן הבהמה, ומקריבין חלבו ודמו ע"ג המזבח, וההקרבה היא ע"י כהן הלבוש בגדי כהונה - והי' שלמה המלך יכול לבאר מהו התוכן הרוחני של

כיצד לראות ולהכיר מתוך פרטי המשל את אותו הרעיון העמוק והדק שבנמשל.

והרי המשל הוא ענין אחר שאינו מהות הנמשל, אלא שהנמשל מובן מתוכו, על ידי שדומה לו בצד מה.

גוף המשל הוא דבר זר לגבי הנמשל והוא מהות אחרת לגמרי. לדוגמא: כשרוצים להסביר הסברא ששתיים ושתיים הם ארבע לתינוק קטן, ממחישים זה בחפצים גשמיים, שמראים לו שנים מצד אחד ושנים מצד שני וביחד הם ארבעה חפצים - הרי החפצים הגשמיים רחוקים הם בתכלית ממדריגת הרעיון והסברא עצמה, אלא שמתוך החפצים הללו ניתן להבין את הנמשל, מחמת הדמיון בין המשל והנמשל.

וזהו שכתוב וביד הנביאים אדמה, וחז"ל המשילו מראה הנבואה לאספקלריא, שכמו שרואין באספקלריא, הנם שנראית דמות הצורה בתמונתה ובצלמה ממש, מ"מ אין זאת גוף הצורה עצמה ממש אלא דמותה ותמונתה.

ובזה יובן מה שנאמר גבי גילוי נבואה "וביד הנביאים אדמה" - מלשון דמיון ומשל, דמראה הנביאים באלקות יתברך היא רק כמו "דמות" אבל אין הם רואים בנבואתם מהות האור האלקי עצמו. וכן המשילו חז"ל את מראה הנבואה ל"אספקלריא" (שפיג"ל, שעל ידה נראית צורת הדבר), דאע"פ שצלם הדבר הנראה ע"י האספקלריא הוא בדיוק ממש כצורת הדבר, מכל מקום נקרא בשם "דמות" בעלמא, דאין זאת גוף צורת הדבר אלא רק "דמות" של הצורה.

כך כל השנת הנביאים באלקותו ית' אין זה אלא בחינת דמות ודמיון, והיינו כמו בחינת משל שממנו מובן הנמשל.

וכך השגת הנביאים באלקותו יתברך היא רק בחינת "דמות ודמיון", וכמו משל לגבי נמשל, דאע"פ שהנמשל מובן מתוך המשל, מכל מקום אין זה באותה המדריגה כלל, דהשגת הנמשל מתוך המשל הוי רק כמו "דמות" ו"דמיון" לעצם הסברא עצמה, דאינו דומה כלל לדקות הסברא כפי שהיא בעצמותה.

דמי שכל השגתו בהנמשל היא רק מתוך המשל ואינו שייך לשמוע ולתפוס הסברא בעצמה (כפי שחכמים גדולים מפלפלים ביניהם באותיות מופשטות) - הרי השגתו היא מגושמת ואינו תופס את עצם דקות הסברא.

מה שאמרנו שהוא יתברך למעלה מגדר "השתלשלות" העולמות, הכוונה בזה "לא בבחינת ממלא ולא בבחינת סובב". פירוש: מבואר בזהר דאיהו יתברך ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין (מלא כל העולמות וסובב כל העולמות), והם שני מיני אורות וחיות. "ממלא כל עלמין" הוא האור והחיות האלקי המתלבש בנבראים להחיותם כמו נפש המלוכשת בגוף ועושה אותו לגוף חי (וכמאמר חז"ל מה הנפש ממלא את הגוף כך הקב"ה מלא את העולם), ו"סובב כל עלמין" הוא האור האלקי שבבחינת "אין סוף", דלהיותו אור בלתי מוגבל אינו יכול להיות נתפס בעולמות, ולכן נקרא "סובב כל עלמין", אע"פ שגם אור זה נמצא בתוך העולמות (ומשפיע בהם חיות וקיום), לפי שנשאר מובדל ומרומם מהם.

אבל מכל מקום, גם "סובב כל עלמין" הוא אור שענינו להחיות את העולמות, אלא שאופן פעולתו הוא, שגם כשפועל בעולמות נשאר בבחינת הבדלה מהם (ונקרא "פעולה בדרך מקיף"), ואם כן גם אור זה הוא בגדר השפעה. ולכן מתארים אותו בשם "סובב כל עלמין", שזה גופא מורה שיש לו יחס ושייכות אל העולמות אלא שהוא למעלה מהם.

משא"כ הקב"ה בכבודו בעצמו אינו בגדר העולמות כלל, "לא בבחינת ממלא ולא בבחינת סובב", כלומר, מאחר שאין לו שום ערך ויחס אל העולמות לא שייך לתאר אותו אף בשם "סובב כל עלמין".

[לאחרי שנתבאר בארוכה כיצד מהותה העיקרית של תורה היא האלקות שבתורה, היינו מה שהיא לבוש לאור אין סוף ב"ה ממש - יחזור לבאר מעלת אותיות התורה, שהן למעלה מחכמת התורה.]

דלכאו, מאחר שהאין סוף ב"ה מרומם ומובדל מכל העולמות, עד שלא שייך לתארו אפילו כ"סובב כל עלמין" - איך שייך לומר שהתורה היא לבוש אליו, דאיך נמשכה התורה ממנו ית' עד שישנה הארת אין סוף ב"ה בתורה (דאורייתא וקוב"ה כולא חד)?

- הנה על זה ממשך:

רק שהתורה נמשכה משם ע"י בחינת אותיות והמשכות.

אך זהו ענין אותיות התורה, שעל ידן נמשך אור אין סוף ב"ה ממש בתורה, כי אותיות ענינן "המשכה".

קרבתו עם כל פרטיו כנ"ל, ונמצא שקרבן גשמי הוא משל על תוכנו הרוחני.

והנה גבוה מעל גבוה, כמה מדרגות רוחניות זו למעלה מזו, והשיג שלמה בחכמתו שלשת אלפים משל, דהיינו שלשת אלפים מדרגות זו למעלה מזו. והנה יש עולמות זה למעלה מזה, שכל עולם הוא יותר רוחני מן העולם שלמטה ממנו, וכל עולם תחתון לגבי עולם שלמעלה ממנו הוא "כערך הגשמיות לגבי הרוחניות". וזהו גודל הפלאת שלמה המלך שהי' אומר שלשת אלפים משל על כל דבר מדברי תורה, פירוש, שהוא השיג שלשת אלפים מדרגות, זו למעלה מזו, בכל ענין שבתורה, שכל השגה שלמטה היא רק בגדר "משל" לגבי השגת הענין בעולם עליון יותר ששם מבואר הענין באופן יותר רוחני ודק.

ובולם אינן רק בחינת משל לגבי בחינת אלקות ממש השורה ומתלבש בתורה.

וזהו גם הטעם לכך שכללות התורה נקראת בשם "משל", "משל הקדמוני", כי כל ההשגות היותר געלות שבתורה, כשלשת אלפים מדרגות שהשיג שלמה המלך, אינן אלא כמו משל לגבי בחינת האלקות ממש בתורה, וכנ"ל ש"באלקותו ית' ממש כתיב כי לא יראני וכו'".

והנה שלמה לא השיג אלא שלשת אלפים משל, אבל באמת כך הוא עד רום המעלות לאין קץ, שכולם אינן רק בחינת משל לקדמונו של עולם, דהיינו אור אין סוף ב"ה ממש, שלמעלה מעלה מבחינת וגדר השתלשלות.

זה שאמרנו ששלמה המלך השיג שלשת אלפים מדרגות בכל דבר מדברי תורה, אין זאת תכלית ההשגה השייכת בתורה, שהרי התורה היא אין סוף ובמילא יש אין סוף מדרגות בהשגת התורה (כמבואר בכתבי האריז"ל בפירוש מאמר רז"ל צדיקים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, שזהו לפי "כי כמו שהשי"ת אין לו סוף כך תורתו אין לה סוף");

וכל המדרגות כולן אינן אלא בגדר "משל" לגבי הקב"ה בכבודו ובעצמו שנקרא "קדמונו של עולם", שתואר זה ("קדמונו") הוא על אור אין סוף ב"ה בעצמו ממש, שלמעלה מעלה (היינו "קדמונו") מכל גדר השפעה להעולמות הנקראים בשם "סדר השתלשלות" העולמות.

לא בבחינת ממלא ולא בבחינת סובב.

כלומר:

של מעלה עם הקב"ה על ידי דוד בא על ידי "המשכת
אותיות התורה" משרשן ומקורן הראשון באור אין סוף
ב"ה ממש.

**ועל זה נאמר אשר יעשה אתם האדם כו', לעשות
אותם, שעשיית התורה היא ע"י האדם, וכמארו"ל
מעלה אני עליכם כאלו עשאוני.**

על עבודה זו "לחבר תורה של מעלה בהקב"ה"
נאמר "אשר יעשה אותם האדם", דמשמעות הכתוב
היא (לא רק שהאדם מקיים את מצוות התורה, אלא)
שהאדם עושה ("מאכט אויף") את מצוות התורה,
שעשיית התורה היא על ידי האדם (וכן כתיב "אשר
לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם"),
ותמוה כיצד ניתן לומר כן על בשר ודם.

אך הכוונה, שהאדם צריך להמשיך ולגלות אור
אין סוף ב"ה בתורה שלומד, שחכמת התורה גלוי היא
וכל מי שרוצה יכול להתייגע בה ולהשיגה, אבל
האלקות שבתורה היא בהעלם (מחמת רוממות האין
סוף מבחינת החכמה), והאדם על ידי עבודתו ממשיך
ומגלה את האלקות שבתורה, וכמאמר רז"ל (על
הפסוק "ועשיתם אותם", "אתם כתיב") "מעלה אני
עליכם כאילו עשאוני", שהתוכן הפנימי במאמר זה
הוא, שבני ישראל פועלים על ידי עבודתם גילוי אור
אין סוף ב"ה בתורה.

**וזהו ותורה אור, שהתורה מאירה אור אין סוף ב"ה
ממש.**

ע"פ כל הנ"ל בביאור מעלת אותיות התורה (שעל
ידן נמשך אור אין סוף ב"ה בתורה) - ישוב לבאר
הפירוש הפנימי בכתוב "כי נר מצוה ותורה אור",
ד"תורה אור" קאי על גילוי האלקות שבתורה, שעל
ידי התורה יש הארת אור אין סוף ב"ה ממש באדם
הלומד תורה וכן בכל העולם כולו.

**אך אין אור התורה עולה בשם אור אלא על ידי
נר מצוה:**

אלא שאור זה אינו נמשך ומתגלה אלא על ידי
הקדמת "נר מצוה" (ע"ד ומעין מה שנתבאר לעיל,
שרק ע"י אותיות התורה מתגלה האור אין סוף ב"ה
בתורה), וכפי שיבאר הטעם בפרק הבא.

כשם שנתבאר לעיל לענין אותיות שבאדם,
ששרשן בעצם הנפש, היינו שזהו משלימות הנפש
עצמה שביכולתה להתבטאות ולגלות עצמה אל הזולת
(שזהו ענין האותיות שבעצם הנפש), ומשם נוצרות
אח"כ אותיות כפשוטן, עד לאותיות הדיבור המתגלות
על ידי מוצאות הפה - שמתעם זה, ע"י שמלבישים
דבר שכל באותיות נמשך "אור חדש" בהשכל,

כך הוא למעלה כביכול, ששורש האותיות
העליונות הוא באור אין סוף ב"ה עצמו, שזה ענין
שלימות האין סוף ב"ה שביכולתו "לגלות את עצמו",
והוא הוא ענין אותיות התורה, שאור אין סוף ב"ה
מתגלה דרך אותיות אלו.

**וע"ז אמרו רז"ל דוד המלך ע"ה היה מחבר תורה
של מעלה בהקב"ה.**

זהו גם ביאור מאמר רז"ל שדוד המלך ע"ה הי'
מחבר תורה של מעלה בהקב"ה, דלכאורה אינו מובן
מהו ענין "חיבור" זה, וכי בלי פעולת דוד אין התורה
ותורתו של הקב"ה ח"ו?

אלא פירוש הדבר הוא, דמצד רוממות האין סוף
מבחינת חכמה, אפילו מבחינת "חכמה עלילה" (היינו
חכמתו יתברך) - אין אור אין סוף ב"ה מתגלה (מצד
עצמו) אפילו ב"תורה של מעלה", היינו התורה כפי
ש"נפקת" מחכמה (חכמתו יתברך), כי חכמת התורה
אינה אלא כמו "משל" לאלקות השורה ומתלבש
בתורה, "דהגם שהעצמות מלובש בזה, מכל מקום הרי
זה בהעלם, והכוונה היא שיהי' גילוי העצמות, וזה
ממשיכים נשמות ישראל, שבעבודתם בתורה ומצוות
ממשיכים את [גילוי] העצמות בתורה".

וזהו פירוש דוד הי' מחבר תורה של מעלה
בהקב"ה, היינו שהמשיך גילוי אור אין סוף ב"ה
בתורה שלמעלה.

**דהיינו שהמשיך אותיות התורה מאור אין סוף ב"ה
ממש.**

גילוי אור אין סוף ב"ה (שלמעלה מחכמה) הוא
ע"י אותיות התורה (כנ"ל), ונמצא, שהחיבור דתורה

ח הלכות ציצית ועטיפתו סעיפים כז-ל

כז לדברי הכל — טוב שיברך על טלית אחר ויפטר גם את זה שלן בו:

כח אסור להתכסות בבגד שהוא חייב בציצית ולא הטיל בו ציצית, ואם לובשו — עובר על מצות עשה, שהרי בטל מצות ציצית:

כט מי שהיה מתפלל תפלת שמונה עשרה ונפל טליתו מעליו והניחו אחרים עליו את הטלית, כשיסיים את תפלתו — ימשמש בציצית ויברך:

ל הישן ביום — טוב שלא יסיר מעליו הטלית קטן לגמרי, רק שיתכסה בו בעת השנה, וכשלובשו אחר-כך — אין צריך ברכה, כיון שלא הסיר ממנו לגמרי:

כל בגד שיש בו ארבעה כנפות שהוא מיוחד להתלבש בו ביום, אם לא פשטו בלילה רק שנשאר עליו עד הבקר — אין צריך לברך עליו בבקר, כיון דיש אומרים שפסות יום חייב להטיל בו ציצית אף אם רוצה ללבושו בלילה, אם כן לא היה כאן זמן פטור לברך זה, ולכן אין הלילה מפסקת כלל, וכיומא אריכתא דמי.

ומכל מקום, כיון דיש אומרים (עין סימן יח) שפסות יום פטורה מציצית אם רוצה להתלבש בה בלילה, ואם כן הרי עבר זמן פטור לברך זה והרי הפסק, אף שהוא מלבש בהציצית כל הלילה, מפל מקום, כיון שהוא פטור מציצית בעת ההיא — הרי זה דומה כמו שלא היה עליו הציצית כלל כל הלילה, וצריך לחזור ולברך עליהן כשיגיע זמן חיובם בבקר, לכן כדי לצאת

ט איזה בגדים חייבים בציצית ואיזה פטורים מציצית, ובו ט סעיפים.

אסרו בטלית של פשתן, גזרה שמא יטילו גם כן בכסות לילה, ונמצא לובש פלאים שלא במקום מצוה. ואפלו ציצית של פשתים אסור בטלית של פשתן, גזרה שמא יטיל בה גם כן תכלת. לפיכך, אין לעשות כלל טלית של פשתן, כיון שהיא פטורה מן הציצית לגמרי.

במה דברים אמורים? בזמן שהיה התכלת מצוי, אבל בזמן הזה כיון שאין תכלת מצוי, שלא שייך למגור שמא יטיל תכלת בטלית של פשתן, לכן אם אי אפשר לו רק בטלית של פשתן — יש להתיר להטיל בו ציצית של פשתים, ומתיר גם כן לברך עליו. ואם ירצה, יעשה כנפות של עור ויטיל בו ציצית של צמר (עין ביוזרה דעה סימן ש סעיף ה):

א ונכון לזהר שלא להטיל ציצית של פשתים אפלו בבגד של כל שאר המינים, גזרה שמא יטיל גם כן בבגד של צמר. אבל אם אי אפשר לו רק בציצית של פשתים — מתיר, כמו שנכתבאר בטלית של פשתן:

א כתוב אהרן אומר: "ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת", שאין צריך לומר "הכנף", שהרי כבר נאמר "ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם", ומה תלמוד לומר "הכנף", ללמדך ששהא הציצית נעשית ממין הכנף דוקא, ואם [ה]טלית של משי — צריך לעשות הציצית של משי. וכתוב אהרן אומר: "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו, גדלים תעשה לך על ארבע וגו'", משמע שהציצית נעשית מהצמר או [מ]הפשתים דוקא. הא כיצד? ציצית של צמר או של פשתים — פוטריין בין בטלית של צמר או פשתים בין בטלית של שאר מינים, ועל זה נאמר: "צמר ופשתים... [גדילים] תעשה לך", אבל ציצית של שאר מינים — אין פוטריין אלא בטלית העשוי ממין הציצית, כגון ציצית של משי בטלית של משי ושל קנבוס בטלית של קנבוס:

ב אף-על-פי ש"פתיל תכלת" האמור בתורה הוא צמר שצבוע בצבע תכלת, מפל מקום מטילין אותו אפלו בטלית של פשתן מן התורה, מפני שפלאים התרה בציצית. אבל חכמים

(ה) ונמצא דשופר הו"ע התשובה שבאה באופנים שונים, וכמ"ש הרמב"ם ה' תשובה פ"ג ה"ד אעפ"י שתקיעת שופר ברה"ה גזירת הכתוב הוא, רמז יש בו¹, כלומר עורו ישינים משנתכם² ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושונים³ כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשתיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזבו כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה. ואומר עורו ישינים משנתכם⁴ ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, דהגם דשינה ותרדמה הרי כללות עינים אחד שהוא השינה, ומ"מ הם חלוקים זמ"ז, דתרדמה היא שינה חזקה ביותר, דהנה אדם הישן הוא בריא בכל כחותיו וחושיו כאדם הער, אלא שכחותיו וחושיו הם חלושים ורפויים שאינם פועלים פעולותיהם כענין פעולתם בשעה שהאדם ער. ועיקר השינה ניכר יותר בחוש הראות שענינו סתומות. דהנה בכחות הנפש המתלכשים באברי הגוף, הרי פעולת הכחות הוא בשתי אופנים, ישנם כחות שפעולתם ניכרת, וכמו כח התנועה וכח הראי, וישנם כחות שפעולתם בלתי ניכרת, וכמו כח השמיעה, דבעת השינה הנה כח התנועה⁵ אינו ניכר ענין השינוי שנעשה ע"י השינה, משא"כ בהענינים ניכר השינוי והוא שענינו סגורות. וכן ענינו ברוחניות דהשינה בכלל הוא אינו העדר וחסרון הכחות והחושים, אלא חלישות הכחות והחושים, ועיקרו בכח הראי שענינו סגורות מבלי ראות את האמת, ועוד יותר מה שבעת השינה הרי השקר נראה לאמת, דזהו"ע החלום⁶, דהחלומות הרי רובן בעינים בלתי אמיתים בציורם הנדמה לו, וכמו בהרכבת שני עינים רחוקים זמ"ז או גם הפכים, ובעת החלום נדמה לו שהאמת הוא כן, ולפעמים גורם לו עונג ולפעמים צער, דשניהם כאחד בדמיון ושקר יסודם, והוא מחשיב ומדמה את השקר לאמת, דבקומו משינתו הנה לבד זאת שרואה שהעונג והצער שהי' לו הוא חלום בלבד, ולבד זאת שהשקר נדמה לו לאמת, הנה רואה כי חסר לו האמת בכלל, והיינו דבעת השינה חסר ענין האמת. וכן הוא ברוחני, דהנה אי' במד"ר (בראשית פ"ז ה') ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר תחלת מפלה שינה (תחלת מפלתו של אדם לא בא עליו כ"א ע"י שינה ועצלות, רש"י) דמ"ך ל' ולא לעי באורייתא (שמרוב הצלחתו אין לו פנאי לעסוק בתורה, רש"י) ולא עביד עבדתי, וכשם שבאדם הישן הרי כל הכחות והחושיו הם רפויים בפעולתם והעיקר הוא בכח הראי שענינו סגורות, הנה כן הוא ברוחניות דכחות הנפש בהעבודה דשכל ומדות הם חלושים ורפויים מהעדר ההתעסקות בתורה ועבודה, ועיני האדם סגורות מלראות את האמת, ועוד יותר כי השקר נדמה לו לאמת, והיינו דלא זו בלבד שאינו רואה את האמת הגמור בהשגחה פרטית בכל עיניו, הנה עוד זאת שהשקר נדמה לו לאמת, ובה הנה לפעמים מתענג ולפעמים הפכו, ומן האמת ממש הוא רחוק, וכתב (משלי י"ט ט"ו) עצלה תפיל תרדמה ונפש רמי' תרעב, וחשיב במד"ר הנ"ל כמה מיני תרדמה, תרדמת שינה, תרדמת מרמיטה, רש"י פי' ל' בהלות ובערוך פי' ל' דומם, ותרדמה של שטות, דמהעצלות והעדר העבודה שהו"ע השינה באים לידי תרדמה של שינה, דשינה הוא מה שהשקר נדמה לאמת, הרי יודע שישנו מציאות האמת רק שהוא מדמה על השקר שהוא אמת, ותרדמה הוא ששוכחי לגמרי על האמת, וזהו שמהשינה באים לתרדמה של מרמיטה שהוא בבהלה ר"ל כל ימיו ואינו עוסק בתורה ועבודה עד שנעשה כדומם והיינו שאין לו מושג בעיני תורה, עד כי בא ר"ל לתרדמה של שטות המכסה על האמת, וזהו עצלה תפיל תרדמה ההתחלה היא מהעצלות, והעצלות מביאו לידי שינה, והשינה לידי תרדמה וסוף דבר הנה נפש רמי' תרעב, דהנה ענין הרמאות הוא מה שמטעה בדברים אשר לעצמם אינם שקר, כי רמי' הוא הנק' בלשון העולם פאלש און נאָרין, ואינו ענין השקר אלא הוא מרמה כמו לשון רמי' מה שדוחה בטענות ומענות של דברי אונאה, ונפש רמי' בכללות עיניו הוא מה שמרמים את עצמם, דאָס ואָס מיא נאָרט זיך אַליין, ודוחים עיניו עסק התורה ועיניו עבודה מזמן לזמן, האַיניט איז ער טרוד אין דעם ענין של עסק או דברים בעלמא, ומחר נמצא ענין אחר מה שמטרידו באמת, או חפץ בו, ומניח עיניו תורה ועבודה לזמן אחר, וכמאמר⁷ לכשאפנה אשנה וכו', מיא נאָרט זיך אַליין אָפ און מי שמוסט⁸ זיך אַיין אָז מי האָט קיין צייט ניט וכו', וסוף כל סוף הנה נפש רמי' תרעב, דכאשר בא מועד הוא רואה אשר איבד ימיו ושנותיו בהבל וריק, והחכם עיניו בראשו⁹ לקבוע עתים לתורה ולשמרם ולהתפלל בציבור ולקיים מצות ד' בקבעומ"ש בכל תוקף עזו.

קיצור. יבאר לשון הרמב"ם בהרמזים דת"ק¹⁰, דשינה ניכר בסגירת העינים, וענין החלום שהשקר נדמה לאמת ותחלת מפלה שינה, ועצלות תפיל תרדמה שינה חזקה ששוכחים על האמת, ונפש רמי' מה שהאדם מרמה ומטעה א"ע בטענות של מה בכך, ירעב דמאבד ימיו בהבל¹¹.

עינים. 'שינה מביא לידי תרדמה.

(6) ראה תו"א וישב כח, ג.
 (7) אבות פ"ב מ"ד.
 (8) כ"ה בכתי"ק. ובספר המאמרים ה'ש"ת שם: שמועסט.
 (9) קהלת ב, יד.
 (10) כ"ה בכתי"ק. ואוצ"ל: דתק"ש [דתקיעת שופר].
 (11) הקיצור דשנת ה'ש"ת: לשון הרמב"ם ברמז התק"ש. שינה עינה חלישות הכחות ועיקרה בכח הראי. בשינה יודע מציאות האמת, בתרדמה שוכח על האמת, תרדמת שטות שמכסה על האמת. נפש רמי' שמרמה את עצמו.

(1) רמז יש בו: ב' - כ"ה בדפוסים שראיתי, אבל בכו"כ כתי" (והתייגים בתוכם): ב' (לקוטי שיחות ח"ד ע' 124 הערה 12).
 (2) ראה לקמן הערה 53.
 (3) כ"ה בכתי"ק ובהעתקה. ברמב"ם שלפנינו: ושוגים.
 (4) כ"ה - "משינתכם" (ב"ד) - בכתי" תימן (רמב"ם הוצאת קאפה). וראה שינויי הנוסחאות בזה - רמב"ם ספר המדע ירושלים תשכ"ד) - לקו"ש חלק כט ע' 273 הערה 32.
 (5) כ"ה בכתי"ק ובהעתקה. בספר המאמרים ה'ש"ת שם: השמיעה.

"תומכי תמימים" שבריגא, את הפסוק⁷: "ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל".

טרם אמרו את הפסוק, אמר:

ישנן תיבות בפסוקי התורה שהן קרי וכתוב. היום שמחת תורה, התורה שמחה.

הכתוב הוא "ויהיו נא אמרינו", אך הפועל צריך להיות כפי הכוונה הפנימית "ויהיו נא פעולותינו לרצון". הרבצת התורה היא ענין של פועל, יש לעסוק בכך, לא רק לדבר, אלא אכן לפעול. והשי"ת יעזור כי התלמידים שי' יהיו יראי שמים, חסידים, והמתעסקים יצליחו בגשמיות וברוחניות.

טו. בסעודת הלילה טבל פרוסת המוציא במלח, והיה על השולחן גם דבש כנהוג. אחרי אכילת המוציא אמר: בשמיני עצרת ושמחת תורה לא זקוקים לדבש, כי הכל כבר מובן למעלה, אך כשיש דבש על השולחן טובלים גם בדבש.

טז. הסדר בתורה גם הוא תורה, ומהווה הוראה בעבודת ה'. בפרשת פנחס בה נאמרו כל המועדים, המועד האחרון הוא שמיני עצרת, והפסוק⁸ ויאמר משה וגו', יש לומר שזה שמחת תורה, ולאחרי זה באה פרשת נדרים, ולאחריה פרשת מלחמת מדין.

אחרי שמיני עצרת באה העבודה של "נדרים". בנדרים כתוב⁹: "איש כי ידור נדר", לא התואר "אדם". בנגעים כתוב¹⁰ התואר "אדם", ואילו בנדרים כתוב התואר "איש". התואר "איש" מורה על המדות, שכן נדרים בכלל הם ענין של מדות.

בדרכי העבודה צריך הרי כל דבר להיות בסדר מסודר, וכל סדר דורש זמן, אלא שבינתיים צריך להיות בכל הענינים הגשמיים הבלתי מוכרחים ביותר – הלאו קודם להן. וזה הכלל בעבודה, שכל הענינים הגשמיים, הרי ככל שהדבר אפשרי, יש להימנע מהם.

אחרי הסדר של מדות, באה מלחמת מדין, מדנים וריבות בקדושה. כלומר, גם מדות דקדושה זקוקות להגבלה, ובמה מנצחים את המלחמה? – הרי זה ב"אלף למטה", "אלף" רומז לאות א' – אלף (א' פתוחה) – חכמה, מטה – מדות, "אלף למטה" – המשכת ה"מוחין" ב"מדות".

זה הענין בכללותו. הסדר בעבודה הוא: שמיני עצרת – קליטה. כדי שהקליטה תהיה בעיבור טוב ובלידה קלה, הרי זה שמחת תורה, שמחת המקבל. לאחר מכן בא סדר הנדרים ומלחמת מדין. בפרטיות יש להבין את הענין על פי תורת החסידות בביאורים ארוכים.

זי. שמחת תורה ונעילה הם זמנים השווים לכל אחד. אמנם כל אחד כפי מהות ענינו, אבל כולם בשווה. שמחת תורה ונעילה הם גילוי בחינת יחידה שבנפש. הכוונה שיחידה שבנפש היא בהתעוררות. כל אחד מישראל עולה לתורה בשמחת תורה.

ט. כתוב¹: "התורה נקנית" – התורה צריכה להיות קנין בנפש.

הר"י צייטלין² שאל את אדמו"ר הזקן: מה אצלכם בקשר לתורה" ענה לו אדמו"ר הזקן:

– בעלי בתים יש להם קביעות בלימוד. אמר לו הר"י צייטלין, זה הרי קיים גם אצלנו, ומה חידשתם בדרך החסידות? השיב לו אדמו"ר הזקן:

– מה שהתחדש בדרך החסידות כבר הראיתי לכם רבות, ועוד אראה, אך באשר לענין זה, החידוש הוא שאצלכם הקביעות היא בזמן ואילו על פי דרך החסידות צריכה הקביעות להיות לא רק בזמן, כי אם – קביעות בנפש.

י. בתחילה היה הסדר שהמאמרים היו בעניני "עבודה" וביאוריהם ב"השכלה". אצל אדמו"ר, אשר עמד וימודד ארץ עד משיח בהמשכה האלקית הנמשכת בעולם, היו המאמרים בהשכלה, ועניני עבודה – ב"יחידות". כעת צריכים להשמיע ביאורים בעבודה ברבים.

יא. במאמרי אדמו"ר שגור הביטוי "להרגיש ענין האלקי", או "להרגיש עצם ענין האלקי", את זה מרשה לעצמו יהודי לדרוש ולהשיג.

יב. יש חסרון במחשבה, אשר כדי להשתחרר מהמחשבה זקוקים להתעסקות, כדוגמת ר' זירא³ שצם מאה תעניתא כדי לשכח תלמוד בבלי ("במחשכים הושיבני"). אף שאחר כך יחזור על זה. אבל כדי להגיע לתלמוד ירושלמי היה צריך להיות "צם מאה" כו'.

יג. אדמו"ר אמר ש"ואהבת לרעך כמוך"⁴ הוא הכלי ל"ואהבת את ד' אלקיך"⁵. על כל יהודי לעורר את עצמו תמיד באהבת ישראל, שהיא אהבת השי"ת, לקנות ידידים ולעשות עבורם בגשמיות וברוחניות. לא לצאת ידי חובה בענין כללי, על ידי התבוננות באהבת ישראל ולהסתפק בכך. הדבר צריך לבוא לידי "פועל ממש" ולהרבות אוהבים ורעים, להתקרב בעצמו, ולקרבת לתורה ועבודה, כל אחד לפי ערכו.

אחר כך אמר: נלך להקפות יחד עם יהודי המסירות-נפש, עם כלל ישראל, ועמד וברך בברכת בני חיי ומזוני: כל בני ישראל צריכים לבני, אלה שלעת עתה לבותיהם לא נתמלאו שמחה, ישמח השי"ת את לבבם בשנה זו; כל בני ישראל צריכים להיות בריאים, אלה הזקוקים לרפואה – יתן להם השי"ת רפואה בשנה זו; כל בני ישראל צריכים מזוני, אלה שעדיין הדבר חסר להם, יתן להם השי"ת מזוני בשנה זו.

אחר כך היו ההקפות.

יד. בשעת קניית פסוקי "אתה הראת" לכבד באמירתם את כ"ק אדמו"ר" שליט"א, קנה חסיד אחד, בעל-בית נכבד ועסקן גדול בהחזקת תלמידי הישיבה

ב"ה, טו"ב כסלו, תש"כ
ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ בעל מדות עסקן רב
פעלים איש המעלה בנש"ק מו"ה יצחק מאיר שי הכהן

שלום וברכה!

בהמשך למכתבי הקודם, בא הנני על ענין שהזמן גרמא הימים שלפני י"ט כסלו,
אשר בלשון רבנו הזקן, הוא יום הילולא רבא דרבנו הקדוש זי"ע ויום גאולת רבנו הזקן,
אשר בלשון כ"ק אדמו"ר, אביו של כ"ק מו"ח אדמו"ר, הוא החג אשר פדה בשלום נפשנו
ואור וחיות נפשנו ניתן לנו.

לעורר עוה"פ ע"ד העבודה בהפצת המעינות חוצה, כלשון הבעש"ט באגה"ק שלו
הידועה.

אשר אם על כאו"א שזכה לטעום מתורת החסידות, מוטל חוב (זכות) קדוש זה,
עאכו"כ אלו אשר השגחה העליונה חוננה אותם בהשפעה על חוג רחב, שבהנוגע אליהם
הדרישה וההכרח הוא פי כמה וכמה.

ובפרט כשהעדר הפעולה בזה, ואפילו כשבסגנון חז"ל כדבעי למיעבד לא עביד,
מתפרש בתור הסכס ח"ו להמנגדים ומבלבלים וכו'.

ובהכירי המרץ שלו באם רק ירצה לנצלו במילואו, תקותי חזקה שפעולותיו בשטח
האמור תצליחנה להפיץ המעינות ועד לחוצה.

ויהי רצון שבעגלא דידן יקוים היעוד (מתאים למענה מלכא משיחא, אשר באגרת
הבעש"ט האמורה) דקאתי מר.

תקותי אשר יסלח לי על בואי בכתובים בהערה האמורה, והעיקר - אשר אתבשר
טוב בכל הנ"ל.

בכבוד ובברכה.

ד וישלח יעקב מלאכים לפניו אל-עשו אחיו
 ארצה שעיר שדה אדום כס"י: ה ויצו אתם
 לאמר פה תאמרון לאדני לעשו פה אמר
 עבדך יעקב עם-לבן גרתי ואחר עד-
 עתה כס"י: ויהי-לי שור וחמור צאן ועבד
 ושפחה ואשלחה להגיד לאדני למצא-חן
 בעיניך כס"י: (ז) וישבו המלאכים אל-יעקב
 לאמר באנו אל-אחיו אל-עשו וגם הלך
 לקראתך וארבע-מאות איש עמו כס"י: ח ויירא
 יעקב מאד ויצר לו ויחץ את-העם אשר-אתו
 ואת-הצאן ואת-הבקר והגמלים לשני
 מחנות כס"י: ט ויאמר אם-יבוא עשו אל-

ד וישלח יעקב אנגדין קדמוהי
 לות עשו אחוהי לארעא דשעיר
 לחקל אדום: ה ופקיד יתהון
 למימר כדון תימרון לרבוני
 לעשו כדנן אמר עבדך יעקב עם
 לבן דרית ואחרית עד כען:
 ו והנה לי תורין וחמרין ען
 ועבדין ואמהן ושלחית לחוואה
 לרבוני לאשפחא רחמין בעיניך:
 ז ותבו אנגדיא לות יעקב למימר
 אתינא לות אחוהך לות עשו ואף
 אתי לקדמותך וארבע מאה גברא
 עמה: ח ודחיל יעקב לחדא
 ועקת לה ופליג ית עמא די עמה
 וית ענא וית תורי וגמליא לתרין
 משירין: ט ואמר אם ייתי עשו
 למשריתא חדא וימחנה ויהי (ג'
 וימחנה ויהי) משריתא דתשתאר

רש"י

(ח) ויירא ויצר. "ויירא", שְׁמַא יְהַרַג (כ"ר)
 ותנחומא), "ויצר לו" אם יִהַרַג הוּא אֶת אַחֲרִים:
 (ט) המַחְנֶה הַאֲחַת וְהַכְּהוּ. מַחְנֶה מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן
 זָכַר וְלְשׁוֹן נִקְבָּה. (תהלים כז) "אם תַּחְנֶה עָלַי
 מַחְנֶה", הָרִי לְשׁוֹן נִקְבָּה, (לקמן לג) "הַמַּחְנֶה הַזֶּה",
 לְשׁוֹן זָכַר, וְכֵן יֵשׁ שְׁאָר דְּבָרִים מְשַׁמְּשִׁים לְשׁוֹן זָכַר
 וְלְשׁוֹן נִקְבָּה: (לעיל יט) "הַשֵּׁמֶשׁ יֵצֵא עַל הָאָרֶץ",
 (תהלים יט) "מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצֵאוֹ", הָרִי לְשׁוֹן זָכַר,
 (מלכים ב ג) "וְהַשֵּׁמֶשׁ זָרְחָה עַל הַמַּיִם", הָרִי לְשׁוֹן
 נִקְבָּה. וְכֵן רוּחַ (איוב א) "וְהַיָּה רוּחַ גְּדוּלָּה בָּאָה",
 הָרִי לְשׁוֹן נִקְבָּה, "וַיִּגַע בְּאַרְבַּע פְּנוֹת הַבַּיִת", הָרִי
 לְשׁוֹן זָכַר. (מלכים א יט) "וְרוּחַ גְּדוּלָּה וַחֲזַק וּמְפָרֵק
 הָרִים", הָרִי לְשׁוֹן זָכַר וְנִקְבָּה. וְכֵן 'אֵשׁ' (במדבר טז)
 "וְאֵשׁ יֵצְאָה מֵאֵת ה'", לְשׁוֹן נִקְבָּה. (תהלים קד)
 "אֵשׁ לוֹהֵט", לְשׁוֹן זָכַר: וְהִיָּה הַמַּחְנֶה הַנֶּשְׂאָר
 לְפָלִיטָה. עַל פְּרָחוֹ, כִּי אֶלְחָם עִמּוֹ. הַתְּקִין עֲצָמוֹ
 לְשִׁלְשָׁה דְּבָרִים: לְדוּרוֹן, לְתַפְלָה וּלְמַלְחָמָה.
 לְדוּרוֹן: "וּתַעֲבֹר הַמַּחְנֶה עַל פְּנֵיו", לְתַפְלָה: "אֱלֹהֵי

(ד) וישלח יעקב מלאכים. מלאכים ממש (כ"ר):
 ארצה שעיר. לארץ שעיר, כל תבה שצריכה למ"ד
 בתחלתה, הטיל לה הכתוב ה"א בסופה:
 (ה) גרתי. לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינד
 כדאי לשנא אותי על ברכות אביך שברכני: "הוה
 גביר לאחיקך", שהרי לא נתקמה בי. דבר אחר:
 "גרתי", בגימטריא תרי"ג, כלומר: עם לבן הרשע
 גרתי ותרי"ג מצות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו
 הרעים: (ו) ויהי-לי שור וחמור. אבא אמר לי:
 "משל השמים ומשמני הארץ", זו אינה לא מן
 השמים ולא מן הארץ: שור וחמור. דרך ארץ
 לומר על שורים הרבה: שור. אדם אומר לחברו:
 'בלילה קרא התרנגול', ואינו אומר: 'קראו
 התרנגולים': ואשלחה להגיד לאדני. להודיע
 שאני בא אליך: למצא-חן בעיניך. שאני שלם
 עמך, ומבקש אהבתך: (ז) באנו אל-אחיקך אל-
 עשו. שהיית אומר: 'אחי הוא', אבל הוא נוהג
 עמך כעשו הרשע, עודנו בשנאתו (כ"ר פ' ע"א):

הַמַּחְנֶה הָאֶחָת וְהַכְּהוֹ וְהָיָה הַמַּחְנֶה הַנִּשְׁאָר
 לְפָלִיטָה כִּסְיִי: (ישראל) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי
 אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה הַאֲמִר אֵלַי
 שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלְדֹתְךָ וְאִיטִיבָה עִמָּךְ כִּסְיִי:
 יא קָטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל-הָאֱמֹת אֲשֶׁר
 עָשִׂיתָ אֶת-עַבְדְּךָ כִּי בְמִקְלִי עָבַרְתִּי אֶת-
 הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הֵייתִי לְשָׁנִי מַחְנוֹת כִּסְיִי:
 יב הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֲשׂו כִּי-יֵרָא אֲנֹכִי
 אֹתוֹ פֶּן-יָבִיא וְהִכְנִי אִם עַל-בָּנַיִם כִּסְיִי: יג וְאֵתָה
 אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אִיטִיב עִמָּךְ וְשִׁמְתִּי אֶת-זֶרְעֲךָ
 בְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא-יִסְפָּר מְרֹב כִּסְיִי: (ע"ב בחול) שְׁנֵי
 יד וַיִּלֵּן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן-הַבָּא בִידוֹ מִנְחָה לַעֲשׂו אַחִיו כִּסְיִי:

לְשִׁיזְבָּא: י וַאֲמַר יַעֲקֹב אֱלֹהֵה
 דְּאָבָא אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵה דְּאָבָא
 יִצְחָק יְיָ דִּי אָמַר לִי תוֹב לְאַרְעָךָ
 וּלְיַלְדוּתְךָ וְאִוְטִיב עִמָּךְ:
 יא זַעֲרֹן זְכוּתִי מִכָּל חֲסָדִין וּמִכָּל
 טְבוּן דִּי עַבְדְּתָ עִם עַבְדְּךָ אָרִי
 יְחִידִי עֲבָרִית יַת יַרְדֵּנָא הַדִּין וּכְעַן
 הוֹיִתִי לְתַרְיִן (נ"י לַתְּרִינִין) מִשְׁרָנִין:
 יב שׁוֹבְנִי כְעַן מִיַּד דְּאָחִי מִיַּד
 דְּעֲשׂו אָרִי דְּחַל אָנָּא מִנְּה דִּילְמָא
 יִיתִי וַיִּמְחַנְנִי אָמָא עַל בְּנֵי־אִי:
 יג וְאֵת אֲמַרְתָּ אוּטְבָא אוּטִיב
 עִמָּךְ וְאֲשׁוּי יַת בְּנֵיךָ סְגִיאִין
 כְּחַלָּא דִּימָא דִּי לֹא יִתְמַנּוּן מִסְּגִי:
 יד וּבַת תְּמָן בַּלַּיְלָא הָהוּא וְנָסִיב
 מִן דְּאִתִּי בִידָה תְּקַרְבָּתָא לַעֲשׂו

רש"י

ההבטחות שהבטחתיני: פי במקלי. לא היה עמי:
 לא כסף, ולא זהב ולא מקנה, אלא מקלי לבדו.
 ומדרש אגדה: נתן מקלו בירדן, ונבקע הירדן:
 (יב) מיד אחי מיד עשו. מיד אחי, שאין נוהג
 עמי כאח, אלא כעשו הרשע: (יג) היטב איטיב.
 "היטב" בכותף, "איטיב" בכותף אבותיך (כ"ר):
 ושמתי את-זרעך בחול הים. והיכן אמר לו בן?
 והלא לא אמר לו אלא (לעיל כח) "והיה זרעך כעפר
 הארץ"? אלא, שאמר לו (סם) "פי לא אעזבך עד
 אשר אם-עשיתי את אשר דברתי לך", ולאברהם
 אמר: (לעיל כב) "הרבה ארבה את זרעך ככוכבי
 השמים וכחול אשר על שפת-הים": (יד) הבא
 בידו. ברשותו, וכן (במדבר כא) "ויקח את
 כל-ארצו מידו". ומדרש אגדה: "מן-הבא בידו",
 אבנים טובות ומרגליות, שאדם צר בצרור ונושאם
 בידו. דבר אחר: "מן-הבא בידו", מן החלין,
 שנטל מעשר, כמה דאת אמר: (לעיל כח) "עשר

אבי אברהם", למלחמה: "והיה המחנה הנשאר
 לפליטה": (י) ואלהי אבי יצחק. ולהלן הוא
 אומר: "ויפתד יצחק", ועוד, מהו שחזר והזכיר שם
 המיוחד, היה לו לכתב 'האומר אלי שוב לארצה
 וגו'? אלא כך אמר יעקב לפני הקדוש ברוך הוא:
 שתי הבטחות הבטחתיני: אחת, בצאתי מבית אבי
 מבאר שבע, שאמר לי: "אני ה' אלהי אברהם
 אביך ואלהי יצחק", ושם אמרת לי: "וישמתיך
 בכל אשר תלך", ובבית לכן אמרת לי: "שוב אל
 ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך", ושם נגלית
 אלי בשם המיוחד לבדו, שנאמר: "ויאמר ה' אל
 יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו'", בשתי הבטחות
 האלו אני בא לפניך: (יא) קטנתי מכל החסדים.
 (שבת לג) נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת
 שעשית עמי. לכה אני ירא שמא משהבטחתיני,
 נתלכלכתי בחטא ויגרם לי להמסר ביד עשו:
 ומכל-האמת. אמתת דכריך, ששמרת לי כל

טו עֲזִים מֵאֲתִים וּתְיִשִׁים עֲשָׂרִים רְחֵלִים
 מֵאֲתִים וְאֵילִים עֲשָׂרִים כס"ו: טז גְּמָלִים מִיְּנִיקוֹת
 וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפְרִים עֲשָׂרָה
 אֲתַנְתַּ עֲשָׂרִים וְעִירִם עֲשָׂרָה כס"ז: יז וַיִּתֵּן בְּיַד־
 עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבָדוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו
 עֲבְרוּ לִפְנֵי וַיְרוּחַ תְּשִׂימוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין
 עֵדֶר כס"ח: יח וַיֵּצֵאוּ אֶת־הָרֵאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגַּעֲשֶׁךָ
 עֲשׂוּ אָחִי וּשְׂאֵלְךָ לֵאמֹר לְמִי־אַתָּה וְאַנְּהָ
 תֵּלֶךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ כס"ט: יט וַאֲמַרְתָּ לְעֲבָדֶיךָ
 לִיעֲקֹב מִנְּחָה הוּא שְׁלוּחָה לְאֲדָנִי לַעֲשׂוֹ וְהֵנָּה
 גַּם־הוּא אַחֲרֵינוּ כס"י: כ וַיֵּצֵאוּ גַּם אֶת־הַשְּׂנִי גַּם
 אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַּם אֶת־כָּל־הַהֲלָכִים אַחֲרֵי
 הָעֲדָרִים לֵאמֹר כַּדְּבַר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֶל־עֲשׂוֹ

אחיה: טו עזי מאתן ותישיא
 עשרין רחלין מאתן ודכרין
 עשרין: טז גמלי מיניקות
 תלתין תורתא ארבעין ותרי
 עשרא אתנן עשרין ועירי עשרא:
 יז ויהב ביד עבדוהי עדרא עדרא
 בלחודוהי ואמר לעבדוהי עברו
 קדמי ורוחא תשוון בין עדרא
 ובין עדרא: יח ופקיד ית
 קדמאה למימר ארי יערענף עשו
 אחי ושאלנך למימר למן את
 ולמן את אזל ולמן אלין דקדמך:
 יט ותימר לעבדך ליעקב
 תקרבמא היא דמשלחא לרבוני
 לעשו והא אף הוא אתי בתרנא:
 כ ופקיד אף ית תננא אף ית
 תליתאה אף ית כל דאזלין בתר
 עדריא למימר כפתגמא הדין
 תמלון עם עשו כד תשכחון

רש"י

אעשרנו לך, והדר לקח מנחה: (טו) עזים
 מאתים ותישיים עשרים. מאתים עזים צריכות
 עשרים תישיים, וכן כלם הזכרים כדי צרף הנקבות.
 ובכראשית רבה דורש מפאן לעונה האמורה
 בתורה: השללים, בכל יום, הפועלים, שפתים
 בשבת, החמרים, אחת בשבת, הגמלים, אחת
 לשלשים יום, הספנים, אחת לששה חדשים. ואיני
 יודע לכון המדרש הזה בכיוון, אף נראה בעיני
 שלמדנו מפאן, שאין העונה שוה בכל אדם, אלא
 לפי טרח המטל עליו, שמצינו פאן שמסר לכל
 תיש עשר עזים וכן לכל איל, לפי שהם פנויים
 ממלאכה דרפן להרבות תשמיש לעבר עשר
 נקבות, ובהמה משונתעברה אינה מקבלת זכר,
 ופרים, שעוסקין במלאכה, לא מסר לזכר אלא ד'
 נקבות, ולחמור, שהולך בדרך רחוקה שתי נקבות
 לזכר. ולגמלים, שהולכים דרך יותר רחוקה, נקבה
 אחת לזכר: (טז) גמלים מיניקות ובניהם

שלשים. ובניהם עמהם, ומדרש אנדה:
 ובניהם - בנאיהם, זכר פנגד נקבה, לפי שצנוע
 בתשמיש לא פרסמו הפתוב (כ"ר): ועירם. חמורים
 זכרים: (יז) עדר עדר לבדו. כל מין ומין
 לעצמו: עברו לפני. דרך יום, או פחות, ואני אבא
 אחרים: ורוח תשימו. עדר לפני חברו מלא עין
 כדי להשביע עינו של אותו רשע, ולתהוה על רבוי
 הדורון: (יח) למי-אתה. של מי אתה, מי
 שולחך, ותרגומו: 'למן אתה': ולמי אלה לפניך.
 ואלה שלפניך, של מי הם, למי המנחה הזאת
 שלוחה? למ"ד משמשת בראש התבה במקום של,
 כמו (לעיל לא) "וכל אשר אתה רואה לי הוא", שלי
 הוא, (תהלים כד) "לה' הארץ ומלוואה", של ה':
 (יט) ואמרתי לעבדך ליעקב. על ראשון, ראשון,
 ועל אחרון, אחרון. ששאלת: 'למי אתה?' לעבדך
 ליעקב אני, ותרגומו: 'לעבדך דיעקב', וששאלת:
 'ולמי אלה לפניך?' מנחה היא שלוחה וגו': והנה

בְּמִצְאֲכֶם אֹתוֹ: כא וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עֲבַדְךָ
 יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר אֶכְפְּרָה פָּנָיו בַּמִּנְחָה
 הַהַלְכַת לִפְנֵי וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה פָּנָיו אוֹלֵי יִשְׂא
 פָּנָי רַשׁׁי: כב וְתַעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לֹן
 בַּלִּילָה־הַהוּא בַּמִּנְחָה רַשׁׁי: כג וַיָּקָם | בַּלִּילָה
 הוּא וַיָּקַח אֶת־שְׂתֵי נַשְׂיוֹ וְאֶת־שְׂתֵי שְׂפָחָתָיו
 וְאֶת־אֶחָד עֶשֶׂר יַלְדָיו וַיַּעֲבֹר אֶת מַעְבַּר
 יַבֵּק רַשׁׁי: כד וַיָּקַח־ם וַיַּעֲבִרֵם אֶת־הַנַּחַל וַיַּעֲבֹר
 אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ רַשׁׁי: כה וַיֹּתֵר יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיֵּאבֶּק
 אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר רַשׁׁי: כו וַיֵּרָא כִּי לֹא
 יָכֹל לוֹ וַיִּגַע בְּכַף־יָרְכוֹ וַתִּקַּע בְּכַף־יָרֶךְ יַעֲקֹב
 בְּהַאֲבִקּוֹ עִמּוֹ רַשׁׁי: כז וַיֹּאמֶר שְׁלַחְנִי כִּי עָלָה
 הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלְּחֶךָ כִּי אִם־

יתת: כא ותימרונן אף הא עבדך
 יעקב אתי בתרנא ארי אמר
 אנחנה לרוגזה בתקרבתא דאזלת
 לקדמי ובתר פן אחזי אפוהי
 מאים יסב אפי: כב ועברת
 תקרבתא על אפוהי והוא בת
 בליליא ההוא במשריתא: כג
 וקם בליליא הוא ודבר ית תרתי
 נשוהי וית תרתי לחינתה וית חד
 עסר בנוהי ועבר ית מעבר
 יובקא: כד ודברנון ועברנון ית
 נחלא ואעבר ית דיליה:
 כה ואשתאר יעקב בלחודוהי
 ואשתדל גברא עמה עד דסלק
 צפרא: כו וחזא ארי לא יכיל לה
 וקריב בפתי ירבה וזע פתי ירפא
 דייעקב באשתדלותה עמה:
 כז ואמר שלחני ארי סליק צפרא
 ואמר לא אשלחנך אלהין

רשׁׁי

נוטל מכאן ומניח כאן: (כה) ויותר יעקב. שכח
 פפים קטנים וחרור עליהם (חולין צא): ויאבק איש.
 מנחם פרש: ויתעפר איש, מלשון אבק, שהיו
 מעלים עפר בגליהם על ידי נענועם. ולי נראה
 שהוא לשון ויתקשר, ולשון ארמי הוא: בתר
 דאביקו ביה ואבק ליה, מיבק לשון עניבה, שפן
 דרף שנים שמתעצמים להפיל איש את רעהו,
 שחובקו ואובקו בזרועותיו, ופרשו רבותינו זכרונם
 לברכה, שהוא שרו של עשו (ב"ר): (כו) ויגע
 בכף-ירכו. קולית הדרף התקוע בקלבסת, קרוי פף,
 על שם שהבשר שעליה כמין פף של קדרה:
 ותקע. נתקעקע ממקום חכרתה, ודומה לו (ירמיה
 ו) "פן תקע נפשי ממך", לשון הסרה, ובמשנה:
 'לקעקע ביצתן', לשרש שרשיהן: (כז) פי עלה
 השחר. וצריך אני לומר שירה ביום (ב"ר. חולין
 צא): ברכתני. הודה לי על הכרכות שברכני אבי,
 שעשו מערער עליהן. (וכאן קשה לרשׁׁי:

גם-הוא. יעקב: (כא) אכפרה פניו. אבטל רגזו,
 וכן (ישעיה כח) "וכפר בריתכם את מות", (שם מז)
 "לא תוכלי כפרה". ונראה בעיני שכל כפרה שאצל
 עון וחטא ואצל פנים, כלן לשון קנוח והעברה הן
 ולשון ארמי הוא, והרבה בגמרא: וכפר ידיה, בעי
 לכפורי ידיה בההוא גברא, וגם בלשון המקרא
 נקראים המזרקים של קדש: "כפורי זהב", על שם
 שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת המזרק: (כב) על-
 פניו. כמו לפניו, וכן (ירמיה ו) "חמס ושד ישמע
 בה על-פני תמיד", וכן (ישעיה סה) "המכעסים
 אותי על-פני", ומדרש אגדה: "על פניו", אף הוא
 שרוי בכעס, שהיה צריך לכל זה (ב"ר): (כג) ואת-
 אחד עשר ילדיו. (ב"ר) ודינה היכן היתה? נתנה
 בתבה ונעל בפניה, שלא יתן בה עשו עיניו, ולכך
 נענש יעקב שמנעה מאחיו, שמא תחזירנו למוטב,
 ונפלה ביד שכם: יבק. שם הנקה: (כד) את-
 אשר-לו. הבהמה והמטלטלים, עשה עצמו כגשור

בְּרַכְתָּנִי כַשִּׁי: כח וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֶה־שְּׂמֶךְ וַיֹּאמֶר
 יַעֲקֹב: כט וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֹאמֶר עוֹד שְׂמֶךְ כִּי
 אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׂרִית עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אֲנָשִׁים
 וְתוֹכַל כַּשִּׁי: ל וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה־נָא
 שְׂמֶךְ וַיֹּאמֶר לְמָה זֶה תִּשְׁאַל לְשָׁמִי וַיִּבְרַךְ
 אֹתוֹ שֵׁם כַּשִּׁי: שלישי לא וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם
 בְּנִיָּאֵל כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים
 וְתַנְצֵל נַפְשִׁי: לב וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ בְּאֲשֶׁר עָבַר
 אֶת־פְּנוּאֵל וְהוּא צִלַּע עַל־יְרֵכּוֹ כַּשִּׁי: לג עַל־כֵּן
 לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנֶּשֶׂה אֲשֶׁר
 עַל־כֶּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יְרֵךְ
 יַעֲקֹב בְּגִיד הַנֶּשֶׂה כַּשִּׁי: לד א וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב
 עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה עֲשׂוּ בָּא וְעַמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת
 אִישׁ וַיַּחֵץ אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה וְעַל־רָחֵל

בְּרַכְתָּנִי: כח וַאֲמַר לֵה מֶה שְׂמֶךְ
 וַאֲמַר יַעֲקֹב: כט וַאֲמַר לֹא יַעֲקֹב
 יִתְאָמַר עוֹד שְׂמֶךְ אֱלֹהִין יִשְׂרָאֵל
 אַרְי רְבֻרְבַת קְדָם יְיָ וְעַם גּוֹבְרִיא
 וַיִּכְלַתָּא: ל וַשְׂאֵל יַעֲקֹב וַאֲמַר
 חוּי כַעַן שְׂמֶךְ וַאֲמַר לְמָה דְנָן אַתָּ
 שְׂאֵל לְשָׁמִי וַבְרִיךְ יִתָּה פָּמֹן:
 לא וַקְרָא יַעֲקֹב שְׂמָא דְאִתְרָא
 בְּנִיָּאֵל אַרְי חֲזוּתִי מְלֹאכְנִיא דִּי
 אַפִּין בְּאַפִּין וְאַשְׁתַּזְבַּת נַפְשִׁי:
 לב וַדְנַח לֵה שְׂמֶשׂא פָּמָא דִּי
 עָבַר יֵת פְּנוּאֵל וְהוּא מְטַלַּע עַל
 יְרֵכָה: לג עַל כֵּן לֹא יִכְלוּן בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל יֵת גִּידָא דְנֶשֶׂה דִּי עַל
 פְּתִי יְרָכָא עַד יוֹמָא הַדִּין אַרְי
 קְרִיב בְּפִתִי יְרָכָא דִיעֲקֹב בְּגִידָא
 דְנֶשֶׂה־אִ: א וַזִּקַּף יַעֲקֹב עֵינָוְהִי
 וַחֲזָא וְהָא עֲשׂוּ אִתָּה וְעַמָּה אַרְבַּע
 מֵאָה גְבָרִין וַפְּלִיג יֵת בְּנִיָּא עַל
 לֵאָה וְעַל רָחֵל וְעַל פִּרְתִּין

רש"י

שְׂמוֹתֵינוּ, (הפל) לפי מצות עבודת השליחות שאנו
 משתלחים: (לב) וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ. לשון בני
 אדם הוא: 'כִּשְׂהַגְעֵנוּ לְמָקוֹם פְּלוּנֵי הָאִיר לְנוֹ
 הַשַּׁחַר', זהו פשוטו, ומְדַרְשׁ אַגְדָּה: "וַיִּזְרַח לוֹ",
 לְצָרְכוֹ, לְרַפְאוֹת אֵת צִלְעָתוֹ, כְּמָה דְתִימָא (מלאכי ג)
 "שְׂמֶשׁ צָדָקָה וּמְרַפָּא בְּכַנְפֵיהָ", וְאוֹתָן שְׁעוֹת
 שְׂמֵהָרָה לְשַׁקֵּעַ בְּשִׁבְלוֹ כְּשִׂיָּצָא מִבְּאֵר שִׁבְעָה, מֵהָרָה
 לְזֵרֵחַ בְּשִׁבְלוֹ: וְהוּא צוֹלַע. הִיָּה צִלַּע כְּשִׁזְרָחָה
 הַשְּׂמֶשׁ: (לג) גִּיד הַנֶּשֶׂה. וְלְמָה נִקְרָא שְׂמוֹ "גִּיד
 הַנֶּשֶׂה"? לְפִי שְׂנֵשָׁה מִמְּקוֹמוֹ וְעָלָה, וְהוּא לְשׁוֹן
 קְפִיצָה, וְכֵן (ירמיה נא) "נִשְׁתָּה גְבוּרָתֶם", וְכֵן (לקמן
 מא) "כִּי נִשְׁנִי אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עַמְלִי": (על־כֶּף
 הַיָּרֵךְ. פולפ"א בלע"ז, כָּל בְּשָׂר גְבֵה וְחִלּוּל וְעַל
 קְרוּי: 'כֶּף' כְּמוֹ: 'עַד שִׁתְּמַרְךָ הַכֶּף בְּסִמְנֵי

"תְּבָרְכֵנִי" הִיָּה לוֹ לומר, אֵלָּא הוֹדָה וְכוּ', וְכֵן אִתָּא
 בְּהִדְיָא בּוֹהַר פְּרֻשַׁת 'תְּזַרְעֵ', עַמּוּד מ"ה, וְדוֹק):
 (כט) לֹא יַעֲקֹב. לֹא יֹאמֶר עוֹד שֶׁהַבְּרָכוֹת בָּאוּ לָךְ
 בְּעִקְבָה וּרְמִיָּה, כִּי אִם בְּשִׁרְרָה וּגְלוּי פָּנִים, וְסוּפָךְ
 שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִגְלָה עֲלֶיךָ בְּבֵית־אֵל וּמַחְלִיף
 שְׂמֶךְ, וְשֵׁם הוּא מְבָרְכְךָ, וְאֲנִי שֵׁם אֱהִיָּה וְאוֹדָה לָךְ
 עֲלִיָּהֶן, וְזֶהוּ שְׂפָתוֹב: (הושע יב) "וַיִּשָּׂר אֵל מְלֹאךְ
 וַיִּכַּל, בְּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ", בְּכָה הַמְּלֹאךְ וַיִּתְחַנֵּן לוֹ.
 וְמָה נִתְחַנֵּן לוֹ? "בֵּית־אֵל יִמְצָאֵנוּ וְשֵׁם יִדְבַר
 עִמָּנוּ", הַמֵּתֵן לִי עַד שִׁיִּדְבַר עִמָּנוּ שֵׁם. וְלֹא רָצָה
 יַעֲקֹב, וְעַל כְּרַחוּ הוֹדָה לוֹ עֲלִיָּהֶן, וְזֶהוּ "וַיִּבְרַךְ
 אוֹתוֹ שֵׁם", שֶׁהִיָּה מִתְחַנֵּן לְהַמֵּתִין לוֹ, וְלֹא רָצָה:
 וְעִם־אֲנָשִׁים. עֲשׂוּ וְלָבֵן: וְתוֹכַל. לָהֶם: (ל) לְמָה
 זֶה תִּשְׁאַל. (ב"ר) אֵין לְנוֹ שֵׁם קְבוּעַ, מִשְׁתַּנִּין

ועל שתי השפחות: ב וישם את השפחות
 ואת ילדיהן ראשנה ואת לאה וילדיה
 אחרנים ואת רחל ואת יוסף אחרנים כס"ו:
 ג והוא עבר לפניהם וישתחו ארצה שבע
 פעמים עד גשתו עד אחיו כס"ז: ד וירץ עשו
 לקראתו ויחבקהו ויפל על כתוב צוארו קרי צוארו
 וישקהו ויבכו כס"ח: ה וישא את עיניו וירא
 את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך
 ויאמר הילדים אשר חנן אלהים את
 עבדך כס"ט: ו ותגשן השפחות הנה
 וילדיהן ותשתחוין: ז ותגש גם לאה וילדיה
 וישתחו ויבכו כס"י: ח ויאמר מי לך כל המחנה הזו אשר פגשתי
 ויאמר למצאתי ביעני אדני כס"יא: ט ויאמר עשו יש לי רב אחי יהי
 לך אשר לך כס"יב: י ויאמר יעקב אל נא אסנא מצאתי חן בעיניך

לחינתא: ב ושוי ית לחינתא וית
 בגייהן קדמאין וית לאה ובנהא
 בתראין וית רחל וית יוסף
 בתראין: ג והוא עבר קדמיהון
 וסגיד על ארעא שבע זמנין עד
 מקרבה עד (נ"י לית) אחוהי:
 ד ורהט עשו לקדמותה וגפפה
 ונפל על צוארה ונשקה ויבכו:
 ה וזקף ית עיניהו ויחזא ית נשיא
 וית בגינא ואמר מן אלנין לך ואמר
 בגינא די חס יי ית עבדך:
 ו וקריבת לחינתא אנין ובגייהן
 וסגידא: ז וקריבא אף לאה
 ובנהא וסגידו ובתר בן קריב
 יוסף ורחל וסגידו: ח ויאמר מן
 לך כל משריתא הדין די ערעית
 ואמר לאשפחא רחמין בעיני
 רבוני: ט ויאמר עשו אית לי סגי
 אחי אצלה בדילך: י ויאמר

רש"י

מלהסתפל בה'. מפאן זכה יוסף לברכת "עלי עיני":
 (ח) מי לך כל המחנה. מי כל המחנה אשר
 פגשתי, שהוא שלך, כלומר: למה הוא לך?
 ופשוטו של מקרא על מוליכי המחנה. ומדרשו:
 כתות של מלאכים פגע, שהיו דוחפין אותו ואת
 אנשיו ואמרים להם: 'של מי אתם?' והם אמרים
 להם: 'של עשו, והן אמרים: 'הכו, הכו, ואלו
 אמרים: 'הניחו, בנו של יצחק הוא, ולא היו
 משגיחים עליו, 'כן בנו של אברהם הוא, ולא היו
 משגיחים עליו, 'אחיו של יעקב הוא, אמרים
 להם: 'אם כן, משלנו אתם': (ט) יהי לך
 אשר לך. פאן הודה לו על הפרכות (כ"ד):
 (י) אל נא. אל נא תאמר לי פן: אם נא מצאתי
 חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי פי על פן ראיתי

בגרות'): (ב) ואת לאה וילדיה אחרנים. אחרון
 אחרון חביב: (ג) עבר לפניהם. אמר: 'אם יבא
 אותו רשע להלחם, ילחם בי תחלה':
 (ד) ויחבקהו. נתגלגלו רחמיו שראהו משתחוה
 כל השתחוואות הללו: וישקהו. נקוד עליו, ויש
 חולקין בדבר הזה בכריתא דספרי: יש שדרשו
 נקדה זו, לומר שלא נשקו בכל לבו (כ"ד). אמר
 רבי שמעון בן יוחאי: 'הלכה היא, בידוע שעשו
 שונא ליעקב, אלא שנוכמרו רחמיו באותה שעה
 ונשקו בכל לבו (בראשית רבה): (ה) מי אלה לך.
 מי אלה להיות שלך? (ז) נגש יוסף ורחל.
 בכלן, האמהות נגשות לפני הבנים, אבל ברחל,
 יוסף נגש לפניה, אמר: 'אמי יפת תאר, שמא יתלה
 בה עיניו אותו רשע, אעמד פנגדה ואעפכנו

וּלְקַחַת מִנְחָתִי מִיָּדַי כִּי עַל-לֶפֶן רְאִיתִי פָּנֶיךָ
 בְּרֵאת פְּנֵי אֱלֹהִים וּתְרַצְנִי כַּשֵּׁי: יא קח-נא את-
 בְּרַכְתִּי אֲשֶׁר הֵבֵאת לָךְ כִּי-חֲנַנִּי אֱלֹהִים וְכִי
 יִשְׁ-לִי-כָל וַיִּפְצַר-בּוֹ וַיִּקַּח כַּשֵּׁי: יב וַיֹּאמֶר נִסְעָה
 וְנִלְכָה וְאִלְכָה לְנִגְדְךָ כַּשֵּׁי: יג וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנָי
 יָדַע כִּי-הִילָדִים רַפִּים וְהֵצֵאן וְהִבְקֵר עֲלוֹת
 עָלַי וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד וּמָתוּ כָּל-הֵצֵאן כַּשֵּׁי:
 יד יַעֲבֹר-נָא אֲדֹנָי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וְאֲנִי אֶתְנַהֲלָה
 לְאִטִּי לְרַגְלֵי הַמְּלֹאכָה אֲשֶׁר-לִפְנֵי וְלְרַגְלֵי
 הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר-אָבָא אֶל-אֲדֹנָי שְׁעִירָה כַּשֵּׁי:

יעקב בכעו אם פען אשפחית
 רחמין בעיניך ותקבל תקרבותי מן
 ידי ארי על כן חזתנן לאפיק
 כחיזו אפי רברביא ואתרעית לי:
 יא קבל פען ית תקרבותי
 דאתותיאת לך ארי רחים עלי
 (קדם) יי וארי אית לי כלא
 ואתקף בה וקביל: יב ואמר נטל
 וניהך ואיהך לקבלך: יג ואמר
 לה רבוני ידע ארי ינקיא רביכין
 וענא ותורי מינקתא עלי
 ודחוקנן יומא חד וימותון כל
 ענא: יד יעבר פען רבוני קדם
 עבדה ואנא אדבר בניח לרגל
 עובדתא די קדמי ולרגל ינקיא

רש"י

פניך וגו'. כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי, על
 אשר ראיתי פניך, והן חשובין לי כראית פני
 המלאך, שראיתי שור שלך, ועוד, על שנתרצית
 למחל לי על סרחני. ולמה הזכיר לו ראית
 המלאך? כדי שיתברא הימנו ויאמר: ראה
 המלאכים ונצול, איני זכל לו מעתה: ותרצני.
 נתפיסת לי, וכן כל רצון שבמקרא לשון פיוס,
 אפיצומנ"ט בלע"ז. (ויקרא כב) "כי לא לרצון יהיה
 לכם", הקרבנות באות לפיוס ולרצות, וכן (משלי י)
 "שפתי צדיק ידעון רצון", יודעים לפיוס ולרצות:
 (יא) ברכתי. מנחתי, מנחה זו הבאה על ראית
 פנים, ולפרקים אינה באה אלא לשאלת שלום, וכל
 ברכה שהיא לראית פנים, כגון: (לקמן מז) "ויברך
 יעקב את-פרעה", (מלכים ב יח) "עשו אתי ברכה"
 דסנחריב, וכן (שמואל ב ח) "לשאל לו לשלום
 ולברכו" דתועי מלך חמת, כלם לשון ברפת שלום
 הן, שקורין בלע"ז שלודאר, אף זו ברכתי. מו"ן
 שלו"ד: אשר הבאת לך. לא טרחת בה, ואני
 יגעתי להגיעה עד שבאה לידך (בראשית רבא):
 חנני. נו"ן ראשונה מדגשת לפי שהיא משמשת
 במקום שתי נוני"ן, שהיה לו לומר: חננני, שאין

חנן בלא שתי נוני"ן, והשלישית לשמוש, כמו:
 "עשני", "זבדני": יש לי-כל. כל ספוקי, ועשו
 דבר בלשון גאונה: "יש לי רב", יותר ויותר מכדי
 צרפי: (יב) נסעה. כמו 'שמעה, סלחה', שהוא
 כמו: שמע, סלח, אף כאן נסעה כמו: נסע, והנו"ן
 יסוד בתבה, ותרגום של אונקלוס: 'נטל וניהך',
 עשו אמר ליעקב: 'נסע מכאן ונלך': ואלכה
 לנגדך. בשוה לך, טובה זו אעשה לך, שאאריך
 ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אתה צריך, וזהו
 "לנגדך", בשוה לך: (יג) עלות עלי. הוצאן
 והבקר שהן עלות מטלות עלי לנהלן לאט: עלות.
 מגדלות עולליהן, לשון: (איכה ב) "עולל ויונק",
 (ישעיה סה) "עול ימים", (שמואל א ו) "שתי פרות
 עלות", בלע"ז אנפיטי"ש: ודפקום יום אחד.
 (ואם ידפקום יום אחד) ליגעם בדרך במרוצה
 "ומתו כל הוצאן": ודפקום. כמו: (שיר השירים ה)
 "קול דודי דופק", נוקש בדלת: (יד) יעבר-נא
 אדני. אל תאריך ימי הליכתך, עבר פפי דרךך ואף
 אם תתרחק: אתנהלה. אתנהל, ה"א יתרה, כמו:
 ארדה, אשמעה: לאטי. לאט שלי, לשון נחת,
 (ישעיה ח) "ההולכים לאט", (שמואל ב יח) "לאט לי

טו וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ אֲצִיגָה־נָא עִמָּךְ מִן־הָעַם אֲשֶׁר
 אֲתִי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה אֲמַצָּא־חֵן בְּעֵינֵי
 אֲדֹנָי כִּסִּי: טז וַיֵּשֶׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֲשׂוּ לְדַרְכּוֹ
 שְׁעִירָה כִּסִּי: יז וַיַּעֲקֹב נָסַע סִכְתָּה וַיִּבֶן לָוּ בֵּית
 וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סִכְתָּה עַל־בֶּן קָרָא שְׁם־הַמָּקוֹם
 סִכּוֹת כִּסִּי: יח וַיָּבֵא יַעֲקֹב שָׁלֹם עִיר שְׁכֵם
 אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֵאוֹ מִפְּדֹן אָרֶם וַיַּחֲזֵן
 אֶת־פְּנֵי הָעִיר כִּסִּי: יט וַיִּקַּן אֶת־חֶלְקֵת הַשָּׂדֶה
 אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם אֶהְלוֹ מִיַּד בְּנֵי־חַמּוֹר אָבִי
 שְׁכֵם בְּמֵאָה קְשִׁיטָה כִּסִּי: כ וַיֵּצֵב־שָׁם מִזְבֵּחַ
 וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כִּסִּי: ס חמישי

עד די אַעול לֹות רבוני לשעיר:
 טו וַאֲמַר עֲשׂוּ אֲשָׁבוּק כַּעַן עִמָּךְ
 מִן עַמָּא דְעַמִּי וַאֲמַר לְמָא דְנִן
 אֲשַׁפַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רְבוּנֵי:
 טז וְתַב בְּיוֹמָא הַהוּא עֲשׂוּ
 לְאַרְחָה לְשַׁעִיר: יז וַיַּעֲקֹב נָטַל
 לְסִכּוֹת וּבָנָא לָהּ בֵּיתָא וְלִבְעִירָה
 עֲבַד מְטַלָן עַל בֶּן קָרָא שְׁמָא
 דְאַתְרָא סִכּוֹת: יח וַיָּבֵא יַעֲקֹב
 שְׁלִים קְרָתָא דְשְׁכֵם דִּי בְּאַרְעָא
 דְכְנַעַן בְּמִיתָה מִפְּדֹן דְאַרֶם וּשְׂרָא
 לְקַבֵּל (אֲפִי) קְרָתָא: יט וַיַּחֲזֵן יַת
 אַחֲסָנַת חֶקְלָא דִּי פָרַס תַּמָּן
 מִשְׁפָּנָה מִיַּד דְבְנֵי חַמּוֹר אָבוּהִי
 דְשְׁכֵם בְּמֵאָה חוּרְפָן: כ וַאֲקַם
 תַּמָּן מִדְּבַחָא וּפְלַח עֲלוּהִי קְדָם

רע"י

בגופו, שנתרפא מצלעתו, (שבת לג) שלם בממונו,
 שלא חסר כלום מפל אותו דורון, שלם בתורתו,
 שלא שכח תלמודו בבית לבן: עיר שכם. כמו
 לעיר, וכמוהו (רות א) "עד בואנה בית לחם":
 בבאו מפדן ארם. כאדם האומר לחברו: 'יצא
 פלוני מבין שני אריות וכא שלם', אף כאן: ויבא
 שלם מפדן ארם, מלבן ומעשו שנודונו לו בדרך:
 (יט) קשיטה. מעה, אמר רבי עקיבא: 'פשהלכתי
 לכרפי היס היו קורין למעה, קשיטה'. (ותרגומו:
 'חורפן', טובים, חריפים בכל מקום, כגון: "עובר
 לסוחר"): (כ) ויקרא לו אל אלהי ישראל. לא
 שהמזבח קרוי "אלהי ישראל", אלא על שם שהיה
 הקדוש ברוך הוא עמו והצילו, קרא שם המזבח
 על שם הנס להיות שבחו של מקום נזכר בקריאת
 השם, כלומר: מי שהוא אל, הוא הקדוש ברוך
 הוא, הוא לאלהים לי ששמי ישראל. וכן מצינו
 במשה (שמות יז) "ויקרא שמו ה' נסי", לא
 שהמזבח קרוי ה', אלא על שם הנס קרא שם
 המזבח להזכיר שבחו של הקדוש ברוך הוא: ה'
 הוא נסי, ורבותינו דרשו שהקדוש ברוך הוא קראו

לנער", לאטי, הלמד מן היסוד ואינה משמשת:
 'אתנהל נחת שלי': לרגל המלאכה. לפי צרף
 הליכת רגלי המלאכה המטלת עלי להוליך: ולרגל
 הילדים. לפי רגליהם, שהם יכולים לילך: עד
 אשר-אבא אל-אדני שעירה. הרחיב לו הדרך,
 שלא היה דעתו ללכת אלא עד סכות, אמר: 'אם
 דעתו לעשות לי רעה, ימתין עד בואי אצלו', והוא
 לא הלך. (כ"ד) ואימתי ילך? בימי המשיח, שנאמר
 (עובדיה א כ"א): "ועלו מושיעים בהר ציון לשפט
 את הר עשו". ומדרשי אגדה יש לפרשה זו רבים:
 (טו) ויאמר למה זה. תעשה לי טובה זו שאיני
 צריך לה?: אמצא-חן בעיני אדני. ולא תשלם לי
 עתה שום גמול: (טז) וישב ביום שהוא עשו
 לדרך. (כ"ה) עשו לבדו, וארבע מאות איש
 שהלכו עמו, נשמטו מאצלו אחד אחד. והיכן פרע
 להם הקדוש ברוך הוא? בימי דוד, שנאמר (שמואל
 א ל) "כי אם ארבע מאות איש נער אשר רכבו על
 הגמלים": (יז) ויבן לו בית. (מגילה יז) שהיה שם
 י"ח חדש: קיץ, וחורף וקיץ, סכות - קיץ,
 בית - חורף, סכות - קיץ: (יח) שלם. שלם

אל אלהא דישראל: א ונפקת
דינה בת לאה די ילידת לייעקב
למחזי בבנת ארעא: ב וחזא יתה
שכם בר חמור חיואה רבא
דארעא ודבר יתה ושכיב יתה
ועניה: ג ואתרעיאת נפשה
בדינה בת יעקב ורחים ית
עולמתא ומליל על לבא
דעולמתא: ד ואמר שכם לחמור
אבוהי למימר סב לי ית עולמתא
הדא לאנתו: ה ויעקב שמע ארי
סאיב ית דינה ברתה ובנוהי הוו
עם גיתוהי בחקלא ושתיק יעקב
עד מיתיהון: ו ונפק חמור
אבוהי דשכם לות יעקב למללא
עמה: ז ובני יעקב עלו מן
חקלא פד שמעו ואתנססו
גבריא ותקיף להון לחדא ארי
קלנא עבד בישראל למשכב עם
בת יעקב וכן לא כשר
לאתעבדא: ח ומליל חמור
עמהון למימר שכם ברי
אתרעיאת נפשה בכרתכון הבו
כען יתה ילה לאנתו:
ט ותתחנתון בנא בנתיכון תתנון
לנא וית בנתנא תסבון לכון:
י ועמנא תתבון וארעא תהי
קדמיכון תיבו ועבירו בה:

לד א ותצא דינה בת לאה אשר ילדה
ליעקב לראות בכנות הארץ כש"י: ב וירא אתה
שכם בן חמור החוי נשיא הארץ ויקח אתה
וישכב אתה ויענה כש"י: ג ותדבק נפשו בדינה
בת יעקב ויאהב את כתיב הנער קרי הנער וידבר
על לב כתיב הנער קרי הנער כש"י: ד ויאמר שכם
אל חמור אביו לאמר קח לי את הילדה
הזאת לאשה: ה ויעקב שמע כי טמא את
דינה בתו ובניו היו את מקנהו בשדה
והחרש יעקב עד באם: ו ויצא חמור אבי
שכם אל יעקב לדבר אתו: ז ובני יעקב באו
מן השדה בשמעם ויתעצבו האנשים ויחר
להם מאד כי נבלה עשה בישראל לשכב
את בת יעקב וכן לא יעשה כש"י: ח וידבר
חמור אתם לאמר שכם בני חשקה נפשו
בבתכם תנו נא אתה לו לאשה כש"י:
ט והתחתנו אתנו בנתיכם תתנו לנו ואת
בנתינו תקחו לכם: י ואתנו תשבו והארץ
תהיה לפניכם שבו וסחרוה והאחזו בה:

רש"י

ליעקב 'אל' (מגילה יח), ודברי תורה "וכפטיש
יפצץ סלע", מתחלקים לכמה טעמים, ואני
לישב פשוטו של מקרא באתי: (א) בת לאה.
ולא בת יעקב, אלא על שם יציאתה נקראת:
"בת לאה", שאף היא יצאנית היתה, (ב"ר)
שנאמר: (לעיל ל) "ותצא לאה לקראתו". (ועליה
משלו המשל: כאמה, כבתה): (ב) וישכב
אתה. כדרכה: ויענה. שלא כדרכה (יומא ע"ז):
(ג) על לב הנערה. דברים המתישבין על
הלב: 'ראי אביו בחלקת שדה קטנה, כמה
ממון בזבז, אני אשיאך ותקנה העיר וכל
שדותיה': (ז) וכן לא יעשה. לענות את
הבתולות, שהאמות גדרו עצמן מן העריות על
ידי המבול (ב"ר): (ח) חשקה. חפצה:

יא ויאמר שכם אל-אביה ואל-אחיה אמצא-
 חן בעיניכם ואשר תאמרו אלי אתן: יב הרבו
 עלי מאד מהר ומתן ואתנה פאשר תאמרו
 אלי ותנו-לי את-כתיב הנער קרי הנער לאשה כס"י:
 יג ויענו בני-יעקב את-שכם ואת-חמור אביו
 במרמה וידברו אשר טמא את דינה
 אחתם כס"י: יד ויאמרו אליהם לא נוכל לעשות
 הדבר הזה לתת את-אחיתנו לאיש אשר-לו
 ערלה פי-חרפה הוא לנו כס"י: טו אך-בזאת
 נאות לכם אם תהיו כמנו להמל לכם
 כל-זכר כס"י: טז ונתנו את-בנותינו לכם ואת-
 בנותיכם נקח-לנו וישבנו אתכם והיינו לעם
 אחד כס"י: יז ואם-לא תשמעו אלינו להמול
 ולקחנו את-בתנו והלכנו: יח וייטבו דבריהם
 בעיני חמור ובעיני שכם בן-חמור: יט ולא-
 אחר הנער לעשות הדבר כי חפץ בבת-
 יעקב והוא נכבד מכל בית אביו: כ ויבא
 חמור ושכם בנו אל-שער עירם וידברו

סחורתא ואחסינו בה: יא ואמר
 שכם לאבוהא ולאחיהא אשפח
 רחמין בעיניכון ודי תימרון לי
 אתן: יב אסגו עלי לחדא
 מוחרין ומתנן ואתן כמא די
 תימרון לי וקבו לי ית עולמתא
 לאנתו: יג ואתיבו בני יעקב ית
 שכם וית חמור אבוהי בכחמתא
 ומלילו די סאב ית דינה
 אחתהון: יד ויאמרו להון לא
 נכול למעבד פתגמא הדין למתן
 ית אחתנא לגבר די-ליה ערלתא
 ארי חסודא היא לנא: טו ברם
 בדא נתפס לכון אם תהוון כותנא
 למגזר לכון כל דכורא: טז ונתן
 ית בנתנא לכון וית בנתיכון נסב
 לנא ונתוב עמכון ונהי לעמא
 חד: יז ואם לא תקבלון מננא
 למגזר ונדבר ית ברתנא ונזיל:
 יח ושפרו פתגמיהון בעיני
 חמור ובעיני שכם בר חמור:
 יט ולא אוחר עולימא למעבד
 פתגמא ארי אתרעי בבת יעקב
 והוא יקיר מפל בית אבוהי:
 כ ואתא חמור ושכם ברה לתרע
 קרתהון ומלילו עם אנשי

רש"י

שניה מדגשת, לפי שהיא משמשת במקום שתי
 נוני"ן: ונתננו: ואת-בנותיכם נקח-לנו. אתה
 מוצא פתנאי שאמר חמור ליעקב ובתשובת בני
 יעקב לחמור, שתלו החשיבות בבני יעקב ליקח
 בנות שכם את שיבחרו להם, ובנותיהם יתנו להם,
 לפי דעתם, דכתיב: "ונתנו את בנותינו", לפי
 דעתנו, "ואת בנותיכם נקח לנו", ככל אשר נחפץ.
 וכשדברו חמור ושכם בנו אל יושבי עירם הפכו
 הדברים: "את בנותם נקח לנו לנשים, ואת בנותינו

(יב) מהר. כתבה (בראשית רבה): (יג) במרמה.
 בחקמה: אשר טמא. הפתוב אומר שלא היתה
 רמיה, שהרי טמא את דינה אחותם (כ"ר):
 (יד) חרפה הוא. שמץ פסול הוא אצלנו, הבא
 לתרף חברו הוא אומר לו: 'ערל אתה', או 'בן
 ערל'. 'חרפה', בכל מקום, גדוף: (טו) נאות
 לכם. נתרצה לכם, לשון: (מלכים ב יב) ויאותרו
 הכהנים" (ביהודיע): להמול. להיות נמול, אינו
 לשון לפעל, אלא לשון להפעל: (טז) ונתנו. נו"ן

אֶל-אֲנָשֵׁי עִירָם לֵאמֹר: כֹּא הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אֲתָנוּ וַיֵּשְׁבוּ בָאָרֶץ וַיִּסְחָרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת-יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת-פְּנֵתָם נִקְחָ-לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת-פְּנֵתֵינוּ נָתַן לָהֶם כִּסִּי:
 כב אֶדְ-בְּזֹאת יֵאָתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לְשַׁבֵּת אֲתָנוּ לְהִיּוֹת לְעַם אֶחָד בְּהַמּוֹל לָנוּ כָּל-זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם נְמַלִּים כִּסִּי: כג מִקְנֵיהֶם וּקְנֵנָם וְכָל-בְּהֵמָתָם הֲלוֹא לָנוּ הֵם אֶדְ גַּאֲוֹתָהּ לָהֶם וַיֵּשְׁבוּ אֲתָנוּ כִּסִּי: כד וַיִּשְׁמְעוּ אֶל-חֲמוֹר וְאֶל-שָׁכֶם בְּנוֹ כָּל-יִצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ וַיִּמְלֹוּ כָּל-זָכָר כָּל-יִצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ: כה וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּהִיּוֹתָם כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי-בְנֵי-יַעֲקֹב שְׁמֵעוֹן וְלוֹי אַחֵי דִינָה אִישׁ חֲרָבֹו וַיָּבֹאוּ עַל-הָעִיר בַּטַּח וַיַּהֲרֹגוּ כָּל-זָכָר כִּסִּי: כו וְאֶת-חֲמוֹר וְאֶת-שָׁכֶם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי-חֲרָב וַיִּקְחוּ אֶת-דִּינָה מִבֵּית שָׁכֶם וַיִּצְאוּ: כז בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל-הַחֲלָלִים וַיִּבְזוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אַחֲוֹתָם כִּסִּי: כח אֶת-צֹאֲנָם וְאֶת-בְּקָרָם וְאֶת-חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת אֲשֶׁר-בַּעִיר וְאֶת-אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לִקְחוּ: כט וְאֶת-כָּל-חֵילָם וְאֶת-

קִרְתָּהוֹן לְמִימְרָ: כא גְּבֻרָא הָאֵלִין שְׁלָמִין אֲנוּן עֲמָנָא וַיִּתִּיבֹון בְּאַרְעָא וַיַּעֲבְדוּן בֵּה סְחוֹרְתָא וְאַרְעָא הָא פְתִיּוֹת יָדִין קְדַמִּיהוֹן יֵת בְּנֵתִיהוֹן נִסְב לָנָא לְנָשִׁין וַיֵּת בְּנֵתָנָא נָתַן לַהוֹן: כב בְּרַם בְּדָא יִתְפַּסּוּן לָנָא גּוֹבְרָא לְמִתְב עֲמָנָא לְמַהוּי לְעַמָּא חַד לְמַגְזֵר לָנָא כָּל דְכוּרָא כְּמָא דִי אֲנוּן גְּזִירִין: כג גִּיתִיהוֹן וְקִנְיָנָהוֹן וְכָל בְּעִירָהוֹן הָלָא דִילְנָא אֲנוּן בְּרַם נִתְפַּס לַהוֹן וַיִּתִּיבֹון עֲמָנָא: כד וְקַבִּילוּ מִן חֲמוֹר וּמִן שָׁכֶם בְּרָה כָּל נְפֻקֵי תְרַע קִרְתָּהּ וּגְזִירוּ כָּל דְכוּרָא כָּל נְפֻקֵי תְרַע קִרְתָּהּ: כה וְהָיָה בַיּוֹמָא תְלִיתָאָה כַּד תְּקִיפוּ עֲלֵיהוֹן כַּאֲבִיהוֹן וְנִסְיֹבוּ תַרְיִן בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁמֵעוֹן וְלוֹי אַחֵי דִינָה גְבַר חֲרָבָה וְעָלוּ עַל קִרְתָּא דִּיתְבֹון לְרַחֲצֵן וְקִטְלוּ כָּל דְכוּרָא: כו וַיֵּת חֲמוֹר וַיֵּת שָׁכֶם בְּרָה קִטְלוּ לְפִתְגָם דְחָרָב וּדְכָרוּ יֵת דִינָה מִבֵּית שָׁכֶם וּנְפֻקוּ: כז בְּנֵי יַעֲקֹב עָלוּ לְחַלְצָא קִטְלִיָא וּבְזוּ קִרְתָּא דִי סְאִיבוּ אַחְתָּהוֹן: כח יֵת עֲנָהוֹן וַיֵּת תּוֹרְהוֹן וַיֵּת חֲמֹרִיהוֹן וַיֵּת דִי בְקִרְתָּא וַיֵּת דִי בְחַקְלָא בְּזוּ: כט וַיֵּת כָּל נְכִסְיָהוֹן וַיֵּת כָּל

רש"י

נתן להם", כדי לרצותם, שיאותו להמול: (כא) שלמים. בשלום וכלב שלם: והארץ הנה רחבת-ידיים. כאדם שידו רחבה ונתרנית, כלומר: אל תפסידו כלום, פרקמטיא הרבה באה לכאן ואין לה קונים: (כב) בהמול. בהיות נמול: (כג) אף גאותה להם. לדבר זה, ועל ידי כן ישבו אתנו: (כה) שני-בני-יעקב. בניו היו, ואף על פי כן נהגו עצמן שמעון ולוי כשאר אנשים שאינם בניו, שלא נטלו עצה הימנו (כ"ר): אחי דינה. לפי שמסרו עצמן עליה נקראו אחיה: בטח. שהיו כואבים, ומדרש אגדה: בטוחים היו על כחו של זקן (כ"ר): (כז) על-החללים. לפשט החללים, וכן תרגם אונקלוס: 'לחלצא קטיליא': (כט) חילם. ממונם, וכן: (דברים ח) "עשה לי את

טפלהון וית נשיהון שבו וכוז
 וית כל די בביתא: ל ואמר יעקב
 לשמעון וללוי עכרתון יתי למתן
 דכבו ביננא ובין יתבי ארעא
 בכנענאה ובפרזאה ואנא עם
 דמנן ויתפנשון עלי וימחנוני
 ואשתצי אנא ואנש ביתי:
 לא ואמרו הכנפקת ברא יתעבד
 (נ"י יעבד ית) לאחתנא: א ואמר יי
 ליעקב קום סק לבית אל ותיב
 תמן ועבד תמן מדבחא לאלהא
 דאתגלי לך במערקך מן קדם
 עשו אחוך: ב ואמר יעקב לאנש
 ביתה ולכל די עמה אעדו ית
 טעות עממיא די בניכוון ואדכו
 ושנו כסותכוון: ג ונקום ונסק
 לבית אל ואעבד תמן מדבחא
 לאלהא דקבל צלותי ביומא
 דעקתי והוה מימרה בסעדי
 בארמא די אזלית: ד ויהבו
 ליעקב ית כל טעות עממיא די
 בדיהון וית גדשיא די באדניהון
 וטמר יתהון יעקב תחות בטמא

כל־טפם ואת־נשיהם שבו ויכוזו ואת כל־
 אשר בבית רש"י: ל ויאמר יעקב אל־שמעון
 ואל־לוי עכרתם אתי להבאישני בישב הארץ
 בכנעני ובפרזי ואני מתי מספר ונאספו עלי
 והכוני ונשמדתי אני וביתי רש"י: לא ויאמרו
 הכוזנה יעשה את־אחותנו רש"י: פ
 לה א ויאמר אלהים אל־יעקב קום עלה
 בית־אל ושכ־שם ועשה־שם מזבח לאל
 הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך רש"י:
 ב ויאמר יעקב אל־ביתו ואל כל־אשר עמו
 הסרו את־אלהי הנכר אשר בתככם והטהרו
 והחליפו שמלתיכם רש"י: ג ונקומה ונעלה
 בית־אל ואעשה־שם מזבח לאל הענה אתי
 ביום צרתי ויהי עמדי בדרך אשר הלכתי:
 ד ויתנו אל־יעקב את כל־אלהי הנכר אשר
 בידם ואת־הנזמים אשר באזניהם ויטמן
 אתם יעקב תחת האלה אשר עם־שכם רש"י:

רש"י

ביו"ד (ובכל הספרים שלנו כתיב חסר יו"ד) מה שאין כן
 גבי רבקה אחותינו את היי לאלפי רבבה שם חסר יו"ד
 ולכן מפרש שכאן הוא לשון רבים וקאי על כל נשי ישראל
 אחותיהם הכוזנה יעשה ולכן מביא רש"י התרגום שמתרגם
 ית אחתנא כאן כמו להלן להורות שהוא לשון יחיד
 ודו"ק: (א) קום עלה. (תנחומא): לפי שאחרת
 בדרך, נענשת וקא לך זאת מבתך: (ב) הנכר.
 שיש בידכם משלל של שכם: והטהרו. מעבודת
 פוכבים: והחליפו שמלתיכם. שמא יש בידכם
 כסות של עבודת פוכבים: (ד) האלה. מין אילן
 סרק: עם־שכם. אצל שכם:

החיל תנה", (במדבר כד) "וישראל עשה חיל",
 (תהלים מט) "ועזבו לאחרים חילם": שבו. לשון
 שביה, לפיכך, טעמו מלרע: (ל) עכרתם. לשון
 מים עכורים, אין דעתי צלולה עכשו. ואגדה:
 צלולה היתה החבית, ועכרתם אותה (תנחומא).
 מסרת היתה ביד פנענים שיפלו ביד בני יעקב,
 אלא שהיו אומרים: 'עד אשר תפרה ונחלת את
 הארץ'. לפיכך, היו שותקין: מתי מספר. אנשים
 מועטים: (לא) הכוזנה. הפקר: את־אחותנו. ית
 אחתנא (הביא התרגום על מלת אחותינו שהוא נראה
 מתוך הפסוק בלשון רבים מדכתיב כאן אחותינו מלא

פָּרָה וּרְבֵה גֹזִי וּקְהַל גֹּזִים יִהְיֶה מִמֶּנּוּ וּמְלָכִים
 מִחֲלָצִיךָ יֵצְאוּ כִסִּי: שְׁשִׁי יב וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לְךָ אֶתְנַנֶּה וּלְזֹרְעָךָ
 אַחֲרַיִךְ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ: יג וַיַּעַל מֵעֵלְיוֹ אֱלֹהִים
 בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵתוֹ כִסִּי: יד וַיַּצַּב יַעֲקֹב
 מִצְבֵּה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵתוֹ מִצְבַּת אֲבֹן
 וַיִּסֹּךְ עָלֶיהָ נֹסֶךְ וַיִּצַק עָלֶיהָ שָׁמֶן: טו וַיִּקְרָא
 יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵתוֹ שֵׁם
 אֱלֹהִים בֵּית־אֵל: טז וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי־עוֹד
 כְּבָרַת־הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל
 וַתִּקְשׁ בְּלִדְתָהּ כִסִּי: יז וַיְהִי בְהַקְשֹׁתָהּ בְּלִדְתָהּ
 וַתֹּאמֶר לָהּ הַמַּיִלֶדֶת אֶל־תִּירָאִי כִּי־גַם־זֶה לְךָ
 בֵּן כִסִּי: יח וַיְהִי בַּצָּאֵת נִפְשָׁהּ כִּי מָתָה וַתִּקְרָא
 שְׁמוֹ בֶן־אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא־לוֹ בְּנִימִין כִסִּי:
 יט וַתָּמֶת רָחֵל וַתִּקְבֹּר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הִוא בֵּית

וכנשת שבטין יהא מנף ומלכין
 דשליטין בעממא מנף יפקון:
 יב וית ארעא די יהבית לאברהם
 וליצחק לך אתננה ולזרעך בתרף
 אתן ית ארעא: יג ואסתלק
 מעלויי יקרא די באתרא די
 מליל עמה: יד ואקים יעקב
 קמתא באתרא די מליל עמה
 קמת אבנא ואסיף עלה נסוכין
 ואריק עלה משחא: טו וקרא
 יעקב ית שמא דאתרא די מליל
 עמה תמן יי בית אל: טז ונטלו
 מבית אל והוה עוד כרובת ארעא
 למיעל לאפרת וילידת רחל
 וקשיאת במילדה: יז והוה
 בקשיותה במילדה ואמרת לה
 חיתא לא תדחלי ארי אף דין לך
 בר: יח והוה במפק נפשה ארי
 מיתת (נ"י מיתא) וקרת שמה בר די
 ואבוהי קרא לה בנימין:
 יט ומיתת רחל ואתקברת בארץ

רש"י

חלולה ומגנבת ככברה, (כ"ר) שהניר מצוי, הסתו
 עבר והשרב עדין לא בא, ואין זה פשוטו של
 מקרא, שהרי בנעמן מצנינו: (מלכים ב ה) 'וילך
 מאתו כברת ארץ'. ואומר אני, שהוא שם מדת
 קרקע, כמו מהלך פרסה או יותר, כמו שאתה
 אומר: 'צמד פרס', 'חלקת שדה', כך במהלך אדם
 נותן שם מדה (קרקע כמו: 'מהלך מיל') כברת
 ארץ: (יז) כ"ג-גם-זה. נוסף לך על יוסף. ורבותינו
 דרשו: עם כל שבט נולדה תאומה, ועם בנימין
 נולדה תאומה יתרה: (יח) בן-אוני. בן צערי:
 בנימין. נראה בעיני, לפי שהוא לבדו נולד בארץ
 כנען שהיא בנגב, כשאדם בא מארם נהרים, כמו
 שנאמר: "בנגב בארץ כנען", "הלוך ונסוע
 הנגבה": בנימין. בן זמין, לשון (תהלים פט) "צפון

שאויל ואיש בשות, שהיו משבט בנימין שעדין לא
 נולד. (ופסוק זה דרשו אבנר כשהמליך איש בשות
 ואף השבטים דרשוהו וקרבו בנימין, דכתיב:
 (שופטים כא) "איש ממנו לא יתן את לבנימין
 לאשה", וחרו ואמר: אלמלא היה עולה מן
 השבטים, לא היה הקדוש ברוך הוא אומר לייעקב:
 "ומלכים מחלצריך יצאו": גוי וקהל גוים. שגוים
 עתידים בניו לייעשות כמנן הגוים שהם שבעים
 אמות, וכן כל הסנהדרין שבעים. דבר אחר:
 שעתידים בניו להקריב בשעת אסור הבמות כגוים
 עובדי כוכבים, בימי אליהו (ברש"י ישן):
 (יג) במקום אשר-דבר אתו. איני יודע מה
 מלמדנו: (טז) כברת-הארץ. מנחם פרש לשון
 כפיר, רבוי, מהלך רב. ואגדה: בזמן שהארץ

לחם: כ ויצב יעקב מצבה על קברתה הוא מצבת קברת רחל עד היום: כא ויסע ישראל ויט אהלה מהלאה למגדל עדר: כב ויהי בשפן ישראל בארץ ההוא וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו וישמע ישראל פ ויהיו בני יעקב שנים עשר רס"ו: כג בני לאה בכור יעקב ראובן ושמעון ולוי ויהודה ויששכר וזבלון רס"ז: כד בני רחל יוסף ובנימן: כה ובני בלהה שפחת רחל הן ונפתלי: כו ובני זלפה שפחת לאה גד ואשר אלה בני יעקב אשר ילדו בפדן ארם: כז ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע הוא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק רס"ח: כח ויהיו ימי יצחק מאת שנה ושמונים שנה: כט ויגוע יצחק וימת ויאסף

אפרת היא בית לחם: כ ואקים יעקב קמתא על קברתה היא קמת קברתא דרחל עד יומא דין: כא ונטל ישראל ופרס משפנה מלהלא למגדלא דעדר: כב והנה פד שרא ישראל בארעא ההיא ואזל ראובן ושכיב עם בלהה לחינתא דאבוהי ושמע ישראל והווי בני יעקב תרי עסר: כג בני לאה בוכרא דיעקב ראובן ושמעון ולוי ויהודה ויששכר וזבלון: כד בני רחל יוסף ובנימן: כה ובני בלהה אמתא דרחל הן ונפתלי: כו ובני זלפה אמתא דלאה גד ואשר אלין בני יעקב די אתילידן לה בפדן ארם: כז ואתא יעקב לות יצחק אבוהי ממרא קרית ארבע היא חברון די דר תמן אברהם ויצחק: כח והווי יומי יצחק מאה ותמנן שנין: כט ואתנגיד יצחק ומית ואתפגיש לעמה סיב ושבע יומין

רס"ח

בא, שפלן שוין וכלן צדיקים, שלא חטא ראובן: (כג) בכור יעקב. אפלו בשעת הקלקלה, קראו בכור: בכור יעקב. בכור לנחלה, בכור לעבודה, בכור למגן, ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענן השבטים, שנעשה לשני שבטים: (כז) ממרא. שם המישור: קרית הארבע. שם העיר: ממרא קרית הארבע, איל מישור של קרית ארבע, ואם תאמר: הנה לו לכתב ממרא הקרית ארבע, בן דרו המקרא בכל דבר ששמו כפול, כגון זה וכגון בית לחם, אבי עזרי, בית אל, אם הצריך להטיל בו ה"א, נותנה בראש התבה השניה: (שמואל א טז) "בית הלחמי", (שופטים ו) "בפערת אבי העזרי", (מלכים א טז) "בנה חיאל בית האלי": (כט) ויגוע יצחק. אין מקדם ומאחר בתורה: מכירתו של

וימין אתה בראתם", לפיכך הוא מלא (דבר אחר: בנימין, בן ימים, שנולד לעת זקנתו, ונכתב בנו", כמו: (דניאל יב) "לקץ הימין"): (כב) בשפן ישראל בארץ ההוא. עד שלא בא לחברון אצל יצחק ארעוהו כל אלה: וישכב. (שבת נה) מתוך שבלבל משכבו, מעלה עליו הפתוב פאלו שכבה. ולמה בלבל וחסל יצועיו? שפשמטה רחל, נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים, ונתנה באהל בלהה. בא ראובן ותבע עלבון אמו, אמר: אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי? לכך בלבל: ויהיו בני יעקב שנים עשר. מתחיל לענן ראשון, משנולד בנימין נשלמה המטה, ומעטה ראויים להמנות, ומנאן. ורבותינו דרשו: 'ללמדנו

אֶל־עַמּוֹי זָקֵן וְשִׁבְעַיִם יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֲשׂוּ
 וַיַּעֲקֹב בְּנָיו כִּשׁ"י: פ לו א וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת עֲשׂוּ
 הוּא אָדוֹם: ב עֲשׂוּ לִקַּח אֶת־נְשָׂיו מִבְּנוֹת
 בְּנָעַן אֶת־עֵדָה בֶּת־אֵילֹן הַחֲתִי וְאֶת־
 אֶהֱלִיבְמָה בֶּת־עֵנָה בֶּת־צִבְעוֹן הַחֲוִי כִשׁ"י:
 ג וְאֶת־בְּשֵׁמֶת בֶּת־יִשְׁמַעְאֵל אַחֹת נְבִיּוֹת כִּשׁ"י:
 ד וְתִלְדַּ עֵדָה לַעֲשׂוּ אֶת־אֵלִיפּוֹ וּבְשֵׁמֶת יִלְדָּה
 אֶת־רְעוּאֵל: ה וְאֶהֱלִיבְמָה יִלְדָּה כְּתוּב אֶת־יַעֲשׂוּ
 קְרִי אֶת־יַעֲשׂוּ וְאֶת־יַעֲלָם וְאֶת־קַרְח אֵלֶּה בְּנֵי
 עֲשׂוּ אֲשֶׁר יִלְדוּלוֹ בְּאֶרֶץ בְּנָעַן כִּשׁ"י: ו וַיִּקַּח
 עֲשׂוּ אֶת־נְשָׂיו וְאֶת־בְּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו וְאֶת־כָּל־
 נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֵמָתוֹ

ויקברו יתה עשו ויעקב בנהי:
 א ואלין תולדת עשו הוא אדום:
 ב עשו נסיב ית נשוהי מבנת
 בנען ית עדה בת אילון התאה
 וית אהליבמה בת ענה בת צבעון
 חואה: ג וית בשמת בת
 ישמעאל אחתה דנביות:
 ד וילידת עדה לעשו ית אליפז
 ובשמת ילידת ית רעואל:
 ה ואהליבמה ילידת ית יעוש וית
 יעלם וית קרח אלין בני עשו די
 אתילידו לה בארעא דבנען:
 ו ודבר עשו ית נשוהי וית בנהי
 וית בנתה וית כל נפשת ביתה וית
 גיתוהי וית כל בעירה וית כל
 קנגנה די קנא בארעא דבנען
 ואזל לארעא אחרי מן קדם יעקב

רש"י

לעבודת פוכבים: אהליבמה. היא יהודית, והוא
 בנה שמה יהודית, לומר שהיא כופרת בעבודת
 פוכבים, כדי להטעות את אביו: בת ענה בת
 צבעון. אם בת ענה לא בת צבעון?! ענה בנו של
 צבעון, שנאמר: "ואלה בני צבעון ואיה וענה".
 מלמד שבא צבעון על פלתו אשת ענה וצאאת
 אהליבמה מבין שניהם, והודיעה הכתוב שפלן בני
 ממזרות היו: (ג) בשמת בת ישמעאל. ולהלן
 קורא לה מחלת, מצינו באגדת מדרש ספר
 שמואל: שלשה מוחלין להן עונותיהם: גר
 שנתגיר, והעולה לגדלה והנושא אשה, ולמד
 הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת, שנמחלו
 עונותיו: אחות נביות. על שם שהוא השיאה לו
 משמת ישמעאל, נקראת על שמו:
 (ה) ואהליבמה ילדה וגו'. קרח זה ממזר היה,
 וכן אליפז היה שבא על אשת אביו, אל אהליבמה
 אשת עשו, שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפז בסוף
 הענין (ב"ר): (ו) וילך אל ארץ. לגור באשר

יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה, שהרי
 כשנולד יעקב היה יצחק בן ס' שנה, שנאמר: (לעיל
 כה) "ויצחק בן ששים שנה וגו'", ויצחק מת בשנת
 ק"כ ליעקב, אם תוציא ששים מק"פ שנה, נשארו
 ק"כ, ויוסף נמכר בן י"ז שנה, ואותה שנה, שנת
 מאה ושמונה ליעקב, כיצד? בן ששים ושלש
 נתפרדו, וארבע עשרה שנה נטמן בבית עבר, הרי
 שבעים ושבע, וארבע עשרה עבד באשה ובסוף
 ארבע עשרה נולד יוסף, שנאמר: (לעיל ל) "וייהי
 כשנולד יעקב היה יצחק בן ס' שנה, שנאמר: (לעיל
 כה) "ויצחק בן ששים שנה וגו'", הרי תשעים
 ואחת, וי"ז עד שלא נמכר יוסף, הרי מאה ושמונה.
 (עוד מפרש מן המקרא, משנמכר יוסף עד שבא
 יעקב מצרימה כ"ב שנה, שנאמר: (לקמן מא)
 "ויוסף בן שלשים שנה וגו'", ושבע שנים שבע
 ושנתיים רעב, הרי כ"ב, וכתיב: "ימי שני מגורי
 שלשים ומאת שנה". נמצא, יעקב במכירתו של
 יוסף ק"ח): (ב) עדה בת אילון. היא בשמת בת
 אילון, ונקראת בשמת על שהיתה מקטרת בשמים

אָחוּהִי: ז אָרִי הָיָה קִנְיָהוֹן סָגִי
מִלְמַתְבּ כַּחֲדָא וְלֹא יִכִּילַת אַרְע
תּוֹתְבוּתְהוֹן לְסוֹכְרָא יְתֵהוֹן מִן
קָדָם גִּיתִיהוֹן: ח וַיִּתִּיב עֲשׂו
בְּטוֹרָא דְשַׁעִיר עֲשׂו הוּא אָדוּם:
ט וְאֵלִין תּוֹלְדַת עֲשׂו אַבּוּהוֹן
דְּאָדוּמָאִי בְּטוֹרָא דְשַׁעִיר: י אֵלִין
שְׁמַתַּת בְּנֵי עֲשׂו אֱלִיפּוֹ בַר עֲדָה
אִתְּת עֲשׂו רַעוּאֵל בַּר בְּשַׁמַּת אִתְּת
עֲשׂו: יא וְהוּוּ בְּנֵי אֱלִיפּוֹ תִימָן
אוּמָר צָפוּ וְגַעְתָּם וְקָנּוּ:
יב וְתִמְנַע הָוֹת לְחִינְתָא לְאֱלִיפּוֹ
בַר עֲשׂו וַיִּלְיִדַת לְאֱלִיפּוֹ יֵת עֲמֶלֶק
אֵלִין בְּנֵי עֲדָה אִתְּת עֲשׂו:
יג וְאֵלִין בְּנֵי רַעוּאֵל נַחַת וְזָרַח
שְׁמָה וּמְזָה אֵלִין הוּוּ בְּנֵי בְּשַׁמַּת
אִתְּת עֲשׂו: יד וְאֵלִין הוּוּ בְּנֵי
אֶהְלִיבְמָה בַת עֲנָה בַת צְבַעוֹן
אִתְּת עֲשׂו וַיִּלְיִדַת לְעֲשׂו יֵת יַעֲוֹשׁ
וְיֵת יַעֲלָם וְיֵת קָרַח: טו אֵלִין
רְבָרְבֵי בְּנֵי עֲשׂו בְּנֵי אֱלִיפּוֹ בּוֹכְרָא
דְעֲשׂו רְבָא תִימָן רְבָא אוּמָר רְבָא
צָפוּ רְבָא קָנּוּ: טז רְבָא קָרַח רְבָא
גַעְתָּם רְבָא עֲמֶלֶק אֵלִין רְבָרְבֵי

וְאֵת כָּל-קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיִּלְךְ
אֶל-אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו כִּסְ"י: ז כִּי-הָיָה
רְכוּשָׁם רַב מִשְׁבַּת יַחֲדוֹ וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ
מְגוּרֵיהֶם לְשֵׂאת אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם כִּסְ"י:
ח וַיָּשָׁב עֲשׂו בְּהַר שַׁעִיר עֲשׂו הוּא אָדוּם:
ט וְאֵלֶּה תִּלְדוֹת עֲשׂו אָבִי אָדוּם בְּהַר
שַׁעִיר כִּסְ"י: י אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-עֲשׂו אֱלִיפּוֹ בֶן-
עֲדָה אִשְׁת עֲשׂו רַעוּאֵל בֶּן-בְּשַׁמַּת אִשְׁת
עֲשׂו: יא וַיְהִי בְּנֵי אֱלִיפּוֹ תִימָן אוּמָר צָפוּ
וְגַעְתָּם וְקָנּוּ: יב וְתִמְנַע | הִיְתָה פִּילֶגֶשׁ לְאֱלִיפּוֹ
בֶּן-עֲשׂו וַתֵּלֶד לְאֱלִיפּוֹ אֶת-עֲמֶלֶק אֵלֶּה בְּנֵי
עֲדָה אִשְׁת עֲשׂו כִּסְ"י: יג וְאֵלֶּה בְּנֵי רַעוּאֵל נַחַת
וְזָרַח שְׁמָה וּמְזָה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בְּשַׁמַּת אִשְׁת
עֲשׂו: יד וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אֶהְלִיבְמָה בַת-עֲנָה
בַת-צְבַעוֹן אִשְׁת עֲשׂו וַתֵּלֶד לְעֲשׂו יַעֲוֹשׁ
קָרִי אֶת-יַעֲוֹשׁ וְאֶת-יַעֲלָם וְאֶת-קָרַח: טו אֵלֶּה
אֱלוּפֵי בְּנֵי-עֲשׂו בְּנֵי אֱלִיפּוֹ בְּכוֹר עֲשׂו אֱלוּפֵי
תִימָן אֱלוּפֵי אוּמָר אֱלוּפֵי צָפוּ אֱלוּפֵי קָנּוּ כִּסְ"י: טז אֱלוּפֵי קָרַח אֱלוּפֵי גַעְתָּם

רש"י

בְּזָרְעוֹ: תִּמְנַע זו, בַּת אֱלוּפִים הִיְתָה, שְׁנֵאֲמַר:
"וְאִחֹת לוֹטָן תִּמְנַע", וְלוֹטָן מֵאֱלוּפֵי יוֹשְׁבֵי שַׁעִיר
הָיָה, מִן הַחֹרִים שֵׁיִשְׁבוּ בָּהּ לְפָנִים. אָמְרָה: אֵינִי
זוֹכָה לְהַנְשֵׂא לָךְ, הַלּוּאִי וְאֶהְיָה פִּילֶגֶשׁ, וּבְדַבְרֵי
הַיָּמִים מוֹנֶה אוֹתָהּ בְּבָנֵי שֶׁל אֱלִיפּוֹ, מִלְּמַד שְׁבָא
עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁל שַׁעִיר וַיִּצְאָה תִּמְנַע מִבְּנֵיהֶם,
וּכְשֶׁגָּדְלָה נַעֲשִׂית פִּילֶגֶשׁ, וְזֹהוּ: "וְאִחֹת לוֹטָן
תִּמְנַע", וְלֹא מְנָאָה עִם בְּנֵי שַׁעִיר, שֶׁהִיְתָה אִחֹתוֹ
מִן הָאֵם וְלֹא מִן הָאָב: (טו) אֵלֶּה אֱלוּפֵי

יִמְצָא: (ז) וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם. לְהַסְפִּיק
מִרְעָה לְבַהֲמוֹת שְׁלֵהֶם, וּמִדְרָשׁ אָגָדָה: "מִפְּנֵי יַעֲקֹב
אָחִיו", מִפְּנֵי שְׁטַר חוֹב שֶׁל גְּזֵרַת: "כִּי גַר יִהְיֶה
זָרְעֶךָ", הַמְשַׁל עַל זָרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק, אָמַר: 'אֵלֶּךָ לִי
מִכָּאן, אֵין לִי חֵלֶק לֹא בְּמִתְנָה, שְׁנִתְנָה לוֹ הָאֶרֶץ
הַזֹּאת, וְלֹא בְּפָרְעוֹן הַשְּׁטָר', וּמִפְּנֵי הַבוֹשָׁה שֶׁמְכַר
בְּכוֹרָתוֹ: (ט) וְאֵלֶּה. הַתּוֹלְדוֹת שֶׁהוֹלִידוּ בְּנֵי
מִשְׁהֶלֶף לְשַׁעִיר: (יב) וְתִמְנַע הִיְתָה פִּילֶגֶשׁ.
לְהוֹדִיעַ גְּדֻלְתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם כִּמְהָ הָיוּ תְּאֵבִים לִידְבַק

אֱלֹהִים עֲמַלְק אֱלֹהֵי אֱלִיפֹז בְּאֶרֶץ אֲדוֹם
 אֱלֹהֵי בְנֵי עֵדָה: ^י וְאֱלֹהֵי בְנֵי רְעוּאֵל בְּנֵי-עֵשׂוֹ
 אֱלֹהֵי גִחַת אֱלֹהֵי זֶרַח אֱלֹהֵי שְׁמֵה אֱלֹהֵי מִזֵּה
 אֱלֹהֵי אֱלִיפֹז רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֲדוֹם אֱלֹהֵי בְנֵי
 בְּשִׁמְת אֲשֶׁת עֵשׂוֹ: ^י וְאֱלֹהֵי בְנֵי אֶהְלִיבְמָה
 אֲשֶׁת עֵשׂוֹ אֱלֹהֵי יַעֲוֹשׁ אֱלֹהֵי יַעֲלָם אֱלֹהֵי
 קָרַח אֱלֹהֵי אֱלִיפֹז אֶהְלִיבְמָה בֵּת-עֵנָה אֲשֶׁת
 עֵשׂוֹ: ^י אֱלֹהֵי בְנֵי-עֵשׂוֹ וְאֱלֹהֵי אֱלִיפִיהֶם הוּא
 אֲדוֹם: ^ס שְׁבִיעִי כ אֱלֹהֵי בְנֵי-שְׁעִיר הַחֲרִי יִשְׁבִּי
 הָאָרֶץ לֹטֵן וְשׁוֹבֵל וְצִבְעוֹן וְעֵנָה ^{כס"י}: כא וְדִישֹׁן
 וְאַצָּר וְדִישֹׁן אֱלֹהֵי אֱלִיפֹז הַחֲרִי בְנֵי שְׁעִיר
 בְּאֶרֶץ אֲדוֹם: כב וַיְהִי בְנֵי-לֹטֵן חֲרִי וְהַיִּמָּם
 וְאַחֹת לֹטֵן תִּמְנָע: כג וְאֱלֹהֵי בְנֵי שׁוֹבֵל עֲלֹן
 וּמִנְחַת וְעֵיבֵל שְׁפּוֹ וְאוֹנָם: כד וְאֱלֹהֵי בְנֵי-צִבְעוֹן
 וְאֵיהָ וְעֵנָה הוּא עֵנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת-הַיִּמָּם
 בַּמִּדְבָּר בְּרַעְתּוֹ אֶת-הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן
 אָבִיו ^{כס"י}: כה וְאֱלֹהֵי בְנֵי-עֵנָה דִישֹׁן וְאֶהְלִיבְמָה
 בֵּת-עֵנָה: כו וְאֱלֹהֵי בְנֵי דִישֹׁן חֲמֵדָן וְאַשְׁבֹּן

דְּאֵלִיפֹז בְּאֶרֶץ אֲדוֹם אֱלִיפֹז בְּנֵי
 עֵדָה: יז וְאֱלִיפֹז בְּנֵי רְעוּאֵל בְּר
 עֵשׂוֹ רְבֵא גִחַת רְבֵא זֶרַח רְבֵא
 שְׁמֵה רְבֵא מִזֵּה אֱלִיפֹז רְבֵא רְבֵא
 רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֲדוֹם אֱלִיפֹז בְּנֵי
 בְּשִׁמְת אֶתֶת עֵשׂוֹ: יח וְאֱלִיפֹז בְּנֵי
 אֶהְלִיבְמָה אֶתֶת עֵשׂוֹ רְבֵא יַעֲוֹשׁ
 רְבֵא יַעֲלָם רְבֵא קָרַח אֱלִיפֹז רְבֵא רְבֵא
 אֶהְלִיבְמָה בֵּת עֵנָה אֶתֶת עֵשׂוֹ:
 יט אֱלִיפֹז בְּנֵי עֵשׂוֹ וְאֱלִיפֹז
 רְבֵא רְבֵא רְבֵא הוּא אֲדוֹם: כ אֱלִיפֹז
 בְּנֵי שְׁעִיר הַחֲרֵא יִתְבִּי דְאֶרֶץ
 לֹטֵן וְשׁוֹבֵל וְצִבְעוֹן וְעֵנָה:
 כא וְדִישֹׁן וְאַצָּר וְדִישֹׁן אֱלִיפֹז
 רְבֵא רְבֵא חֲרֵא בְּנֵי שְׁעִיר בְּאֶרֶץ
 אֲדוֹם: כב וְהוּוֹ בְּנֵי לֹטֵן חֲרֵא
 וְהַיִּמָּם וְאַחֶתֶת דְּלֹטֵן תִּמְנָע:
 כג וְאֱלִיפֹז בְּנֵי שׁוֹבֵל עֲלֹן וּמִנְחַת
 וְעֵיבֵל שְׁפּוֹ וְאוֹנָם: כד וְאֱלִיפֹז בְּנֵי
 צִבְעוֹן וְאֵיהָ וְעֵנָה הוּא עֵנָה דִישֹׁן
 אֲשֶׁתֶּת יִתְ גַּבְרֵא בְּמִדְבָּרָא כַּד
 הוּוֹ רְעִי יִתְ חֲמֵרֵא לְצִבְעוֹן
 אָבִיהִי: כה וְאֱלִיפֹז בְּנֵי עֵנָה דִישֹׁן
 וְאֶהְלִיבְמָה בֵּת עֵנָה: כו וְאֱלִיפֹז
 בְּנֵי דִישֹׁן חֲמֵדָן וְאַשְׁבֹּן וְיִתְרֵן

רש"י

הוא קורא אותו בנו, מלמד שבא צבעונו על אמו והוליד את ענה: את-הימם. פְּרָדִים, הַרְבִּיעַ חֲמֹר על סוס נקבה וילדה פְּרָד, והוא הֵיָה מְמֹר וְהַבִּיא פְּסוּלִין לְעוֹלָם (פסחים נד). וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם "יִמָּם"? שְׁאִימָתָן מְטֻלָּת על הַבְּרִיּוֹת, דָּאִמֵּר רַבִּי חֲנִינָא: מִזְּמִי לֹא שְׁאֲלֵנִי אָדָם על מִכַּת פְּרָדָה לְבָנָה וְחֵיָה (חולין ז) (וְהָא קָא חֲזִינָן דְחֵיָה? אַל תִּקְרִי וְחֵיָה, אֵלָא וְחֵיָתָה, כִּי הַמִּכָּה לֹא תִתְרַפָּא לְעוֹלָם, כְּרִשׁ"י יִשׁוֹן). וְלֹא הִזְקַק לְכַתֵּב לָנוּ מִשְׁפָּחוֹת הַחֲרֵי,

בְּנֵי-עֵשׂוֹ. רֵאשִׁי מִשְׁפָּחוֹת: (כ) יִשְׁבִּי הָאָרֶץ. שְׁהִיוּ יוֹשְׁבֵיהָ קָדָם שְׁבָא עֵשׂוֹ לְשָׁם. וּרְבוּתֵינוּ דְרִישׁוֹ (שבת פה) שְׁהִיוּ בְקִיָּאִין בְּיִשׁוּבָה שֶׁל אֶרֶץ: מְלֵא קָנָה זֶה לְזִיתִים, מְלֵא קָנָה זֶה לְגַפְנִים, שְׁהִיוּ טוֹעֲמִין הַעֲפָר וְיִוְדְעִין אִי זֶה נְטִיעָה רְאוּיָה לָהּ: (כד) וְאֵיהָ וְעֵנָה. וַיְ"ו יִתְרָה, וְהוּא כְּמוֹ אֵיהָ וְעֵנָה, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בְּמִקְרָא: (דניאל ח) "תֵּת וְקִדְשׁ וְצָבָא מְרָמָס", (תהלים עו) "נִרְדָּם וְרָכַב וְסוּס": הוּא עֵנָה. הָאִמֹר לְמַעְלָה, שְׁהוּא אַחִיו שֶׁל צִבְעוֹן, וְכָאֵן

ויָתְרוֹ ויָכְרוּ: כו אֱלֹהֵי בְנֵי־אֶצֶר בְּלִהֵן וּזְעֹן
 וְעֵקֶן: כח אֱלֹהֵי בְנֵי־דִישָׁן עֵוִץ וְאָרֶן: כט אֱלֹהֵי רִבְרָבִי
 חוֹרָאָה רַבָּא לוֹטָן רַבָּא שׁוֹבֵל
 רַבָּא צְבָעוֹן רַבָּא עֲנָה: ל רַבָּא
 דִּישָׁן רַבָּא אֶצֶר רַבָּא דִּישָׁן אֱלֵין
 רִבְרָבִי חוֹרָאָה לְרִבְרָבְנִיהוֹן
 בְּאַרְעָא דְשַׁעִיר: לא וְאֱלֵין
 מְלָכִיא דִי מְלִיכוֹ בְּאַרְעָא דְאַדּוּם
 קָדָם דִי מְלָךְ מְלָכָא לְבָנֵי
 יִשְׂרָאֵל: לב וּמְלָךְ בְּאַדּוּם בְּלַע
 בַּר בַּעוֹר וְשׁוּם קְרַתָּה דְנִהְבָּה:
 לג וּמִית בְּלַע וּמְלָךְ תַּחְתּוּהִי
 יוֹכֵב בַּר זֶרַח מִבְּצָרָה: לד וּמִית
 יוֹכֵב וּמְלָךְ תַּחְתּוּהִי חֲשֵׁם
 מְאַרְעָא דְרוּמָא: לה וּמִית חֲשֵׁם
 וּמְלָךְ תַּחְתּוּהִי הֶדְד בַּר בְּדַד
 דְקָטִיל יָת מְדִינָאֵי בְּחַקְלָא דְמוֹאֵב
 וְשׁוּם קְרַתָּה עֵוִית: לו וּמִית הֶדְד
 וּמְלָךְ תַּחְתּוּהִי שְׁמֵלָה
 מִמְשָׁרְקָה: לו וּמִית שְׁמֵלָה
 וּמְלָךְ תַּחְתּוּהִי שְׁאוּל מְרוּחְבִי
 דְעַל פֶּרֶת: לח וּמִית שְׁאוּל וּמְלָךְ
 תַּחְתּוּהִי בַעַל חֲנָן בַּר עַכְבּוֹר:
 לט וּמִית בַּעַל חֲנָן בַּר עַכְבּוֹר
 וּמְלָךְ תַּחְתּוּהִי הֶדְד וְשׁוּם קְרַתָּה
 פַּעוֹ וְשׁוּם אֶתְתָּה מְהִיטְבָּאֵל בַּת

ויָתְרוֹ ויָכְרוּ: כו אֱלֹהֵי בְנֵי־אֶצֶר בְּלִהֵן וּזְעֹן
 וְעֵקֶן: כח אֱלֹהֵי בְנֵי־דִישָׁן עֵוִץ וְאָרֶן: כט אֱלֹהֵי
 אֱלֹהֵי הַחֲרִי אֱלֹהֵי לוֹטָן אֱלֹהֵי שׁוֹבֵל אֱלֹהֵי
 צְבָעוֹן אֱלֹהֵי עֲנָה: ל אֱלֹהֵי דִישָׁן אֱלֹהֵי אֶצֶר
 אֱלֹהֵי דִישָׁן אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי הַחֲרִי לְאֱלֹפִיהֶם
 בְּאַרְץ שַׁעִיר: פ לא וְאֱלֹהֵי הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ
 בְּאַרְץ אֲדוּם לְפָנֵי מְלָךְ־מְלָךְ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל: כס"י:
 לב וּמְלָךְ בְּאַדּוּם בְּלַע בְּן־בַּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ
 דְנִהְבָּה: לג וּמִית בַּעַל חֲנָן וּמְלָךְ תַּחְתּוּהִי יוֹכֵב
 בְּן־זֶרַח מִבְּצָרָה: כס"י: לד וּמִית יוֹכֵב וּמְלָךְ
 תַּחְתּוּהִי חֲשֵׁם מְאַרְץ הַתִּימָנִי: לה וּמִית חֲשֵׁם
 וּמְלָךְ תַּחְתּוּהִי הֶדְד בְּן־בְּדַד הַמַּכֵּה אֶת־מִדְיָן
 בְּשָׂדֵה מוֹאֵב וְשֵׁם עִירוֹ עֵוִית: כס"י: לו וּמִית
 הֶדְד וּמְלָךְ תַּחְתּוּהִי שְׁמֵלָה מִמְשָׁרְקָה: לו וּמִית
 שְׁמֵלָה וּמְלָךְ תַּחְתּוּהִי שְׁאוּל מְרוּחְבוֹת הַנְּהָר:
 לח וּמִית שְׁאוּל וּמְלָךְ תַּחְתּוּהִי בַעַל חֲנָן בְּן־
 עַכְבּוֹר: לט וּמִית בַּעַל חֲנָן בְּן־עַכְבּוֹר וּמְלָךְ
 תַּחְתּוּהִי הֶדְד וְשֵׁם עִירוֹ פַּעוֹ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ

רש"י

אֱלָא מִפְּנֵי תַמְנַע וְלַהוֹדִיעַ גְּדֻלַּת אַבְרָהָם, כְּמוֹ
 שְׁפָרְשְׁתִי לְמַעְלָה: (לא) וְאֱלֹהֵי הַמְּלָכִים וְגו'.
 שְׁמֵנָה הָיוּ, וּכְנַגְדָן הָעֵמִיד יַעֲקֹב וּבִטְל מְלָכוֹת עָשׂוּ
 בִימֵיהֶם, וְאֵלוֹ הֵן: שְׁאוּל וְאִישׁ בִּשְׁת, דָּוִד וְשְׁלֹמֹה,
 רְחַבְעָם, אַבְיָה, אֶסָא, יְהוֹשֻׁפֶט, וּבִימֵי יוֹרָם בְּנוֹ
 כְּתִיב: (מלכים ב ח) "בִּימֵי פֶשַׁע אֲדוּם מִתַּחַת יַד
 יְהוּדָה וַיִּמְלִיכוּ עֲלֵיהֶם מְלָךְ", וּבִימֵי שְׁאוּל כְּתִיב:
 "אֵין מְלָךְ בְּאַדּוּם נֹצֵב מְלָךְ": (לג) יוֹכֵב בְּן־זֶרַח

מִבְּצָרָה. בְּצָרָה מְצַרִי מוֹאֵב הִיא, שְׁנֹאֲמַר: (ירמיה
 מח) "וְעַל־קְרִיּוֹת וְעַל־בְּצָרָה וְגו'". וּלְפִי שְׁהָעֵמִידָה
 מְלָךְ לְאַדּוּם, עֲתִידָה לְלַקּוֹת עִמָּהֶם, שְׁנֹאֲמַר: (ישעיה
 לד) "כִּי יָבֹחַ לֵה' בְּבְצָרָה": (לה) הַמַּכֵּה אֶת־מִדְיָן
 בְּשָׂדֵה מוֹאֵב. שְׁבָא מְדִינָן עַל מוֹאֵב לְמַלְחָמָה,
 וְהֵלֶךְ מְלָךְ אֲדוּם לְעֹזֵר אֶת מוֹאֵב, וּמִכָּאֵן אָנוּ
 לְמַדִּים שְׁהָיוּ מְדִינָן וּמוֹאֵב מְרִיבִים זֶה עִם זֶה, וּבִימֵי
 בַלְעָם עָשׂוּ שְׁלוֹם לְהִתְקַשֵּׁר עַל יִשְׂרָאֵל: (לט) בַּת

מֵהַיִּטְבָּאֵל בֵּת־מִטְרָד בֵּת מִי זֶהָב כְּסִיִּי: מִפְּטִיר
 מ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹפִי עֵשׂוֹ לְמִשְׁפַּחְתָּם
 לְמִקְמַתָּם בְּשִׁמְתָם אֱלֹף תִּמְנַע אֱלֹף עֲלוֹה
 אֱלֹף יִתֵּת כְּסִיִּי: מֵא אֱלֹף אֶהְלִיבְמָה אֱלֹף אֵלֶּה
 אֱלֹף פִּינֹן: מֵב אֱלֹף קִנְזוֹ אֱלֹף תִּימֹן אֱלֹף
 מִבְּצָר: מֵג אֱלֹף מִגְדִּיאֵל אֱלֹף עִירָם אֵלֶּה |
 אֱלֹפִי אֱדוּם לְמִשְׁבַּתָּם בְּאַרְצָן אַחֲזַתָּם הוּא
 עֵשׂוֹ אֲבִי אֱדוּם: כְּסִיִּי: כִּפְפֵּי

מִטְרָד בֵּת מִצְרָף דִּהְבָּא: מ וְאֵלִין
 שְׁמֵהָת רִבְרִבִי עֵשׂוֹ לְזִרְעֵיהֶון
 לְאַתְרֵיהֶון בְּשִׁמְהֵהֶון רְבָא תִּמְנַע
 רְבָא עֲלוֹה רְבָא יִתֵּת: מֵא רְבָא
 אֶהְלִיבְמָה רְבָא אֵלֶּה רְבָא פִּינֹן:
 מֵב רְבָא קִנְזוֹ רְבָא תִּימֹן רְבָא
 מִבְּצָר: מֵג רְבָא מִגְדִּיאֵל רְבָא
 עִירָם אֵלִין רִבְרִבִי אֱדוּם
 לְמוֹתְבְּנֵהֶון בְּאַרְעָא אַחְסַנְתְּהֶון
 הוּא עֵשׂוֹ אֲבֹהֶון
 דְּאֱדוּמָאִי: פ פ פ

קנ"ד פסוקים. קליט"ה סימן.

רש"י

מִי זֶהָב. מהו זהב? עשיר הָיָה, ואין זהב חשוב הם שמות תולדותם, וכן מפרש בדברי הימים:
 בְּעֵינָיו לְכֹלֹם: (מ) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אֱלֹפִי עֵשׂוֹ. "וימת הָדָר, ויהיו אלופי אָדוּם אֱלֹף תִּמְנַע וְגו'":
 שְׁנִקְרָאוּ עַל שֵׁם מְדִינֹתֵיהֶם לְאַחַר שְׁמֵת הָדָר (מג) מִגְדִּיאֵל. היא רומי:
 וּפְסָקָה מֵהֶם מְלָכוֹת, וְהִרְאִשׁוּנִים, הַנִּזְכָּרִים לְמַעַלָּה, חסלת פרשת וישלח

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֵינֵי־חַיִּים הִיא לְמַחֲזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיָּה מְאֹשֶׁר. דְּרִכִּיָּה דְרִכִּי־נַעַם, וְכִלְ־נְתִיבְתִיָּה שְׁלוֹם. אַרְף יָמִים בְּיַמִּינָהּ, בְּשִׁמְאֵלָה עֵשֶׁר וְכְבוֹד. יְהוֹה חֲפִיץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יְגַדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה. * לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
 הַנִּאֲמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁשָׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
 וּבְנְבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

הפטרת וישלח בעובדיה פרק א

א חֲזוֹן עֲבַדְיָה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לַאֲדוֹם שְׁמוּעָה שְׁמָעֵנוּ מֵאֵת יְהוָה וְצִיר בְּגוֹיִם
 שָׁלַח קוֹמוּ וּנְקוּמָה עֲלֶיהָ לְמַלְחָמָה: ב הִנֵּה קָמַן נְתִתִּיךָ בְּגוֹיִם בְּיוֹי אֶתָּה מְאֹד: ג זְרוֹן לְבָבְךָ
 הַשִּׁיאֵךְ שְׁכַנֵּי בְּחַגְוֵי־סֹלַע מְרוֹם שְׁבָתוֹ אָמַר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרִידֵנִי אֶרֶץ: ד אִם־תִּגְבִּיחַ בְּנֶשֶׁר
 וְאִם־בֵּין בּוֹכָבִים שָׁיִם קִנְיָךְ מִשָּׁם אֹרִידֶךָ נֶאֱסִי־הוּא: ה אִם־גִּנְבִים בָּאוּ לָךְ אִם־שׂוֹדֵדֵי
 לִילָה אֵיךְ נִדְמִיתָה הֲלוֹא יִגְנְבוּ דֵימִים אִם־בְּצָרִים בָּאוּ לָךְ הֲלוֹא יִשְׁאִירוּ עֲלֵיךָ: ו אֵיךְ
 נִחַפְּשׂוּ עֵשׂוּ נִבְעוּ מִצְפְּנָיו: ז עַד־הַגְּבוּל שְׁלֹחֹךְ כָּל אֲנָשֵׁי כְרִיתֶךָ הַשִּׁיאֵךְ יִכְלוּ לָךְ אֲנָשֵׁי
 שְׁלֹמֶךָ לְחֶמְךָ יִשִּׁימוּ מְזוֹר תַּחְתִּיךָ אֵין תְּבוּנָה כּוּ: ח הֲלוֹא בְּיוֹם הַהוּא נֶאֱסִי־הוּא וְהֶאֱבַדְתִּי
 חֲכָמַיִם מֵאֲדוֹם וְתְבוּנָה מִהֵר עֵשׂוּ: ט וְחַתּוֹ גְּבוּרֶיךָ תִּימָן לְמַעַן יִכְרַת־אִישׁ מִהֵר עֵשׂוּ
 מִקְטָל: י מִחֲמַם אַחִיךָ יַעֲקֹב תִּכְסֶּךָ בּוֹשָׁה וְנִכְרַת לְעוֹלָם: יא בְּיוֹם עַמְדָּךָ מִנְּגֵד בְּיוֹם שְׁבוֹת
 זָרִים חִילוּ וְנִכְרָיִם בָּאוּ שְׁעָרָיו וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם יָדוּ גוֹרֵל גַּם־אֶתָּה כְּאַחַד מֵהֶם: יב וְאֵל־תֵּרָא
 בְּיוֹם־אַחִיךָ בְּיוֹם נִכְרוּ וְאֵל־תִּשְׁמַח לְבַנְי־יְהוּדָה בְּיוֹם אֲבָדָם וְאֵל־תִּגְדֵּל פִּיךָ בְּיוֹם צָרָה:
 יג אֵל־תִּבּוֹא בְּשַׁעֲרֵ־עַמִּי בְּיוֹם אִידָם אֵל־תֵּרָא גַם־אֶתָּה בְּרַעְתּוֹ בְּיוֹם אִידוֹ וְאֵל־תִּשְׁלַחְנָה
 כְּחִילוֹ בְּיוֹם אִידוֹ: יד וְאֵל־תַּעֲמֹד עַל־הַפָּרֶק לְהִכְרִית אֶת־פְּלִיטָיו וְאֵל־תִּסְגֵּר שְׂרִידָיו בְּיוֹם
 צָרָה: טו כִּי־קָרוֹב יוֹם־יְהוָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יַעֲשֶׂה לָּךְ גְּמֹלָךְ יָשׁוּב כְּרֹאשְׁךָ:
 טז כִּי כַּאֲשֶׁר שְׁתִּיתָם עַל־הַיַּר קִדְשֵׁי יִשְׁתּוּ כָּל־הַגּוֹיִם תִּמְדוּ וְשָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלוֹא הָיוּ:
 יז וּבָתֵּר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלִיטָה וְהָיָה קֹדֶשׁ וִירֵשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת מוֹרְשֵׁיהֶם: יח וְהָיָה בֵּית־יַעֲקֹב
 אִשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִבָּה וּבֵית עֵשׂוֹ לְקֶשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וְאָכְלוּם וְלֹא־יִהְיֶה שְׂרִיד לְבֵית עֵשׂוֹ
 כִּי יְהוּה דָּבַר: יט וִירֵשׁוּ הַגְּבֹב אֶת־הַיַּר עֵשׂוֹ וְהַשְׁפִּלָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים וִירֵשׁוּ אֶת־שָׂדֵה אֶפְרַיִם
 וְאֶת שָׂדֵה שְׁמֶרוֹן וּבְנִימָן אֶת־הַגִּלְעָד: כ וְגָלַת הַחֲלֵה־הַזֶּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּנְעֵנִים
 עַד־צַרְפַּת וְגָלַת יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בְּסַפְרָד יִרְשׁוּ אֶת עַרְוֵי הַגְּבֹב: כא וְעָלוּ מוֹשְׁעִים בְּהַר צִיּוֹן
 לְשַׁפֵּט אֶת־הַיַּר עֵשׂוֹ וְהִיתָה לִיהוָה הַמְּלוֹכָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל
 הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכַל דְּבָרָיו
 אֱמֶת וְצַדִּיק:

נַאָמָן, אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרַי
 לֹא יִשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה,
 הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכֹל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׁמַחֲנוּ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶו הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לְבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד
 אַחֲרַי אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּפֵה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכֹל חַי תָּמִיד
 לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַנְיַעֵנוּ לְמַחֲזוֹ הַפְּצֵנוּ לְחַיִּים וְלְשִׂמְחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל־אֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל־פְּוִרְעָנוּת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתַגְּמַלְנוּ חֲסֵדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּת כָּל־פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה) בת תמר**

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel - ישראלי 72915 חב"ד 373 ת.ד.

E-mail: orhachasidus@dvarmalchus.org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס